

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym ett av sjutton

_Baksidestext

_Forna civilisationer

_Världshandel, industrialisering &
revolutioner

_Imperialism & världskrig

_Demokratisering, efterkrigstid &
globalisering

_Hur historia används & historiska
begrepp

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till [anpassningsfunktionen~àspsm.se](mailto:anpassningsfunktionen@spsm.se)

_ I i

_Innehåll

_Siffran inom parentes hänvisar till svartskriftsbokens sidor.

_Volym ett

_Till punktskriftsläsaren _I

_Till elever, föräldrar och

lärare (#3) #1

_Historieämnets utveckling

(#3) #2

_Tre viktiga principer (#3) ... #3

#1. _Att följa kursplanen (#3)

..... #3

#2. _En tydlig struktur (#3) .. #4

#3. _Enkelt att förstå (#3) ... #4

_I

_Tack till alla som har hjälpt	
till (#3)	#5
_Introduktion till historia (#4)	
.....	#9
_Levande historia (#4)	#9
_Din plats i historien (#4) ..	#11
_Varför ska du läsa historia?	
(#4)	#13
f._Kr./e._Kr. eller	
f.v.t./e.v.t.? (#5)	#19
_Forna civilisationer (#9)	#21
_Högkulturer fram till	
#1700-talet (#10)	#23
_Homo sapiens (#10)	#26
_Ii	

_Jägare och samlare (#10) ..	#29
_Vandring norrut (#11)	#31
_Jordbruket uppstår (#11) ..	#35
_Metaller (#11)	#36
_Vad är en högkultur? (#12)	
.....	#38
_Exempel på några tidiga	
högkulturer (#14)	#52

_Volym två

_Några stora riken	
#500 f.v.t.--#500 e.v.t.	
(#16)	#65
_Högkulturer i _Afrika (#18)	
.....	#74

_Höggkulturer i	_Latinamerika	
(#19)	#80
_Nordamerika och	_Oceanien	
(#20)	#86
_Jämförelse mellan		
höggkulturer	(#21)	#91
_Medeltiden i	_Europa (#22)	
.....	#99
_Medeltiden i östra		
_Medelhavsområdet	(#24) .	#117
_Ord och begrepp i kapitlet		
(#26)	#129
_Fler ord och begrepp	(#26)	
.....	#135

_Frågor till texten (#27) .	#139
_Antiken (#28)	#143
_Epok (#28)	#144
_Vad är och när började	
antiken? (#28)	#145
_Det antika _Grekland (#28)	
.....	#146
_Romarriket (#28)	#147
_Romarna tar över efter	
grekerna (#28)	#147
_Antikens _Grekland (#29) .	#148
_Det antika _Greklands	
betydelse för vår tid	
(#30)	#154

_Volym tre

_Romarriket (#32) #165

_Romarrikets betydelse för

vår tid (#34) #177

_Frågor till texten (#37) . #197

_Historiska källor från

högkulturer (#38) #201

_Källor i kapitlet (#38) .. #202

_Källkritik (#38) #202

_Att tolka gamla skriftspråk

(#39) #204

_Barn i antikens _Grekland

(#40) #210

_Vi

_Uppgift: _Barn i antikens	
_Grekland (#41)	#220
_Manus lagar -- _Indien	
(#42)	#220
_Uppgift: _Manus lagar (#42)	
.....	#227
_Grundlagen _Kurukan _Fuga	
-- _Maliriket (#43)	#228
_Uppgift: _Kurukan _Fuga	
(#43)	#230
_Hammurabis lagar --	
_Babylonien (#44)	#236
_Uppgift: _Hammurabis lagar	
(#44)	#238
	_Vii

_Volym fyra

_Världshandel, industrialisering

och revolutioner (#45) #243

_Den ökade världshandeln (#46)

..... #249

_Européerna börjar med

långväga sjöresor (#46) . #250

_Pengar och teknik bakom

sjöresorna (#46) #251

_Handel och kolonialism

(#47) #253

_Slaveri (#50) #273

_Sverige och världshandeln

(#52) #285

_Viii

_Krig och absolutism i	
_Europa (#53)	#290
_Kriser och förbättringar i	
_Europa #1500--#1800 (#54)	
.....	#296
_Ord och begrepp i kapitlet	
(#55)	#303
_Fler ord och begrepp (#55)	
.....	#306
_Frågor till texten (#55) .	#306
_Den industriella revolutionen	
(#56)	#310
_Jordbruket utvecklas (#56)	
.....	#313
	_Ix

_Befolkningsökning (#56) .. #315

_Den industriella

revolutionen i

_Storbritannien (#57) ... #316

_Industrialiseringstakten

ökar (#58) #322

_Stora samhällsförändringar

(#59) #329

_Volym fem

_Konsekvenser av den

industriella revolutionen

(#60) #337

_Den stora emigrationen

(#62) #349

_X

__USA industrialiseras (#63)	
.....	#355
_Norden industrialiseras	
(#64)	#361
_Sveriges järnindustri (#66)	
.....	#372
_Ord och begrepp i kapitlet	
(#67)	#378
_Fler ord och begrepp (#67)	
.....	#380
_Frågor till texten (#67) .	#381
_Revolutioner och nya idéer	
(#68)	#385
_Vetenskapen (#68)	#385
	_Xi

_Religionen (#68)	#386
_Politiken (#68)	#387
_Amerikanska revolutionen	
(#69)	#390
_Franska revolutionen	
#1789--#1799 (#70)	#396
_Från mänskliga rättigheter	
till skräckvälde (#71) ..	#403
_Napoleontiden #1799--#1815	
(#72)	#410
_Revolution och	
självständighet i	
_Latinamerika (#73)	#418
_Kamp och krig (#74)	#424

_Övning: _Harriet _Tubman

(#74) #429

_Nya samhällsklasser

#1750--#1900 (#75) #430

_Volym sex

_Politiska ideologier (#76)

..... #439

_Ord och begrepp i kapitlet

(#78) #453

_Fler ord och begrepp (#79)

..... #461

_Frågor till texten (#79) . #462

_Xiii

_Historiska källor om	
människors strävan för	
bättre levnadsvillkor	
(#80)	#467
_Källkritiska frågor (#81)	
.....	#471
_Edward _Jenner -- världens	
första vaccin (#82)	#477
_Uppgift: _Jenner (#83) ...	#484
_Mary _Wollstonecraft --	
feminist (#84)	#488
_Uppgift: _Wollstonecraft	
(#84)	#491

_Olympe de _Gouges --	
mänskliga rättigheter	
(#85)	#493
_Uppgift: de _Gouges (#85)	
.....	#498
_Fackföreningar (#86)	#499
_Uppgift: _Fackföreningar	
(#87)	#509
_Ottobah _Cugoano -- kampen	
mot slaveriet (#88)	#511
_Uppgift: _Cugoano (#88) ..	#516
_Harriet _Ann _Jacobs --	
kampen mot slaveriet (#89)	
.....	#517

_Uppgift: _Jacobs (#89) ... #523

_Nya idéer (#90) #524

_Uppgift: _Nya idéer (#90)
..... #527

_Volym sju

_Imperialism och världskrig
(#91) #531

_Kolonialism och imperialism
(#92) #533

_Imperialism från och med
#1800-talet (#92) #534

_Kolonialmakter i västra
_Europa (#92) #534

_Xvi

__USA, __Ryssland och __Japan	
(#92)	#536
_Orsaker till kolonialismen	
och imperialismen (#93) .	#540
_Kolonialismen i __Afrika	
(#94)	#547
_Kolonialismen i __Asien och	
__Australien (#96)	#558
_Motstånd (#98)	#570
_Övning: __Undvik att bli	
koloniserade (#98)	#575
_Konsekvenser av	
kolonialismen (#100)	#582

_Ord och begrepp i kapitlet	
(#102)	#594
_Fler ord och begrepp (#102)	
.....	#596
_Frågor till texten (#103)	
.....	#599
_Nationalism, demokrati och	
diktatur (#104)	#604
_Rösträtt under #1900-talet	
(#104)	#605
_Hot mot demokratin (#104)	
.....	#608
_Nationalismens två ansikten	
(#105)	#609

_Xviii

_Fascistisk diktatur i	
_Italien (#106)	#614
_Militärdiktaturer (#107) .	#620
_Nazistisk diktatur i	
_Tyskland (#108)	#626
_Ett nazistiskt _Tyskland	
(#109)	#635

_Volym åtta

_Kommunistisk diktatur i	
_Ryssland (#110)	#639
_Demokrati, diktatur och	
nationalism idag (#112) .	#651
_Ord och begrepp i kapitlet	
(#114)	#663

_Fler ord och begrepp (#114)

..... #669

_Frågor till texten (#115)

..... #671

_Världskrig och folkmord under

#1900-talet (#116) #676

_Första världskriget

#1914--#1918 (#116) #677

_Ryssland (#116) #678

_Andra världskriget

#1939--#1945 (#116) #679

_Krig #1914 (#117) #680

_Orsaker till första

världskriget (#118) #686

_Xx

_Första världskriget

#1914--#1918 (#120) #700

_Andra sidor av kriget

(#124) #724

_Volym nio

_Konsekvenser av första

världskriget (#126) #739

_Mellankrigstiden

#1918--#1939 (#128) #751

_Ord och begrepp (#133) ... #785

_Fler ord och begrepp (#133)

..... #792

_Frågor till texten (#134)

..... #796

_Xxi

_Andra världskriget

#1939--#1945 (#136) #803

_Volym tio

_Andra världskriget

#1939--#1945 (#136)

(forts.) #843

_Andra sidor av kriget

(#144) #857

_Sverige under andra

världskriget (#146) #870

_Grymheter under andra

världskriget (#148) #880

_Ord och begrepp (#150) ... #894

_Xxii

_Fler ord och begrepp (#150)	
.....	#898
_Frågor till texten (#150)	
.....	#899
_Förtryck, folkfördrivningar	
och folkmord (#152)	#907
_Historiska folkmord (#153)	
.....	#914
_Aboriginer i _Australien	
(#153)	#920
_Folkmord och fördrivningar	
på #1900-talet (#154) ...	#922
_Gulag (#156)	#937

_Volym elva

_Förintelsen #1933--#1945

(#158) #949

_Några koncentrations- och

förintelseläger (#170) . #1026

_Ord och begrepp (#171) .. #1031

_Fler ord och begrepp (#172)

..... #1038

_Frågor till texten (#172)

..... #1043

_Volym tolv

_Källor om människors motstånd

mot förtryck (#174) #1051

_Xxiv

_Källkritiska frågor till	
samtliga källor i kapitlet	
(#174)	#1052
_Kolonialism -- _Ho _Chi	
_Minh, _Vietnam (#175) .	#1054
_Uppgift: _Ho _Chi _Minh	
(#175)	#1060
_Rasism och segregation --	
_Parks och _King, __USA	
(#176)	#1061
_Uppgift: _Parks och _King	
(#177)	#1068

_Totalitär diktatur --

_Macha _Rolnikas,

_Sovjetunionen (#178) .. #1072

_Uppgift: _Macha _Rolnikas

(#178) #1075

_Totalitär diktatur --

upproret i

_Warszawagettot, _Polen

(#178) #1076

_Uppgift: _Upproret i

_Warszawagettot (#179) . #1083

_Totalitär diktatur -- _Vita

rosen, _Tyskland (#180)

..... #1085

_Xxvi

_Uppgift: _Vita rosen (#180)

..... #1090

_Demokratisering, efterkrigstid

och globalisering (#181) . #1093

_Demokratiseringen i _Sverige

(#182) #1095

_Folkrörelsernas betydelse

för demokratiseringen

(#182) #1097

_Fyra stora folkrörelser

(#183) #1099

_Bildandet av politiska

partier och rösträtt

(#184) #1105

_Xxvii

_Jämställdhet (#186)	#1117
_Synen på kön och sexualitet	
(#188)	#1128
_Ord och begrepp i kapitlet	
(#189)	#1133
_Fler ord och begrepp (#189)	
.....	#1136
_Frågor till texten (#189)	
.....	#1137
_Volym tretton	
_Det svenska välfärdssamhället	
(#190)	#1141
_Före välfärdssamhällets	
framväxt (#190)	#1143
_Xxviii	

_Folkhemmet (#190)	#1144
_Reformer (#191)	#1146
_Sveriges industri växer (#191)	#1148
_Övning: _Reformer under folkhemstiden (#191) ...	#1151
_Ord och begrepp i kapitlet (#193)	#1159
_Fler ord och begrepp (#193)	#1161
_Frågor till texten (#193)	#1163
_Nationella minoriteter (#194)	#1164
	_Xxix

_Rasbiologi under	
#1900-talet (#194)	#1167
_Samerna (#194)	#1168
_Skolgång för samerna (#195)	
.....	#1174
_Sverigefinnarna (#195) ..	#1176
_Tornedalingarna (#195) ..	#1177
_Romerna (#195)	#1178
_Romernas kamp för	
rättigheter (#196)	#1180
_Judarna (#196)	#1182
_Judarna i _Sverige under	
#1900-talet (#196)	#1184

_Xxx

_Antisemitism och hatbrott

(#197) #1186

_Ord och begrepp i kapitlet

(#197) #1187

_Fler ord och begrepp (#197)

..... #1188

_Frågor till texten (#197)

..... #1189

_Kalla kriget och

_Sovjetunionens fall

(#198) #1192

_Marshallplanen (#198) ... #1193

_Kalla kriget (#198) #1194

_Konflikten mellan
supermakterna trappas upp
(#199) #1195

_Kalla krigets konflikter
(#200) #1202

_Protester i världen och i
_Sverige (#204) #1229

_Efter _Sovjetunionens
sönderfall (#205) #1233

_Volym fjorton

_Nya maktförhållanden i
världen (#206) #1241

_Ord och begrepp i kapitlet
(#208) #1255

_Xxxii

_Fler ord och begrepp (#208)

..... #1258

_Frågor till texten (#208)

..... #1260

__FN, __EU och nordiskt

samarbete (#210) #1268

_Fred (#210) #1269

_Mänskliga rättigheter

(#210) #1270

_Brott mot mänskligheten

(#210) #1272

_Folkmordskonventionen

(#211) #1273

__FN:s fredsarbete (#211) #1274

_Xxxiii

_Fattigdomsbekämpning (#211)	
.....	#1275
_Flyktinghjälp (#211)	#1277
_Framväxten av ___EU (#212)	
.....	#1280
_Nordiskt samarbete (#214)	
.....	#1292
_Ord och begrepp i kapitlet	
(#215)	#1299
_Frågor till texten (#215)	
.....	#1303
_Aktuella konflikter med	
historiska perspektiv	
(#216)	#1306

_Drogkriget i _Mexiko (#216)	
.....	#1309
_Drogkartellerna styr med	
våld (#216)	#1310
_Bakgrund till konflikten i	
_Ukraina (#217)	#1312
_Ryssland ockuperar delar av	
_Ukraina (#217)	#1314
_Övning: _En aktuell	
konflikt (#217)	#1316
_Övning: _De fyra	
konflikterna i kapitlet	
(#218)	#1323

_Ord och begrepp i kapitlet

(#219) #1327

_Frågor till texten (#219)

..... #1329

_Volym femton

_Släktens och familjens

historiska källor (#220)

..... #1331

_Släktforskning i _Sverige

(#220) #1331

_Andra källor om familj och

släkt (#220) #1333

_Muntlig historia (#220) . #1334

_Xxxvi

_Övning: _Släktträdet (#221)
..... #1336

_Övning: _Intervjua en äldre
person om vardagen förr
(#222) #1352

_Övning: _Intervjua en äldre
person om världshistoria
(#222) #1354

_Hur historia används och
historiska begrepp (#223)
..... #1357

_Spår av historien (#224) .. #1359

_Några nya traditioner
(#224) #1361

_Xxxvii

_Byggnader och städer

berättar (#225) #1363

_Historiska spår i gränser

(#226) #1368

_Historiska spår i språk

(#227) #1375

_Historiska spår i namn

(#228) #1381

_Historiebruk (#229) #1386

_Historiebruk och källkritik

(#229) #1388

_Historiebruk inom stora

organisationer (#230) .. #1390

_Xxxviii

_Historiebruk i vardagen

(#231) #1396

_Övning: _Vasaloppet (#231)

..... #1400

_Familjens historia berättar

(#232) #1401

_Historiebruk och nationella

identiteter (#234) #1414

_Syftet med att skapa en

nationell identitet (#234)

..... #1416

_Utgångspunkter för

nationell identitet (#234)

..... #1417

_Xxxix

_Gamla och nya identiteter

(#235) #1419

_Skapandet av den svenska

identiteten (#236) #1425

_Övning: _Undervisning i

historia förr (#236) ... #1430

_Övning: _Förtryck av urfolk

(#237) #1437

_Volym sexton

_Historiebruk inom nationer

(#238) #1439

_Historisk empati (#240) ... #1450

#1. _Dominerande normer och

värderingar (#240) #1452

_X1

#2. _Levnadsvillkor och	
sammanhang (#241)	#1455
#3. _Perspektiv (#241) ...	#1456
#4. _Kunskap då och nu	
(#241)	#1456
_När normer och värderingar	
har utmanats (#241)	#1457
_Att förklara historiska	
sammanhang (#242)	#1460
_Muntliga berättelser (#242)	
.....	#1462
_Historieskrivning (#242)	#1462
_Historiker tar hjälp av	
andra ämnen (#242)	#1463
	_Xli

_Källor (#243)	#1464
_Källkritik (#244)	#1470
_Övning: _Källkritik (#245)	
.....	#1480
_Historiska sammanhang	
(#246)	#1482
_Orsaker och konsekvenser	
(#247)	#1488
_Förändring och kontinuitet	
(#248)	#1495
_Identitet (#249)	#1501
_Övning: _Vem är du? (#249)	
.....	#1507

_Epok -- ett historiskt	
tidsbegrepp (#250)	#1508
_Epoker (#250)	#1509
_Olika sätt att dela in i	
epoker (#250)	#1510
_Problem med att dela in	
historien (#250)	#1511
_Exempel på epoker (#251)	
.....	#1513
_Epoker under #1900-talet	
(#252)	#1522
_Volym sjutton	
_Register (#253)	#1529
_Personregister (#257)	#1585
	_Xliii

_Kvinnor (#257)	#1585
_Övning: _Kvinnor i boken	
(#257)	#1591
_Män (#258)	#1593
_Övning: _Historiska personer	
i boken (#259)	#1607
_Världskarta (#260)	#1609

_Xliv

:::: #3 ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Till elever, föräldrar och lärare

::

_Historiekunskaper är viktiga för
att förstå samhället vi lever i.

_Min ambition med _-_Historia

#7--#9; är att eleverna ska utveckla
dels en historisk referensram och
dels förmågorna som anges i
kursplanen. _Därför har jag försökt
tydliggöra kopplingen mellan
historieämnets syfte och det
centrala innehållet. _Det har jag
även haft i åtanke vid urval av

bilder till boken.

_Historieämnets utveckling

::

_Historieämnet utvecklas hela tiden.

_Tidigare kritiserades

historieundervisningen för att den

handlade om kungar i stället för om

vanliga människor. _En genomgång av

några läroböcker i historia #2015

visade att endast få kvinnor

namngavs i böckerna. _Historiker

blir allt bättre på att belysa

kvinnoperspektivet i historien.

_Tre viktiga principer

::

_Boken är skriven efter _Capensis

tre principer för

läromedelsförfattande.

#1. _Att följa kursplanen

::

_Kursplanen i historia är

genomarbetad. _Den har därför varit

"enkel" att konkretisera i en

lärobok.

_Kursplanen är i mångt och mycket

kronologiskt upplagd. _Det innebär

att boken med behållning kan läsas

från pärm till pärm. _Det sista

området "_Hur historia används och historiska begrepp" kan däremot saxas in i historieundervisningen under hela högstadietiden.

#2. _En tydlig struktur

::

_Boken är uppdelad i fem större områden. _Till varje område finns flera kapitel. _Varje kapitels rubrik visar tydligt vilket innehåll som behandlas.

#3. _Enkelt att förstå

::

_Alla svåra begrepp förklaras första gången de används i texten. _De

används sedan i grafik, bildtexter och frågor. _Begreppen hittas dessutom i slutet av varje kapitel.

_Där finns också "_Fler ord och begrepp" som ger möjlighet till fördjupning i historia.

_Tack till alla som har hjälpt till
: :

_Det är många bitar som ska falla på plats när en lärobok skrivs. _Jag har under resans gång fått stort stöd av redaktören och referensläsarna.

_Bland bokens referensläsare finns mångårig erfarenhet av undervisning
#3 #5

i historia, både på grundskole-,
gymnasie- och universitetsnivå.

_Alla kapitel har dessutom använts
av olika högstadielklasser runt om i
_Sverige. _Boken har därmed fått en
bred granskning där olika perspektiv
på pedagogiskt upplägg och urval av
ämnesinnehåll har gjorts.

_Jag skulle vilja rikta ett
särskilt tack till _Marcel _Lainé
och _Lydie _Lainé för att jag fick
använda deras morfars respektive
gammelmorfars dagbok från första
världskriget. _Även ett stort tack

till _Susanne _Carlsson för hjälp
med kapitlet om antiken.

_Jag hoppas att boken ska tillföra
undervisningen i historia något
nytt. _God läsning och lycka till!

_Julia _Lindholm

_Paris, #10 april #2016

#8

#3

::: #4 ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Introduktion till historia

::: ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Historia är det som redan har hänt,
det vill säga det förflutna. _Ordet
historia kommer från grekiskan och
betyder att undersöka. _Historia
beskriver det vi vet om
mänsklighetens förflutna.

_Levande historia

::: ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Alla människor är levande historia.
_Vi har språk, kulturer och
traditioner med olika lång historia.

_Vi använder kunskaper och teknik

som bygger vidare på äldre kunskaper
och äldre teknik.

_Bokstäverna du läser har sitt
ursprung i ett gammalt latinskt
alfabet som i sin tur har utvecklats
från det grekiska alfabetet. _Runt
omkring oss finns spår av historien
som hänger ihop med vår egen
historia eller platsen där vi bor.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Gånggrifter är gravplatser som är
över #5000 år gamla. _Två av tre
gånggrifter i _Sverige finns i
_Falbygden, _Västergötland.

_Bilderna visar _Luttra gånggrift.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Ett uråldrigt stensättning

i form av ett väldigt avlångt

stenblock som har lagts som "tak"

över några något mindre stenblock.

_Gånggriften är uppförd på krönet

av en gräsklädd kulle omgiven av

öppna landskap.

=====

_Din plats i historien

::

_Varje människa har en egen

historia. _Under varje persons liv

inträffar världshändelser som i

framtiden kommer att ses som historiska. _De här händelserna kommer kanske påverka våra egna liv. _Att studera historia kan hjälpa dig att förstå varför ditt liv ser ut som det gör idag. _Ditt liv är nämligen en del i ett större historiskt sammanhang.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Den här pojken som föddes #1920 är #13 år på bilden. _I skolan var det boxning på schemat varje vecka för att pojkarna skulle bli starka och tåla smärta.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Kortklippt pojke som bär skärmmössa med kort skärm och ljus kostym med skjorta och slips.

_En stämpel i fotots nedre högra hörn återger en fågelvinge och ett hakkors.

=====

_Varför ska du läsa historia?

::

_I ämnet historia får du läsa om

historiska händelser och

förändringar i _Sverige, i _Europa

och i världen. _I årskurs #7--#9

#4

#13

ligger kursplanens tyngdpunkt på
#1800- och #1900-talen i framför
allt _Europa.

::: #5 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Du får även läsa om tidiga
högkulturer i olika delar av
världen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_I förgrunden ses resterna av en
gammal bro över floden _Tigris, i
_Hasankeyf, sydöstra _Turkiet.

_Den byggdes #1116. _Den nya bron
finns i bakgrunden.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Vy över en bred och lugn
flod som flyter fram genom ett
torrt och trädöst landskap.

_I förgrunden skymtar låg
bebyggelse och ruinerna efter en
gammal bro i form av två breda
bropelare som står som fristående
klippor ute i strömmen.

_Längre bort korsas floden av en
modernare bro av stål med stora
brovalv.

_Längs horisonten löper låga och
kala bergshöjder.

=====

_I flera kapitel möter du utdrag ur olika historiska källor som du får granska källkritiskt. _Sista delen av boken handlar om hur historiska begrepp och historia kan användas på olika sätt.

_Genom att läsa historia blir det lättare att förstå varför nutiden ser ut som den gör. _Kunskaper i historia förklarar också hur människor och samhällen fungerar.

_Historia är som ett förråd av kunskap och erfarenheter från många tider och samhällen.

_Historien ger oss flera exempel på hur samhällen kan fungera och på vad som inte har fungerat.

_Historien innehåller också exempel på orättvisor och hur människor har kämpat för att förbättra sina levnadsvillkor.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Människorättsaktivisterna _Maya
_Angelou och _Gloria _Steinem vid
#20-årsfirandet av den amerikanska
medborgarrättsrörelsens
demonstration. _Washington _D._C.,
#1983.

#5

#17

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Två kvinnor går i armkrok i ett demonstrationståg.

_Kvinnan till vänster -- som är afro-amerikan -- är iförd lång kjol och kortärmad blus och bär ett långt pärlhalsband kring halsen.

_Den yngre "vita" kvinnan till höger -- som bär stora solglasögon -- har långt välfriserat hår, och är iförd vit t-shirt och vita jeans.

=====

_Samhällen förändras hela tiden.

_Genom att läsa historia är det lättare att förstå förändringarna.

_Vi kan inte lära oss av framtiden, men vi kan lära oss mycket av historien. _Historia är därför ett mycket viktigt ämne.

_Hoppas att du också tycker det.

f._Kr./e._Kr. eller f.v.t./e.v.t.?

::

_Tideräkningen utgår från _Jesus (_Kristus) födelse och anges i antal år före eller efter, det vill säga f._Kr. (före _Kristus) och e._Kr. (efter _Kristus)

_I den här boken används ett nyare sätt att ange årtal. _Här används f.v.t. (före vår tideräkning) och e.v.t. (efter vår tideräkning). _Den här tideräkningen anses vara neutral då _Kristus inte nämns i tideräkningen.

::: #6--#8 ::::::::::::::::::::::::::::::

::: #9 ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Forna civilisationer

:::~::~::::::::::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Stonehenge i _England från

#2000--#2500 f.v.t.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Forntida stensättning

uppbyggt av väldiga rektangulära

klippblock som står på högkant så

att de bildar en vid cirkel.

_Andra avlånga klippblock har

lagts som vågräta överstycken

ovanpå de upprättstående stenarna.

_Innanför den yttre ringen löper
en inre ring med betydligt mindre
stenar. _Den inre ringen utgår
från två gigantiska stenar med
överliggare.

_En låg sol får stensättningen att
kasta långa skuggor över det
omgivande gräset.

=====

::: #10 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Högkulturer fram till #1700-talet

::: ::::::::::::::::::::::::::::::

#1974 hittade forskare ett skelett i

_Etiopien som de kallade _Lucy.

_Skelettet var #3,2 miljoner år

gammalt. _Lucy, som var en

_Australopithecus afarensis, liknade

mer en apa än en människa.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Bilden visar en modell av _Lucy,

en trolig förfader till människan.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Rekonstruktion av "_Lucys"

ansikte.

#10

#23

_Lucy har platt näsa med framåtriktade näsborrar, bred mun med tunna läppar, utskjutande kraftiga kindben och djupt liggande bruna ögon under stora ögonbrynsbågar. _Såväl hennes hud som täta tovigga hår är bruna till färgen.

=====

_Homo erectus var en tidig människoart. _De äldsta skeletten som har hittats är nästan två miljoner år gamla. _Homo erectus kunde stå upprätt på två ben och

hade därmed händerna fria. _Det gjorde att hon kunde bära med sig maten som hon samlade in och göra upp eld som gav värme och skyddade mot vilda djur.

_Alla människor i hela världen har sitt ursprung i _Afrika.

_Människoarten som vi tillhör

-- _Homo sapiens -- uppstod för

#300 #000 år sedan. _Homo sapiens

hade en större hjärna än sina

förfäder och kunde utveckla ett

språk. _Genom språket kunde idéer

och kunskap överföras från en

generation till en annan.

_Homo sapiens

_Homo sapiens anses ha utvandrat från _Afrika för #80 #000--#100 #000 år sedan. _Det har nu ifrågasatts av några forskare som hittat #210 #000 år gamla skelett av _Homo sapiens i _Grekland. _För ungefär #15 #000 år sedan fanns det människor på alla kontinenter, förutom på _Antarktis.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Karta över människans migration
från _Afrika till övriga
världsdelar.

_Bildbeskrivning

_Världskarta där människans
gradvisa utbredning över jorden är
utmärkt med årtal och pilar.

_Kartan återges:

é #300 #000 år sedan: _Människor
utvandrar norrut från _Östafrika
till _Mellanöstern.

é #100 #000 år sedan?:

_Människorna i _Mellanöstern rör

sig österut genom _Sydasien.

é #50 #000 år sedan: _Människorna
från _Sydasien når _Australien.

é #40 #000 år sedan?: _Människor
når _Sydeuropa genom att vandra
västerut längs _Medelhavet.

é #25 #000 år sedan: _Människor
når _Central- och _Östasien.

é #15 #000 år sedan: _Människor
från _Asien når _Nordamerika
genom att ta sig över _Berings
sund.

é #12 #000 år sedan: _Människor
rör sig söderut genom västra

_Nordamerika

é #10 #000 år sedan: _Människor
som vandrat söderut genom

_Nordamerika når fram till
nordvästra _Sydamerika.

=====

_Jägare och samlare

_Under lång tid levde människor av
att jaga vilda djur och av att samla
växter, bär, nötter och rötter.

_Människor levde i små grupper. _De
var nomader, vilket betyder att de
flyttade från en plats till en
annan. _De var alltså inte bofasta.

#10

#29

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Cirka #30 #000 år gammal

grottmålning i södra _Frankrike.

_Bildbeskrivning

_Grottmålning som föreställer

uroxar, vildhästar och

noshörningar.

_Djuren är stiliserade

(förenklade) på ett mycket

skickligt sätt som fångar det

karaktäristiska i deras utseende.

=====

#30

#10

::: #11 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Vandring norrut

_Människor följde efter djuren
norrut när inlandsisen smälte. _Till
en början användes sten och ben till
redskap. _Av sten tillverkades
verktyg att skära med samt
pilspetsar och yxor. _Av ben
tillverkades synålar och
fiskekrokar. _Med synålen syddes
varma kläder, väskor och tält.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Shellmound-folket i _Nordamerika
var jägare och samlare. _Deras
kultur existerade
#4000--#2000 f.v.t.

_Bildbeskrivning

_Teckning. _En lägerplats vid en
strand.

_Framför två hyddor som består av
grova grenar som har stöttats mot
varandra och klätts med djurhudar
har några människor och två hundar
samlats kring en lägereld.

_En ung kvinna sitter framför

#32

#11

eldstaden och ammar ett barn med
en annan kvinna bredvid sig.

_Intill dem står en ung man och
lutar sig mot ett långt spjut.

_Den ena av hundarna sitter
bredvid kvinnorna medan den andra
ligger på andra sidan eldstaden
och gnager på ett ben.

_En död svan som har hängts upp i
fötterna hänger med utbredda
vingar från hyddan bakom den lilla
gruppen.

_Till vänster ligger skallen och
bröstkorgen av en bisonoxe. _En

kvinnan som står på knä framför ett stort stenblock bearbetar ett ben med en stenyxa.

_Intill henne står en man med spjut och pilbåge och spejar ut mot omgivningarna.

_I förgrunden drar en man och ett litet barn upp en kanot som innehåller en död säl.

_Bakgrunden domineras av en skog med höga träd som avtecknar sig mot en bakgrund av kala bergsryggar.

=====

_Jordbruket uppstår

_Jordbruket uppstod på flera platser, bland annat i _Mellanöstern #10 #000 f.v.t., i _Kina #8000 f.v.t. och i _Sydamerika #5000 f.v.t. _Från de här platserna spred sig sedan jordbruket över hela världen.

_För ungefär #2500 år sedan, det vill säga #500 f.v.t., var det fler människor som ägnade sig åt jordbruk än åt att jaga och samla. _Människor blev bofasta jordbrukare och de hade får, getter, grisar och kor.

#11

#35

_Övergången till jordbruket kallas jordbruksrevolutionen. _En revolution är en genomgående förändring.

_Metaller

_Till en början användes sten och ben till redskap. _För mer än #6000 år sedan lärde sig människor att använda metallen koppar. _När brons, en blandning av koppar och tenn, började användas blev redskapen ännu bättre. _Metallerna användes även till smycken, mynt och vapen.

_Metallerna var mycket värdefulla.

_Eftersom det bara finns metaller på
vissa platser på jorden inleddes
handel mellan platser som låg långt
ifrån varandra.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Koppar smälts i en ugn i marken.

_Peru, före _Inkariket.

_Bildbeskrivning

_Teckning. _En härd med träkol och
koppar har grävts ned i marken.

_Härden får syre genom en kanal
som löper genom marken. _En man
klädd i höftskynke står på knä och
blåser in luft i den glödande

härden genom ett långt rör.

=====

::: #12 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Vad är en högkultur?

_Ett samhälle är en grupp
människor som lever tillsammans
under en längre tid. _Gruppen kan
bestå av allt från en familj eller
släkt till människorna i en
miljonstad eller i ett helt land.

_Alla som ingår i ett samhälle
påverkar varandra och är beroende av
varandra.

_Kultur, högkultur och civilisation

_Kultur är till exempel språk,
konst, värderingar och kunskap som
överförs från en generation till en
annan. _Kultur kan sägas vara
levnadssättet i ett helt samhälle.

_En högkultur är ett samhälle med
bland annat städer, skriftspråk,
lagar och olika yrken. _En högkultur
kan jämföras med en stat. _De första
högkulturerna växte fram från
omkring #3000 f.v.t.

_Högkultur är ett äldre begrepp
som används för att beskriva
#12

#39

komplexa samhällen i historien.

_Idag är det vanligare att använda begreppet civilisation om samhällen som har funnits länge. _Samhällen som fanns för länge sedan kallas för forna civilisationer.

_Högekulturer uppstod vid stora floder

_De första högekulturerna växte fram vid stora floder och var jordbrukskulturer. _Jorden vid floderna var näringsrik och gav goda skördar. _Genom att gräva kanaler kunde åkrarna konstbevattnas och

skördarna blev ännu större.

_I jordbrukskulturerna utmed floderna _Eufrat och _Tigris, _Nilen, _Indus och _Gula floden växte det bra och det blev ett överskott på mat. _Färre ägnade sig då åt jordbruk och städer kunde växa fram. _Det uppstod tidiga civilisationer. _Floderna användes också för transporter av både människor och varor.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Semiter, romare och många andra folk har härskat över staden

_Palmyra i _Syrien. _Rester av

_Palmyra från #2000 f.v.t.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Ruiner efter ett tempel

som består av socklar och delar av

tak som hålls upp av långa smäckra

pelare. _I bakgrunden skymtar

dessutom långa fristående

pelarrader.

=====

_ Olika yrken leder till olika samhällsklasser

_ När inte alla var tvungna att arbeta inom jordbruket kunde nya yrken uppstå. _ I och med att det fanns olika yrken uppstod olika grupper av människor, så kallade samhällsklasser.

_ Några olika samhällsklasser som fanns i de olika högkulturerna var härskare, präster, militärer, ämbetsmän, hantverkare, bönder och slavar. _ Varje samhällsklass hade särskilda uppgifter. _ Härskarna,

#12

#43

prästerna och militärerna hade
mycket makt medan bönderna och
slavarna hade lite makt.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Slavar drar en kärra med stockar.

_Mesopotamien, #700-talet f.v.t.

_Bildbeskrivning

_Stenrelief. _Två män drar en
tvåhjulig kärra lastad med långa
stockar.

_En tredje man verkar gå baklänges
och hålla i lasten för att hindra
att den rör sig.

=====

::: #13 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Mellan samhällsklasser var
skillnaderna ofta mycket stora såsom
mellan rika härskare och fattiga
bönder. _Kvinnor hade i allmänhet
mindre makt och färre rättigheter än
män, men i samhällsklasser med
mycket makt kunde det också finnas
mäktiga kvinnor.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Målning av ett jordbrukande par.

_Egypten, cirka #1000 f.v.t.

_Bildbeskrivning

_Målning som föreställer en man

#13

#45

som bearbetar jorden med en enkel plog dragen av oxar. _En kvinna med en korg går bakom honom och sår.

_Kvinnans hår är långt och friserat i små lockar. _Hon bär en fotsid (lång) vit klädedräkt som lämnar armarna bara.

_Mannen har axellångt hår och ett kort pipskägg. _Hans klädsel utgörs av ett vitt höftkläde som når ned till knäna.

_Båda två går barfota.

=====

_Organiserad religion

_I högkulturerna var religionen organiserad. _Det innebar att det fanns yrkespräster och religiösa byggnader såsom tempel. _Religionen användes för att ena och kontrollera befolkningen, men gudarna ansågs också kunna hjälpa människorna. _Det var vanligt att solen, månen och härskaren dyrkades.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Ishtarporten byggdes #575 f.v.t.

i _Babylon till gudinnan _Ishtars

ära.

#13

#47

_Bildbeskrivning

_Illustration. _En fältherre eller kung inträder i staden genom en hög välvd port i stadsmuren medan stora åskådarskaror på ömse sidor bevittnar händelsen.

_Porten och de anslutande murverken är målade i en intensivt himmelsblå färg och dekorerad med rader av förgyllda och försilvrade djurfigurer.

_Härskarens tvåhjuliga vagn (som dras av fyra hästar med höga förgyllda huvudbonader) föregås av

en rödklädd soldattrupp beväpnade
med sköldar och spjut.

_Två grönklädda män går och håller
de yttersta hästarna i spannet vid
tömmarna.

_Två körsvenner står på ömse sidor
om härskaren i vagnen som framtill
är försedd med en hög sarg (kant).

_Vagnen följs av fyra bågskyttar
som går till fots.

=====

_Städer

_I städerna pågick handel.

_Människorna levde mer tätbefolkat

än någonsin.

_En av de äldsta städerna i världen är _Jeriko. _Platsen där _Jeriko ligger nu har varit bebodd sedan #9000 f.v.t.

_Centraliserat styre

_I högkulturerna bodde härskaren, som hade stor makt, i en av städerna. _Styret var centraliserat. _Det betyder att makten i samhället fanns i ett centrum, till exempel i en stad. _En eller några få personer härskade över tiotusentals människor.

_För att kunna styra över så många människor anställde härskaren ämbetsmän. _Deras uppgift var att ta in skatt från befolkningen och se till att invånarna kände till lagarna.

_Ett exempel på en kvinnlig härskare är den egyptiska drottningen _Hatshepsut som härskade över _Egypten #1479--#1457 f.v.t.

_De flesta härskare var dock män.

_Skriftspråk och lagar

_I och med skriftspråket blev det lättare att organisera samhället.

_Skriftspråket användes bland annat vid handel och när det skrevs lagar.

_Militär

_Militärens uppgift var dels att se till att härskaren skulle kunna behålla makten över folket och dels att försvara riket från fiender.

_Militären användes också när nya områden skulle erövras.

::: #14 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Exempel på några tidiga högkulturer

_Högkulturer växte fram i olika delar av världen under olika tidsperioder.

_Sumererna cirka #3200--#2000 f.v.t.

_Mesopotamien är området mellan floderna _Eufkrat och _Tigris. _Här har många olika folkslag härskat.

_Ett av dem var sumererna som härskade över området

#3200--#2000 f.v.t.

_Sumererna levde i stadsstater.

_En stadsstat är en högkultur, en stat, som består av en stad med ett omkringliggande landområde.

_Sumererna uppfann hjulet och de var först i världen med att använda avancerad matematik och

#14

#53

bevattningsystem. _Deras
skriftspråk, kilskriften, anses vara
världens äldsta. _Sumerernas
kalender hade tolv månader och sju
veckodagar.

_Efter sumererna härskade bland
annat babylonierna, assyrierna och
perserna i området.

_Egypten cirka #3000--#30 f.v.t.

_Egypten växte fram kring floden
_Nilen. _Egypten styrdes av en farao
som dyrkades som en gud. _Vid sidan
av farao fanns många andra gudar och
gudinnor.

_Egyptierna ansåg att livet efter döden var viktigare än livet på jorden. _När en person dog balsamerades kroppen, sedan lindades den in och lades i en kista. _En kropp som har behandlats på det här sättet kallas mumie.

_Egyptiernas kultur var avancerad. _De byggde pyramider, tempel och skepp. _Egyptierna var även duktiga matematiker. _Skriftspråket, hieroglyferna, skrevs på papyrus som var ett sorts papper tillverkat av vass.

_Forskarna vet mycket om _Egypten
då det finns många rester av
skrifter, bilder, konst och
byggnader. _De har bland annat sett
att män och kvinnor var ganska
jämställda.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Väggmålning från _Egypten
föreställande tre systrar.

_Bildbeskrivning

_Målning. _Tre unga kvinnor står
på rad.

_De bär svarta peruker med fina
flätor och tvärlugg. _De har vita

dräkter. _Runt halsen bär de
smyckeskragar som täcker axlarna.

_Kvinnan längst till vänster bär
dessutom ett brett pannband och en
stor ring i örat. _I ena handen
håller hon en ankh -- en symbol
för livet som kan beskrivas som
ett slags kors där översta delen
består av en droppformad ögla.

=====

_Indusdalen cirka

#2500--#1500 f.v.t.

_I _Indusdalen, i området där
gränsen mellan nuvarande _Indien och

#14

#57

_Pakistan går, växte en högkultur fram kring #2500 f.v.t. _Det fanns två stora städer, _Harappa och _Mohenjo-daro. _De var välplanerade

::: #15 ::::::::::::::::::::::::::::::

med ett rutnät av gator och hus byggda av soltorkat tegel. _Det fanns avloppssystem och hus med badrum. _Kulturen i _Indusdalen gick troligen under på grund av klimatförändringar.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Modell från _Harappa av en vagn i
lera dragen av oxar. _Indusdalen,
omkring #3000--#2500 f.v.t.

_Bildbeskrivning

_Lerfigur. _En turbanklädd kusk
står framtill på en tvåhjulig vagn
som är lastad med en stor kruka.

_Framför vagnen står två oxar.

_Förutom att människans och
djurens lemmar bara återges som
små utstående "piggar" är figuren
detaljrik.

=====

_Palatskulturer #2000--#1100 f.v.t.

_De första högkulturerna i _Europa var de mykenska och minoiska högkulturerna som fanns i _Grekland och på _Kreta. _Både den ekonomiska och den politiska makten fanns samlade i palats. _Därför kallas de palatskulturer. _I palatsen förvarades också spannmål och andra viktiga varor.

_Palatskulturerna byggde på långväga handel. _Kontakten med omvärlden gjorde att varor och idéer kunde utbytas. _De mykenska och

#60 #15

minoiska högkulturerna hade var sitt skriftspråk. _Båda kulturerna gick under #1100 f.v.t. på grund av svåra bränder. _De tros ha orsakats dels av krig och dels av naturkatastrofer såsom jordbävningar och vulkanutbrott.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Väggmålning i det minoiska palatset på _Kreta,
#1700--#1450 f. v. t.

_Bildbeskrivning

_Målningen föreställer delfiner och olika sorters fiskar som

#15

#61

simmar om varandra samt ett stort antal sjöborrar (taggklädda djur som lever på havsbotten).

=====

_Kina #1600 f.v.t. och framåt

_Kina växte i och med

_Shangdynastin fram som en högkultur

omkring #1600 f.v.t. _En dynasti är

en härskarläkt där makten går i

arv. _Kina styrdes av olika

dynastier ända fram till #1911.

_Under _Shangdynastin utvecklades

det kinesiska skriftspråket.

_Shangdynastin hade inte kontroll

#62

#15

över hela landet, utan _Kina enades
#221 f.v.t. under _Qindynastin. _Då
började också den kinesiska muren
att byggas som försvar mot
invasioner.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Terrakottasoldat från #210 f.v.t.
vid graven av _Kinas grundare.

_Bildbeskrivning

_Skulptur. _En soldat som står på
knä. _Han har mustasch och bär
håret uppsatt i en stor knut på
ena sidan av huvudet. _Han är
iförd en rustning med fyrkantiga

plattor som täcker bröst och axlar
och bär kraftiga stövlar.

=====

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym två av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till [anpassningsfunktionen~àspsm.se](mailto:anpassningsfunktionen@spsm.se)

_ I i

_Innehåll till volym två

_Siffran inom parentes hänvisar till
svartskriftsbokens sidor.

_Några stora riken

#500 f.v.t.--#500 e.v.t.

(#16) #65

_Högekulturer i _Afrika (#18)

..... #74

_Högekulturer i _Latinamerika

(#19) #80

_Nordamerika och _Oceanien

(#20) #86

_Jämförelse mellan

högekulturer (#21) #91

_I

_Medeltiden i _Europa (#22)	
.....	#99
_Medeltiden i östra	
_Medelhavsområdet (#24)	#117
_Ord och begrepp i kapitlet	
(#26)	#129
_Fler ord och begrepp (#26)	
.....	#135
_Frågor till texten (#27)	#139
_Antiken (#28)	#143
_Epok (#28)	#144
_Vad är och när började	
antiken? (#28)	#145

_Det antika _Grekland (#28)	
.....	#146
_Romarriket (#28)	#147
_Romarna tar över efter	
grekerna (#28)	#147
_Antikens _Grekland (#29) .	#148
_Det antika _Greklands	
betydelse för vår tid	
(#30)	#154

::: #16 ::::::::::::::::::::::::::::::

_ Några stora riken

#500 f.v.t.--#500 e.v.t.

_ Under de tusen åren mellan

#500 f.v.t. och #500 e.v.t. fanns

flera stora riken, bland annat

_ Kina, romarriket och perserriket.

_ Blandning av folk och kulturer

_ I de stora rikena levde många

olika folkslag. _ De hade olika

kulturer, språk och religioner.

_ Rikena styrdes av en folkgrupp som

påverkade de övriga folkgrupperna

med sin kultur och sitt språk. _ De

#16

#65

spred även sitt skriftspråk och annan kunskap över mycket stora områden.

_Kina påverkade folkgrupper som levde i _Vietnam, _Korea och senare _Japan. _Romarriket påverkade nästan hela _Europa och när perserriket var som störst påverkade det områden från _Medelhavet i väst till _Indusdalen i öst.

_Krig, fred och handel

_De stora rikena erövrade enorma områden genom krig. _Efter att områden hade erövrats inföll

perioder av fred. _Då blev det
säkrare att transportera varor,
vilket gynnade den långväga handeln.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Kvinna säljer vindruvor. _Romersk
mosaik, #300-talet e.v.t.

_Bildbeskrivning

_Mosaiken föreställer en kvinna
som bär på klasar med vindruvor.

_Hon är klädd i en lång ärmlös
klänning mönstrad med ränder.

=====

_Den långväga handeln skedde främst
via _Sidenvägen, en handelsväg

mellan _Kina och _Europa, samt över
_Medelhavet och _Indiska oceanen.

_De stora rikena hade råd att bygga
vägar och hamnar, vilket förenklade
handeln. _Hästar var också
nödvändiga för att kunna styra stora
riken. _Soldater och meddelanden
kunde på så sätt snabbt skickas till
olika delar av riket.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_En kamel betalas som skatt till
härskaren _Darius. _Perserriket,
#400-talet f.v.t.

_Bildbeskrivning

_Relief. _En man går och leder en
kamel i en lång tøm.

=====

_Sönderfall av stora riken

_Det var svårt att hålla ihop så
stora riken i längden. _Både _Kina
och romarriket anfölls av andra
folkgrupper, bland annat av
nomadfolk.

_Den kinesiska _Handynastin föll
#200 e.v.t. _De följande
århundradena var oroliga i _Kina och
först omkring #581 e.v.t. lyckades

#16

#69

_Suidynastin återförena landet.

::: #17 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Romarriket delades #395 e.v.t. i
_Västom och _Östom. _Västom föll
#476 e.v.t.

_Perserriket styrdes av olika
dynastier. #651 e.v.t. erövrades
perserriket av de muslimska
araberna.

_Pastoralister och _Sidenvägen

_I det torra området som sträcker
sig från _Sahara österut genom

_Asiens inre till norra _Kina levde
pastoralister. _De levde av

#70

#17

boskapsskötsel och kunde ha får, getter, kor, hästar och kameler. _De var ofta nomader.

_Under lång tid kontrollerade pastoralister handeln längs _Sidenvägen. _Genom handeln bidrog pastoralister med utbyten av varor, idéer och kunskap som spreds vidare längs _Sidenvägen till _Europa. _Det gällde till exempel kunskapen hur papper tillverkades vilket _Kina var först i världen med och från _Indien spreds kunskapen om talet noll.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Längs _Sidenvägen utbyttes varor,
idéer och kunskap. _Bilden visar
ett buddhisttempel i _Kina längs
_Sidenvägen.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Tvärs igenom ett kallt
ökenlandskap med låga berg utan
varje spår av vegetation löper en
smal floddravin där ett grunt
vattendrag kantas av frodig
växtlighet. _Längs vänstra sidan
av dalgången, ovanför flodravinen
ligger byggnader som ser ut att

#72

#17

vara uthuggna direkt i berget.

=====

_Religioners betydelse för långväga
handel

_Det finns idag flera stora
religioner i världen. _När de växte
fram spred sig flera av dem över
stora områden på bara några
århundraden. _Kristendomen och islam
har sina rötter i judendomen och
buddhismen har sina rötter i
hinduismen.

_Om köpare och säljare hade samma
tro litade de mer på varandra. _På

#17

#73

så sätt underlättade en gemensam religion en långväga handel. _Med religionerna spreds även skriftspråk och kunskap.

::: #18 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Högekulturer i _Afrika

_I _Afrika fanns flera högekulturer där handeln spelade en mycket viktig roll. _Här följer bara några exempel.

_Aksumriket #300 f.v.t.--#940 e.v.t.

_Aksumriket fanns redan på #300-talet f.v.t. _Riket låg i norra _Etiopien, i _Eritrea och i norra

_Sudan. _Under det första
århundradet e.v.t. blev riket
betydelsefullt då det kontrollerade
handeln i _Röda havsområdet. _Riket
föll #940.

_En tid efter _Aksumriket tog en
ny dynasti över. _Den styrde i
#700 år, ända fram till #1974.

_Västafrika och handeln över _Sahara

_Under #600- och #700-talen växte
det fram högkulturer i _Västafrika.

_Omkring år #1000 spred muslimska
araber religionen islam till

_Västafrika och till _Östafrika.

_De muslimska rikena _Ghana och
_Mali samt _Songhairiket i
_Västafrika handlade med
_Nordafrika. _Befolkningen bestod av
muslimer eller animister. _Animism
är tron på att naturen är besjälad.
_Det skapades flera handelsvägar
genom _Sahara. _Varorna
transporterades med kameler. _Från
_Västafrika transporterades främst
guld, men även slavar. _I utbyte
fick de salt, koppar, hästar och
glas från _Nordafrika.

_Dahomey var ett rike som hade sin

storhetstid under #1600-talet. _De
tjänade mycket pengar genom
slavhandel med européer.

_Östafrika och handeln över _Indiska
oceanen

_Längs _Östafrikas kust, från
dagens _Somalia till dagens
_Tanzania, växte det fram
stadsstater under #800- och
#900-talen. _Det handlades med
elfenben och guld som skeppades till
_Kina via _Indiska oceanen i utbyte
mot bland annat indiska tyger.

_Genom handeln och blandäktenskap

utvecklades swahilikulturen. _Det är en blandning mellan afrikansk bantukultur å ena sidan och arabisk, persisk och indisk kultur å andra sidan. _Den viktigaste staden för handel var _Kilwa i _Tanzania. _Den förstördes av portugiserna #1505.

_Zimbabwe #1200--#1450

_Från #1200-talet till #1400-talets mitt var _Zimbabwe det rikaste och mäktigaste riket i södra _Afrika. _Rikedomarna byggde till stor del på guldhandeln med stadsstaterna i _Östafrika.

_Det bodde troligen fler än
#10 #000 invånare i huvudstaden. _I
ruinerna efter den har arkeologer
funnit varor såsom porslin och
smycken från _Kina. _Huvudstaden
övergavs i mitten av #1400-talet,
troligen på grund av att marken hade
överutnyttjats för bete.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Ruinen stora _Zimbabwe är en rest
från #1200-talets _Zimbabwe.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Ett stort fönsterlöst torn
av sten som smalnar av uppåt är

omgivet av höga och tjocka murar.

=====

::: #19 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Högekulturer i _Latinamerika

_De första högekulturerna i

_Amerika var _Olmekulturen i

nuvarande _Mexiko och

_Chavinkulturen i _Peru.

_Olmekulturen växte fram

#1200 f.v.t. och _Chavinkulturen

#900 f.v.t. _I de båda kulturerna

fanns det stora städer byggda

utifrån ett centralt tempel. _Det

odlades många olika växter.

#80

#19

_Mayakulturen #200--#900 e.v.t.

_Den äldsta ännu levande kulturen
i _Amerika är mayakulturen.

_Mayafolket härskade i stora delar
av _Centralamerika under åren
#200--#900 e.v.t.

_Maya var aldrig ett enat rike
utan bestod av olika stadsstater som
ofta var i krig med varandra. _Det
fanns ett gemensamt skriftspråk och
en gemensam kultur. _Det byggdes
städer med stora tempel och
pyramider.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_En bevarad mayapyramid.

_Guatemala, #700- eller #800-talet

e.v.t.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Pyramidens sidor är

"trappstegsformade" i tre steg med flera meter höga trappsteg.

_Framtill löper en mycket bred trappa uppför en murad ramp till en avsats ovanför de högsta trappstegen.

_Däruppe skymtar en fyrkantig dörröppning ovanför en byggnad som

är så förfallen att den mest
liknar en vittrad klippspets.

_I bakgrunden växer skog med höga
lövträd.

=====

_Inkariket #1200-talet--#1532

_Inkariket växte fram längs
bergskedjan _Anderna i _Sydamerika
under #1200-talet. _Rikets härskare
kallades _Inka. _Befolkningen
tillhörde många olika folkgrupper.

_Riket hölls ihop av en stor armé
och ett väl utbyggt vägnät. _Inka
byggde även stora städer och hade

ett avancerat bevakningssystem. _De saknade skrift, men hade ett system med rep som var knutna på olika sätt. _Systemet har inte kunnat tolkas. _Inkariket gick under efter att spanjorerna invaderade det #1532.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Gata i _Inkariket som ledde till ett tempel där solen dyrkades.

_Peru, #1400-talet.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En smal gränd omgiven av murar, husgrunder och trappor

uppförda i grå sten leder till ett runt och lågt stentorn med ett enda litet fönster.

_I bakgrunden tornar ett högt skogbevuxet berg upp sig mot en molnig himmel.

=====

_Aztekerriket #1300--#1521

_Aztekerna härskade under fler hundra år över cirka #400 byar och städer i nuvarande _Mexiko. _De hade en välorganiserad armé och höll sina grannfolk under kontroll.

_Aztekerna byggde staden

_Tenochtitl^an, dagens _Mexiko
_City, som var en stor stad med
avancerade system för handel,
renhållning och vattenförsörjning.

_Aztekerna är också kända för
blodsoffer till gudarna. #1521
besegrades aztekerna av spanjorerna.

::: #20 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Nordamerika och _Oceanien

_I _Nordamerika och _Oceanien
utvecklades det inga högkulturer,
men där fanns andra typer av
samhällen.

_Nordamerika

_I ett område som sträckte sig från de stora sjöarna i norr till Mexikanska golfen i söder fanns exempelvis _Mound-kulturer cirka #3500 f.v.t.--#1500 e.v.t. _Mound betyder kulle.

_Kulturen har fått sitt namn efter de stora kullar som byggdes och formades av människorna. _I staden _Cahokia fanns #120 kullar.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Runt staden _Cahokia fanns flera byar. _Husen var byggda av lera #20 #87

och flätad halm eller grenar.

_Bönderna odlade majs, bönor och squash. _Spannmål förvarades i gropar i marken.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _I förgrunden arbetar kvinnor med odlingen. _De är klädda i höftskynken. _Längre bort står några män och en hund vid halmtäckta boningshus med stora dörröppningar formade av trädstammar.

_Framför husen står fyllda korgar och lerkärl.

_I bakgrunden syns gräsbevuxna
kullar som formats som terrasser
med brant sluttande sidor. _Längst
upp på den högsta terrassen kullen
ligger en byggnad.

_En lång träpalissad (mur av
stockar) verkar ringa in byn.

=====

_Oceanien

_Australien befolkades för cirka
#50 #000 år sedan. _Australiens
urfolk talade många olika språk och
tillhörde många olika kulturer.

_Gemensamt för de olika kulturerna

#20

#89

var att de länge levde som jägare och samlare samt att de hade en nära koppling till naturen. _Deras konst var mycket utvecklad.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Grottmålning från _Australien.

_Målningarna i _Kakadu _National

_Park är upp till #20 #000 år

gamla.

_Bildbeskrivning

_Grottmålningen föreställer en

sköldpadda sedd uppfifrån. _Den har

ett målat mönster på skölden.

=====

#90

#20

_Många öar i _Oceanien befolkades
långt senare, först mellan #1500 och
#1300 f.v.t. _Nya _Zeeland
befolkades av maorier som tidigast
på #1200-talet.

::: #21 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Jämförelse mellan högkulturer

_Högkulturerna i listan nedan har
de flesta av de kännetecken som
beskrivs på sidorna #12--#13.

_Högkultur: _Sumererna

#3200--#2000 f.v.t.

_Utmärkande drag: _Sumererna var

först med hjulet, konstbevattning

och skriftspråket. _Gudar och gudinnor med olika egenskaper samt dyrkan av till exempel solen och månen.

_Högekulturr: _Egytten

#3000--#30 f.v.t.

_Utmärkande drag: _Lång historia med liten påverkan från andra kulturer. _Skrivmateriallet papyrus (vass), pyramider, väggmålningar och statyer. _Gudar, gudinnor och dyrkan av farao.

_Högekulturr: _Indusdalen

#2500--#1500 f.v.t.

_Utmärkande drag: _Välplanerade
städer med rutnät av gator och hus
byggda av soltorkat tegel.

_Avloppssystem och badrum.

_Troligen dyrkan av modergudinna
samt flera gudar och gudinnor.

_Högkultur: _Palatskulturer
#2000--#1100 f.v.t.

_Utmärkande drag: _Palatsen var
centrum för den politiska och
religiösa makten. _I palatsen
förvarades också spannmål.

_Långväga handel över _Medelhavet.

_Främst dyrkan av gudinnor (på

_Kreta) .

_Högkultur: _Kina #1600 f.v.t. och
framåt

_Utmärkande drag: _Lång sammanhållen
historia. _Först med att tillverka
papper och porslin samt trycka
böcker. _Förfädersdyrkan med
respekt för avlidna förfäder samt
deras gravplatser.

_Högkultur: _Antikens _Grekland
#750--#31 f.v.t.

_Utmärkande drag: _Påverkade av
_Egypten. _Utvecklade
byggnadskonsten samt idéer om

demokrati, filosofi, medicin,
vetenskap och litteratur. _Gudar
och gudinnor med olika egenskaper.

_Högkultur: _Romarriket

#700 f.v.t.--#476 e.v.t.

_Utmärkande drag: _Byggde vidare på
den grekiska kulturen och spred
den över delar av _Europa.

_Grekiska gudar med romerska namn.

_I slutet tog kristendomen över.

_Högkultur: _Perserriket

#550 f.v.t.--#651 e.v.t.

_Utmärkande drag: _Världens

mäktigaste rike #540--#350 f.v.t.

_Stor armé, utbyggt vägnät och
postgång. _Zoroastrism -- tron på
en gud och kampen mellan ont och
gott. _Påverkade judendomen.

_Högkultur: _Aksumriket

#300-talet f.v.t.--#940 e.v.t.

_Utmärkande drag: _Kontrollerade
handeln i _Röda havet. _Judendom
och kristendom.

_Högkultur: _Mayakulturen #200--#900

_Utmärkande drag: _Välutvecklat
jordbruk. _Kunniga i astronomi och
matematik. _Gudar och gudinnor med
egenskaper som förändrades.

_Soldyrkan.

_Högkultur: _Västafrika

#600-tal--#1600-tal

_Utmärkande drag: _Stora riken som
handlade över _Sahara med

_Nordafrika. _Islam och animism.

_Högkultur: _Bysantinska riket

#395--#1453

_Utmärkande drag: _Kultur som byggde
på den grekisk-romerska kulturen

samt kristendomen. _Spred

kristendomen till _Ryssland,

_Etiopien (_Aksumriket) och

_Egypten.

_Högkultur: _Östafrika

#800-tal--#1500-tal

_Utmärkande drag: _Stadsstater längs

östkusten som handlade över

_Indiska oceanen. _Islam.

_Högkultur: _Inkariket

#1200-talet--#1532

_Utmärkande drag: _Byggde hållbara

vägar, stora tempel och städer.

_Gudar och gudinnor. _Erövrade

folk fick behålla sin religion.

_Högkultur: _Zimbabwe #1200--#1450

_Utmärkande drag: _Bland annat

guldhandel med _Östafrika.

_Huvudstad med #10 #000 invånare.

_Animism.

_Högkultur: _Aztekerriket

#1300--#1521

_Utmärkande drag: _Städer med
avancerad vattenförsörjning och
renhållning. _Hade två olika
kalendrar. _Gudar och gudinnor,
tro på jordens undergång.

_Människooffer.

::: #22 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Medeltiden i _Europa

_Västoms fall #476 ses som början
på medeltiden i _Europa. _Slutet på

#22

#99

medeltiden är cirka #1500.

_Medeltiden delas in i de tre perioderna äldre medeltid, högmedeltid och senmedeltid.

_Äldre medeltid cirka #500--#1000

_Den äldre medeltiden, cirka #500--#1000, var en orolig tid.

_Många olika folk och härskare kämpade om makten. _Handeln stannade av och vägarna växte igen. _De flesta människor odlade och tillverkade endast för det egna hushållet.

_De gamla religionerna övergavs

och kristendomen blev successivt den enda tillåtna religionen i Europa.

Kyrkan hade stor makt och stort inflytande.

=== Bildtext/beskrivning =====

I början av 1000-talet

kristnades Sverige. Källa gamla kyrka på Öland är från 1100-talet.

Bildbeskrivning

Foto. Kyrkobyggnad av sten med högt och smalt sadeltak (tak som sluttar åt båda sidorna).

Kyrkan saknar torn, har få och

små fönster och en liten
sidobyggnad längs ena långsidan.

_Framför kyrkan löper en låg
stenmur uppförd av flata grå
stenar.

_Mittför kyrkans närmaste gavel
bryts denna mur av en hög portal
med rundat takvalv.

_I bakgrunden växer låg lövskog.

=====

_Högmedeltid cirka #1000--#1300

_Under högmedeltiden, cirka
#1000--#1300, skedde många
förändringar till det bättre. _Inom

#102

#22

jordbruket innebar det att skördarna blev större och därmed ökade folkmängden.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_En europeisk bonde plöjer en åker. #1000-talet.

_Bildbeskrivning

_Medeltida illustration. _Tre män arbetar med plöjning och sådd på en åker.

_Den tunga plogen dras av fyra oxar.

_En av männen driver oxarna med ett långt spö, en annan håller i

handtagen till plogen medan den tredje sår i plogfårorna.

=====

_Överskottet på mat gjorde att handeln kom igång igen. _Mynt började åter användas som betalningsmedel. _Handeln ledde även till att städerna återigen blev viktiga. _Flera europeiska städer grundades under den här tiden.

_Kungarna tog ut skatter, vilket gjorde dem både rikare och mäktigare. _Under högmedeltiden byggdes stora katedraler.

_Utformningen av _Europas första universitet påverkades av kunskapen som de muslimska araberna hade.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Under högmedeltiden byggdes många katedraler i _Europa. _Notre Dame, _Paris, före branden #2019.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Utsikt över en väldig gotisk katedral med upplyst fasad som är omgiven av tät stadsbebyggelse.

=====

_Senmedeltid cirka #1300--#1500

_Senmedeltiden, cirka

#1300--#1500, blev en

nedgångsperiod. #1347--#1350 härjade

digerdöden, en svår pest som spreds

från _Asien via handelsvägarna

::: #23 ::::::::::::::::::::::::::::::

vidare till _Europa. _Var tredje

europé dog i sjukdomen.

=== _Bildbeskrivning =====

_Karta över _Europa och

_Medelhavsområdet.

_Kartan återger hur digerdöden år

för år bredde ut sig i området.

#106

#23

é #1347: _Farsoten tar sig
västerut via floden _Volga,
området _Kaukasus och _Svarta
havet till den västligaste delen
av nuvarande _Turkiet och vidare
över _Medelhavet till öarna
_Sicilien, _Sardinien och
_Corsica.

é #1348: _I _Afrika och
_Mellanöstern: _Östra nuvarande
_Algeriet, _Tunisien,
nordöstligaste delen av _Libyen,
norra _Egypten och östra
_Medelhavsområdet med nuvarande

_Syrien, _Israel och _Libanon,
ön _Cypern och resten av
nuvarande _Turkiet samt
landområdena som gränsar till
västra och nordöstra

_Svartahavskusten. _I _Europa:

_Större delen av _Spanien,

_Frankrike, _Italien, den

sydligaste delen av _England och

ett litet område på östra

_Irland, länderna utmed

_Adriatiska havets västra kust

samt _Grekland.

é #1349: _I _Afrika och

_Mellanöstern: _Hela återstoden
av _Nordafrika och
_Mellanöstern. _I _Europa:
_Västligaste _Spanien och
_Portugal, större delen av
_Irland, _Wales och _England,
ett brett bälte som sträcker sig
från kusten mellan nuvarande
_Belgien och nordvästligaste
_Tyskland i väster och vidare
tvärs över _Europa till _Svarta
havets västra kust och ett
smalare bälte som sträcker sig i
nordostlig riktning norr om

_Svarta havet.

é #1350: _De återstående delarna
av _Irland (i norr), _Skottland,
hela _Norge, södra _Sverige upp
till norra _Värmland i väster
och _Mälaren i öster, hela
_Danmark, alla länder/områden
utmed södra och östra
_Östersjökusten samt ett brett
bälte som sträcker sig från
södra _Östersjön till nordvästra
delen av _Svarta havet och sedan
vidare i nordostlig riktning.

é #1351: _Hela _Sverige norr om

_Mälaren och större delen av de
återstående områdena i
_Östeuropa.

é _Liten spridning: _Ett område
som omfattar södra nuvarande
_Polen, västra _Ukraina och
västra _Vitryssland.

=====

_Befolkningsminskningen ledde till
att matproduktionen minskade. _Då
fick kungarna in mindre pengar i
skatt. _Kungarna höjde därför
skatterna och det orsakade i sin tur
bondeuppror runt om i _Europa. _I

slutet av senmedeltiden fick bönderna det lite bättre.

_En gemensam europeisk kultur

_Under medeltiden växte en ny europeisk kultur fram. _Den byggde på kristendomen och arvet från antiken. _Antiken, #700 f.v.t.--#500 e.v.t., är tiden före medeltiden.

_De judiska minoriteterna utsattes ofta för förföljelser och de fick inte bosätta sig var de ville.

_Kyrkan förföljde även människor vars tolkning av kristendomen ansågs

avvika från den rätta tron.

_Kyrkan hade stor makt och stort inflytande, till exempel över vilken kunskap som fick spridas. _Prästerna var läskunniga till skillnad från bönderna. _Kyrkan samarbetade med kungarna och tillsammans hade de mycket makt.

_Ståndssamhället i _Europa

_Det medeltida samhället var ett ståndssamhälle. _Det innebar att människor tillhörde olika stånd.

_Varje stånd hade sina rättigheter och skyldigheter. _I norra _Europa

fanns de fyra stånden adel, präster, borgare och bönder. _I stora delar av övriga _Europa fanns det tre stånd. _Där ingick bönderna i det tredje ståndet tillsammans med borgarna.

_Adeln och prästerna behövde inte betala skatt, men adeln var tvungen att strida på kungens sida.

_Borgarna var stadsbor som hade rätt att bedriva handel och hantverk.

_De allra flesta var bönder. _I nästan hela _Europa var de livegna under delar av medeltiden. _Det

innebar att de inte hade rätt att flytta utan markägarens tillstånd.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Under tornerspel tävlade riddare mot varandra inför hovet.

_Tyskland, tidigt #1300-tal.

_Bildbeskrivning

_Medeltida illustration. _Två riddare till häst, med lans och sköld, drabbar samman under ett tornerspel. _De är klädda i färgglada tunikor över sina rustningar. _Hästarna är täckta av täcken i samma färger. _Fem damer

tittar på från en läktare. _De ser förnåma ut i vackra dråker och tidstypiska huvudbonader.

_Den ena riddaren har fått in en träff på den andre. _Den skadade riddaren håller på att falla av sin häst, och det ser ut som om det kommer blod ur ett hål i hand hjälm. _Den segrande riddaren har en stor fågelliknande prydnad på sin hjälm.

=====

_Medeltiden i östra

_Medelhavsområdet

_Romarriket delades upp i _Västom
och _Östom #395 e.v.t. _Efter

_Västoms fall #476 e.v.t. levde

_Östom kvar till #1453. _Sedan

#1500-talet kallas _Östom för det

_Bysantinska riket.

_Bysantinska riket #395--#1453

_I det _Bysantinska riket

utvecklades en egen kristen kultur

med grekiska som huvudspråk.

_Utländska besökare imponerades av

välståndet i det _Bysantinska riket.

_Kristendomen och den bysantinska kulturen spreds vidare, bland annat till _Ryssland.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Mosaik av _Jesus i en bysantinsk kyrka i _Istanbul.

_Bildbeskrivning

_Mosaik inne i en nisch. _Jesus sitter i en slags karmstol med lågt ryggstöd och dynor. _Hans huvud är omgivet av en gloria med ett kors.

_Hans vänstra hand håller en

uppslagen bok med grekisk skrift
medan hans högra hand gör ett
tecken där han håller ihop
ringfinger och tumme med de övriga
fingrarna utsträckta.

_Hela hans gestalt ger ett intryck
av kraftfullhet snarare än
mildhet.

=====

_Kyrkan i västra _Europa och kyrkan
i det _Bysantinska riket splittrades
#1054 efter ett bråk om vem som var
kyrkans högste ledare.

_Islam uppstår och sprids

_Islam uppstod #622 på den arabiska halvön. _Under #600- och #700-talen fick den nya religionen allt större inflytande runt

_Medelhavet. _Islam enade araberna som snart erövrade stora områden.

_Det arabiska riket, _Kalifatet, var som störst #750 då det sträckte sig från _Spanien ända till _Indien.

_Under åren #711--#1492 styrdes _Spanien av muslimska araber. _Där levde muslimer, kristna och judar

sida vid sida. _Araberna satsade på #120 #24

vetenskap. _I staden _Cordoba fanns det under #800-talet ett bibliotek med #500 #000 böcker. _Vid samma tidpunkt hade de rikaste kungarna i det kristna _Europa bara ett hundratal böcker.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Arabisk bok från #1199. _Boken beskriver hur motgift kan användas vid ormbett.

_Bildbeskrivning

_Foto av en sida ur boken. _Den handskrivna, sirliga, arabiska texten illustreras med en stor

målad bild mitt på sidan. _Bild
är full av detaljer som fåglar,
träd och buskar. _En naken man
sitter på marken och håller i en
orm som just bitit honom i benet.
_Fram till honom kommer två män,
en av dem till häst. _Männen är
välklädda och ser ut att ha turban
på huvudet.

=====

_Konkurrens om _Medelhavet och
korståg

_Islam sågs som ett hot av de
kristna i västra _Europa. _Under

#1000--#1200-talen genomfördes

därför flera korståg. _Korsfarare,
riddare, sändes iväg av

::: #25 ::::::::::::::::::::::::::::::

kyrkan för att återta det heliga
landet _Palestina och staden
_Jerusalem. _Det var där
kristendomen hade uppstått. _Ett
annat syfte med korstågen var att ta
kontroll över handeln på
_Medelhavet.

_Korstågen ledde till
misstänksamhet och fientlighet
mellan de kristna och muslimerna.

#25

#123

_Dessutom försvagades det

_Bysantinska riket. _År #1204

plundrade korsfararna

_Konstantinopel, nuvarande

_Istanbul.

_De kristna återerövrar _Spanien

_Spanien styrdes av muslimer från

#711. _Kristna härskare gjorde

försök att återerövra _Spanien.

_Först #1492 återerövrades _Spanien

som därefter styrdes av det spanska

kungaparet _Ferdinand och _Isabella.

_Kungaparet tvingade alla judar och

muslimer i _Spanien att bli kristna

#124

#25

eller att lämna landet. _Annars
riskerade de att avrättas. _Under
#1500-talet började människor med
judiskt eller muslimskt ursprung att
förföljas eftersom de misstänktes
utöva sin egen religion. _Liknande
förföljelser skedde även i
_Portugal.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Teckningen från #1792 visar hur
judar fördrivs ur _Spanien i
slutet av #1400-talet.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _En muromgärdad

stad vid havet som på ömse sidor omges av höga klippor.

_I förgrunden löper en ström av kvinnor och män ut genom stadsporten på väg ned till ett litet segelfartyg som ligger vid en brygga.

=====

_Osmanska riket #1453--#1922

_Under #1200-talet flyttade turkiska folkgrupper från

_Centralasien västerut. _Ett av dessa folk var osmanerna.

_Osmanerna erövrade delar av det

_Bysantinska riket. #1453 lyckades osmanerna erövra _Konstantinopel.

_Det var slutet på det _Bysantinska riket och början på _Osmanska riket. #1566, när _Osmanska riket var som störst, omfattade det stora delar av _Mellanöstern och delar av både _Nordafrika och _Balkan i sydöstra _Europa.

_Osmanska riket byggde på islam, den turkiska kulturen och det gamla _Bysantinska riket. _Inom riket bodde många olika folkgrupper som talade olika språk. _Muslimer,

kristna och judar levde länge sida
vid sida.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Hagia _Sofia i

_Konstantinopel/_Istanbul var en

kyrka i det _Bysantinska riket och

en moské i _Osmanska riket.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Utsikt över en väldig

byggnad med en stor central

takkupol som är omgiven av fyra

smäckra minareter.

_Framför byggnaden sträcker sig

stora gröna parkområden med

lövträd, gräsmattor, gångvägar och dammar.

_I bakgrunden skymtar ett havssunds blå vatten och ännu längre bort tätbebyggda stränder.

=====

::: #26 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Ord och begrepp i kapitlet

Animism. _Tron att naturen är besjälad.

Arkeologer. _Personer som studerar till exempel rester av gammalt porslin, skelett och smycken för att lära om historien.

Borgare. _Stadsbor med rätt att
bedriva handel och hantverk.

Bysantinska riket. _Namnet på
_Östrom sedan #1500-talet.

Civilisation. _Samhälle.

Digerdöden. _En svår pest.

Dynasti. _En härskarläkt där
makten går i arv.

Forna civilisationer. _Komplexa
samhällen som fanns för länge
sedan.

Hieroglyfer. _Egyptiernas gamla
skriftspråk.

Homo sapiens. _Människoarten som

vi tillhör.

Högkultur. _Ett äldre begrepp som används för att beskriva komplexa samhällen i historien som bland annat hade städer, skrivna lagar och olika yrken.

Jordbrukskulturer. _Försörjning genom att odla.

Kilskrift. _Sumerernas skriftspråk. _Världens äldsta kända skriftspråk.

Korståg. _Riddare sändes iväg av kyrkan för att återta det heliga landet _Palestina.

Livegen bonde. _En bonde som inte hade rätt att flytta utan markägarens tillstånd.

Långväga handel. _En handel mellan samhällen som ligger långt från varandra.

Mumie. _En kropp som har behandlats inför begravning i det forntida _Egypten.

Nomader. _Människor som inte är bofasta utan flyttar från en plats till en annan.

Palatskultur. _En kultur där den politiska och den ekonomiska

makten finns samlad i palats.

Papyrus. _Ett sorts papper
tillverkat av vass.

Pastoralister. _Människor som
levde av boskapsskötsel. _De var
ofta nomader.

Rike. _En stor stat som styrdes av
en härskare, men där flera olika
folkslag levde och flera kulturer
ingick.

Samhälle. _En grupp människor som
lever tillsammans under en längre
tid.

Samhällsklasser. _Stora skillnader

mellan grupper i ett samhälle
(rik/fattig eller mycket/lite
makt).

Sidenvägen. _En handelsväg mellan
_Kina och _Europa.

Stadsstat. _En högkultur, stat,
som bestod av en stad och ett
omkringliggande landområde.

Ståndssamhälle. _Människor var
indelade i flera olika stånd, till
exempel adel, präster, borgare och
bönder. _Varje stånd hade vissa
rättigheter och skyldigheter.

Swahilikultur. _En blandkultur

mellan afrikansk bantukultur och andra kulturer.

Västrom. _Den västra delen av det uppdelade romarriket.

Östrom. _Den östra delen av det uppdelade romarriket.

_Fler ord och begrepp

Agrara revolutionen. _En jordbruksrevolution som påbörjades i västra _Europa under #1700-talet med en ökad avkastning inom jordbruket.

Byteshandel. _En handel där varor byts mot andra varor i stället för

att betala med pengar.

Civilisation. _Ungefär samma sak som samhälle eller högkultur.

_Begreppet civilisation används idag hellre än högkultur, men inte i högstadiets centrala innehåll i historia. _Det anses finnas etnocentriska värderingar i att använda begreppet.

Etnocentriska värderingar. _Att utgå från den egna kulturens värderingar när andra kulturer beskrivs.

Kollektivt lärande. _Människans förmåga att föra vidare kunskap från en generation till en annan så att människor som lever idag kan bygga vidare på äldre tiders kunskap.

Moderna civilisationen. _Vi lever idag i något som kallas den moderna civilisationen. _Det är få som skulle kalla den tid vi lever i nu för en högkultur även om den har alla kännetecken för att vara en sådan.

Neandertalmänniska. _En nära
släkting till homo sapiens. _Levde
i _Europa och _Asien fram till för
#28 #000 år sedan.

Neolitiska revolutionen.

_Omställningen från jägar- och
samlarsamhälle till
jordbrukssamhälle.

Penningekonomi. _En ekonomi där
mynt/sedlar används som
betalningsmedel.

_Frågor till texten

s. #10--#11

#1. _När utvandrade människan från
_Afrika?

#2. _När befolkade människan

a) _Asien?

b) _Europa?

c) _Australien?

d) _Nord- och _Sydamerika

e) _Oceanien?

#3. _Vilka uppfinningar var viktiga
för att kunna bosätta sig på
platser med kallare klimat?

#4. _När uppstod jordbruket?

#27

#139

#5. _Vad användes metaller till?

s. #12--#13

#6. _Vad är typiskt för en
högkultur?

s. #14--#15

#7. _Vad var sumererna först med?

#8. _Vad var palatskulturerna?

s. #16--#17

#9. _Varför gynnades handeln av
stora riken?

#10. _Hur bidrog pastoralister till
utbyten av kunskap?

#11. _Varför underlättade de stora
religionerna handeln?

#140

#27

s. #18

#12. _ Vilka varor handlade

högkulturerna med i _ Afrika?

s. #19

#13. _ Hur skilde sig mayakulturen

och inkakulturen åt?

s. #20

#14. _ Vad var gemensamt för de olika

kulturerna i _ Australien?

s. #22--#23

#15. _ När var medeltiden i _ Europa?

#16. _ Vilka tre perioder delas

medeltiden in i?

#17. _ Vilka förbättringar skedde

#27

#141

under högmedeltiden?

#18. _Vad är ett ståndssamhälle?

s. #24--#25

#19. _Vad fick korstågen för
konsekvenser?

#20. _Vad byggde _Osmanska riket på?

_Frågor att diskutera

#21. _Är medeltiden en högkultur?

#22. _Under vilken högkultur skulle
du vilja ha levt?

::: #28 ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Antiken

:::~::~::::::::::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Världens bäst bevarade amfiteater
finns i _Pula, _Kroatien. _Den
byggdes av romarna för ungefär
#2000 år sedan.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En oval "scen" i mitten är
kantad av ett lågt staket.

_Denna scen omges av läktare
formade som "stentrappor" med låga
och breda steg.

_Läktarna omges i sin tur av höga
#28 #143

arkader (pelargångar) under rader
av fönsteröppningar.

=====

_Antik betyder gammal eller
forntida. _Begreppet började
användas på #1700-talet och syftade
då på det antika _Grekland, cirka
#750--#31 f.v.t., och romarriket,
cirka #700 f.v.t.--#476 e.v.t. _Både
det antika _Grekland och romarriket
var högkulturer.

_Epok

_Historien delas in i epoker. _En
epok kan vara en tidsperiod som

sträcker sig från ett par år till tusentals år. _De som levde under antiken visste inte att de gjorde det eftersom epoken fick sitt namn långt senare.

_En epok har alltid en början och ett slut. _Epoker används inom historien för att få in händelser, förändringar och personer i ett sammanhang.

_Vad är och när började antiken?

_Antiken är namnet på en historisk epok. _Vanligen ingår endast det antika _Grekland och romarriket.

_Forskning kring andra kulturer i
_Medelhavsområdet, till exempel
högkulturerna i _Mesopotamien och
_Egypten, har lett till större
kunskaper om deras betydelse för det
antika _Grekland och romarriket.

_Därför kan även högkulturerna i
_Egypten och _Mesopotamien ingå i
antiken. _Antiken börjar då kring
#3000 f.v.t.

_Det antika _Grekland

_Antikens _Grekland, cirka
#750--#31 f.v.t., delas in i tre
tidsperioder.

é _Arkaisk, #750--#480 f.v.t.

é _Klassisk, #480--#330 f.v.t.

é _Hellenistisk, #330--#31 f.v.t.

_Romarriket

_Romarriket, cirka

#700 f.v.t.--#476 e.v.t., delas

också in i tre tidsperioder.

é _Kungatiden, #700--#510 f.v.t.

é _Romerska republiken,

#509--#31 f.v.t.

é _Kejsartiden,

#31 f.v.t.--#476 e.v.t.

_Romarna tar över efter grekerna

_Under romerska republiken,

#28

#147

#509--#31 f.v.t., började romarna
gradvis ta över det antika
_Grekland. _Under kejsartiden,
#31 f.v.t.--#476 e.v.t., var hela
det grekiska området en del av
romarriket.

::: #29 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Antikens _Grekland

_Det antika _Greklands kärnområde
utgjordes av det grekiska fastlandet
samt _Jonien (idag _Turkiets
västkust) och öarna i havet där
emellan. _Grekerna utvandrade till
nya platser. _Kärnområdet och de nya

platserna utgjorde den grekiska världen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Det grekiska kärnområdet utgjordes av det grekiska fastlandet, öarna och _Jonien.

_Karta från #1799.

_Bildbeskrivning

_Karta där framförallt

kustområdena är markerade. _Det grekiska området vid denna tid omfattade (förutom områden som hör till det nutida _Grekland) även de västligaste delarna av nuvarande

_Turkiet.

=====

_Det arkaiska _Grekland

#750--#480 f.v.t.

_I början av den arkaiska
tidsperioden infördes det grekiska
alfabetet.

_Under perioden växte stadsstater
fram. _Varje stadsstat hade sina
egna lagar och en egen
folkförsamling där besluten
fattades. _Grekland var inget enat
rike under antiken. _Genom
utvandring från _Grekland växte

#150

#29

stadsstater fram längs _Medelhavets
och _Svarta havets kuster. _Den
viktigaste orsaken till utvandringen
var sökandet efter odlingsbar mark.

_Handeln gynnades av utvandringen.

_Det klassiska _Grekland

#480--#330 f.v.t.

#480 f.v.t. segrade grekerna i ett
krig mot perserriket. _Därefter
växte _Athens makt och inflytande.

_Sparta var den andra stora

stadsstaten i det antika _Grekland.

_Misstänksamheten mellan de båda

stadsstaterna växte och det utbröt

#29

#151

flera krig mellan dem.

#336 f.v.t. blev _Alexander den store från _Makedonien i norra _Grekland kung. _Under de #13 åren som han styrde riket erövrade den grekiska armén _Egypten, _Mindre _Asien (dagens _Turkiet) och perserriket (nuvarande _Irak och _Iran).

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Alexander den store. _Romersk mosaik från _Pompeji, #310 f.v.t.

_Bildbeskrivning

_Detalj från mosaik. _Porträtt av

#152

#29

_Alexander.

_Han sitter till häst och är klädd
i en rustning.

=====

_Den hellenistiska perioden

#330--#31 f.v.t.

_Alexander den store dog #323
f.v.t. _Under den hellenistiska
perioden spred sig den grekiska
kulturen över stora områden. _Runt
_Medelhavet fungerade det grekiska
språket som engelskan gör för oss
idag. _De hellenistiska områdena
erövrades senare av romarna.

#29

#153

_Det antika _Greklands betydelse för
vår tid

_Mycket av det som hände i
antikens _Grekland kan vi se spår av
i vår tid, till exempel inom
idrotten, kulturen, politiken och
vetenskapen.

_Demokratin

_De grekiska stadsstaterna styrdes
på olika sätt. _Under #700- och
#600-talen f.v.t. styrdes de flesta
stadsstater av rika familjer, så
kallad aristokrati.

_I slutet av #500-talet f.v.t.
utvecklades demokratin i bland annat
_Athen. _Alla fria manliga
medborgare hade rätt att delta i
folkförsamlingen. _Den träffades var
nionde dag för att diskutera och
fatta beslut. _Alla hade var sin
röst. _Kvinnorna, slaverna och
invandrarna hade dock ingen
rösträtt. _Många idéer som
utvecklades i _Athen återfinns i
dagens moderna demokratier.

_Den grekiska mytologin

_Grekerna i de olika stadsstaterna hade en gemensam religion. _De trodde på många gudar. _De högsta gudarna var _Zeus och hans hustru _Hera. _Berättelser om gudar och gudinnor kallas mytologi.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Staty från #300-talet f.v.t.

föreställande gudinnan _Athena,

_Athens beskyddarinna.

_Bildbeskrivning

_Staty av gudinnan sedd från

sidan.

#156

#30

_Hon bär en klädnad som lämnar
armarna bara och en stor hjälm med
kort skärm och mycket hög hjälmkam
som baktill övergår i en slags
"svans" som hänger ned över
ryggen.

=====

_Grekerna hade även mer gemensamt än
religionen, till exempel språket,
arkitekturen, litteraturen och
teatern.

_Läkekonstens fader

_Hippokrates, från den grekiska ön

_Kos, var läkare. _Han kallas

läkekonstens fader och ansåg att sjukdomar hade naturliga orsaker.

_Tidigare ansågs sjukdomar vara ett straff från gudarna.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Hippokrates, #460--#370 f.v.t., anses vara läkekonstens fader.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _En åldrad och vitskägig _Hippokrates behandlar en svårt sjuk patient som ligger utsträckt på rygg.

_Den berömde läkaren är omgiven av fyra yngre män som assisterar

honom medan andra män i bakgrunden
allvarsamt bevittnar händelsen.

=====

_Filosofin

_Grekerna hade kontakter med många
andra folk. _Det gjorde grekerna
öppna för nya sätt att se på världen
och förklara den. _Det var så
filosofin uppstod på #500-talet
f.v.t. _Inom filosofin försöker man
kritiskt besvara de mest
grundläggande frågorna

::: #31 ::::::::::::::::::::::::::::::

om världen och livets mening. _En av

#31

#159

de mest kända filosoferna är

_Aristoteles som levde på #400-talet
f.v.t. _Hans idéer har påverkat det
västerländska tänkandet i #2500 år.

_Vetenskapen

_Ur filosofin utvecklades
vetenskapen. _De första filosoferna
ställde sig frågor om naturen och de
försökte förklara hur naturen
fungerade utan gudarnas inblandning.

_Grekerna utvecklade det
vetenskapliga arbetssättet. _Där
dras slutsatser utifrån
observationer och erfarenheter.

_Grekernas arbetssätt låg till grund för vetenskapliga undersökningar som blev allt vanligare från #1400-talet och framåt.

_Spridning av grekisk kultur

_Begreppet "klassisk" syftar på konsten, arkitekturen, litteraturen och filosofin som skapades

#480--#330 f.v.t. _Då skedde en snabb utveckling inom konst,

arkitektur och litteratur. _Många grekiska pjäser spelas fortfarande på teatrar och operahus runt om i världen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Maria _Callas i rollen som _Medea
på _Epidaurosteatern. _Pjäsen är
skriven av _Euripides #431 f.v.t.
_Grekland, #1961.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Maria _Callas
som _Medea står och höjer ett
svärd.

=====

_Grekisk kultur spreds över ännu
större områden genom _Alexander den
store. _Han ville sprida den
grekiska filosofin, kulturen,

#162

#31

språket och konsten vidare till alla områden som han erövrade.

_De olympiska spelen

_I _Grekland blev fyra religiösa platser centrum för de olympiska spelen. _Enligt myten ska spelen ha börjat till guden _Zeus ära #776 f.v.t.

_Det fanns även spel till gudinnan _Heras ära där kvinnor fick delta.

_Att delta och att vinna gav högt anseende. _De olympiska spelen hölls vart fjärde år tills de förbjöds #394 e.v.t. #1896 nystartades de

#31

#163

olympiska spelen i _Aten.

=== _Bildtext/beskrivning =====

__OS hålls vart fjärde år.

_Carolina _Klüft vann __OS;-guld i sjukamp. _Aten, #2004.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Carolina _Klüft sträcker ut en svensk flagga över och bakom sig.

=====

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym tre av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till anpassningsfunktionen~àspsm.se

_ I i

_Innehåll till volym tre

_Siffran inom parentes hänvisar till svartskriftsbokens sidor.

_Romarriket (#32) #165

_Romarrikets betydelse för

vår tid (#34) #177

_Frågor till texten (#37) . #197

_Historiska källor från

högkulturer (#38) #201

_Källor i kapitlet (#38) .. #202

_Källkritik (#38) #202

_Att tolka gamla skriftspråk

(#39) #204

_Barn i antikens _Grekland	
(#40)	#210
_Uppgift: _Barn i antikens	
_Grekland (#41)	#220
_Manus lagar -- _Indien	
(#42)	#220
_Uppgift: _Manus lagar (#42)	
.....	#227
_Grundlagen _Kurukan _Fuga	
-- _Maliriket (#43)	#228
_Uppgift: _Kurukan _Fuga	
(#43)	#230
_Hammurabis lagar --	
_Babylonien (#44)	#236

_Ii

_Uppgift: _Hammurabis lagar

(#44) #238

_Romarriket

_Rom låg vid floden _Tibern nära
_Medelhavet. _På floden
transporterades varor, vilket bidrog
till att _Rom blev en viktig
handelsstad.

_Rom byggdes på sju kullar.
_Staden var därför lätt att
försvara. _Romarriket hade hela
tiden _Rom som utgångspunkt under
sin utveckling.

_Kungatiden #700--#510 f.v.t.

_Mellan #700- och #500-talen
f.v.t. växte _Rom till en storstad.

_Romarriket styrdes av kungar och
tiden kallas därför kungatiden.

_Romerska republiken
#509--#31 f.v.t.

_Romarriket blev en republik år
#509 f.v.t. då den siste kungen
avsattes. _Makten i _Rom fördelades
mellan folkförsamlingen, senaten och
ämbetsmännen. _I folkförsamlingen
hade alla vuxna män rösträtt, men de
kunde bara rösta ja eller nej till
#166 #32

olika förslag.

_I södra _Italien fanns grekiska stadsstater. _Romarna kom därför tidigt i kontakt med den grekiska kulturen och de påverkades av den.

_De övertog bland annat grekernas alfabet, religion, konst och arkitektur.

_Under den romerska republiken växte romarriket genom erövringskrig. _Erövringskrigen medförde rikedomar i form av krigsbyten och tillgång till naturresurser och slavar.

_I de erövrade områdena byggdes nya städer med _Rom som förebild och romerska familjer flyttade dit.

_Varje stad hade ett _Capitolium för templen och ett _Forum för handeln.

_Det fanns också badhus, teatrar för skådespel och amfiteatrar för djurhetsningar. _Där tvingades djur eller människor och djur att strida mot varandra.

::: #33 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Romarna erövrade delar av östra _Medelhavsområdet från de hellenistiska kungadömena

#148 f.v.t. _Efter tre krig mellan
romarna och _Karthago i norra
_Afrika, om vem som skulle
kontrollera handeln i _Medelhavet,
segrade slutligen romarna

#146 f.v.t.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Rester av _Efesos, grundat av
grekerna #900 f.v.t. _På bilden
syns ett bibliotek byggt av
romarna cirka #130 e.v.t. med
plats för #12 #000 bokrullar.

_Turkiet, #2006.

#33

#169

_Bildbeskrivning

_Foto. _I förgrunden delvis

övervuxna husgrunder. _I

bakgrunden tornar en ruin med två

våningsplan uppburna av pelare upp

sig mot en klarblå himmel.

=====

_Julius _Caesar, diktator

#49--#44 f.v.t.

#49 f.v.t. utsåg senaten _Julius
_Caesar till diktator, en roll som
gav honom all makt. _På det här
sättet minskade senatens makt
kraftigt. _Caesar mördades den #15

#170

#33

mars #44 f.v.t. _Hans närmaste män,
bland annat _Octavianus och
_Antonius, startade en jakt på
mördarna och besegrade dem i ett
slag #42 f.v.t.

_Kejsartiden #31 f.v.t.--#476 e.v.t.

_Perioden #31 f.v.t.--#476 e.v.t.
kallas kejsartiden. _Romarriket
styrdes nu av olika kejsare och
makten gick i arv. _Romarriket var
som störst #117 e.v.t.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Romarrikets yttre gränser,

#100-talet e.v.t. _Romarna fanns

#33

#171

runt hela _Medelhavet som de
kallade _Mare nostrum, vårt hav.

_Bildbeskrivning

_Karta. _Europa och
medelhavsområdet.

_Romarriket omfattar vid denna
tidpunkt hela _Nordafrika med
_Egypten i söder.

_I norr omfattar imperiet hela
_Sydeuropa, _England och _Wales
(men inte _Irland och _Skottland),
_Nuvarande _Frankrike och
_Tyskland upp till _Rhen,
nuvarande _Österrike samt delar av

nuvarande _Rumänien och _Bulgarien
inklusive västra
_Svartahavskusten. _Nästan hela
nuvarande _Turkiet och hela
_Levanten (östra
_Medelhavsområdet).

=====

_Senaten gav _Octavianus utökad makt
#27 f.v.t. _Han tog sig namnet
_Augustus _Caesar och blev
romarrikets förste kejsare.

_Augustus införde nya lagar och
inledde stora byggprojekt. _Han
bidrog också till att romarriket

#33

#173

blev känt som en av de största politiska och kulturella krafterna i historien.

_Kejsar _Augustus inledde _Pax _Romana, den romerska freden, som var en tid av fred och välstånd i över #200 år, främst i _Italien.

_Erövringarna fortsatte nämligen, bland annat erövrades

_Storbritannien och _Rumänien.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Den romerske kejsaren _Hadrianus lät bygga en mur #120 e.v.t. i norra _England för att markera

romarrikets norra gräns.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En låg och bred

gräsbevuxen mur slingrar sig fram genom ett böljande öppet landskap med gräsbevuxna kullar, låga berg, skogsdungar och insjöar.

=====

_Romarriket blir _Västom och

_Östom #395 e.v.t.

_I slutet av #200-talet e.v.t.

befann sig romarriket i en allvarlig ekonomisk och politisk kris med ständiga inbördeskrig. _Det var

#33

#175

svårt att styra det stora riket från staden _Rom. _Svårigheterna fortsatte och romarriket delades i två halvror, _Västrom och _Östrom, #395 e.v.t.

_Västroms undergång #476 e.v.t.

_Staden _Rom utsattes för upprepade attacker av germanerna, ett tyskt folkslag, och föll #476 e.v.t. _Västroms siste kejsare, _Romulus _Augustulus, avsattes av germanen _Odovakar. _Det ses i europeisk historia som början på medeltiden.

_Staden _Rom levde kvar, men hade förlorat sin politiska betydelse.

_Östrom levde kvar genom hela medeltiden som det _Bysantinska riket. _Det _Bysantinska riket levde kvar ända till #1453 då osmanerna erövrade _Konstantinopel.

::: #34 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Romarrikets betydelse för vår tid

_Romarna övertog stora delar av den grekiska kulturen. _Genom sina erövringar spreds både den grekiska och romerska kulturen vidare över

_Medelhavsområdet och till stora

delar av _Europa.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Det romerska badet i staden

_Bath, _England, är ett arv från
romarriket.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Utsikt över en fyrkantig
utomhusbassäng med grumligt vatten
som är omgiven av arkader
(pelargångar). _Ovanför arkaderna
löper balustrader längs två sidor
med infogade stensulpturer som
bland annat föreställer romerska
soldater.

_I bakgrunden skymtar tät
stadsbebyggelse med äldre hus.

=====

_Mycket av den romerska kulturen
levde vidare under medeltiden. _Då
utvecklades en ny europeisk kultur
som byggde på kristendomen och den
romerska kulturen.

_Konstantin gynnade kristendomen

_År #311--#312 e.v.t. stred

_Konstantin och _Maxentius om makten
i romarriket. _Konstantin segrade
och blev ensam kejsare över hela
romarriket. _Han ansåg att _Jesus

hade hjälpt honom till segern.

_Kejsar _Konstantin gynnade

kristendomen som därigenom fick stor
utbredning i romarriket.

_Konstantin grundade staden _Nya

_Rom på samma plats där den tidigare
grekiska staden _Byzantion hade

funnits. _Staden fick senare namnet

_Konstantinopel, idag _Istanbul.

_Theodosius _I införde kristendomen

_Den siste kejsaren som härskade
över hela romarriket var _Theodosius

_I som härskade åren

#379--#395 e.v.t. _Han är känd för

#180

#34

att ha upphöjt kristendomen till statsreligion. _Kristendomen påverkade tron, kulturen och politiken i _Europa.

_Theodosius _I förbjöd de grekisk-romerska templen, riterna och gudarna. _Han förbjöd också de olympiska spelen och stängde alla badhus.

_Latin -- romarnas språk

"_Cave canem" är latin och betyder "akta dig för hunden". _Det stod ibland vid ingången till husen i romarriket. _Latin var romarnas

språk.

=== _Bildtext/beskrivning =====

"_Cave canem". _Mosaik från

_Pompeji, cirka #100 e.v.t.

_Bildbeskrivning

_Mosaik som föreställer en hund i

koppel. _Hunden är kraftigt byggd

och har smal svans och långa

uppåtriktade spetsiga öron.

=====

_Romarna spred latinet över hela

_Medelhavsområdet. _Ur latinet

utvecklades de romanska språken

italienska, spanska, franska,

#182

#34

portugisiska och rumänska. _Romanska
språk talas förutom i _Portugal,
_Spanien, _Frankrike, _Italien,
_Rumänien, _Schweiz och _Belgien
även i _Amerika och i delar av
_Afrika och _Asien.

::: #35 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Även i det svenska språket finns
spår av latinet, till exempel orden
reklam, datum, motion, motor, kök
och månadernas namn. _Många företag
har tagit sina namn från latinet,
exempelvis _Volvo och _Konsum.

_Inom universitetsvärlden och inom

den katolska kyrkan användes latinet långt in på #1700-talet. _Latinet fungerade ungefär som engelskan gör idag och underlättade kontakter mellan länder. _Carl von _Linné, #1707--#1778, skrev brev till vetenskapskollegor ute i _Europa och böcker på latin. _Många latinska begrepp används än idag av bland annat läkare och biologer.

_Antiken påverkade _Europa

_Många europeiska städer grundades av romarna. _Den romerska rätten, romarnas rättssystem, ligger till

grund för flera rättssystem i

_Europa. _Det gör det även i

_Sverige trots att _Sverige aldrig

var en del av romarriket.

_Antikens kultur glöms bort och

återupptäcks

_Under medeltiden, epoken efter antiken, var många romerska och grekiska böcker förbjudna av kyrkan.

_De ansågs strida mot kyrkans lära.

_Skönlitteratur och kunskaper inom till exempel matematik och astronomi glömdes därför bort i hundratal år.

_Araberna spred islam över områden

i _Nordafrika som tidigare hade tillhört romarriket. _Där kom araberna i kontakt med den romerska litteraturen och vetenskapen som översattes till arabiska.

_I slutet av medeltiden när européerna "återupptäckte" antiken spreds den gamla kunskapen åter över _Europa. _Det var möjligt tack vare arabernas bevarande av denna kunskap. _Författare, konstnärer och arkitekter hämtade då och hämtar fortfarande mycket inspiration från antiken.

=== _Bildtexter/beskrivningar =====

_Romersk mosaik med två sportande kvinnor. _Den ena håller i ett par hantlar, den andra i en diskus.

_Sicilien, #300-talet f.v.t.

_Bildbeskrivning

_Mosaik. _Två kvinnor som båda är klädda i bikini ägnar sig åt träning.

_Ruinerna av _Forum _Romanum i

_Rom där den juridiska och

politiska makten fanns. _Här fanns

även tempel och det bedrevs

handel. _Platsen användes i cirka

#35

#187

#2500 år.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Vy över ett stort område

täckt med ruinrester och

husgrunder. _Enstaka höga

pelarrader håller upp resterna av

ett kapital. _Fristående arkader

med valvbågar står mitt ute i

"ingenstans".

_Bortom omgivande pinjer skymtar

såväl medeltida bebyggelse som

betydligt modernare hus.

=====

_Ord och begrepp i kapitlet

Antiken. _Namnet på en epok.

_Antik betyder gammal.

Aristokrati. _En grupp rika styr.

Capitolium. _En plats för tempel.

Demokrati. _Folkstyre.

Diktator. _En person som har all
makt i ett land/ rike.

Djurhetsningar. _Djur eller
människor och djur tvingades att
strida mot varandra.

Epok. _Tidsperiod. _Används för
att ordna historien och få in

händelser, förändringar och
personer i ett sammanhang.

Filosofi. _Att kritiskt besvara
frågorna om världen och livets
mening.

Folkförsamlingen. _Där hade alla
manliga medborgare i _Athen
rösträtt.

Forum. _En plats för handel.

Försvarsallians. _Ett militärt
samarbete.

Germaner. _Ett tyskt folkslag.

Grekiska kärnområdet. _Grekiska
fastlandet, öarna och _Jonien.

Jonien. _Det äldre namnet på
nutida _Turkiets västkust.

Latin. _Romarnas språk.

Mytologi. _Berättelser om gudar
och gudinnor.

_Nya _Rom_. _Tidigare namn på staden
_Konstantinopel, idag _Istanbul.

_Pax _Romana_. _Den romerska freden,
en period av fred i främst
_Italien i #200 år.

Ämbetsmän. _De som genomförde
besluten.

_Fler ord och begrepp

Aegypta. _Egypten.

Alea iacta est. " _Tärningen är
kastad." _Påstås ha uttalats av
_Caesar när han gick över floden
_Rubicon strax innan han blev
diktator.

Apostata. _Den som byter sida.

Arkaisk. _Gammal på grekiska.

Barbar. _Grekernas benämning på
andra folkslag.

Britannia. _Storbritannien.

Dakien. _Rumänien.

Demos. _Folket. _Motsvarade alla

manliga medborgare. _De hade
medlemskap i folkdomstolen och
folkförsamlingen.

Dominatet. _Perioden

#284--#476 e.v.t. i romarriket.

_Kejsaren styrde som en diktator
och började ses som en gud.

Efterhandskonstruktion. _En

förklaring i efterhand.

_Et tu, _Brute_. _Betyder "_Även du,

_Brutus". _Påstås ha uttalats av

_Caesar när han blev knivmördad.

Etrusker. _Ett folkslag norr om

_Rom som påverkade romarna.

Gallien. _Frankrike.

Germanien. _Tyskland.

Hellen. _Urfadern till alla greker
enligt den grekiska mytologin.

_Har givit namnet _Hellas till
_Grekland och hellener till
greker.

Hellenistisk kultur.

_Blandkulturen som uppstod då
främst den grekiska och den
persiska kulturen blandades under
den hellenistiska perioden.

Imperium Romanum. _Romarriket på
latin.

Konsuler. _De två högsta
ämbetsmännen i romerska
republiken. _De ledde bland annat
armén i krig.

Monoteism. _Tron på en enda gud.

Optimater. _En politisk grupp som
gynnade senaten i romarriket.

Patricier. _Roms rika
adelsfamiljer.

Plebejer. _Medborgarna i _Rom som
tillhörde det vanliga folket.

Polis. _Stadsstat.

Polyteism. _Tron på många gudar

samtidigt.

Populares. En politisk grupp som kämpade för en demokratisering av romarriket.

Principatet. Perioden

#31 f.v.t.--#284 e.v.t. Senaten och Roms medborgare trodde att republiken fanns. Kejsaren

kallades Roms förste medborgare

Senaten. #300 män från Roms

rikaste familjer som hade den verkliga makten i romarriket.

Tyranni. Skräckvälde.

Veni, vidi, vici. "Jag kom, jag

såg, jag segrade". _Påstås ha
uttalats av _Caesar efter slaget
vid _Zela #47 f.v.t.

_Frågor till texten

s. #28

#1. _Vilka högkulturer ingår i
antiken?

s. #29

#2. _Vilka delar bestod det grekiska
kärnområdet av?

#3. _Vad var typiskt för den
arkaiska perioden?

#4. _Hur såg en typisk stadsstat ut?

#37

#197

#5. _ Vilken orsak fanns till den grekiska utvandringen? _ Vad ledde den till?

#6. _ Vad hade grekerna gemensamt med varandra?

#7. _ Vad spreds under den hellenistiska perioden?

s. #30--#31

#8. _ Var uppstod demokratin?

#9. _ Hur uppstod filosofin?

#10. _ Vad ville _ Alexander den store?

#11. _ Vad finns det för arv efter det antika _ Grekland?

#198

#37

s. #32--#33

#12. _Vad bidrog till att _Rom blev
en viktig handelsstad?

#13. _På vilket sätt påverkade
grekerna romarna?

#14. _Vad krigade _Rom och _Karthago
om?

#15. _Vad hände under kejsar
_Augustus tid?

#16. _Vad var _Pax _Romana?

#17. _Varför delades romarriket i
två delar?

s. #34--#35

#18. _Vad gjorde kejsar _Konstantin?

#37

#199

#19. _Vad är _Theodosius _I mest
känd för?

#20. _När föll _Västrom respektive
_Östrom?

#21. _Vad finns det för arv efter
romarriket?

::: #38 ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Historiska källor från högkulturer
::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_En källa är ofta något som är nedskrivet på ett papper eller kanske på en sten, till exempel en runsten. _Det som står där kan berätta något om hur det var för länge sedan. _När vi läser gamla källor kan vi lära oss om hur det var förr. _Vi kan dock inte vara helt säkra på att det som står i en källa är sant.

_Källor i kapitlet

_I det här kapitlet beskrivs hur forskare har lyckats förstå texter på gamla språk såsom egyptiska hieroglyfer och mayaskrift från

_Centralamerika. _I kapitlet finns även beskrivet hur barn hade det i antikens _Grekland med exempel på några olika sorters källor därifrån.

_Därefter följer tre källor om olika högkulturers lagar.

_Källkritik

_Källkritik innebär att kritiskt undersöka om en källa går att lita

på eller inte. _För att undersöka om en källa stämmer kan man ställa sig fyra frågor, så kallade källkritiska frågor.

#1. _Vem har skrivit texten i källan?

#2. _När skrevs texten?

#3. _Går det att lita på det som står skrivet i texten?

#4. _Vill författaren påverka läsaren på något sätt med sin text?

_Att tolka gamla skriftspråk

_Genom att försöka tolka och
förstå gamla skriftspråk kan
historiker lära sig om hur det var
förr i tiden.

_Egyptiska hieroglyfer

_De egyptiska hieroglyferna är ett
gammalt skriftspråk som användes
från #3000 f.v.t. fram till
#300-talet e.v.t. _Det finns cirka
#800 hieroglyfer.

_Rosettastenen -- nyckeln till
hieroglyferna

_År #1799 upptäcktes en sten med
text i staden _Rosetta i _Egypten.

_Rosettastenen hade en inskrift på
tre olika språk, vilket gjorde att

_Jean- _Fran^cois _Champollion #1822
kunde lösa gåtan med hieroglyferna.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Med hjälp av _Rosettastenen kunde
forskarna tolka de egyptiska

hieroglyferna. _Bilden visar

_Jean- _Fran^cois _Champollions

anteckningsbok.

_Bildbeskrivning

_På boksidorna dras paralleller
mellan bokstäver och hieroglyfer i
olika kolumner.

=====

_Texten på _Rosettastenen handlar om
ett beslut fattat av prästerna i

_Memfis den #27 mars #196 f.v.t. att
hylla kung _Ptolemaios _Epifanes som
gud.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Sfinxen och _Chefrens pyramid

från cirka #2500 f.v.t. _Egypten,
#1959.

#206

#39

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Turister

betraktar _Chefrens pyramid och

_Sfinxen (en jätteskulptur som

föreställer ett liggande kattdjur

med människohuvud) .

=====

_Mayaskriften

_Mayaskriften är det enda

skriftspråket från _Centralamerika

som har kunnat tolkas. _Det användes

av _Mayafolken i södra _Mexiko och i

_Guatemala från #300-talet e.v.t.

fram till spanjorernas erövringar

#39

#207

under #1500-talet. _Spanjorerna
förtryckte all mayakultur. _De
eldade till exempel upp mayatexter.
_Lång väg till tolkning av
mayaskriften

_Tolkningen av mayaskriften tog
lång tid. _Under #1800-talet
tolkades mayakalendern och
räknesystemet.

_År #1973 träffades omkring #30
forskare i _Palenque, en gammal
mayastad i _Mexiko. _Forskarna hade
goda kunskaper om skrivtecknen.

_Tillsammans lyckades de tolka

_Palenques härskares historia. _Idag
kan ungefär #90 procent av
mayaskriften läsas.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Träsnideri med mayaskrift från
cirka #743 e.v.t. i ett tempel i
_Tikal, _Guatemala.

_Bildbeskrivning

_Trästycke vars yta är täckt av
kolumner med komplicerade
bildtecken.

=====

_Barn i antikens _Grekland

_När ett barn hade fötts i antikens _Grekland bestämdes om barnet skulle uppfostras eller sättas ut. _Att sätta ut ett nyfött barn innebar att lämna det på en öppen och ofta välbesökt plats.

_Det var vare sig brottsligt eller skamligt att sätta ut ett barn. _Ett barn som sattes ut dog om inte någon tog hand om det. _Ett barn som någon tog hand om uppfostrades ofta till slav.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Antik grekisk staty i lera från
#700--#480 f.v.t. som visar en
gudinna med barn.

_Bildbeskrivning

_Skulptur som föreställer en
kvinna som sitter i en karmstol
med fyra lindade spädbarn i
famnen.

=====

_Barn som sattes ut

_Önskade barn sattes hellre ut än
aboterades. _Abort var tillåtet
enligt grekisk lag, men undveks

#40

#211

eftersom en abort innebar en risk för modern. _Barn med missbildningar sattes ut då de troligen inte skulle kunna försörja sig själva och inte heller kunna bli bortgifta.

_Missbildningar sågs som ett straff från gudarna.

_Missväxt och svält kunde också leda till att barn sattes ut, men fattiga familjer var samtidigt beroende av flera barn då de kunde hjälpa till i hushållet och sedan försörja föräldrarna när de hade blivit gamla. _Flickor sattes ut av

familjer som ville undvika hemgift,
en summa pengar till dotterns
blivande make.

_Källor om utsättning av barn

_Historiker och arkeologer
använder sig av olika källor för att
ta reda på saker. _Varje källa är
som en pusselbit. _Det behövs flera
pusselbitar för att kunna se hela
bilden. _Här ges exempel på olika
källor som handlar om utsättning av
barn.

_Lagar: _Athen och _Sparta hade
lagar som handlade om utsättning.

_Enligt athenssk lag var det familjens överhuvud, ofta fadern, som skulle bestämma om ett barn skulle sättas ut eller uppfostras.

_Enligt spartansk lag var det statens uppgift att bestämma om de nyfödda pojkarna skulle sättas ut eller uppfostras.

_Andra skriftliga källor: _Andra skriftliga källor innehåller begrepp som rör utsättning, till exempel hittebarn, oäkta barn, barn med missbildningar och hemlighållna barn. _Ett hemlighållet barn var ett

barn som någon låtsades vara sitt eget barn.

::: #41 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Andra källor: _Med hjälp av andra källor såsom skelettmaterial, brev och olika skrifter har arkeologer och historiker också kunnat ta reda på varför barn sattes ut, hur barns levnadsvillkor var och vilka skillnader som fanns mellan flickors och pojkars levnadsvillkor.

_Pojkar och flickor

_Barnadödligheten i det antika

_Grekland var mycket hög.

_Medellivslängden för kvinnor var #36 år och #45 år för män. _Det förklaras av att flickor ofta fick för lite att äta under sin uppväxt.

_I _Athen och andra stadsstater ansågs flickor behöva endast en liten mängd mat och de fick därför mindre att äta än pojkar.

_Enligt skriftliga källor uppfostrades pojkarna och flickorna i _Sparta mer jämlikt. _De fick lika stor mängd mat och båda könen fick utöva fysiska aktiviteter.

_Skola och uppfostran

_Pojkar som var födda i fria familjer kunde gå i skolan om föräldrarna hade råd. _I skolan fick pojkar lära sig läsa, skriva och räkna. _Andra skolämnena var musik, poesi och gymnastik.

_Flickor fick sin utbildning hemma. _De fick bland annat lära sig att ta hand om hushållet, att laga mat och att väva. _Slavarnas barn gick inte i skolan.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Bilden på insidan av den grekiska
koppen från #480 f.v.t.

föreställer en flicka som tvättar.

_Bildbeskrivning

_Målning på keramik. _En naken

flicka med kort tvärklippt hår

håller handtaget till ett ämbar

(behållare) i ena handen och ett

bylte med kläder i den andra.

_Framför henne står ett stort

handfat på fot.

=====

_Bortgifte av flickor

_Flickor giftes bort i nedre tonåren med män som var närmare #30 år. _Många av flickorna blev gravida innan deras kroppar hade växt färdigt. _Både de unga flickorna och barnen riskerade att dö under graviditeten och vid förlossningen.

_Trots den höga dödsrisken fortsatte de unga flickorna att giftas bort. _Kvinnor ansågs vara lättare att kontrollera när deras makar var betydligt äldre.

#41

#219

_Uppgift: _Barn i antikens _Grekland

#1. _Vilka barn sattes ut?

#2. _Vad var det för skillnader

mellan athenssk och spartansk lag

när det handlade om utsättning av

barn?

#3. _Varför giftes unga flickor bort

med äldre män?

#4. _Vilka faror utsattes flickorna

för?

::: #42 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Manus lagar -- _Indien

_Manus lagar började skrivas ner

under _Mauryariket,

#220

#42

#315--#281 f.v.t., i _Indien.

_Lagarna är inte lagar i vanlig mening utan de handlar snarare om hur man bör agera. _I hinduisk mytologi var _Manu den ursprungliga människan. _Han var mänsklighetens fader och den förste läraren av den här lagen.

_Enligt mytologin ska _Manu ha fått lagen av skaparguden _Brahma.

_I verkligheten skrevs _Manus lagar av flera olika författare från #100-talet f.v.t. till #200- eller #300-talet e.v.t.

#42

#221

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Enligt hinduisk mytologi ska

_Manu, den första människan, ha
fått lagarna från skaparguden

_Brahma. _Indisk bild från

#1700-talet visar när _Brahma tar
emot en gåva.

_Bildbeskrivning

_Målning. _Framför en byggnad med
tre torn sitter guden med

korslagda ben och bar överkropp på
marken med en liten flammande

eldstad bredvid sig. _Guden -- som
har fyra krönta huvuden och många

#222

#42

armar håller två lappar med text i
händerna medan en tredje hand
håller ett föremål i elden.

_En kvinna som står framför en
dörr till huset håller ett offer
till guden i elden.

_Bredvid guden och kvinnan leder
en trappa ned till en damm med
lotusblommor (stora
näckrosliknande blommor).

=====

_Manus lagar, århundradena kring

år #1

_Kvinnors ställning

_Där kvinnor äras är gudarna
nöjda, men där de inte äras, leder
ingen helig rit till belöning. _Där
de kvinnliga släktingarna lever i
sorg, där ska snart hela familjen
förgås, men familjer där de inte är
olyckliga ska alltid lyckas. _En
hustru, en son, och en slav, dessa
tre förklaras inte ha några
egendomar; rikedomen de tjänar vinns
åt honom de tillhör.

#224

#42

_I barndomen måste en kvinna vara underkastad sin far, i ungdomen sin make, när hennes herre är död, sina söner. _En kvinna bör aldrig vara självständig.

_Skilsmässa

_Låt en make under ett år stå ut med en hustru som hatar honom, men låt honom efter ett år ta hennes egendom och sluta bo samman med henne à...ù _Men om hon visar avsky mot en galen eller kastlös\$* make, en impotent, en som saknar manlig styrka, eller en som är sjuk som

straff för brott§**, ska han varken överges eller bli av med sin egendom.

_En barnlös kvinna kan efterträdas (av en annan hustru) det åttonde året, hon vars barn dör det tionde, hon som endast får döttrar det

.....

*_En person född i en högre kast kunde genom att bryta mot vissa religiösa regler bli kastlös.

**_Det fanns en lång lista med sjukdomar som ansågs vara straff för synder i ett tidigare liv.

elfte, men hon som grälar utan
dröjsmål. _Men en sjuk hustru som är
snäll mot sin man à...ù kan bara
efterträdas efter sitt eget
medgivande och àhonù får aldrig
vanäras.

_Uppgift: _Manus lagar

#1. _Vad finns det för motsägelser i
texten om kvinnors ställning?

_Diskutera vad det kan bero på.

#2. _När har en kvinna möjlighet
till skilsmässa?

#3. _Vilka skäl kan finnas till
"väntetiden" innan en man kan

#42

#227

välja att skilja sig?

#4. _Vad kan man dra för slutsatser
om synen på sjukdom utifrån
lagarna?

::: #43 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Grundlagen _Kurukan _Fuga --

_Maliriket

_Maliriket grundades #1230 och
levde vidare till omkring #1600. _I
grundlagen _Kurukan _Fuga från cirka
#1236 fördelas makten i riket och de
olika samhällsklassernas ställning
beskrivs. _Den tar också upp andra
ämnen. _Lagen har fått sitt namn

#228

#43

efter platsen där den skapades.

_Muntlig historia

_Länge fanns _Kurukan _Fuga endast i muntlig version. _Första försöket att skriva ner den skedde på #1890-talet. #1998 samlades olika experter för att gå igenom den muntliga versionen.

_Den muntliga historien är mycket mer utbredd i _Afrika än i _Europa och _Asien. _Där finns helt andra traditioner för att bevara en "text" i sin ursprungliga form från en generation till en annan.

#43

#229

_Uppgift: _Kurukan _Fuga

#1. _Diskutera vilka för- och nackdelarna är när hela samhället ansvarar för ett barns uppfostran?

_Vilka har ansvaret för ett barns uppfostran i dagens samhälle?

#2. _Vilka slutsatser kan du dra om männens och kvinnornas ställning i _Maliriket?

#3. _Varför hade slaverna ett särskilt skydd? _Vad tror du?

#4. _Äganderätten skyddas i _Kurukan _Fuga, men vad gäller vid hunger?

_Är det ett rimligt undantag?

#230

#43

_Borde det undantaget gälla idag?

_I så fall varför? _Diskutera med
varandra.

_Jämför _Manus och _Kurukan _Fuga

#5. _Jämför _Manus lagar och

grundlagen _Kurukan _Fuga med

varandra. _Vilket samhälle verkar

vara mest jämlikt och jämställt?

_Diskutera.

_Kurukan _Fuga, cirka #1236

#5. _Var och en har rätt till liv

och till bevarande av sin fysiska

integritet. _Därav följer att

varje försök att beröva sin nästa

#43

#231

livet, bestraffas med döden.

#9. _Ansvar för barns uppfostran
faller på hela samhället.

_Föräldramakten tillhör alltså
alla.

#14. _Förolämpa aldrig kvinnorna,
våra mödrar.

#16. _Kvinnorna bör, förutom sina
vardagliga sysslor göras delaktiga
i alla våra styren.

#20. _Behandla inte slavarna dåligt,
bevilja dem en dags vila i veckan
och se till att de slutar arbetet
vid en rimlig tidpunkt. _Man är

#232

#43

sin slavs herre, men inte säcken
han bär.

#27. _Den unga flickan kan ges till
äktenskap så snart hon är i
puberteten, utan åldersbestämning.
_Hennes föräldrars val bör följas
oavsett hur många kandidater det
finns.

#28. _Den unge mannen kan gifta sig
från #20 års ålder.

#31. _Det finns fem sätt att
förvärva egendom: köp, gåva,
utbyte, arbete och arv. _Alla
andra former utan vittnesmål är

#43

#233

tveksamma.

#32. _Varje upphittat föremål utan
känd ägare blir allmän egendom
först efter fyra år.

#36. _Att mätta sin hunger är inte
stöld om man inte bär något i sin
väska eller i sin ficka.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_De första moskéerna i _Maliriket
byggdes under #1200-talet. _Stora
moskén i _Jenne, _Mali.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Moskén, som är en stor och
lång tvåvåningsbyggnad uppförd av

#234

#43

lera förstärkt med stockar, har ett fyrkantigt torn med platt tak.

_Framför byggnaden löper en högmur med en bred trappa.

_Såväl den sistnämnda trappan som huvudbyggnadens platta tak kantas av ett slags "tinnar" av lera.

_På en öppen plats med ett ensamt träd framför den omgivande muren rör sig några män och en beslöjad kvinna.

=====

::: #44 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Hammurabis lagar -- _Babylonien

_Hammurabis lagar är de mest kända lagarna från civilisationen i

_Mesopotamien. _De har fått sitt namn efter _Hammurabi som härskade över _Babylonien under denna tid.

_Lagarna som är från #1700-talet f.v.t. upptäcktes först #1901.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Hammurabi får lagarna från guden _Shamash. _Nedanför är lagarna inskrivna i stenen med kilskrift.

_Bildbeskrivning

_Relief som föreställer hur

_Hammurabi tar emot lagarna från
solguden.

_Guden avbildas som en härskare
som sitter på sin tron.

_Kungen står inför honom som en
underordnad. _Såväl kungen som
guden har långa konstfullt flätade
skägg och bär fotsida dräkter.

=====

_Uppgift: _Hammurabis lagar

#1. _I vilken samhällsklass gäller så kallad blodshämnd? _Blodshämnd innebär att om person _A har dödat person _B har familj _B rätt att döda en annan person i familj _A.

#2. _Diskutera mäns och kvinnors möjligheter till skilsmässa. _Vad väntar en "dålig hustru" jämfört med en "dålig make"? _Vilka slutsatser kan dras om könsskillnader?

#3. _Vilka slutsatser kan dras om ett barns betydelse utifrån det

#238

#44

som gäller vid skilsmässa och vid
våld mot kvinnor?

#4. _Jämför straffen för brott mot
"fria mäns" söner och döttrar och
straffet för brott mot bönders
söner och döttrar. _Vilka
slutsatser kan dras om
klasskillnader och könsskillnader?

_Hammurabis lagar, #1700-talet

f.v.t.

_Om skilsmässa

#137. _Om en man har bestämt sig för
att skiljas åfrån en hustru som
skänkt honom barn, ska han ge

#44

#239

tillbaka hemgiften till henne, och han ska ge henne nyttjandet av fältet, trädgården och egendomen, och hon ska uppfostra barnen. _När hon har uppfostrat barnen à...ù får hon gifta sig med sitt hjärtas make.

#138. _Om en man skiljer sig från sin maka som inte har fött barn åt honom, ska han à...ù återge henne sin hemgift som hon tog med sig från sin faders hus, och så ska han skilja sig ifrån henne.

_Våld mot män

#240

#44

#196. _Om en man har förstört en fri mans öga, ska hans eget öga förstöras.

#198. _Om han har förstört en bondes öga, ska han betala en silvermina.

#207. _Om han dör av slagen à...ù och det är en fri mans son, ska han betala en halv silvermina.

#208. _Om han är en bondson, ska han betala en tredjedels silvermina.

_Våld mot kvinnor

#209. _Om en man slår en fri mans dotter, och det orsakar missfall, ska han betala #10 silversiklar

#44

#241

för fostret.

#210. _Om kvinnan dör, ska hans
dotter dräpas.

#211. _Om han har orsakat missfall
hos en bonddotter, ska han betala
fem silversiklar.

#212. _Om den kvinnan dör, ska han
betala en halv silvermina.

* _Det gick #60 siklar på
#1 silvermina. #1 mina motsvarade
#0,5 kg.

#242

#44

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym fyra av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till anpassningsfunktionen~àspsm.se

_ I i

_Innehåll till volym fyra

_Siffran inom parentes hänvisar till svartskriftsbokens sidor.

_Världshandel, industrialisering

och revolutioner (#45) #243

_Den ökade världshandeln (#46)

..... #249

_Européerna börjar med

långväga sjöresor (#46) . #250

_Pengar och teknik bakom

sjöresorna (#46) #251

_Handel och kolonialism

(#47) #253

_Slaveri (#50) #273

_I

_Sverige och världshandeln

(#52) #285

_Krig och absolutism i

_Europa (#53) #290

_Kriser och förbättringar i

_Europa #1500--#1800 (#54)

..... #296

_Ord och begrepp i kapitlet

(#55) #303

_Fler ord och begrepp (#55)

..... #306

_Frågor till texten (#55) . #306

_Den industriella revolutionen

(#56) #310

_Ii

_ Jordbruket utvecklas (#56)	
.....	#313
_ Befolkningsökning (#56) ..	#315
_ Den industriella	
revolutionen i	
_Storbritannien (#57) ...	#316
_ Industrialiseringstakten	
ökar (#58)	#322
_ Stora samhällsförändringar	
(#59)	#329

::: #45 ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Världshandel, industrialisering och
revolutioner

::: ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Kolgruva i _Storbritannien,
#1800-talet.

_Bildbeskrivning

_Målning. _I förgrunden -- intill
uppgrävd mark och väldiga upplag
av kol -- dras öppna fullastade
järnvägsvagnar av ett litet
ånglok. _Över det hela tornar höga
ställningar krönta av hjul till

#45

#243

drivremmar upp sig.

_En bit från rälsen står en grupp med kvinnor och män och beskådar verksamheten.

_Bortom höga plank står en stor fönsterlös tegelbyggnad som är försedd med en enda hög skorsten som bolmar tjock rök.

_Längre bort avtecknar sig höjder bebyggda med långa och låga huslängor med röda tak.

=====

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Vallonsmedjan i _Österbybruk,
_Uppland.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Gulrappad byggnad med bred
gavel under ett lågt sadeltak.

_Gaveln har tre fönster med svarta
fönsterluckor: _Ett uppe under
takåsen och två i marknivå med
öppna fönsterluckor och järngaller
för fönstren.

_Ovanför det högsta fönstret står
följande snirkligt utformade
bokstäver i järn: "___JAG HWT;"

#45

#245

följa av årtalet #1794.

_En annan del av samma byggnad är försedd med två höga takförsedda skorstenar och fönster med glasrutor.

_Framför byggnaden löper en grusväg.

=====

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Stormningen av _Bastiljen.

_Paris, #14 juli #1789.

_Bildbeskrivning

_Målning. _En blandning av

soldater och beväpnade civilister

#246

#45

angriper en medeltida fästning med
höga krenelerade murar och torn.

_ Några av dem står kring en stor
fältkanon. _ På den
kullerstensbelagda marken ligger
några stupade.

_ En perukklädd man grips i
förgrunden av soldater med höga
björnskinnsmössor och två män med
kokarder (stor tygknappar) på
hatten.

=====

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Mynt präglat av _Nederländska
_Ostindiska _Kompaniet. _Det
skulle användas för handel på
_Java.

_Bildbeskrivning

_Mynt i gul metall med en
stiliserad (förenklad) bild av en
tupp ovanför stora arabiska
bokstäver som i sin tur följs av
årtalet #1747.

=====

::: #46 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Den ökade världshandeln

:::~::~::::::::::::::::::::::::::::

_Handeln mellan _Europa och _Asien

har pågått till och från sedan #100-

talet f.v.t. _Från _Kina

transporterades varor på _Sidenvägen

till östra _Medelhavsområdet och

vidare med skepp till _Europa.

_Transporterna tog lång tid, vilket

gjorde handeln dyr.

_Från #1400-talets mitt växte

_Osmanska riket sig stort i östra

_Medelhavsområdet. _Osmanerna

kontrollerade handeln och kunde

#46

#249

därför ta ut tullavgifter, det vill säga en avgift på handel mellan olika riken. _Det gjorde handeln dyr för européerna.

_Européerna börjar med långväga sjöresor

_I slutet av #1400-talet började portugiserna göra sjöresor längs

_Afrikas västkust och vidare till

_Sydostasien. _Genom att segla runt

_Afrika kunde de handla direkt med

_Sydostasien och slapp _Osmanska rikets tullavgifter.

_I _Sydostasien kontrollerades den

lönsamma kryddhandeln av indiska och arabiska köpmän. _Portugiserna gjorde stora vinster och därför började även spanjorer, holländare, engelsmän och fransmän genomföra handelsresor. _Ibland tog européerna över handeln med våld.

_Pengar och teknik bakom sjöresorna

_Rika europeiska länder bekostade resorna i hopp om att stärka både sin ekonomi och sin makt.

_Den magnetiska kompassen, bättre kartor och astrolaben, ett verktyg som mätte solens och stjärnornas

höjd över horisonten, var teknik som underlättade resorna. _Nya sjösäkra skepp som kunde utrustas med kanoner och som hade större lastutrymmen bidrog till den ökade handeln.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Världskarta från #1546.

_Bildbeskrivning

_Världskartan är olik moderna

kartor. _Afrika och _Sydamerika

har en igenkännbar form, men

_Nordamerika och östra _Asien är

otydliga. _Skandinavien har inga

riktiga linjer. _Australien verkar

#252

#46

vara ett enormt område som täcker
hela södra delen av världskartan.

_Allt är oproportionerligt.

=====

::: #47 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Handel och kolonialism

_Européernas vilja att handla med
andra världsdelar ledde också till
att de erövrade områden utanför

_Europa.

_Kolonialism från #1400-talet

_Att kolonisera innebär att
människor från ett annat rike eller
land bosätter sig och med militärt

stöd tar makten i ett annat område där det redan bor människor.

_Området som koloniseraras kallas koloni.

_Syftet med att kolonisera var att kontrollera handelsvägarna och att utnyttja koloniernas resurser såsom råvaror och arbetskraft. _På det sättet stärktes ekonomin i det egna riket. _Ofta koloniserades områden långt bort.

_Tidiga kolonier

_Längs _Afrikas västkust grundades små kolonier för slavhandeln med

början under #1500-talet.

_Spanien och _Portugal erövrade hela _Syd- och _Mellanamerika under första halvan av #1500-talet.

_Inkariket (_Peru) och _Aztekerriket (_Mexiko) erövrades av spanjorerna som tog hjälp av tiotusentals soldater från folkgrupper som redan låg i konflikt med antingen _Inkariket eller _Aztekerriket.

_I _Sydostasien skaffade sig européerna små handelskolonier. _En handelskoloni syftar till att kontrollera handeln, inte till att

erövra stora områden. _Holländarna
koloniserade delar av _Indonesien
under #1600-talet. _Under
#1700-talet började ett brittiskt
handelskompani erövra _Indien.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Holländarna hälsas välkomna till
_Indonesien. _Teckning från sent
#1500-tal.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _Två holländare
välkomnas av en lokal härskare.

_Holländarna -- som, i enlighet
med europeiskt mode vid denna tid,

#256

#47

är klädda i puffbyxor, västar och bredbrättade hattar följs av en stor och entusiastisk skara från lokalbefolkningen som alla är nakna sånär som på små höftskynken.

_Härskaren, som bär en huvudbonad av fjädrar och är omgiven av flera kvinnor, sitter på en karmstol och sträcker armarna mot främlingarna i en välkomnande gest.

_I bakgrunden skymtar flera holländska skepp som ligger för ankar. _En roddbåt med fler

holländare har just nått stranden.

=====

_Våldsamma kulturmöten och
tvångskristnande

_Människor som tillhörde en annan religion än kristendomen sågs som otrogna. _Det här drabbade till exempel urfolken. _Ett urfolk är en grupp människor som har bott i ett område under mycket lång tid.

_Människor som inte var kristna eller som levde i andra världsdelar än _Europa började ses som underlägsna. _I _Amerika drabbade

#258

#47

det till exempel inkafolket och
aztekerna som tvingades byta
religion eller riskera att avrättas.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Hern^an _Cortéz erövrar

aztekernas huvudstad

_Tenochtitl^an (_Mexico _City),

#1521.

_Bildbeskrivning

_Svartvit illustration.

_Pansarklädda ryttare under

korsbaner "hugger in på" aztekiska

krigare som slåss till fots med

vapen av sten och trä. _Dessa

#47

#259

krigare har endast små runda
sköldar till skydd.

=====

::: #48 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Massdöd

_År #1500 bodde det

#25--#30 miljoner människor i

_Mellanamerika som var den mest
tätbefolkade delen av _Amerika.

#50 år senare hade befolkningen där
minskat till endast #2--#3 miljoner.

_De flesta av _Amerikas urfolk dog i
sjukdomar som européerna förde med
sig eftersom de saknade

#260

#48

motståndskraft mot dem. _Många dog
också på grund av våldet och
slaveriet som spanjorerna och
portugiserna utsatte dem för.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Cuzco i _Peru, _Inkarikets
huvudstad, erövrades av
spanjorerna #1534. _Inkatemplen
revs och ersattes med kyrkor.

_Spansk teckning från #1576.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _Utsikt över en
müromgärdad stad vars bebyggelse
är indelad i ett prydligt "rutnät"

#48

#261

med mellanliggande raka gator.

_Vid stadens vänstra sida ligger ett slott omgivet av fyra befästningsmurar.

_Det omgivande landskapet består av gröna kullar med utspridda träddungar.

_I förgrunden bärs en mäktig person med hög huvudbonad på en bärstol av fyra män.

_Framför och bakom bärstolen går lansbeväpnade soldater som bär hjälmar med höga fjäderbuskar.

_Såväl bärarna som soldaterna går

barfota.

=====

_Från silver till socker

_I _Sydamerika tvingade

spanjorerna och portugiserna

urfolken till slavarbete, till

exempel i silvergruvor. _Under åren

#1503--#1650 beräknas #16 miljoner

kilo silver ha transporterats till

_Spanien från _Sydamerika. _Silvret

användes bland annat som

betalningsmedel för porslin, kryddor

och siden i _Asien. _Det här kan

sägas vara starten på världshandeln.

#48

#263

_Slavarbetet var hårt och många
dog. _Kyrkan krävde därför ett stopp
för slaveriet av urfolken i
_Amerika. _Européerna började då i
stället köpa slavar från _Afrika,
vilket kyrkan inte hade något emot.

_Under #1600- och #1700-talen tog
_Frankrike och _Storbritannien över
delar av _Västindien och började
erövra _Nordamerika. _I _Brasilien
och _Västindien anlades plantager,
det vill säga stora jordbruk, där
socker, kaffe, tobak, kakao och
bomull odlades med afrikanska slavar

som arbetskraft. _Socker blev den mest värdefulla handelsvaran och förblev det i flera hundra år.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Holländare som blev rika genom handeln beställde målningar. _Även flickor målades av, vilket var ovanligt på den tiden. _Holländsk tavla från #1659.

_Bildbeskrivning

_Målning. _En ung kvinna står vid ett öppet fönster och läser ett brev.

_Ett milt ljus från fönstret

faller stillsamt över hennes
ansikte, över den ljusa väggen
bakom henne och över en säng
bredvid henne som är täckt av en
delvis tillskrynklad rödmönstrad
pläd, ett porslinsfat som dignar
av olika frukter och ett
pistagegrönt glänsande draperi som
döljer en del av rummet.

=====

_Handelskompanierna och handeln

_I _Europa bildades handelskompanier. _De hade ensamrätt på handeln i ett visst område.

_Delägarna satsade pengar och delade på vinsten. _Kungahusen var ofta de största delägarna. _Det var handelskompanierna som bekostade sjöresorna och erövringarna.

_I _Europa byggdes vägar, hamnar och kanaler för att underlätta för handeln. _Världshandeln åttadubblades mellan #1510 och #1550

och tredubblades mellan #1550 och #1660.

_Handeln mellan _Europa och _Asien

_Asiatiska varor var mycket eftertraktade i _Europa, särskilt porslin och siden från _Kina, tyg från _Indien samt peppar och andra kryddor från _Sydostasien. _Handeln mellan _Europa och _Asien sköttes av handelskompanierna. _Handeln gick ibland fredligt till, men ofta tog européerna över och kontrollerade handeln med våld.

_Brittiska ostindiska kompaniet

#268

#49

började kolonisera _Indien under
#1700-talet. _Nederländska
ostindiska kompaniet tog först över
de portugisiska handelskolonierna i
_Sydostasien. _Senare anlade de
plantager där slavar tvingades
arbeta.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_På bilden syns en kopia av
_Ostindiefararen _Götheborg från
#1737. _Svenska ostindiska
kompaniet, #1731--#1813, handlade
främst med _Kina.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En så kallad

"fullriggare", ett segelskepp med tre master och många råsegel (fyrekantiga symmetriska segel), glider fram för fulla segel över ett blått, lugnt hav.

_Skeppet är försett med ett bogspröt (en slags "mast" i fören som pekar framåt och snett uppåt) över en galjonsfigur i form av ett förgyllt lejon.

=====

_Triangelhandeln

_Handeln mellan _Europa, _Afrika och _Amerika bildade en triangel.

_Från _Europa skeppades järn, vapen, tyger och brännvin till _Afrika som betalning för slavar. _I _Amerika såldes slaverna från _Afrika till plantageägarna. _Från _Amerika skeppades socker, tobak och bomull till _Europa. _Den så kallade triangelhandeln var som störst under #1600- och #1700-talen.

_Till _Amerika skeppades också europeiska varor såsom kläder,

#49

#271

verktyg och mat.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Handelsvägarna mellan _Europa,
_Afrika och _Amerika bildade en
triangel. _Handeln kallades därför
triangelhandeln.

_Bildbeskrivning

_Karta. _Atlanten med
omkringliggande landområden.

_Tre pilar som bildar en triangel
anger följande:

é _Från _Nordamerika till _Europa:

_Socker, tobak och bomull

é _Från _Europa till _Afrika:

_Järn, vapen, tyger och brännvin
é _Från _Afrika till _Nordamerika:
_Slavar

=====

::: #50 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Slaveri

_Slaveri har funnits i många olika
samhällen genom historien.

_Gemensamt är att slaverna har
saknat frihet samt att de har köpts
och sålts som varor. _Behandlingen
av slavar skiljer sig dock åt mellan
olika samhällen.

#50

#273

_Osmansk och arabisk slavhandel

_Under åren #1450--#1800 handlade osmanerna och araberna med slavar från _Afrika. _Cirka #2,5 miljoner människor tvingades från _Västafrika genom _Sahara till _Osmanska riket och till den _Arabiska halvön. _Från _Östafrika togs cirka #1,5 miljoner människor. _I de muslimska länderna hade slaverna möjlighet att bli fria genom att byta religion till islam.

_Både i _Afrika och i

_Medelhavsländerna kunde en person äga slavar för att få högre status.

_Slavarna fungerade också som billig
arbetskraft, men slaveriet hade
liten betydelse för ekonomin.

_Den transatlantiska slavhandeln

_Den transatlantiska slavhandeln
var handeln med slavar över

_Atlanten. _Under åren #1500--#1850

tvingade européerna tio miljoner

afrikaner över _Atlanten till ett

liv i slaveri i _Amerika. _Slavarna

arbetade på plantagen och deras

arbete var av stor betydelse för

ekonomin. _Ytterligare två miljoner

afrikaner tvingades till slaveri i

de europeiska kolonierna i _Asien.

#20 procent av dem som togs som
slavar var barn.

_Slavhandeln var som störst under
#1700-talet. _Européerna köpte
slavar av de afrikanska
slavhandlarna. _Ju större
efterfrågan blev desto längre från
kusten togs slavarerna. _Under
#1700-talet spred sig slavhandeln
från _Väst- och _Centralafrika ända
till _Östafrika. #75 procent av alla
människor som kom till _Amerika
under den här perioden stod

#276

#50

afrikanska slavar för. _Resten var
européer.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_De fastkedjade slaverna låg tätt
bredvid varandra i slavskeppen.

_Skiss från #1808.

_Bildbeskrivning

_Ritning i tre delar där två av
teckningarna utgör en "planskiss"
över hur "lasten" skall fördelas i
ett slavskepps lastutrymmen.

_Slaverna ligger "packade som
sardiner" i långa rader där inga
utrymmen lämnas outnyttjade.

#50

#277

_Den tredje teckningen föreställer
samma skepps skrov sett från
sidan.

=====

_Rasistiska tankar och rasism

_Under #1500-talet började
rasistiska tankar spridas av
européerna för att rättfärdiga, det
vill säga försvara, den brutala
behandlingen av afrikanerna.

_Européer beskrev afrikaner som djur
och fråntog dem deras människovärde.

_Till skillnad från andra samhällens
slaveri var det nästan omöjligt för

en slav att bli fri i _Amerika.

_Idag definieras rasism som
uppfattningen att människor går att
dela upp i olika raser med olika
egenskaper. _Enligt rasismen är
vissa raser överlägsna andra och har
därför rätt att dominera och till
och med döda andra människor.

::: #51 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Krig och splittring i _Afrika

_De afrikanska rikena _Dahomey och
_Ashanti blev mäktiga och rika genom
slavhandeln. _Slavhandlarna i de två
rikena fick bland annat betalt i

vapen som sedan användes i krig mot folk som togs som krigsfångar. _Det orsakade konflikter. _I området kring _Kongofloden bröt ett inbördeskrig ut och _Kongoriket splittrades.

_Befolkningsminskning i _Afrika

_Det var de unga, starka och friska individerna som togs som slavar i _Afrika. _Många kvinnor i barnafödande ålder rövades bort, vilket ledde till en befolkningsminskning. _I vissa områden blev det inga människor kvar

alls.

_Ekonomisk nedgång i _Afrika

_Bomullstextilier och andra varor importerades, det vill säga köptes in, från _Europa. _Den afrikanska tillverkningen konkurrerades på så sätt ut. _Många afrikanska handelsvägar via land ersattes av de europeiska handelsvägarna över _Atlanten. _Det här medförde att ekonomin försämrades i många afrikanska samhällen.

_Arbets- och levnadsvillkor för
slavarna i _Amerika

_Slavarna led ofta av undernäring.

_Arbets- och levnadsvillkoren på
plantagen i _Amerika var hårda.

_Medellivslängden var därför låg.

_Slavägarna visade makt och rikedom
genom att ha kvinnliga slavar i fina
kläder. _Många av kvinnorna blev
våldtagna av slavägarna eller deras
anställda.

_Slavar som blev gravida tvingades
arbeta ända fram till förlossningen
och de var tvungna att återvända
#282

#51

till arbetet direkt efteråt. _Deras barn föddes in i slaveri. _Kvinnorna riskerade tortyr om de fick missfall eller om barnet dog vid födseln.

_Slavarna kom från olika områden i _Afrika och de tillhörde olika religioner. _De påtvingades alla den kristna tron. _Straffet för att utöva sin egen religion kunde vara #100 piskrapp.

_Slavarnas motstånd i _Amerika

_Eftersom slavarna var många fler än slavägarna fanns alltid en rädsla att slavarna skulle göra uppror.

_Minsta lilla "brott" straffades
därför med piskrapp eller avrättning
enligt särskilda slavlagar. _Barnen
blev straffade om deras mamma
försökte fly.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Man med ärr efter piskrapp.

__USA, #1863.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En man visar upp
sin rygg som är helt täckt av
stora ärr efter piskrapp.

=====

_Slavarna gjorde dock motstånd genom

#284

#51

att arbeta långsamt eller genom att vägra lyda. _Då tjänade slavägarna mindre pengar. _Vissa slavar flydde medan andra bildade motståndsgupper för att kämpa mot slavägarna.

::: #52 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Sverige och världshandeln

_I _Sverige, liksom i övriga

_Europa, förändrades vanorna med den ökade världshandeln. _Socker, kaffe,

kakao och tobak blev en del av

vardagen för fler och fler. _Under

#1800-talet blev det också vanligare

med bomullskläder. _Alla de här

#52

#285

råvarorna producerades på olika plantager där det arbetade slavar.

_Svensk järnexport

_Sverige sålde mycket järn till utlandet. _Storbritannien var en av de största köparna. _Järnet användes i den brittiska industriproduktionen. _Britterna använde även järnet som betalning för slaverna från _Afrika.

_Sveriges slavhandel

_Sverige ägnade sig åt slavhandel, även om den var liten i jämförelse med många andra länder. _Sverige

förnekade länge sin delaktighet i
slavhandeln och i slaveriet.

_Drottning _Kristina och
affärsmannen _Louis de _Geer
grundade tillsammans _Svenska
_Afrikakompaniet som ägnade sig åt
slavhandel i nuvarande _Ghana. _Där
hade _Sverige under åren
#1650--#1658 en koloni för handel
med slavar. _Sverige konkurrerades
sedan ut av andra europeiska länder.
=== _Bildtext/beskrivning =====

_Drottning _Kristina var med och
startade den svenska slavhandeln

på #1600-talet. _Tavla från cirka
#1650.

_Bildbeskrivning

_Målat porträtt. _Drottningen står
med ena handen mot bröstet
samtidigt som hon vänder sig mot
betraktaren.

_Hon har axellångt brunt hår och
bär en svart kappa fodrad med vit
päls.

=====

_År #1784 köpte _Sverige den
västindiska ön _Saint-
_Barthélemy av
_Frankrike. _Ön användes mest till

#288

#52

slavhandel. _Kung _Gustav __III
hoppades att _Sverige skulle tjäna
mycket pengar på slavhandeln. #1786
bildades ett handelskompani för
slavhandel där kungen var den
största ägaren. _Sverige förbjöd
slaveriet på ön #1847. _År #1878
återlämnades _Saint-_Barthélemy till
_Frankrike.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Huvudorten _Gustavia på _Saint-
_Barthélemy har fått sitt namn
efter _Gustav __III. _Gustavias
hamn, #1950.

#52

#289

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Vy över en vik
omgiven av tät vegetation med
palmer och lövträd.

_Ute i viken ligger flera
segelbåtar för ankar.

_På den motsatta stranden ligger
många stora villor inbäddade i
grönskan.

=====

::: #53 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Krig och absolutism i _Europa

_Från #1500-talet och framåt växte
sig de europeiska staterna starkare.

#290

#53

_Monarken, kungen eller drottningen,
fick ännu mer makt än tidigare och
makten koncentrerades till
huvudstaden. _Det innebar att
é varje stat hade kontroll över sina
landområden och sin befolkning,
é varje stat hade stora arméer som
monarken styrde över och
é varje stat tog ut höga skatter.

_Ökad militär makt ledde till värre
krig

_En stark militär makt var viktig
för en stats rykte och överlevnad.

_Genom den ökade världshandeln fanns

det stora rikedomar att kriga om.

_Större arméer, kanoner och övriga vapen innebar att fler personer dödades i krigen.

_Krigen störde både jordbruket och handeln. _Krigen kostade mycket och bönderna var tvungna att betala höga skatter. _Under krigen plundrades bönderna dessutom av soldater som var på jakt etter mat och annat.

_Vanliga människor utsattes även för våld och våldtäkter.

_Absolut och begränsad kungamakt

_Absolut kungamakt eller absolutism innebär att monarken kontrollerar allt i ett land. #1600-talets monarker sade sig ha fått sin makt av _Gud. _Det var ingen som vågade ifrågasätta det.

_Absolutismen var som starkast i _Frankrike #1643--#1715 när _Ludvig __XIV var kung. _Han såg till att adeln var upptagen med fester och nöjen på sitt slott för att förhindra dem att tävla med honom om makten. _Nästan hela _Europa tog #53 #293

efter honom.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Kung _Ludvig __XIV symboliserade den absoluta kungamakten. _Han lär ha sagt "_Staten, det är jag" för att förklara hur stor hans makt var.

_Bildbeskrivning

_Målning. _Ludvig __XIV poserar omgiven av draperier och marmorpelare. _Han är slätrakad och iförd en peruk vars långa lockar ringlar sig ned över hans axlar.

_Han har slängt en stor
hermelinmantel över sin vänstra
axel. _Han är delvis draperad i
ett tyg som är dekorerat med
förgyllda liljor. _På ett bord
bredvid honom ligger hans krona.

=====

_Ett undantag från absolutismen var
_England. _I en oblodig revolution
#1688 övertog parlamentet,
riksdagen, makten från kungen. _Nu
var det i stället parlamentet som
stiftade lagar och beslutade om
skatter. _Medborgarnas rättigheter

angavs #1689 i en lag kallad Bill of Rights. Det var en viktig lag i utvecklingen mot de mänskliga rättigheterna, inte bara i England.

::: #54 ::::::::::::::::::::::::::::::

Kriser och förbättringar i Europa #1500--#1800

Europas befolkning påverkades både positivt och negativt under åren #1500--#1800. Under den här tiden var #85--#90 procent av befolkningen bönder, fem procent tillhörde adeln eller prästerskapet och resten var handelsmän,

hantverkare, arbetare och
arbetslösa.

_Under #1500-talet skedde en
befolkningsökning. _De flesta bodde
på landet. _Endast ett fåtal bodde i
städerna där dödligheten var hög.

_Epidemier och svält på #1600-talet

_Den "lilla istiden" var en period
med kallare klimat åren #1350--#1850
där #1600-talet var det kallaste
århundradet. _Skördarna påverkades
och blev mindre.

_Undernärdade människor dog av svält
och av smittsamma sjukdomar. _Den

vanligaste dödsorsaken i krig var sjukdom. _Det gjorde att _Europas befolkning minskade under första halvan av #1600-talet.

_Jakten på "häxor"

_Under #1600-talet anklagades människor för att vara häxor.

_Ungefär #100 #000 människor åtalades i _Europa varav #80 procent var kvinnor. _De flesta var ensamstående eller änkor vilket gjorde det lättare att ge sig på dem. _De blev anklagade för den tidens alla problem såsom krig,

missväxt, svält och epidemier.

_Silvret från _Amerika

_Silvret som kom till _Europa från
_Amerika orsakade problem i _Europa.

_Silvret användes bland annat till
att betala vapen och krig, vilket
bidrog till fler krig. _Det fanns
nämligen många som tjänade pengar på
att krigen fortsatte.

_Importen av silver var dessutom
så stor att pengarnas värde sjönk,
så kallad inflation. _Det innebar i
sin tur att det blev dyrt för
stadsborna att köpa mat. _Bönderna

som var självförsörjande klarade sig
lite bättre.

_Förbättringar på #1700-talet

_Trots krigen och kriserna
blomstrade konsten, musiken,
litteraturen, vetenskapen och
arkitekturen. _Det växte även fram
nya idéer om hur samhällen skulle
styras på bästa sätt.

_Under #1700-talet medförde bättre
mat och färre krig att dödligheten
minskade. _Vaccinet som upptäcktes i
slutet av #1700-talet bidrog också
till en befolkningsökning.

=== _Bildbeskrivning =====

_Tidsaxel. _Tidslinje som omfattar
perioden från #1400-talets början
till #1700-talets slut.

_Följande är utmärkta längs
linjen:

é #1400-talets början:

_Portugiserna börjar med
långväga sjöresor.

é #1400-talets slut: _Spanjorerna
anländer till _Mellanamerika

é #1500-talets början:

_Mellanamerika har #25--#30
miljoner invånare.

#54

#301

é #1500-talets mitt:

_Mellanamerika har #2--#3
miljoner invånare.

_Befolkningsökningen och
världshandeln påbörjas.

é #1600-talets mitt: _Frankrike

och _Storbritannien började
erövra delar av _Västindien och

_Nordamerika. _Absolut

kungamakt, starkare stater, krig
och befolkningsminskning.

é #1700-talets mitt: _Förändringar

inom jordbruket, färre krig och
befolkningsökning.

é #1700-talets slut: _Vaccin

börjar användas.

=====

::: #55 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Ord och begrepp i kapitlet

Absolutism. _Monarken kontrollerar
allt i landet.

Handelskoloni. _En koloni som
syftar till att kontrollera
handeln, inte till att erövra
stora områden.

Handelskompani. _Ett företag som
handlar med utlandet.

Importerera. _Att köpa varor från

#55

#303

utlandet.

Inflation. _Pengarnas värde
sjunker.

Koloni. _Ett erövrat område som
används i syfte att berika det
egna landet.

Kolonialism. _Att härska över och
utnyttja andra riken eller länder.

Kolonisera. _Att erövra.

Monark. _En drottning eller kung.

Parlament. _Riksdag.

Plantage. _Stora jordbruk eller
odlingar av exempelvis kaffe och
bomull.

Plundra. _Att ta mat och annat från invånarna.

Rättfärdiga. _Att försvara ett visst handlande.

Transatlantisk. _Över _Atlanten.

Triangelhandeln. _Handeln och dess transportvägar över _Atlanten mellan _Europa, _Afrika och _Amerika som bildade en triangel.

Tullavgift. _En avgift på handeln över gränser.

Urfolk. _Ett folk som har levt mycket länge i ett område.

_Fler ord och begrepp

Conquistador. _De spanska

erövrarna och deras ättlingar i

_Amerika under #1500- och

#1600-talen.

Konvertera. _Övergå till en annan

religion.

_Frågor till texten

s. #46

#1. _Varför ville européerna undvika

handel via _Osmanska riket?

#2. _Ge några exempel på förbättrad

teknik som låg bakom européernas

framgångsrika sjöresor.

#306

#55

s. #47--#49

#3. _Ge exempel på olika europeiska erövringar.

#4. _Vad hände med befolkningen i
_Mellanamerika under åren
#1500--#1550?

#5. _Vilken vara blev den mest värdefulla?

#6. _Vad var ett handelskompani?

#7. _Vad var triangelhandeln?

s. #50--#51

#8. _När pågick den transatlantiska slavhandeln?

#55

#307

#9. _Hur många människor
tillfångatogs i _Afrika och
tvingades över _Atlanten?

#10. _Vilka konsekvenser fick
slavhandeln i _Afrika?

#11. _Hur var slavarnas arbets- och
levnadsvillkor i _Amerika?

s. #52

#12. _Ge exempel på _Sveriges
delaktighet i slavhandeln.

s. #53

#13. _Ge exempel på staternas och
monarkernas ökade makt under
#1500-talet.

#308

#55

#14. _Varför blev krigen värre med
mäktigare riken och monarker?

#15. _Vad är absolutism?

s. #54

#16. _Ge exempel på några kriser och
förbättringar i _Europa under åren
#1500--#1800.

::: #56 ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Den industriella revolutionen

:::~::~::::::::::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Sömmerskor i _Frankfurt am _Main.

_Tyskland, #1915.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En väldig

fabrikshall där kvinnor vid

symaskiner sitter tätt i långa

rader mitt emot varandra.

_Några andra kvinnor som står upp

verkar inspektera de andras

arbete.

_Belysningen kommer från mänger

#310

#56

av skärmlampor som hänger från
taket.

=====

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Sömmerskor i _Ningbo. _Kina,
#2005.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Sömmerskor sitter på en
lång rad med upphängda kläder
bakom sig.

_Ovanför och framför kvinnorna
hänger ett slag "klämmor" för
färdiga kläder eller material i en
så kallad travers.

#56

#311

_Belysningen kommer från rader av
lysrör i taket. _Kvinnorna på
bilden sitter inte lika trångt som
deras tyska kollegor gjorde år
#1915.

=====

_Den industriella revolutionen var
den snabba industrialisering som
genomfördes i flera länder från
#1760-talet och framåt. _Den
industriella revolutionen började i
_Storbritannien.

_Industrialisering innebär att ett
jordbrukssamhälle, där de flesta

#312

#56

arbetar inom jordbruket, omvandlas till ett industrisamhälle, där de flesta arbetar inom industrin.

_ När nya uppfinningar började användas i fabriken kunde varorna framställas snabbare och billigare.

_ På sikt fick flera grupper det bättre i samhället i och med industrialiseringen.

_ Jordbruket utvecklas

_ Under #1700-talet ökade spannmålsproduktionen i _Europa.

_ Det berodde på att små åkrar slogs ihop till större, vilket gjorde

sådden och skörden mer effektiv.

_Genom att odla olika grödor olika år sögs inte näringen ur jorden.

_Åkrarna behövde därför inte längre vila ett år innan det odlades på dem igen, såsom det hade gjorts tidigare. _Det medförde en kraftig ökning av skördarna.

_Genom odling av nya foderväxter till djuren och en förbättrad djuravel ökade produktionen av kött, mjölk och ägg.

_Befolkningsökning

_Under åren #1750--#1850 ökade

_Europas befolkning från #140 till

#266 miljoner invånare. _Orsakerna

var att tillgången på mat ökade,

spädbarnsdödligheten minskade och

antalet krig var färre. _När ett

vaccin mot den dödliga sjukdomen

smittkoppor började användas innebar

det att befolkningen ökade ännu mer.

_Den industriella revolutionen i
_Storbritannien

_Det finns flera förklaringar till
att _Storbritannien
industrialiserades först i världen.

_Landet hade nämligen många bra
förutsättningar.

#1. _Arbetskraft

_När jordbruket blev effektivare
behövdes mindre arbetskraft där.

_Det innebar att fler människor
kunde arbeta med att utvinna stenkol
och järnmalm i gruvorna eller flytta

till städerna och arbeta i
fabrikerna där.

#2. _Råvaror

_Grunden för den industriella
revolutionen i _Storbritannien var
tillgången på råvaror, till exempel
stenkol, järn, ull och bomull. _De
första industrierna utvecklades inom
textil- och klädtillverkningen tack
vare ullen från de egna fåren och
den billiga bomullen från
kolonierna.

#3. _Kapital

_Storbritannien sålde sina varor

inom _Europa, men även till sina kolonier. _Britterna hade på så sätt tillgång till en mycket stor marknad, där säljare och köpare kunde göra affärer. _Britterna tjänade mycket pengar på sin handel.

_Skatterna i landet var låga och det privata ägandet var skyddat i lag. _De rika investerade sina pengar i industrierna och de gjorde stora vinster.

#4. _Kunskap

_Storbritannien satsade på att sprida ny kunskap till fler

invånare. _Allt fler kunde därmed arbeta med ny teknik. _Med bättre kunskap gjordes flera uppfinningar som sedan kunde utvecklas och användas i fabriker.

_Teknikutvecklingen gav en effektivare produktion.

_Viktiga uppfinningar i början av den industriella revolutionen var ångmaskinen, spinnmaskinen _Spinning Jenny och bättre vävmaskiner som framställde tyg. _När de bättre vävmaskinerna användes uppstod brist på tråd, vilket ökade behovet att

spinna ännu snabbare. _En ny
upppfinning ledde till en annan och
så vidare.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Spinning _Jenny kunde spinna åtta
trådar, en spinnrock bara en tråd.

_Storbritannien, #1776.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _En kvinna står och
arbetar ensam vid en stor maskin
där tråd lindas på många spolar
samtidigt.

=====

_Den industriella revolutionen i

#320

#57

_Storbritannien lockade dit tekniskt intresserade personer från andra länder. _De tog del av den nya kunskapen och industrialiseringen spreds vidare till fler länder.

_Förbättrade transporter

_Ångmaskinen, med stenkol som energikälla, användes i lok och ångbåtar. _Vägar, järnvägar och kanaler byggdes för att kunna transportera varor och råvaror.

_Storbritannien hade gott om handelsfartyg.

_De goda transportmöjligheterna

förenklade transporterna av råvaror till de olika fabrikena. _De färdiga varorna kunde sedan enkelt transporteras till städer och andra länder.

::: #58 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Industrialiseringstakten ökar

_Från #1800-talets mitt spreds industrialiseringen till allt fler länder framför allt i _Västeuropa.

_Behovet av utbildade arbetare ökade. _Det var en av anledningarna till att alla barn skulle gå i skolan, så kallad allmän skola. _I

_Sverige infördes allmän skola

#1842. _Högre utbildning för

tekniker, kemister och ingenjörer

växte också fram.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Skolfoto från _Hedemora.

_Dalarna, tidigt #1890-tal.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt gruppfoto. _Bilden är tagen utomhus.

_Skolklassens #17 elever är

uppradad på två led där det främre

ledet sitter på knä medan det

bakre ledet med lärarinnan står

#58

#323

upp. _Alla flickor bär förkläde
över klänning och hatt. _Pojkarna
bär långärmade tröjor och
skärmmössor.

=====

_Under #1800-talet byggdes
järnvägar. _Transporterna blev då
ännu billigare, vilket gav billigare
varor. _Det i sin tur ledde till en
ökad konsumtion.

_Industrialiseringstakten ökade på
så vis ännu mer.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_I bakgrunden, bakom ångloket,
syns en ångbåt som också drivs med
ånga. __USA, #1800-tal.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _I förgrunden drar
ett ånglok försett med stor plog
och trattformad skorsten ett lång
rad personvagnar.

_I bakgrunden skymtar en ångdriven
passagerarbåt på en flod.

=====

_Stål, elektricitet och olja

_I slutet av #1800-talet kunde stål framställas ur järn i stor skala. _Stål gav lättare skepp, bättre maskiner och motorer samt bra byggnadsmaterial. _Elektriciteten utvecklades i slutet av #1800-talet. _Den började användas i glödlampor, eldrivna spårvagnar, i fabriker, kranar och maskiner.

_Olja blev en viktig energikälla när förbränningsmotorn började användas. _Förbränningsmotorn används än idag i bilar, flygplan

#326

#58

och fartyg.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_År #1902 tillverkade _Mercedes en
av världens första moderna bilar.

_Topphastigheten var #80 km/h.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Bilen -- som är helt öppen
-- har stora smala hjul med ekrar
i gul metall och lyktor i mässing
som är monterade framför
motorhuven. _De två sätena och
ratten är placerade mycket högt
upp. _Fotbrädor på sidorna (som
bakåt övergår i stänkskärmar)

#58

#327

underlättar av och påstigning.

_Bagageutrymmet baktill är mycket litet.

=====

_Nya yrken

_I och med industrialiseringen uppstod nya tjänsteyrken såsom sekreterare och försäljare.

_Efterfrågan på lärare och sjuksköterskor ökade genom den allmänna skolan och den moderna läkarvården. _Det var mest ogifta kvinnor som arbetade inom dessa yrken.

_Kvinnor som gifte sig och bildade familj arbetade oftast inte utanför hemmet. _Mannen hade rollen som hemmets försörjare medan kvinnan ansvarade för hushållsarbetet och barnen.

::: #59 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Stora samhällsförändringar

=== _Bildtext/beskrivning =====

_En folkmassa beundrar den elektriska gatubelysningen.

_Storbritannien, #1879.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _En skara välklädda

#59

#329

människor omgivna av vintrigt
mörker och kala träd står och
beundrar en rad med runda
gatlyktor där varannan lykta är
tänd.

_Lyktorna sitter upptill på höga
järnpelare som i sin tur står på
höga stensocklar.

=====

_Den industriella revolutionen
förändrade hela samhället. _Både
produktionen och konsumtionen ökade.

_De förbättrade transport- och
kommunikationsmöjligheterna bidrog

till spridningen av idéer och kunskap. _De tekniska framstegen skapade en stark framtidstro.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Arbetare köar för att stämpla in på arbetet. __USA, #1930-tal.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Fem män som alla bär keps köar med sina stämpelkort i händerna.

_En urtavla visar att klockan är något över halv ett vid tillfället.

=====

#59

#331

_Samhället före och efter den
_industriella revolutionen

_Produktion

_Före: _Självhushållning.

_Bönderna odlade sin egen mat
och tillverkade kläder och
redskap.

_Efter: _Massproduktion med
maskiner. _Lönearbete både i
fabriker och inom jordbruket.

_Produktion för att sälja på en
marknad.

_Konsumtion

_Före: _Stor del av handeln skedde

i städerna. _Trasiga saker
reparerades.

_Efter: _Handel på fler platser.

_Affärer och varuhus växte fram.

_Det växande utbudet av varor,
såsom kläder, klockor och
elbelysning ledde till
masskonsumtion.

_Transport

_Före: _Transporter till fots, med
häst eller med häst och vagn.

_Segel- och roddbåtar till
sjöss.

_Efter: _Utvecklingen av spårvagn,

cykel, tåg, ångbåt, tunnelbana
och bil gav billigare
transporter. _Produkterna blev
därmed billigare och
konsumtionen ökade.

_Kommunikation

_Före: _Brev och budbärare spred
information, det vill säga
idéer, nyheter och kunskap.

_Efter: _Med telegrafen i slutet
av #1800-talet, telefonen #1876
och radion #1901 kunde
information spridas snabbt över
världen. _Dagstidningarna fick

allt fler läsare.

#59

#335

#336

#59

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym fem av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till [anpassningsfunktionen~àspsm.se](mailto:anpassningsfunktionen@spsm.se)

_ I i

_Innehåll till volym fem

_Siffran inom parentes hänvisar till
svartskriftsbokens sidor.

_Konsekvenser av den

industriella revolutionen

(#60) #337

_Den stora emigrationen

(#62) #349

__USA industrialiseras (#63)

..... #355

_Norden industrialiseras

(#64) #361

_Sveriges järnindustri (#66)

..... #372

_I

_Ord och begrepp i kapitlet

(#67) #378

_Fler ord och begrepp (#67)

..... #380

_Frågor till texten (#67) . #381

_Revolutioner och nya idéer

(#68) #385

_Vetenskapen (#68) #385

_Religionen (#68) #386

_Politiken (#68) #387

_Amerikanska revolutionen

(#69) #390

_Franska revolutionen

#1789--#1799 (#70) #396

_Ii

_Från mänskliga rättigheter	
till skräckvälde (#71) ..	#403
_Napoleontiden #1799--#1815	
(#72)	#410
_Revolution och	
självständighet i	
_Latinamerika (#73)	#418
_Kamp och krig (#74)	#424
_Övning: _Harriet _Tubman	
(#74)	#429
_Nya samhällsklasser	
#1750--#1900 (#75)	#430

::: #60 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Konsekvenser av den industriella
revolutionen

_Den industriella revolutionen
fick stora konsekvenser för
människornas arbets- och
levnadsvillkor.

_Urbanisering

_Urbanisering är när många
människor flyttar från landsbygden
in till städerna. _Under medeltiden
levde endast #5--#10 procent av

_Europas befolkning i städer. _I
takt med att länder

industrialiserades flyttade allt fler människor in till städerna för att arbeta.

_Det växte även upp nya städer vid gruvorna. _Utbyggnaden av järnvägen gjorde att små orter kunde växa.

_Idag bor över hälften av världens befolkning i städer. _I _Europa bor nästan #80 procent av invånarna i städer.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_De första varuhusen, som det här i _Paris, hade främst kvinnliga kunder från medelklassen.

_Frankrike, #1852.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _Varuhuset är

utformat som ett väldigt atrium

med glastak omgivet av olika

våningsplan som gränsar till den

centrala hallen med loger eller

loftgångar. _På sina ställen

förenas dessutom dessa loftgångar

av smala gångbroar som spänner

tvärs över atriet.

_Bland staplarna av allahanda

varor som mattor, stora fat,

speglar med mera, vimlar det av

kvinnor i långa kjolar, stora
hattar och åtsnörda midjor, barn
och män iförda rockar och
cylinderhatt eller plommonstop.

=====

_Svåra levnadsförhållanden i
städerna

_Urbaniseringen förvärrade
problemen med trångboddhet, brist på
rent vatten och toaletter, dålig
sophantering och kriminalitet.

_Dödligheten var större i städerna
än på landsbygden. _Luften i
städerna var dålig på grund av

koleldningen och dricksvattnet
förorenades av avloppsvattnet.

_Problemen ledde till krav på
förändring.

_Från #1800-talets mitt började
vattenledningar och avloppssystem
byggas. _Slumkvarteren revs och
stadsbebyggelsen började planeras.

_Svåra arbetsförhållanden i
fabrikerna

_Arbetsdagen i en fabrik var ofta
#12--#16 timmar lång, sex dagar i
veckan. _Någon semester fanns inte
och alla hade dåligt betalt.

_Kvinnorna tjänade ungefär hälften av vad männen gjorde.

_Maskinerna gjorde produktionen snabbare, men en stor del av arbetet utfördes fortfarande med muskelkraft. _Ljudnivån i fabrikena var hög och skyddsutrustning saknades.

_Olyckor, förslitningsskador och sjukdomar var vanligt förekommande.

_Kvinnor drabbades ofta av missfall på grund av det hårda arbetet. _Om en fabriksarbetare skadades svårt eller dog blev det svårt för resten av familjen att

försörja sig.

_Hushållsarbete

_De som hörde till medelklassen ville inte att medelklassens kvinnor skulle arbeta. _Det innebar att

::: #61 ::::::::::::::::::::::::::::::

medelklasshushållen blev den största arbetsgivaren för de ogifta arbetarkvinnorna som var tvungna att arbeta för sin försörjning.

_Hushållerskorna fick mat, husrum och lön. _Lönen var dock mycket lägre än fabriksarbetarnas. _Att klaga över dåliga arbetsvillkor

#61

#343

ledde ofta till avsked. _Det fanns nämligen gott om fattiga arbetssökande.

_Barnarbete

_Barnarbete var vanligt förekommande. _I och med den stora efterfrågan på arbetskraft under industrialiseringen var det fler barn än någonsin tidigare som arbetade. _Barnen straffades ofta med stryk. _När lagar som begränsade barnarbete infördes ersattes barnen med kvinnor.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Två barn drar och knuffar på en
kolkärra i en gruvgång.

_Storbritannien, #1842.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _En mycket trång
gruvgång återgiven i

genomskärning. _Två barn drar och
skjuter en avlång vagn med mycket
små hjul som är fullastad med kol
genom gången som är så låg i tak
att de nästan måste ligga ner när
de arbetar.

=====

#61

#345

_Ojämn fördelning av rikedomar

_Industrialiseringen skapade
enorma rikedomar för fabriksägarna,
bankirerna och storföretagarna.

_Förlorarna var landsbygdens fattiga
som blev utan jord och mark samt de
små jordägarna som konkurrerades ut
av de storskaliga jordbruken.

_Många hantverkare konkurrerades
ut av fabrikenas massproduktion då
de kunde producera varorna billigare
än hantverkarna. _Efter #1870 ökade
arbetarnas löner samtidigt som
priset på mat, kläder och nöjen

#346

#61

sjönk. _Det gjorde att arbetarnas
levnadsvillkor förbättrades.

_Miljöförstöring

_Industrialiseringen ledde till
ett stort uttag av råvaror. _Naturen
sågs alltmer som något som kunde
kontrolleras och utnyttjas och
miljöförstöringen ökade.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Rykande fabrikskorstenar stod
för utveckling och framtidstro.

__USA, sent #1800-tal.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Utsikt över ett

#61

#347

milsvitt industrilandskap med
"skogar" av höga rykande
skorstenar.

=====

_Industrialiseringen och krigen

_Industrialiseringen förändrade
även krigen. _Vapen kunde nu
masstillverkas i fabriker.

_Kulsprutan gav européerna ett
militärt övertag i kolonierna. _Den
förbättrade vapentechniken
utnyttjades när de tävlade med
varandra om att kolonisera _Asien
och _Afrika i slutet av #1800-talet.

_Från sina kolonier importerade
européerna billiga råvaror. _För att
försvara kolonierna lade de
europeiska länderna ännu mer pengar
på vapen.

::: #62 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Den stora emigrationen

_Den stora emigrationen, det vill
säga utvandringen, pågick under
perioden #1850--#1920. _Då
emigrerade #60 miljoner människor
från _Europa varav hela #50 miljoner
flyttade till __USA. _Från _Norden
emigrerade tre miljoner.

#1,2 miljoner kom från _Sverige.

_I förhållande till befolkningsstorleken var irländarna den största utvandrargruppen med fyra miljoner emigranter. _I slutet av #1800-talet och i början av #1900-talet flydde nästan två miljoner judar från förföljelser i _Ryssland.

_Kring sekelskiftet #1900 utvandrade tre miljoner européer till _Argentina. _Européer utvandrade även till länder såsom _Brasilien, _Kanada, _Australien och

_Nya _Zeeland.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Familj (far, son, mor) tittar på
frihetsgudinnan från hamnen i _New
_York. __USA, #1930-tal.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En man, en liten
pojke och en kvinna står på en kaj
med ryggarna vända mot kameran och
betraktar frihetsgudinnan från
långt avstånd.

_Mannen bär bred keps och kostym,
pojken keps med jacka och
kortbyxor medan kvinnan har

#62

#351

sjalett, tröja och kjol som når
ned till vristerna.

=====

_Orsaker till emigrationen

_Fattigdom var den främsta orsaken
till att människor lämnade _Europa
för att förhoppningsvis få ett
bättre liv i _Amerika. _De allra
fattigaste hade dock inte råd att
emigrera.

_Den kraftiga befolkningsökningen
under #1800-talet innebar att många
konkurrerade om samma jobb.

_Arbetslösheten var stor. _Det

religiösa och politiska förtrycket
var andra orsaker till emigrationen.

_I ___USA fanns fri- och
rättigheter för vita män, gott om
arbete och landområden som kunde
omvandlas till jordbruksmark. _Det,
samt brev från släktingar som redan
hade emigrerat, lockade människor
till ___USA. _När
levnadsförhållandena blev bättre och
politiska rättigheter infördes i
_Europa minskade emigrationen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Foto på "svenskar som lyckats i
__USA" skickad till _Sverige från
__USA, #1913.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Tre män i en
öppen bil med stoppade säten.

_Mannen i baksätet sitter
tillbakalutad och kastar en
utmanande blick in i kameran.

_Alla tre bär bredbrättade hattar.

=====

_Konsekvenser av emigrationen

_I _Europa innebar utvandringen en viss lättnad. _Färre människor skulle försörjas eftersom den största utvandringen skedde i samband med missväxt och arbetslöshet. _Emigranterna skickade ibland hem pengar till sina släktingar för att hjälpa dem med sin försörjning.

::: #63 ::::::::::::::::::::::::::::::

__USA industrialiseras

_Från mitten av #1800-talet

industrialiserades __USA.

#63

#355

_Befolkningen ökade kraftigt på grund av invandringen.

__USA växer och industrialiseras

_År #1800 arbetade #85 procent av

__USA:s befolkning inom jordbruket.

_År #1860 hade andelen som arbetade inom jordbruket minskat till #50

procent. _Befolkningen ökade från

fem till #30 miljoner åren

#1800--#1860. _Under #1800-talet

växte __USA västerut och de

nordamerikanska urfolken trängdes

undan och minskade kraftigt i antal.

_När invånarantalet ökade växte

#356

#63

också ekonomin. _Industrialiseringen
började på #1860-talet i
nordstaterna. #1880--#1920 växte
industriproduktionen fort.

_Arbetsförhållandena var svåra
precis som i _Europa. _I sydstaterna
var odlingarna på plantagerna
fortfarande viktiga för ekonomin.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_De första skyskraporna började
byggas i __USA sedan man hade lärt
sig att producera billigt stål.

__USA, #1930.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _I förgrunden --
en byggarbetsplats som ligger på
samma höjd som de övre
våningsplanen på de omgivande
skyskraporna i centrala _New
_York.

_En stor stålbalk har hängts upp i
vagnar så att den hänger vågrätt.

_En bordskiva dukad med en yppig
måltid har lagts mitt emellan två
män som sitter grensle över
stålbalken. _Bakom sig har de två
middagsätarna var sin smokingklädd

kypare som båda står och
balanserar en flaska på en bricka.
_Publiken utgörs av några
förundrade kepsklädda
byggarebetare.

=====

__USA blir stormakt

__USA ville inte ha någon
europeisk inblandning i

_Latinamerika. __USA förklarade

#1823 att _Latinamerika ingick i
deras intresseområde. _Ett

intresseområde är ett område som ett
land anser sig ha rätt att ha

#63

#359

inflytande över.

__USA påverkade aktivt de latinamerikanska ländernas politik om den hotade amerikanska ekonomiska intressen. _Ibland använde __USA militära medel för att bevaka sina intressen. _Inblandningen fortsatte under #1900-talet.

_Tvångsarbetare från _Asien

_När slaveriet avskaffades lockades miljontals kineser och indier till arbete på plantager och järnvägsbyggen, främst i __USA.

_Många av dem hamnade i tvångsarbete

och behandlades mycket illa.

_Tvångsarbetet var som mest utbrett
kring sekelskiftet #1900.

::: #64 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Norden industrialiseras

_Fram till slutet av #1700-talet
ägnade sig de flesta åt
självhushållning. _Det innebar att
en bonde främst odlade mat till det
egna hushållet.

_I slutet av #1700-talet
påbörjades en stor förändring av
jordbruket i _Norden. _Åkrarna
började odlas varje år och små åkrar

slogs ihop till stora. _Jordbruket kunde då producera mycket mer och bönderna kunde sälja sina produkter till folket i städerna.

_Jordbruket blev alltmer effektivt under #1800-talet och det behövdes inte längre lika många bönder. _I _Norden, precis som i övriga _Europa, flyttade människor in till städerna för att arbeta i fabriker. _I _Sverige kom industrialiseringen i gång under #1850-talet och i övriga _Norden några decennier senare.

_Livsmedelsexport från _Danmark och
_Sverige

_Sverige, som tidigare hade varit beroende av spannmålsimport, kunde efter förändringarna inom jordbruket börja sälja spannmål till andra länder på #1800-talet. _Danmark hade länge exporterat spannmål, men fick konkurrens från _Ryssland under #1800-talet. _Danmark byggde därför upp en livsmedelsindustri som var specialiserad på export av ägg, kött och mejerivaror.

_Nyodling i norra _Sverige och
_Finland

_I slutet av #1800-talet odlades
ny jord upp i norra _Sverige och i
_Finland. _Det ledde ibland till
konflikt om marken mellan inflyttade
jordbrukare och samiska renskötare.

_I _Sverige uppstår än idag
rättsprocesser mellan samebyarnas
rätt till renbete och nuvarande
markägare.

_Trä- och pappersmassaindustri

_Industrialiseringen i _Sverige
och _Finland började främst inom
#364

#64

trä- och pappersmassaindustrin. _Trä
hade länge varit en viktig råvara.

_I _Sverige var

::: #65 ::::::::::::::::::::::::::::::

vattenkraften en viktig energikälla
vid industrialiseringen. _Fabriker
byggdes därför nära vattendrag,
framför allt i _Norrland där
träindustrin var som störst.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_En plats där industrin tidigt
utnyttjade vattenkraften var längs
_Mölnalsån utanför _Göteborg.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En smal "gränd" där
vattnet forsar fram i ett
vattenfall mellan husväggarna.

=====

_De stora skogarna, närheten till
vattendragen och kusten förenklade
industrialiseringen. _Även i _Norge
var trävaror viktiga i början av
industrialiseringen.

_Fiske i _Norge och på _Island

_I _Norge och på _Island växte
fiskeindustrier fram sedan trålare
började användas för fiske i början

av #1900-talet. _En trålare har ett stort nät som spänns efter båtens akter. _Trålarna gav stora fångster och länderna kunde exportera mycket fisk.

_Förutsättningar för industrialiseringen

_Sverige hade sedan länge exporterat trävaror. _Därför var det naturligt att industrialiseringen påbörjades inom områden där det redan fanns gott om kunskap och råvaror. _Det här gällde även i de andra nordiska länderna.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Såg från #1875. _Karlholms bruk,
_Uppland.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En liten pojke lutar sig
mot sockeln till en hög ångdriven
såg som är uppställd som skulptur.

_Bakgrunden utgörs av stora
lövträd och en gata kantad av små
rödmålade stugor.

=====

_Näringsfriheten infördes #1857 i

_Danmark och #1864 i _Sverige.

_Näringsfrihet är frihet att starta

#368

#65

företag. _De nordiska länderna
sänkte även tullavgifterna, vilket
gjorde handeln med utlandet
billigare.

_Samtliga länder i _Norden hade
nytta av sina långa kuster. _Genom
det stora antalet vattendrag kunde
de snabbt få ut sina varor till
hamnarna.

_I _Norge, _Danmark och _Sverige
började järnvägar byggas i mitten av
#1800-talet och
transportmöjligheterna förbättrades.

_I _Sverige underlättades

industrialiseringen av att en stor del av befolkningen kunde läsa, skriva och räkna.

_Industrialiseringen förvandlade
_Sverige från att vara ett fattigt land till att bli ett av världens rikaste.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Maskiner gjorde produktionen snabbare, men en stor del av arbetet utfördes fortfarande med muskelkraft. _Tegelarbetare i
_Sverige, #1930-tal.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En man

transporterar ett stort lass av tegelstenar utlagda i rader på en mycket bred skottkärra.

_I bakgrunden skimtar brädväggar med öppna dörrar.

=====

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Genom industrialiseringen blev

_Sverige ett av världens rikaste

länder. _Arbetarna fick det bättre

och hade råd att till exempel köpa

sig en cykel. _Sverige, #1950-tal.

#65

#371

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En man klädd i keps, läderjacka och svarta byxor står på en grusgång och håller i styret till en cykel med lykta.

_I bakgrunden skimtar ett litet trähus omgivet av skog.

=====

::: #66 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Sveriges järnindustri

_Sedan #1600-talet har _Sverige haft en mängd järnbruk. _De första järnbruken låg i _Gästrikland,

_Uppland, _Dalarna, _Västmanland och

#372

#66

_Värmland. _Det beror på att där
fanns

é berg med järnmalm,

é skog till vedbrasor på berget (det
upphettade berget sprack när det
hälldes kallt vatten på det),

é skog till framställning av träkol
(som användes för att smälta
järnmalmen) och

é forsande vattendrag som användes
för att få energi till maskinerna.

_Järnbruken leder till
verkstadsindustri

_Exporten av järn var lönsam för
_Sverige. _Tillgången på kapital och
järn på hemmaplan underlättade när
verkstadsindustrin byggdes upp.

_Några svenska framgångsrika företag
som grundades tidigt var __LM

_Ericsson, _Alfa _Laval och _Asea.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_I _Uppland fanns så kallade
vallonbruk. _De startades av
_Louis de _Geer (#1587--#1652) som
anställde #900 valloner från
#374 #66

_Belgien. _Vallonerna hade mycket goda kunskaper i järnframställning.

_Bildbeskrivning

_Karta över nordöstra _Uppland.

_På kartan är en rad bruksorter utmärkta. _Några av de utmärkta

orterna är _Harnäs, _Älvkarleby,

_Söderfors, _Ullfors,

_Karlholmsbruk, _Västland,

_Strömsberg, _Åkerby, _Lövstabruk,

_Hillebola, _Tobo, _Dannemora,

_Österbybruk med flera.

(_På en infogad _Sverigekarta är

det aktuella området läge nära

_Gästrikland inringat).

=====

=== _Bildbeskrivning =====

_Tidslinje som omfattar perioden

från #1700-talets början till

#1800-talets slut.

_Linjen återges:

é #1700-talets andra hälft: _Den

industriella revolutionen

påbörjas.

é #1750--#1850 _Europas befolkning

ökar kraftigt.

é #1800--#1860 __USA:s befolkning

#376

#66

sexfaldigas.

é #1800-talet _Järnvägar börjar byggas i stor skala.

é #1800-talets första hälft:
_Latinamerika ingår i __USA:s intresseområde.

é #1800-talets mitt: _Allmän skola införs i _Sverige.

_Industrialiseringen påbörjas i _Sverige.

é #1850--#1920 #60 miljoner européer emigrerar.

é _Mot #1800-talets slut:
_Telefonen.

é _Sekelskiftet #1800--#1900:

_Radion.

=====

::: #67 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Ord och begrepp i kapitlet

Allmän skola. _Alla barn måste gå

i skolan. _Infördes #1842 i

_Sverige.

Emigration. _Utvandring.

Exportera. _Att sälja varor till

utlandet.

Industrialisering. _Övergång från

ett jordbrukssamhälle till ett

industrisamhälle.

Industriella revolutionen. _Den snabba industrialiseringen som genomfördes i flera länder från #1700-talet och framåt.

Industrisamhälle. _De flesta arbetar inom industrin.

Intresseområde. _Ett område som ett främmande land anser sig ha rätt att utöva inflytande i.

Jordbrukssamhälle. _De flesta arbetar inom jordbruket.

Kapital. _Pengar.

Marknad. _En plats där köpare och säljare möts.

Smittkoppor. _En smittsam sjukdom
med hög dödlighet.

Urbanisering. _Många människor
flyttar in till städerna från
landsbygden.

_Fler ord och begrepp

Immigration. _Invandring.

Ligga i träda. _Åkrarna odlas inte
under ett år för att
jordbruksmarken ska kunna
återhämta sig.

Migration. _Flytt mellan länder.

Produktionsfaktorer. _Arbetskraft,
råvaror, kapital och kunskap som

behövs för att producera varor och tjänster.

Ursprungsfolk. _Urfolk eller ursprungsbefolkning.

Växelbruk. _En åker odlas med olika grödor varje år.

_Frågor till texten

s. #56

#1. _Vad är industrialisering?

#2. _Ge exempel på förändringar i jordbruket under #1700-talet.

#3. _Varför ökade befolkningen åren #1750--#1850?

#67

#381

s. #57

#4. _ Vilka förutsättningar fanns för
den industriella revolutionen i
_ Storbritannien?

s. #58

#5. _ Ge exempel på några tekniska
förändringar under #1800-talet.

s. #59

#6. _ Hur förändrade den industriella
revolutionen samhället?

s. #60--#61

#7. _ Vilka konsekvenser fick
industrialiseringen för
människornas levnads- och

#382

#67

arbetsvillkor?

s. #62

#8. _ Vilka orsaker och konsekvenser
hade den stora emigrationen?

s. #63

#9. _ Hur förändrades __USA under
#1800-talet?

s. #64--#65

#10. _ Vilka industrier var viktiga i
de nordiska länderna?

#11. _ Vilka förutsättningar fanns
för industrialiseringen i
_Sverige?

#67

#383

s. #66

#12. _Vilka förutsättningar fanns
det för att bygga upp en
verkstadsindustri i _Sverige?

#384

#67

::: #68 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Revolutioner och nya idéer

:::~::~::::::::::::::::::::::::::::

_Under åren #1700--#1900 växte nya

idéer fram inom vetenskapen,

religionen och politiken. _Till en

början var det filosofer som

kritiserade kyrkans, monarkernas och

adelns makt. _Sedan kritiserade allt

fler makthavarna och det orättvisa

samhället.

_Vetenskapen

_De vetenskapliga upptäckterna

blev allt fler under #1700-talet.

_De nya kunskaperna samlades i stora

#68

#385

uppslagsböcker och kunde på så sätt spridas vidare. _Kunskap om bakterier, vaccin och läkarvård ökade människors medellivslängd. _Allt fler ansåg att vetenskapen kunde förklara omvärlden bättre än religionen. _Charles _Darwins evolutionslära från #1859 utmanade kyrkans makt.

_Religionen

_Filosoferna argumenterade för att individen själv skulle få välja religion. _Människor i allmänhet var fortfarande tvungna att gå i kyrkan.

#386

#68

_Judar tvingades dock inte att gå i kyrkan, men de hade inte heller samma rättigheter som andra.

_Genom den stora inflyttningen till städerna förlorade kyrkan inflytande. _I städerna fanns nämligen ingen kontroll av vem som gick eller inte gick i kyrkan.

_Politiken

_En revolutionerande tanke, som kom med de nya idéerna, var att alla människor är lika mycket värda.

_Därför borde alla ha samma rättigheter, möjligheter och

skyldigheter. _Det var därför fel att vissa hade mycket makt medan andra nästan inte hade någon makt alls. _En annan tanke var att människan ska tänka kritiskt i stället för att lita på makthavarna. _De nya idéerna spelade en viktig roll under flera revolutioner och uppror under åren #1776--#1848.

=== _Bildtext/beskrivning =====

"_Friheten på barrikaderna" är en fransk tavla från #1830. _Den är en hyllning till julirevolutionen #1830. _Kvinnan symboliserar frihet och hon håller i den franska revolutionens flagga från #1789.

_Bildbeskrivning

_Detalj av målning. _En ung kvinna står mitt i striden, runt om henne ligger stupade män. _Hon bär frygisk mössa, en sorts toppluva.

_Hennes klänning har rivits sönder

#68

#389

och hänger bara över ena axeln och lämnar hennes bröst bara.

_Hon håller en musköt med bajonett i ena handen och trikoloren i den andra.

=====

::: #69 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Amerikanska revolutionen

_Snabba och stora förändringar i samhället, till exempel självständighetskrig och frihetskrig kallas revolutioner. _En revolution innebär ofta att makthavare avsätts, ofta genom protester och våld.

#390

#69

_I det blivande landet __USA fanns
det #13 brittiska kolonier. _Där
bodde människor som hade utvandrat
från främst _Storbritannien, men
även från _Frankrike. _De som hade
utvandrat kallades kolonister.

_Storbritannien ville höja skatten
för kolonisterna, vilket de inte
gick med på eftersom de inte fått
vara med och bestämma. _Protesterna
mot _Storbritannien började i mitten
av #1700-talet och inledde den
amerikanska revolutionen.

_Amerikanska frihetskriget

#1775--#1783

_Motsättningarna ledde till ett krig mellan _Storbritannien och kolonisterna som har fått namnet amerikanska frihetskriget.

_Kolonisterna förklarade sig självständiga från _Storbritannien den #4 juli #1776. _Kolonisterna fick under kriget bland annat stöd av _Frankrike.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Amerikanska revolutionärer river

ner en staty av den engelske
#392

#69

kungen. _Statyn smältes sedan ner
och blev till vapen. __USA, #1776.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _Några män i olika
åldrar river ned en stor staty som
föreställer den krönte brittiske
kungen till häst.

=====

_Kolonisterna vann kriget #1783 och

__USA erkändes som ett eget land.

_Tusentals lojalister, de som hade
krigat på _Storbritanniens sida,
utvandrade till _Kanada.

_Maktdelning och demokrati för ett fåtal

_I det nya landet __USA infördes en maktdelning mellan den verkställande makten som genomför besluten, den lagstiftande makten som stiftar lagarna och den dömande makten som dömer enligt landets lagar. _De tre delarna skulle kontrollera varandra för att förhindra maktmissbruk.

_Religionsfrihet, yttrande- och tryckfrihet, rösträtt, rätt till rättvis rättegång och rätt att bära

vapen infördes. _Demokratin och de nya fri- och rättigheterna gällde dock endast de vita männen.

_Urfolken och de svarta samt de vita kvinnorna uteslöts helt och hållet.

__USA inspirerade andra

_Det var en oerhörd nyhet att det nya landet __USA varken hade monark eller adel. _De röstberättigade valde i stället en president som landets ledare. _Flera länder har kopierat det amerikanska sättet att dela upp makten.

_Den amerikanska revolutionen

inspirerade även andra att göra revolution. _Fransmännen som hade hjälpt kolonisterna i det amerikanska frihetskriget kom hem till _Frankrike med tankar om revolution.

::: #70 ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Franska revolutionen #1789--#1799

_I _Frankrike ledde dåliga skördar #1787 och #1788 till matbrist.

_Matpriserna steg och de fattiga hade knappt råd att äta. _Bönderna led redan av höga skatter och de var dessutom tvungna att arbeta gratis

åt adeln, till exempel med att bygga vägar.

_Staten hade stora skulder på grund av flera krig och hovets lyxliv. _Varken kung _Ludvig __XVI eller drottning _Marie-_Antoinette var intresserade av politik. _Allt fler ifrågasatte kungens makt.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Den franska drottningen
_Marie-_Antoinette med sina barn,
#1787. _Hon blev syndabock för
hovets slöseri med statens pengar.

_Bildbeskrivning

_Målat porträtt.

_Marie-Antoinette sitter omgiven
av sina tre barn.

_Den yngsta, en liten flicka,
sitter i hennes knä.

_En dotter står tryckt mot henne
medan hennes lille son står mitt
emot.

_Drottningen bär en bred och hög
hatt prydd med flor och stora
plymer.

_Hon är iförd en röd urringad
klänning och vilar fötterna på en

stor kudde.

=====

_Ludvig __XVI ville lösa den ekonomiska krisen genom att fler skulle betala skatt. _För att kunna lägga fram sitt förslag var han tvungen att sammankalla generalständerna, riksdagen, som inte hade sammanträtt sedan #1614.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Generalständerna samlades i
_Versailles #1789.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _I en stor sal med

#70

#399

pelare sitter ett stort antal män från borgerskap, adel och prästerskap i olika grupper och bakom podier. _Några av dem verkar stå upp och hålla anföranden för de övriga.

_I bakgrunden skymtar kungen som sitter på en hög tronstol uppe på ett podium dit en bred trappa leder. _Majestätet är omgivet av en stor skara.

=====

_Franska revolutionen börjar #1789

_År #1789 diskuterade
generalständerna ett nytt rättvisare
röstsystem, men de lyckades inte
komma överens. _Borgarnas och
böndernas representanter, det vill
säga det tredje ståndets
representanter, samlades i
_Versailles. _Kungen kände sig då
hotad och stängde därför deras
möteslokal.

_Tredje ståndets representanter
gick då till en annan möteslokal.

_Där utropade de en
#70

#401

nationalförsamling som skulle
representera alla fransmän, oavsett
vilket stånd de tillhörde. _De
avskaffade därmed generalständerna.
_Som svar beordrade kungen ut sina
soldater i _Versailles och _Paris.
_Folket kände sig hotat och stormade
den #14 juli fästningen _Bastiljen
som var en symbol för förtryck.

_Revolutionen i _Paris spreds till
landsbygden där bönderna gjorde
uppror mot adeln. _Slott stormades
och adelsmän attackerades. _Både
kvinnor och män, bönder och borgare

gjorde revolution.

_Revolutionen gynnade främst borgarna. _Kvinnor saknade, även efter revolutionen, rättigheter. _De flesta bönder och arbetare led fortfarande av matbrist.

::: #71 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Från mänskliga rättigheter till skräckvälde

_I augusti #1789 antog, det vill säga godkände, nationalförsamlingen en förklaring om de mänskliga rättigheterna. _Det är ett dokument som ligger till grund för senare

tidens förklaringar om de mänskliga rättigheterna. _Adelns särskilda rättigheter, så kallade privilegier, slutade att gälla och kyrkans mark beslagtogs.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Förklaringen om människans och medborgarens rättigheter antogs av nationalförsamlingen i augusti #1789.

_Bildbeskrivning

_Målning. _Visar förklaringstexten som ristad i en stentavla med guldtext. _Ovanpå stentavlan

#404

#71

sitter två kvinnofigurer, en med
änglavingar. _Den andra håller i
en kedja med sönderbrutna bojor.

=====

_Kvinnotåget till _Versailles

_De nya rättigheterna löste dock
inte problemen med matbrist. _I
oktober #1789 tågade därför #6 #000
kvinnor till _Versailles för att
kräva bröd. _De fick bröd och de
tvingade kung _Ludvig __XVI att
flytta till _Paris. _Dessutom
begränsades kungens makt av
nationalförsamlingen genom en

#71

#405

grundlag som antogs #1791.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Kvinnorna gick till _Versailles
för att kräva bröd. _De fick med
sig både bröd och kungen innan de
återvände till _Paris. _Frankrike,
#1789.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _Ett blandat tåg av
kvinnor och soldater drar fram
längs en väg. _Många av deltagarna
håller upp höga lövruskor. _Andra
håller upp högafflar (i några fall
med spetsade brödlimpor) eller

#406

#71

hillebarder (ett slags kombinerad
yxa och spjutspets på långt
skaft). _Två män håller dessutom
upp avhuggna huvuden som spetsats
på änden av pålar.

_I förgrunden rider några av
deltagarna på lavetten
(underredet) till en stor
fältkanon dragen av hästar.

=====

_Kungaparet fångslas och avrättas

_När det visade sig att kungen
samarbetade med _Österrike och

_Preussen för att återta makten blev

han och drottningen fängslade. _De
avrättades #1793. _Samtidigt var
_Frankrike i krig med bland annat
_Preussen och _Nederländerna.

_Allmän värnplikt infördes av
revolutionsledarna för att skapa en
massarmé som skulle kunna försvara
landet.

_Skräckväldet #1793--#1794

_Franska revolutionens blodigaste
tid, #1793--#1794, kallas
skräckväldet. _Det fanns ett
motstånd inom adeln och kyrkan mot
revolutionen. _Revolutionsledarna

använde alltmer våld för att slå ner motståndet mot revolutionen. _Det var många revolutionära grupper som kämpade om makten. _På nio månader avrättades #16 #000 människor genom halshuggning.

_Skräckväldet tog slut #1794 när dess värste ledare, _Maximilien de _Robespierre, avrättades. _En grupp medelklassmän styrde sedan _Frankrike med hjälp av armén fram till #1799.

::: #72 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Napoleontiden #1799--#1815

_År #1799 tog generalen _Napoleon
_Bonaparte makten med militärens
hjälp och han satte stopp för
revolutionen. _Därefter fick han
ännu mer makt. #1804 lät han kröna
sig själv till kejsare.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Napoleon tog kronan ur påvens
händer och satte den själv på sitt
huvud för att visa hur mäktig han
var.

_Bildbeskrivning

_Målning. _En praktfull ceremoni i katedralen _Notre _Dame de _Paris.

_Napoleon _Bonaparte står uppe på en bred sockel och håller upp en krona.

_Nedanföör sockeln står hans gemål

_Josephine på knä med knäppta händer medan två hovdamer håller upp hennes långa hermelinkantade släp.

_Både _Napoleon och hans brud är klädda i långa mantlar och kläder med rött och guld.

_De bär båda diadem av guld på
huvudet.

_Runt omkring står flera biskopar
som bär mitra (en hög spetsig
huvudbonad) och män i färggranna
uniformer.

_I bakgrunden bevittnar en elegant
klädd skara händelsen.

=====

_Napoleon införde en lagbok som
gällde i hela _Frankrike. _I den
ingick några av revolutionens idéer,
till exempel allas likhet inför
lagen och allas skyldighet att

betala skatt. _Tortyr förbjöds och religionsfrihet och näringsfrihet, frihet att starta företag, infördes.

_Han förbjöd också #60 av de #73 dagstidningarna. _Under _Napoleons styre var rösträtten begränsad.

_Endast männen fick rösta.

_Napoleonkrigen #1803--#1815

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Spanska motståndsmän avrättas av

_Napoleons trupper #1808. _Tavla

av _Francisco _Goya, #1814.

_Bildbeskrivning

_Målning. _Nattlig

avrättningsscen.

_Fyra män (däribland en munk) står inför en arkebuseringspluton där soldaterna just har lagt an.

_En av de dödsdömda (som är klädd i vit skjorta) slår ut med händerna i en vädjande gest samtidigt som han förgäves försöker få ögonkontakt med soldaterna.

_På marken bredvid dem ligger redan döda i sitt blod.

_På avstånd avtecknar sig

bebyggelse med stora

flervåningshus och kyrktorn mot

den svarta himlen.

=====

_Napoleon fortsatte krigen som hade
påbörjats under revolutionen och

_Frankrike erövrade en stor del av

_Europa. _I de erövrade områdena

infördes allas likhet inför lagen,

religionsfrihet och näringsfrihet.

_I syfte att skada _Storbritannien
ekonomiskt förbjöd _Napoleon andra
länder att handla med britererna.

_Ryssland ogillade det och det var en viktig anledning till att

_Napoleon anföll _Ryssland #1812.

_Kriget mot _Ryssland innebar en katastrof för den franska armén. _Av #600 #000 soldater återkom endast #40 #000.

_Andra stater såsom

_Storbritannien och _Preussen anföll

_Frankrike och _Napoleon fängslades.

_Han lyckades dock rymma och återtog makten i #100 dagar innan han slutligen besegrades #1815.

_Frankrike tvingades ge upp.

_Wienkongressen #1815

_Efter _Napoleonkrigen samlades
_Europas ledare för en fredskongress
i _Wien. _Kongressen lyckades skapa
en maktbalans mellan _Europas stater
för att förhindra fler stora krig.

_Trots små krig höll
överenskommelsen ända fram till
första världskriget #1914.

_Wienkongressen gav också länder
rätt att ingripa militärt i ett land
som hotades av revolution. _De gamla
makthavarna, det vill säga adeln,
kyrkan och monarkerna, stärkte på så
#72 #417

vis sin makt i _Europa efter #1815.

_Trots det fortsatte de

revolutionära idéerna att spridas.

::: #73 ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Revolution och självständighet i

_Latinamerika

_Den franska revolutionen spred sig

ända till _Latinamerika i slutet av

#1700-talet.

_Revolutionen på _Haiti #1791--#1804

_Den franska revolutionen spred

sig ända till ön _Saint-_Domingue

som var _Frankrikes viktigaste

koloni. #1791 deltog #100 #000

#418

#73

slavar där i ett uppror under ledning av _Toussaint _Louverture. _Flera uppror följde och det ledde slutligen till att slaveriet på ön avskaffades #1793. _Louverture tog därefter över rollen som ledare på _Saint-_Domingue.

_År #1794 avskaffades slaveriet i alla franska kolonier enligt tanken om alla människors lika värde.

_Efter att _Napoleon hade tagit makten i _Frankrike återinförde han slaveriet #1802. _Det var anledningen till att upproren på ön

_Saint-_Domingue fortsatte.

_Upproren höll på fram till juni

#1804. _Då blev ön den första

självständiga staten i

_Latinamerika, nu med namnet _Haiti.

_Slavarnas framgångsrika

revolution skrämde alla andra länder

som hade slavar. _De var rädda att

slavupproren skulle sprida sig.

_Haiti straffades därför genom att

tvingas betala ett stort skadestånd

till _Frankrike.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Toussaint _Louverture föddes som
slav på _Saint-_Domingue #1746.

_Han ledde revolutionen där.

_Louverture dog i fångenskap i

_Frankrike dit han hade lurats av

_Napoleon.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _Toussaint

_Louverture är slätrakad och bär

cylinderhatt med stor fågelplym,

uniformsjacka med epåletter och

breda slag, trånga byxor samt

stövlar.

#73

#421

_Hans högra hand vilar på fästet till en stor sabel medan ett dokument hänger över vänstra armen.

_Bakgrunden utgörs av ett bergigt landskap med befästningar. _I en dalgång rör sig soldater mellan kanoner och rader med militärtält.

=====

_Latinamerikas självständighet

_Under _Napoleonkrigen störtades monarkierna i _Spanien och

_Portugal. _Det innebar att de båda ländernas kontroll över

_Latinamerika försvagades. _Perioden #1807--#1825 genomfördes uppror och revolutioner som ledde till självständighet i nästan hela _Latinamerika.

_De nybildade länderna styrdes ofta av en "caudillo", en sorts diktator. _En caudillo hade antingen stöd av kyrkan och de rika jordägarna eller av den fattiga majoriteten.

_Ekonomi dominerades av brittiska och amerikanska företag. _I de flesta länderna var skillnaderna

mellan de fattiga och de rika mycket stora. _Krav på att fler skulle få äga jordbruksmark ledde till exempel till en revolution i _Mexiko #1910.

::: #74 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Kamp och krig

_Under hela #1800-talet pågick en maktkamp i _Europa mellan dem som ville förändra samhället och dem som ville bevara det som det var.

_Industrialiseringen förändrade européernas levnadsvillkor och förtroendet för de tidigare makthavarna minskade. _När

människors krav på förändringar inte möttes utbröt arbetaruppror och revolutioner.

_En annan orsak till upproren och revolutionerna var att många förlorade sin rösträtt under de ekonomiska kriserna. _Personer utan inkomst eller med låg lön hade nämligen ingen rösträtt.

_År #1848 förekom många revolutioner i _Europa, till exempel i _Paris, _Budapest, _Prag, _Wien, _Berlin och _Milano samt på _Sicilien. _I _Stockholm utbröt

också oroligheter. _I samtliga fall
slogs upproren ner.

_Kampen mot slaveriet

_Revolutionen på _Haiti
inspirerade till fler slavuppror.

_Nyheter om upproren och slavarnas
levnadsvillkor spreds och fler
européer blev medvetna om
slavhandeln.

_De första vita slavmotståndarna
var kväkarna, en kristen grupp i
_Storbritannien och i __USA. _De
ansåg att slaveri var en synd och
att alla människor var lika mycket

värda. _Slavmotståndarna bojkottade,
det vill säga vägrade köpa, varor
som var tillverkade av slavar. _De
skrev på namnlistor och satte press
på makthavarna.

#1807 förbjöd _Storbritannien
slaveriet och försökte sedan få
andra länder att göra detsamma.

_Kampen mot slaveriet fortsatte
under hela #1800-talet.

_Amerikanska inbördeskriget

#1861--#1865

_Det amerikanska inbördeskriget
pågick under åren #1861--#1865.

#74

#427

_Kriget bröt ut när sydstaterna bröt sig ur __USA och bildade _Amerikas konfedererade stater.

_I norra __USA, nordstaterna, var slaveriet redan förbjudet.

_Sydstaterna ville däremot ha kvar slaveriet eftersom de var ekonomiskt beroende av slavarbetskraften.

_Många svarta flydde från sydstaterna för att slåss på nordstaternas sida. _Nordstaterna segrade #1865. _Över #600 #000 människor dog i kriget. _Fyra miljoner människor befriades ur

slaveriet, men våldet mot de svarta ökade. _I de forna sydstaterna infördes lagar för att försvåra och förhindra de svarta från att rösta.

_Inom jordbruket tvingades före detta slavar att ta dyra lån för att betala för säd och redskap. _De hade sedan inte råd att betala sina skulder och kunde därför inte flytta. _Det kallas skuldslaveri.

_Övning: _Harriet _Tubman

_Harriet _Tubman föddes som slav i _Maryland, __USA, omkring #1820.

_Hon fick hjälp att rymma genom "the

#74

#429

underground railroad". _Hon ägnade sedan tio år åt att hjälpa andra slavar att rymma.

_Vem var _Harriet _Tubman? _Hur hjälpte "the _Underground railroad" slavar att rymma? _Kommer _Harriet _Tubman att ersätta slavägaren och __USA:s sjunde president _Andrew _Jackson på #20-dollarssedeln?

::: #75 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Nya samhällsklasser #1750--#1900

_Samhällsförändringarna, till exempel industrialiseringen och revolutionerna under #1700- och

#1800-talen ledde till att ståndssamhället avskaffades. _Det innebar att människor inte längre tillhörde de gamla stånden i ståndssamhället, till exempel bönder och borgare. _Ingen grupp hade längre några särskilda privilegier och allas likhet inför lagen infördes. _Det blev nu fritt att välja yrke.

_Det växte fram nya grupper i samhället. _De nya grupperna i samhället kan förenklat delas in i tre olika samhällsklasser:

arbetarklass, medelklass och överklass. _Inom en samhällsklass har människorna liknande utbildning, ekonomi och makt.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Nya samhällsklasser uppstod under #1800-talet. _Pyramiden ovan visar hur det nya samhället beskrevs i en belgisk socialistisk tidning #1890.

_Bildbeskrivning

_Satirteckning. "_Pyramiden" på bilden liknar mest av allt en "bröllopstårta" uppbyggd i fem

#432

#75

"våningsplan" där varje våning är mindre än den föregående.

_ Bilden återges (nerifrån och upp) :

_ En stor skara män, folket, iförda arbetskläder som bär hela "bygget" på sina axlar.

_ På nästa våningsplan (som hålls uppe av arbetarna) sitter några välklädda och stormagade kapitalister.

_ På nästa våningsplan (som vilar på kapitalisternas huvuden) står några militären.

_På militärernas axlar vilar ett
våningsplan med prästerskapet
representerat av två bedjande
präster.

_På prästernas ryggar står ett
våningsplan med en byst som
representerar kungligheten.

=====

_Arbetarklass

_Industrialiseringen innebar att
många människor lämnade landsbygden
och flyttade in till städerna. _Där
kunde de få arbete, till exempel i
fabriker och i hushåll.

#434

#75

_I slutet av #1800-talet var de flesta människor arbetare som varken hade någon politisk eller ekonomisk makt. _De kallades arbetarklass.

_Kvar på landsbygden fanns främst de allra fattigaste och jordbruksarbetarna.

_Medelklass

_Världshandeln och industrialiseringen gjorde att medelklassen växte. _Den bestod av många olika grupper, till exempel rika handelsmän, bankirer, fabriksägare och välutbildade

grupper såsom läkare, advokater och
ingenjörer. _Även fattiga
hantverkare och anställda inom
tjänsteyrken räknades till
medelklassen.

_För att få rösta var inkomsten
eller förmögenheten tvungen att vara
tillräckligt hög. _Rösträtten var
dock endast till för männen.

_Överklass

_Överklassen motsvaras av en
mycket liten del av befolkningen.

_Det finns ingen tydlig definition
på vad överklass är, men dit hör de

som har mest kapital och makt. _I
ståndssamhället motsvarades
överklassen av adeln.

#438

#75

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan

utgiven av _Limnea utbildning __AB,

#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten

#2021

_Volym sex av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till anpassningsfunktionen~àspsm.se

_ I i

_Innehåll till volym sex

_Siffran inom parentes hänvisar till svartskriftsbokens sidor.

_Politiska ideologier (#76)

..... #439

_Ord och begrepp i kapitlet

(#78) #453

_Fler ord och begrepp (#79)

..... #461

_Frågor till texten (#79) . #462

_Historiska källor om

människors strävan för

bättre levnadsvillkor

(#80) #467

_I

_Källkritiska frågor (#81)	
.....	#471
_Edward _Jenner -- världens	
första vaccin (#82)	#477
_Uppgift: _Jenner (#83) ...	#484
_Mary _Wollstonecraft --	
feminist (#84)	#488
_Uppgift: _Wollstonecraft	
(#84)	#491
_Olympe de _Gouges --	
mänskliga rättigheter	
(#85)	#493
_Uppgift: de _Gouges (#85)	
.....	#498

_Fackföreningar (#86)	#499
_Uppgift: _Fackföreningar	
(#87)	#509
_Ottobah _Cugoano -- kampen	
mot slaveriet (#88)	#511
_Uppgift: _Cugoano (#88) ..	#516
_Harriet _Ann _Jacobs --	
kampen mot slaveriet (#89)	
.....	#517
_Uppgift: _Jacobs (#89) ...	#523
_Nya idéer (#90)	#524
_Uppgift: _Nya idéer (#90)	
.....	#527

_Politiska ideologier

_En ideologi består av idéer om hur ett samhälle ska styras och om hur pengarna ska fördelas bland invånarna. _Ideologierna skiljer sig åt i synen på vilka problem som finns i samhället, hur samhället bör se ut och hur samhället bör förändras.

_Under #1700- och #1800-talen växte flera ideologier fram. _De ligger till grund för idéerna hos dagens politiska partier.

_Liberalismen (liber = fri)

_Liberalismens viktigaste fråga är den om individens frihet.

_Liberalerna ville att kyrkans och statens samarbete skulle upphöra.

_De var även för en rad fri- och rättigheter, till exempel yttrande- och tryckfrihet, pressfrihet, näringsfrihet och rösträtt. _Från början var liberalerna emot rösträtt för både kvinnor och fattiga.

_Liberalerna ansåg att det skulle bli ett bättre samhälle om fler fick vara med och påverka. _Liberalerna
#440 #76

var emot att staten blandade sig i ekonomin mer än nödvändigt. _Handeln skulle till exempel ske utan tullar. _Invånarna skulle ha frihet att själva välja yrke och starta företag. _Utbildning skulle ge alla människor samma möjligheter att själva bestämma över sina liv.

_När liberalismens idéer spred sig lockade den till en början främst medelklassen.

_Socialismen (socius = kamrat)

_Socialismens mål var ett klasslöst samhälle, ett samhälle

utan samhällsklasser. _Där skulle de ekonomiska skillnaderna mellan invånarna vara utjämnade.

_Socialismen lockade främst arbetare. _Det klasslösa samhället skulle uppnås genom att alla arbetare skulle gå samman.

_Arbetarna demonstrerade och strejkade samt bildade fackföreningar och politiska partier för att få bättre förhållanden.

_Kvinnorna tjänade mindre än männen. _Fackföreningarna såg därför kvinnornas låga löner som ett hot

mot männens jobb. _Fackföreningarna motarbetade därför ofta kvinnornas deltagande i stället för att kämpa för lika lön. _En utbredd tanke var att arbetarklassens intressen måste komma före jämställdheten mellan könen.

_Kommunismen (communis = gemensam)

_En variant av socialismen är kommunismen. _Socialisterna ansåg att det klasslösa samhället kunde uppnås genom förändringar medan kommunisterna ansåg att det krävdes en revolution. _Makthavarna skulle

nämligen inte ge upp makten

frivilligt.

_Konservatismen (conservare =
bevara)

_Konservatismen uppstod som en
reaktion på de snabba förändringarna
i samhället. _De konservativa

::: #77 ::::::::::::::::::::::::::::::

ansåg att förändringarna skulle ske
långsamt. _I början var de emot
rösträtt.

_De gillade inte att makthavarna
utmanades och att de revolutionära
använde våld för att förändra

#444

#77

samhället. _Konservatismen lockade därför främst de som redan hade makt, men även fattiga som hade fått nog av revolutionerna.

_Konservatismen ansåg att varje människa har sin plats i samhället.

_Samhället sågs som en familj där staten, polisen och kyrkan var som fadern. _Arbetarna, bönderna och kvinnorna var barnen i familjen.

_De konservativa oroades av industrialiseringens konsekvenser, inte minst av fattigdomen i städerna. _Många konservativa

arbetade därför med välgårenhet.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Tavlan visar hur soldater skjuter
mot revolutionärer i _Berlin.

_Tyskland, #1848.

_Bildbeskrivning

_Målning. _Nattlig strid i
stadsmiljö.

_Revolutionärerna har byggt en hög
barrikad tvärs över en stor öppen
plats kantad av höga byggnader om
flera våningar.

_Soldater i förgrunden rycker an
mot barrikaden i täta led och

avfyrar sina muskötter. _Dessa
soldater blir i sin tur beskjutna
inte bara från barrikaden utan
från fönstren i de angränsande
husen.

_Från ovanför hustaken belyser en
fullmåne omgiven av tunna drivande
skyar scenen.

=====

_Feminismen (femina = kvinna)

_Feministerna ville ha lika fri-
och rättigheter för både kvinnor och
män. _De bildade föreningar,
strejkade och demonstrerade. _En del

#77

#447

arbetade med välgörenhet och en del startade företag tillsammans.

_Feministerna kritiserade det patriarkala (mansstyrda) samhället.

_De lyfte frågor såsom kvinnomisshandel, att kvinnorna hade ansvaret för hemmet och barnen, att de mänskliga rättigheterna enbart gällde männen och att arbetarkvinnornas lön endast var hälften av arbetarmännens lön.

_Många liberaler, socialister och konservativa var överens om att kvinnor inte skulle arbeta utanför

hemmet eller delta i politiken. _De skulle inte heller få bestämma över sina egna pengar eller ta beslut utan sin fars eller makes tillstånd. _Skillnaderna mellan könen överdrevs och användes som argument för kvinnornas och männens olika makt i samhället.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Olympe de _Gouges (#1748--#1793)

skrev en förklaring om kvinnornas
rättigheter.

_Bildbeskrivning

_Målat porträtt av en ung kvinna
med lockigt hår och tvärklippt
lugg.

_Hon bär en blomsterdekorerad ljus
hatt med långa, löst knutna
hakband och har en schal virad
kring axlarna.

=====

=== _Bildbeskrivning =====

_Tidslinje som omfattar perioden
från #1700-talets början till
#1800-talets slut.

_Linjen återges:

é _Mitten av #1700-talet:

_Amerikanska revolutionen
startar.

é #1775--#1783 _Amerikanska
frihetskriget.

é #1789--#1799 _Franska
revolutionen.

é #1793--#1794 _Skräckväldet.

é #1799--#1814 _Napoleontiden.

é #1791--#1804 _Revolutionen på
_Haiti.

é #1807 _Slaveriet avskaffas i
_Storbritannien.

é #1848 _Uppror/revolutionsförsök
sker i _Europa.

é #1861--#1865 _Amerikanska
inbördeskriget. _Slaveriet
avskaffas i __USA.

=====

_Ord och begrepp i kapitlet

Amerikanska frihetskriget. _Kriget
mellan _Storbritannien och
kolonisterna i __USA #1775--#1783.

Amerikanska inbördeskriget.

_Inbördeskriget mellan __USA:s
nord- och sydstater #1861--#1865.

Amerikanska revolutionen. _De
ökande protesterna mot
_Storbritannien som började i
mitten av #1700-talet och
avslutades med frihetskriget
#1775--#1783.

Anta en förklaring. _Ett parlament
godkänner och röstar för ett
förslag.

Bojkotta. _Att vägra köpa varor
från ett visst land eller ett
visst företag.

Caudillo. _En sorts diktator i de
nya självständiga länderna i
_Latinamerika.

Dömande makt. _Dömer enligt
landets lagar.

Feminism. _En politisk ideologi
som strävar efter lika fri- och
rättigheter för både kvinnor och

män.

Franska revolutionen. _En

revolution i _Frankrike

#1789--#1799 som bland annat ledde

till att monarkin avskaffades och

att mänskliga rättigheter

infördes.

Generalständerna. _Den franska

riksdagen före franska

revolutionen.

Klasslöst samhälle. _Ett samhälle

utan samhällsklasser.

Kolonister. _Utvandrade briter

och fransmän som levde i

kolonierna i _Nordamerika och som
kämpade för självständighet från
_Storbritannien.

Konservatism. _En politisk
ideologi som är för långsamma
förändringar i samhället. _Var och
en har sin plats i samhället.

Lagstiftande makt. _Stiftar lagar.

Liberalism. _En politisk ideologi
som strävar efter individens
frihet.

Lojalister. _De som var på
_Storbritanniens sida under
amerikanska revolutionen.

Maktdelning. _En uppdelning av makten i ett land mellan den dömande, verkställande och lagstiftande makten. _De tre delarna kontrollerar varandra för att förhindra maktmissbruk.

Napoleontiden. _Tiden i _Frankrike under åren #1799--#1815 då _Napoleon styrde _Frankrike och förde krig i _Europa.

Nationalförsamlingen. _Den nya franska riksdagen från och med #1789.

Patriarkal. _Mansstyrd,

mansdominerat.

Politisk ideologi. _En idé om hur
samhället ska styras.

Privilegier. _Särskilda
rättigheter som bara vissa har,
till exempel att slippa betala
skatt.

Revolution. _En makthavare
avsätts. _Även snabba och stora
förändringar i samhället samt
självständighetskrig och
frihetskrig.

_Revolutionen på _Haiti_. _En
revolution på _Haiti #1791--#1804.

Samhällsklass. _Till exempel
arbetarklass, medelklass och
överklass. _Inom en samhällsklass
har människorna liknande
utbildning, ekonomi och makt.

Skräckväldet. _Franska
revolutionens blodigaste tid
#1793--#1794.

Skuldslaveri. _Att ta lån för att
köpa jord eller redskap. _Om
bonden inte kunde betala skulden
fick denne försöka att arbeta av
sin skuld.

Socialism. _En politisk ideologi

som strävar efter ett klasslöst
samhälle.

Ståndssamhälle. Ett samhälle som
består av olika stånd. Varje
stånd har särskilda skyldigheter
och/eller rättigheter.

Verkställande makt. Genomför
beslut.

Wienkongressen. En fredskongress
i Wien #1815 med syftet att skapa
en maktbalans i Europa och därmed
förhindra nya revolutioner.

::: #79 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Fler ord och begrepp

Kontinentalblockaden. _Napoleons

strävan att utestänga

_Storbritannien från handeln med

övriga _Europa #1805--#1812.

Giljotinering. _Halshuggning

Politisk revolution. _En

makthavare avsätts.

Upplysningen. _Namn på främst

#1700-talets ökade tilltro till

vetenskap och ifrågasättande av

religionen.

_Frågor till texten

s. #68

#1. _Ge exempel på nya idéer som uppstod under åren #1700--#1900.

s. #69

#2. _Vad orsakade den amerikanska revolutionen och vad fick den för konsekvenser?

s. #70

#3. _Vad orsakade den franska revolutionen?

s. #71

#4. _Vad var kvinnotåget till

_Versailles?

#462

#79

#5. _Vad var skräckväldet?

s. #72

#6. _Hur spreds revolutionsidéerna
vidare med _Napoleon?

#7. _Vad var _Wienkongressen?

s. #73

#8. _Vad hände under revolutionen på
_Haiti?

s. #74

#9. _Hur kämpade människor mot
slaveriet?

s. #75

#10. _Vilka nya samhällsklasser
växte fram under #1800-talet?

#79

#463

s. #76--#77

#11. _ Vilka är de viktigaste

tänkarna inom liberalismen, inom
socialismen, inom konservatismen
och inom feminismen?

_Frågor att diskutera

#12. _Är det rätt eller fel att göra
revolution? _Varför/varför inte?

_Motivera din ståndpunkt.

#13. _Vad har de olika politiska
ideologierna för för- och
nackdelar?

#464

#79

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Statyn i _Stuttgart, _Tyskland,
har rests till minne av slaget vid
_Fère-_Champenoise, den #25 mars
#1814, under det tyska
befrielsekriget. _Kriget var en
del av _Napoleonkrigen. _Efter
slaget fortsatte de allierade
trupperna sin framryckning mot
_Paris.

_Bildbeskrivning

_Relief som föreställer två
kavalleristyrkor som möter
varandra på slagfältet.

#79

#465

_Soldaterna på båda sidor bär höga
hattar med skärm och platt överdel
eller trekantiga hattar som hos de
flesta är dekorerade med
fjäderplymer.

_Mitt emellan de två styrkorna
ligger döda och sårade bland
resterna efter kanonlavetter och
annan bråte. _En soldat som står
på knä hjälper en sårad genom att
stötta upp honom.

=====

::: #80 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Historiska källor om människors
strävan för bättre levnadsvillkor

:::~::~::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Riksdagsvalet #1921 var det
första valet i _Sverige där både
kvinnor och män hade rösträtt.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En järngrind
står vidöppen mot en stor port
under ett rundat valv. _Framför
porten står flera valarbetare som
bär olika plakater.

_En man med pälsmössa bär en stor
#80 #467

skylt kring halsen med texten:

"_Läs _Appell mot förbud och
_Brattska klasslagar!"

_I förgrunden står en varmt klädd
kvinnna med pälsverk kring halsen
och handväska i ena handen som
möter iakttagarens blick genom
stålbågade glasögon.

_På ett järnstaket bredvid grinden
hänger en skylt med texten: "_Fram
till valurnorna i dag! _Rösta med
_Arbetarpartiets valsedel!"

=====

_Genom historien har individer och

grupper av människor på olika sätt försökt påverka och förbättra sina egna och andras levnadsvillkor. _I vissa fall har det tagit generationer att få igenom förbättringarna.

_Allt eftersom fler människor har lärt sig läsa och skriva finns det tillgång till fler källor från vanliga människor som själva har kunnat berätta om sina erfarenheter. _De har också kunnat argumentera för sin sak. _Individer och grupper som har arbetat för en förändring av

något slag har ofta mött motstånd.

_En del har fått betala ett högt pris för sin kamp.

_Här följer utdrag ur flera historiska källor. _De handlar om världens första vaccin, kvinnors rättigheter, bildandet av fackföreningar och kampen mot slaveriet. _Utdragen beskriver sin tids orättvisor mellan män och kvinnor, rika och fattiga liksom mellan vita och svarta, men de vittnar även om en ökad tilltro till vetenskapen.

_Källkritiska frågor

_En källa är ofta något som är nedskrivet på ett papper eller kanske på en sten, till exempel på en runsten. _Det som står kan beskriva hur det var för länge sedan. _När vi läser gamla källor kan vi lära oss om hur det var förr.

_Källkritiska frågor till samtliga källor i kapitlet

_Vi kan inte vara helt säkra på att det som står i en källa är sant.

_Vi behöver därför undersöka källans

trovärdighet.

_Källkritik är att kritiskt undersöka om en källa går att lita på eller inte. _På sidorna #244--#245 kan du läsa mer om källkritik.

_För att undersöka om en källa stämmer kan fyra frågor ställas, så kallade källkritiska frågor.

#1. _Vem har skrivit texten? _Varför har författaren skrivit texten?

#2. _När skrevs den?

#3. _Går det att lita på det som står skrivet?

#472

#81

#4. _Vill författaren påverka

läsaren på något sätt?

_De här fyra frågorna kan ställas till alla källor i det här kapitlet.

_Tillämpning av de källkritiska frågorna

_Den #4 juli #1776 förklarade sig de #13 nordamerikanska kolonierna självständiga från _Storbritannien.

_Dokumentet som beskriver vad självständigheten innebär kallas den

_Amerikanska självständighetsdeklarationen. _Datumet som

deklarationen antogs, den #4 juli,

#81

#473

är idag __USA:s nationaldag.

_De fyra källkritiska frågorna går
att tillämpa på den _Amerikanska
självständighetsdeklarationen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_En sida ur den _Amerikanska
självständighetsdeklarationen
fotograferad på _New _York _Public
_Library, #3 juli #2009.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Inramat dokument med
följande rubrik:

"_In _Congress, _July #4, #1776

_The unanimous declaration of the

_Thirteen _United _States of
_America"

=====

#1. _Vem har skrivit texten? _Varför
har författaren skrivit texten?

_Deklarationen skrevs av män som
representerade #13 kolonier i

_Nordamerika i samband med den
amerikanska revolutionen. _Syftet
var att förklara hur det nya
landet __USA skulle styras.

#2. _När skrevs den?

#1776. _De som skrev

självständighetsdeklarationen

#81

#475

levde samtidigt som idéerna
uppkom. _Dokumentet skrevs av dem
som var med och stred i det
amerikanska frihetskriget.

#3. _Går det att lita på det som
står skrivet?

_Källan är skriven av samma
personer som ville genomföra
dokumentets idéer i verkligheten
vilket gör att den har hög
trovärdighet.

#4. _Vill författaren påverka
läsaren på något sätt?

_Författarna ville förklara på

vilka grunder __USA skulle styras
i framtiden. _De hade ett tydligt
politiskt motiv eftersom
befolkningen i det nybildade __USA
skulle anpassa sig efter den nya
ordningen.

::: #82 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Edward _Jenner -- världens första
vaccin

_Edward _Jenner, #1749--#1823,
arbetade som läkare i
_Storbritannien. _Han lär ha hört en
mjölkerska säga att hon inte kunde
få smittkoppor för hon hade haft

#82

#477

kokoppor. _Kokoppor var en sjukdom som orsakade blåsor, men i motsats till smittkoppor var den inte dödlig.

_Cirka #60 miljoner européer tros ha dött i smittkoppor under #1700-talet. _Jenner bestämde sig på #1790-talet för att undersöka sambandet mellan kokoppor och smittkoppor på ett vetenskapligt sätt.

_År #1798 publicerade _Jenner sin vetenskapliga undersökning _- _En undersökning om orsakerna och

effekterna av *Variolae Vaccinae*,
en sjukdom känd som kokoppor. Han
mötte motstånd från religiösa som
ansåg att sjukdom var ett straff för
synd och därför inte borde få
förhindras. Trots det inleddes en
vaccinering av befolkningen.

Vaccineringen mot smittkoppor var
en av anledningarna till
1800-talets stora folkökning. Tack
vare Jenners upptäckt och
vaccineringen mot smittkoppor är
sjukdomen utrotad i hela världen
sedan 1980.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Edward _Jenner mötte först
motstånd. _En skämttecknare i
_London föreställer sig
konsekvenserna av att överföra
kokoppor till människor.

_Storbritannien, #1802.

_Bildbeskrivning

_Skämtteckning. _Mitt i ett rum
står en oberörd _Jenner och
vaccinerar en kvinna genom att
rispa hennes framsträckta överarm
med en kniv. _En pojke står
bredvid och håller upp en hink med

#480

#82

texten "_Vaccin pock from cow".

_Bredvid står människor som har drabbats av biverkningar i form jättelika bölder ur vilka små kor kläcks. _På en kvinna har det dessutom vuxit ut horn på pannan.

=====

_Idag finns vaccin mot en mängd olika sjukdomar, till exempel mot kikhosta, polio, influensa, mässling, röda hund, påssjuka och humant papillomvirus. _För att vaccineringsen ska bli effektiv och smittspridningen ska minimeras krävs

att en stor majoritet av

befolkningen vaccineras.

::: #83 ::::::::::::::::::::::::::::::

_En undersökning om orsakerna och effekterna av kokoppor, #1798

à_För attù mer exakt observera infektionens utveckling valde jag en frisk pojke, runt #8 år gammal, i syfte att inympa\$* kokoppor. _Ämnet togs från ett sår på en mjölkerskas hand som smittats av sin herres ko

::::::::::::::::::::::::::::::

*inympa betyder föra över eller plantera över

och det inympades #14 maj #1796 på
pojken's arm genom två ytliga snitt.

à...ù _På den sjunde dagen klagade
han på obehagskänsla i armhålan, och
på den nionde dagen blev han frusen,
tappade aptiten och fick lite
huvudvärk. _Under hela dagen var han
märkbart opasslig, och tillbringade
natten med viss grad av rastlöshet,
men den följande dagen mådde han
bra. à...ù

_I syfte att fastställa om pojken,
efter att han känt så lite sjukdom
av kokoppeviruset, var säker från

smittkoppesmitta, blev han i juli inympad med smittkoppeämne, taget direkt från en koppa. _Flera små stick och snitt gjordes på båda hans armar, och ämnet inympades noggrant, men ingen sjukdom följde.

à...ù

_Jag ska själv fortsätta fullfölja denna undersökning, uppmuntrad av hoppet att det ska bli till nytta för mänskligheten.

_Uppgift: _Jenner

#1. _I textens rubrik står årtalet

#1798 medan det i brödtexten nämns

#484

#83

ett annat årtal, nämligen #1796.

_Går texten ändå att lita på?

_Motivera ditt svar.

#2. _Vilka risker, tror du, fanns

för den åttaåriga pojken? _Vem,

tror du, bestämde att försöket

skulle genomföras på pojken?

_Tycker du att det var bra att

försöket genomfördes på pojken?

_Vilken syn på barn finns i

texten?

#3. _På vilket sätt kom _Jenners

vaccin till nytta för

mänskligheten?

#83

#485

#4. _Idag hotas vaccinations-
programmen av både religiösa
extremister runt om i världen och
välutbildade människor i _Europa
och i __USA. _Argument som
framförs är allt från att vaccin
är mot _Guds vilja och att
vaccineringstvång går emot
människans personliga frihet. _Det
har lett till utbrott av
mässlingen bland annat __USA och
_Frankrike, men även i
_Stockholmstrakten #1999 och
_Göteborg #2017/#2018. _Diskutera

om människans personliga frihet
ska gå före hälsan hos
allmänheten.

#5. _Ju fler de vetenskapliga
upptäckterna blev, desto mindre
blev människans tilltro till
religionen. _Diskutera varför det
är så. _Hur förändras religionens
ställning i _Sverige idag när det
sker ännu fler vetenskapliga
upptäckter? _Hur förändras
religionens ställning i fattiga
länder när utbildningsnivån ökar
där?

_Mary _Wollstonecraft -- feminist

_I _Storbritannien skrev _Mary
_Wollstonecraft, #1759--#1797,
uppsatsen _- _Till försvar för
kvinnans rättigheter; #1792. _Hon
argumenterade mot sin tids kvinno-
syn och den inflytelserike tänkaren
_Rousseau. _Han menade att kvinnor
skulle uppfostras till att behaga
män. _Wollstonecrafts uppsats blev
en av de viktigaste feministiska
texterna.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Mary _Wollstonecraft,

#1759--#1797, var en engelsk

författare och feminist. _Hon dog

av blodförgiftning strax efter sin

andra dotters födelse.

_Bildbeskrivning

_Målat porträtt. _En ung kvinna

sitter med en uppslagen bok i

händerna och ansiktet vänt mot

betraktaren. _Hon har ett band om

håret och randig klänning.

=====

_Till försvar för kvinnans
rättigheter, #1792

_Rousseau förklarar att en kvinna
aldrig någonsin, ens för en stund,
bör känna sig oberoende, utan att
hon ska styras av en rädsla för att
utöva sin naturliga list, och vara
en kokett slav för att göra sig
själv till ett mer lockande objekt
för begär. ... Han och de
flesta manliga författare som följt
i hans fotspår, har varmt
understrukt att utbildning för
kvinnor ska inriktas på att göra dem
#490 #84

behagande.

_Kvinnan som bara har lärt sig att behaga andra, kommer snart finna att hennes charm à...ù inte kommer att ha någon större effekt på sin makes hjärta à...ù när sommaren (ungdomen) är över. à...ù _Dessutom kommer kvinnan, som har stärkt sin kropp och övat sitt intellekt à...ù bli sin makes vän, och inte hans ödmjuka underlydande.

_Uppgift: _Wollstonecraft

#1. _Vad får du för bild av

_Rousseaus kvinnosyn?

#84

#491

#2. _ Vilket är syftet med utbildning för kvinnor enligt _Rousseau?

#3. _ Vad anser _Wollstonecraft om _Rousseaus idéer?

#4. _ Hur påverkas relationen mellan en make och en maka beroende på vilken utbildning kvinnan har fått?

#5. _ Hade arbetarkvinnor och bondkvinnor tillgång till utbildning? _Varför/varför inte? _Vad tror du?

#6. _ Vilka slutsatser om kvinnans ställning kan du dra med hjälp av

källan?

::: #85 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Olympe de _Gouges -- mänskliga
rättigheter

_Efter franska revolutionen,
#1789--#1799, uteslöts kvinnorna
från den politiska makten och de
mänskliga rättigheterna gällde inte
kvinnor. _Olympe de _Gouges,
#1748--#1793, levde i _Frankrike.
_Hon ställde sig följande frågor.
"_Kvinnor, när slutar ni vara
blinda? _Vilka fördelar har
revolutionen gett er?" _Efter

#85

#493

revolutionen skrev hon

_ _ Förklaringen om kvinnans och medborgarinnans rättigheter;.

_ Redan före revolutionen kämpade hon för kvinnors rättigheter. _ I texten _ _ Ett användbart och hälsosamt projekt; från april #1789 krävde hon till exempel öppnandet av ett kvinnosjukhus.

_ Hennes texter trycktes ofta på affischer eller i broschyrer och vände sig både till allmänheten och till kungaparet. _ Hon blev avrättad på grund av sin kritik #1793.

#494

#85

_Ett användbart och hälsosamt
projekt, #1789

_Jag hoppas att min svaga röst kan
genljuda i djupet av era hjärtan!

_Att den kan få er att erkänna
kvinnors svåra situation. _Kommer ni
kunna lyssna på historien utan att
fälla tårar? _Vem av er har inte
varit far? _Vem av er är inte make?
_Vem av er kommer inte att ha sett
sin dotter eller maka dö i smärtor
eller grymma lidanden? à...ù _Vilka
hemska plågor känner inte kvinnor
när de blir mödrar? _Och hur många
#85 #495

är det som då förlorar livet?

_Männen har inget försummat, inget sparat för att skaffa sig mänsklig hjälp. _De har grundat flera institutioner, à militärsjukhusetù för militärerna och välgörenhetshuset för de adliga och à ettù för de fattiga. à...ù

_Detta kön (kvinnor), säger jag, alltför olyckligt och oavbrutet underordnat, inspirerar mig, ber mig, engagerar mig, brådskar mig att kräva ett särskilt välgörenhetshus à...ù där endast kvinnor tas emot.

à...ù _Detta är vad de outhärliga
kvinnorna bör förvänta sig av de
bildade männen som har valts av
fosterlandet. _Vem kommer inte att
ge sin röst till denna institution?

_Vem kommer opponera sig emot det
utan att bevisa att han samtidigt är
en dålig broder, otacksam son och
onaturlig fader? _Nej utan tvekan,
mina högvördigheter§* och herrar,
ingen av er kommer att opponera sig

::

*titel för kardinaler, biskopar och
andra uppsatta inom kyrkan

emot detta, och med en enig röst
kommer ni att applådera detta
projekt.

_Uppgift: de _Gouges

#1. _Vad är det för plågor kvinnor
genomlider enligt de _Gouges?

#2. _Varför anser de _Gouges att ett
kvinnosjukhus är viktigt?

#3. _Varför ska endast kvinnor tas
emot där, tror du?

#4. _Vad anser hon om män som inte
tycker att det är viktigt med ett
kvinnosjukhus?

#5. _Vilka slutsatser om kvinnors tillgång till vård kan du dra med hjälp av källan?

::: #86 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Fackföreningar

_Antalet industriarbetare växte snabbt under #1800-talet. _För att kunna kräva bättre arbetsvillkor bildade arbetarna fackföreningar.

_Will _Thorne

_Will _Thorne, #1857--#1946, kom från en tegelarbetarfamilj i

_Birmingham, _Storbritannien. _Han började arbeta redan som sexåring.

#86

#499

_Han var en av dem som var med och bildade fackföreningar.

_År #1889 höll han ett tal på ett protestmöte för arbetare på

_Becktons gasverk i _London. _Där förklarade han nyttan av att bilda fackföreningar. _Han bildade sedan tillsammans med två andra män

_Nationella fackföreningen för gasarbetare. _De lyckades förhandla ner arbetsdagen från tolv timmar till åtta timmar. _Framgången inspirerade andra fackföreningar till att kräva bättre arbetsvillkor

och högre lön.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Will _Thorne ställde upp i
parlamentsvalet för arbetarpartiet
_Labour. _År #1906 valdes han in i
parlamentet. _Här ses han på ett
valmöte tillsammans med grevinnan
_Daisy _Greville.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Valmöte fotat
snett uppifrån. _Två män och en
kvinna använder flaket på en
hästdragen öppen vagn som podium.

_Runt omkring dem står en stor

#86

#501

publik som i huvudsak består av
män och pojkar i olika åldrar som
nästan alla bär keps eller hatt.

_Bara ett fåtal kvinnor ingår i
publiken.

_En valaffisch på sidan av vagnen
bär en bild av två elegant klädda
män som talar med en skäggig man
med keps under texten: "_Vote for
_Will _Thorne".

=====

_Tal av _Will _Thorne vid
protestmöte för gasarbetare, _London
#31 mars #1889

_Låt mig tala om för er att ni
aldrig kommer att uppnå någon
förändring i söndagsarbetet, ingen
förändring i några av era
arbetsvillkor eller löner, om ni
inte går samman och bildar en stark
fackförening. _Då kommer ni kunna ha
en röst och säga hur länge åniù vill
arbeta, och hur mycket ni är villiga
att göra under en dags arbete. _Det
är lätt att bryta en sticka, men när
#86 #503

femtio stickor är tillsammans i en bunt är det ett mycket svårare jobb.

_Sättet ni har behandlats på är skandalöst, brutalt och omänskligt.

_Jag ger mitt hedersord på att vi, om ni står fast och inte ger vika, inom sex månader kommer att kräva och vinna åtta timmars arbetsdag, en sexdagars vecka och avskaffandet av dagens aktuella slavdrivarmetoder, inte bara på _Becktons gasverk, utan i hela landet.

::: #87 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Utredande av fackföreningsidén i
_Sverige

#1881 hade _Arbetaremötet i
_Stockholm tillsatt en utredning som
föreslog bildandet av fackföreningar
i varje kommun i hela _Sverige. _På
ett möte i mars #1882 godkändes
förslaget. _Nedan följer den
inledande texten.

_Till _Sveriges _Arbetare! _Förslag
om bildande av fackföreningar,

_Stockholm #1 mars #1882

_Nedanstående komité, tillsatt den
#30 _December #1881 å _Arbetaremötet
i _Stockholm. tillåter sig härmed
att föreslå _Sveriges arbetare af
alla yrken att bilda _Fack-
_Föreningar à...ù

_Komitéen anser sig endast behöfva
fästa uppmärksamheten på den
betryckta ställning, hvori flertalet
arbetare befinna sig, för att alla
skola inse, af huru stor vigt det är
#506 #87

att något göres för förbättrandet af
arbetarklassens nutida och framtida
ställning. _Enighet ger styrka: må
ingen arbetare undandraga sig att
verka för det gemensamma målet.

_Komitéén vill därför lägga alla

_Sveriges arbetare varmt på hjertat
att snarast möjligt inom hvarje fack
bilda en förening i hvar kommun; den
skall utan tvifvel innan kort visa
sig vara ett det säkraste stöd för
yrkets utöfvare liksom för
arbetarklassen i dess helhet.

=== _Bildtext/beskrivning =====

__LO består av #14

fackorganisationer. _Tillsammans

har de cirka #1,5 miljoner

medlemmar. _År #1973 firade __LO

#75 år.

_Bildbeskrivning

_Frimärke som föreställer en

barhuvad och barbröstad ung

flottare som försöker bända isär

stockarna i en bröte (en ansamling

av stockar) med hjälp av en lång

stör.

_Längs frimärkets ena kortsida

#508

#87

står det "_Sverige #75".

=====

_Uppgift: _Fackföreningar

_Tal av _Will _Thorne vid möte för
gasarbetare, _London #31 mars #1889

#1. _Thorne jämför arbetarna med
stickor. _Förklara vad han menar.

#2. _Kan källan tala om ifall
_Thornes tal nådde fram till
arbetarna eller inte?

#3. _Vilka slutsatser om arbetarnas
arbetsvillkor går att dra med
hjälp av källan?

_Till _Sveriges _Arbetare!

#87

#509

_Förslag om bildande av

fackföreningar, _Stockholm,

#1 mars #1882

#4. _Vad ska, enligt förslaget,

uppnås genom bildandet av

fackföreningar?

#5. _Vilka är det som ska engagera

sig "för det gemensamma målet"?

#6. _Vilka slutsatser om svenska

arbetares situation kan du dra med

hjälp av källan?

_Jämför de två källorna om

bildandet av fackföreningar

#7. _Vad finns det för likheter och

#510

#87

skillnader mellan _Thornes tal och utredningen av bildandet av fackföreningar?

#8. _Diskutera vad likheterna och skillnaderna kan bero på.

::: #88 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Ottobah _Cugoano -- kampen mot slaveriet

_Kampen mot slaveriet fördes på en mängd olika sätt. _Män och kvinnor som hade lyckats undkomma slaveriet berättade om sina erfarenheter i artiklar och böcker. _Deras berättelser gav kraft åt kampen mot

#88

#511

slaveriet och ökade kunskapen om
slaveriet bland vanliga människor.

_Ottobah _Cugoano

_Ottobah _Cugoano, cirka
#1757--#1791, föddes i nuvarande
_Ghana. _Han rövades bort som barn
och såldes som slav i _Västindien.
_År #1772 köptes han av en engelsk
köpman och fördes vidare till
_England. _Han döptes till _John
_Stuart. _Han lärde sig läsa och
skriva innan han frigavs.

_I _London blev han en framstående
slaverimotståndare. _År #1787

#512

#88

publicerade han boken - Berättelse om förslavandet av en afrikan; med hjälp av Olaudah Equiano, också en före detta slav som hade lyckats köpa sig fri #1776. I sin bok berättar Cugoano om sitt liv som slav och han argumenterar mot slaveriet.

Berättelse om förslavandet av en afrikan, #1787

Men jag måste erkänna, till skam för mina egna landsmän, att jag först kidnappades och förråddes av några av min egen hudfärg, som var

#88

#513

den första orsaken till min exil och mitt slaveri. _Men hade det inte funnits några köpare skulle det inte finnas några säljare. _Så långt som jag kan minnas, har en del afrikaner i mitt land slavar som de tar i krig eller i utbyte för en skuld. _Men de som tas får tillräckligt med mat, tas väl om hand, behandlas bra, och deras kläder varierar beroende på landets traditioner. _Men jag kan säkert säga, att all fattigdom och misär som någon av _Afrikas invånare möter är långt underlägsen àdenù

misär de möter i _Västindien, där deras hårdhjärtade övervakare varken respekterar _Gud, eller sina medmänniskors liv.

à...ù

_Är det inte underligt att tänka sig att de som borde anses vara det mest lärda och civiliserade folket i världen bedriver en handel med den mest barbariska grymhet och orättvisa, och att många har blivit så tygellösa att tänka att slaveri, rån och mord inte är ett brott?

_Uppgift: _Cugoano

- #1. _Hur ser _Cugoano på de afrikaner som rövade bort honom?
- #2. _Vad är det för skillnad på slaveriet i _Afrika och i _Västindien?
- #3. _Vem har enligt _Cugoano störst ansvar för slaveriet, köparna eller säljarna?
- #4. _Vad får du reda på om dem som är ansvariga för slaveriet?
- #5. _Vad får du reda på om slavarnas levnadsvillkor?

::: #89 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Harriet _Ann _Jacobs -- kampen mot
slaveriet

_Harriet _Ann _Jacobs,
#1813--#1897, föddes som slav, men
var ovetande om det under sina
första år då familjen levde ett
relativt bra liv. _Hennes far
tjänade egna pengar som eftertraktad
snickare och han hoppades kunna köpa
sina barn fria, men #1825 såldes
_Harriet till doktor _Norcom som
slav.

_När _Harriet _Ann _Jacobs var

#89

#517

#15 år började han trakassera henne
sexuellt. _Han var våldsam. _Hon var
rädd för honom och kämpade för att
undkomma hans trakasserier. _År
#1835 lyckades hon fly och hon levde
på flykt under flera år.

_År #1861 publicerade _Harriet
_Ann _Jacobs boken _- _Händelser i en
slavflickas liv; där hon berättar om
sina tonår och det sexuella våldet
hon såg omkring sig. _Boken
chockerade även slaverimotståndare
och var svår att ge ut.

_Händelser i en slavflickas liv,

#1861

_Jag vände mig bort från honom av äckel och hat. _Men han var min

herre. _Jag var tvingad att leva

under samma tak som honom à...ù en

fyrtio år äldre man som våldförde

sig på naturens mest heliga budord.

_Han sa till mig att jag var hans

egendom àochù att jag måste

underordna mig hans vilja i allt.

_Min själ revolterade mot hans

tyranni. _Men vart kunde jag vända

mig för skydd? _Det spelade ingen

#89

#519

roll om en slavflicka var svart som ebenholts eller ljus som sin husmor. _I vilket fall fanns ingen skugga av lagen som skyddade henne från skada, våld, eller ens från döden; allt detta påtvingat av odjur som har mäns skepnad. _Husmodern som borde skydda det hjälplösa offret har inga andra känslor mot henne än svartsjuka och raseri. _Även det lilla barnet, som är van att passa upp på husmodern och hennes barn, kommer före tolv års ålder att lära sig, varför hennes husmoder hatar

den och den slaven. à...ù

_Min herre à...ù påminde mig hela tiden om att jag tillhörde honom, och svor vid himmel och jord att han skulle tvinga mig att underkasta mig honom. à...ù _Det lätta hjärta som naturen gett mig blev tungt av sorgliga föraningar. _De andra slavarna i min herres hus såg förändringen. _Många av dem tyckte synd om mig, men ingen vågade fråga om anledningen. _De behövde inte fråga. _De kände alltför väl till de brottsliga vanorna à...ù och de var

#89

#521

medvetna om att tala om detta var ett brott som inte gick ostraffat.

_Jag längtade efter någon att anförtro mig. _Jag skulle ha gett hela världen för att få lägga huvudet på min mormors trofasta bröst och berätta om mina bekymmer.

_Men _Dr _Norcom svor att han skulle döda mig om jag inte var tyst som graven. _Även om min mormor var allt för mig fruktade jag henne lika väl som jag älskade henne. _Jag var väldigt ung och skamsen över att berätta om sådana orena saker,

särskilt som jag visste att hon var väldigt strikt i sådana ämnen.

_Uppgift: _Jacobs

#1. _Vad får du för bild av dels doktor _Norcom och dels av husmodern?

#2. _Vad beror husmoderns oförmåga på att skydda _Harriet från doktor _Norcom?

#3. _Varför kan _Harriet inte vända sig till någon för att få hjälp?

#4. _Varför är _Harriet rädd för sin mormor? _Varför är hon rädd att berätta om sin situation över

#89

#523

huvudtaget?

#5. _Vilka slutsatser kan du dra om kvinnliga slavars levnadsvillkor utifrån texten?

::: #90 ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Nya idéer

_Ny teknik bygger på uppfinningar.

_En uppfinning är en apparat eller en metod som fungerar på ett helt eller delvis nytt sätt. _Bakom

människans förbättrade

levnadsvillkor finns många

uppfinningar och mycket ny teknik.

_För att uppfinningar och ny

#524

#90

teknik ska spridas och kunna användas behövs företag som utvecklar och producerar den nya varan. _Många företag startas av entreprenörer. _En entreprenör är en person med stor drivkraft som kan skaffa fram kapital och organisera ett företag. _Duktiga entreprenörers arbete kan ge upphov till stora företag med många anställda.

_Människans levnadsvillkor har också förbättrats genom spridning av nya idéer och upplysningsarbete.

=== _Bildtext/beskrivning =====

__LM _Ericsson grundades #1876.

_Idag är företaget världens
största tillverkare av nätverk för
mobil kommunikation.

_Bildbeskrivning

_Gammal logotyp för __LM

_Ericsson. _En gammaldags telefon
med vev och lur omgiven av firmans
namn.

=====

_Uppgift: _Nya idéer

#1. _Välj en uppfinning och ta reda på mer om dess historia för att se hur den har utvecklats och förbättrats. _Några förslag är järnplogen, kameran, glödlampan, cykeln, ångmaskinen, bilen, flygplanet och mobiltelefonen.

#2. _Välj en person nedan. _Ta reda på vad personen har upfunnit, vilket företag som personen har utvecklat eller vilka idéer personen är känd för. _Hur har uppfinningen, företaget eller

#90

#527

idéerna påverkat människans
levnadsvillkor?

_Maria _Sofia de la _Gardie
(#1627--#1694)

_Christina _Piper (#1673--#1752)

_Eva _Ekeblad de la _Gardie
(#1724--#1786)

_Maria _Christina _Bruhn
(#1732--#1802)

_Ada _Lovelace (#1815--#1852)

_Florence _Nightingale
(#1820--#1910)

_Alfred _Nobel (#1833--#1896)

_Josephine _Cochrane

(#1839--#1913)

_Helge _Palmcrantz (#1842--#1880)

_Carl _Daniel _Ekman

(#1845--#1904)

_Gustaf de _Laval (#1845--#1913)

_Lars _Magnus _Ericsson

(#1846--#1926)

_Wilhelmina _Skogh (#1850--#1926)

_Anna _Whitlock (#1852--#1930)

_Johan _P _Johansson

(#1853--#1943)

_Jonas _Wenström (#1855--#1893)

_Karolina _Widerström

(#1856--#1949)

_Marie _Skłodowska _Curie

(#1867--#1934)

_Gustaf _Dalén (#1869--#1937)

_Sven _Wingquist (#1876--#1953)

_Elise _Ottesen _Jensen

(#1886--#1973)

_Nanna _Svartz (#1890--#1986)

_Ruben _Rausing (#1895--#1983)

_Balzar von _Platen (#1898--#1984)

_Hedy _Lamarr (#1914--#2000)

_Gabrielle "_Coco" _Chanel

(#1883--#1971)

_Ingvar _Kamprad (#1926--#2018)

_Laila _Ohlgren (#1937--#2014)

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym sju av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till [anpassningsfunktionen~àspsm.se](mailto:anpassningsfunktionen@aspsm.se)

_ I i

_Innehåll till volym sju

_Siffran inom parentes hänvisar till svartskriftsbokens sidor.

_Imperialism och världskrig

(#91) #531

_Kolonialism och imperialism

(#92) #533

_Imperialism från och med

#1800-talet (#92) #534

_Kolonialmakter i västra

_Europa (#92) #534

__USA, _Ryssland och _Japan

(#92) #536

_Orsaker till kolonialismen och imperialismen (#93) .	#540
_Kolonialismen i _Afrika (#94)	#547
_Kolonialismen i _Asien och _Australien (#96)	#558
_Motstånd (#98)	#570
_Övning: _Undvik att bli koloniserade (#98)	#575
_Konsekvenser av kolonialismen (#100)	#582
_Ord och begrepp i kapitlet (#102)	#594

_Fler ord och begrepp (#102)
..... #596

_Frågor till texten (#103)
..... #599

_Nationalism, demokrati och
diktatur (#104) #604

_Rösträtt under #1900-talet
(#104) #605

_Hot mot demokratin (#104)
..... #608

_Nationalismens två ansikten
(#105) #609

_Fascistisk diktatur i
_Italien (#106) #614

_Iii

_ Militärdiktaturer (#107) . #620

_ Nazistisk diktatur i

_ Tyskland (#108) #626

_ Ett nazistiskt _Tyskland

(#109) #635

_ Iv

::: #91 ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Imperialism och världskrig

:::~::~::::::::::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Frankrikes president _Charles de
_Gaulle på besök i den franska
kolonin _Djibouti #1966. _Han
möttes av demonstranter som krävde
fullständig självständighet.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En uniformsklädd
_Charles de _Gaulle hälsar på en
stor folkskara av barn och vuxna
som står på andra sidan av ett

lågt kravallstaket.

_Ansiktsuttrycken hos människorna
varierar från ilska och avvaktande
nyfikenhet till välkomnande
leenden. _Två män håller upp en
banderoll med text på franska om
önskan om självständighet.

=====

::: #92 ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Kolonialism och imperialism

::: ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Genom industrialiseringen fick

_Europa ett ekonomiskt, militärt och

politiskt övertag i världen. _Flera

länder i västra _Europa utnyttjade

sin starka ställning genom att

kolonisera nästan hela _Afrika och

delar av _Asien. _År #1914

kontrollerade _Europa en stor del av

världen och det var då den

europiska dominansen var som

störst.

#92

#533

_Imperialism från och med

#1800-talet

_Imperialism innebär att en stat strävar efter att utöka och stärka sin politiska och ekonomiska makt över andra länder eller områden.

_Målet med imperialismen är att skapa ett sammanhängande rike, ett imperium. _Imperialismen under #1800-talet var en fortsättning av kolonialismen.

_Kolonialmakter i västra _Europa

_Länderna som koloniserade olika områden kallades för kolonialmakter.
#534 #92

_Storbritannien och _Frankrike var de största kolonialmakterna. _De lyckades skapa mer eller mindre sammanhängande imperier med sina kolonier.

_Tyskland, _Italien, _Belgien, _Nederländerna, _Spanien och _Portugal hade också kolonier. _Även andra europeiska länder tjänade på kolonialismen, dels genom handel och dels genom tillgång till billiga råvaror.

__USA, _Ryssland och _Japan

__USA och _Ryssland växte i storlek genom bland annat krig.

_Från och med #1700-talet växte

_Ryssland österut och __USA

västerut. __USA erövrade dessutom

kolonier från _Spanien, till exempel

_Kuba och _Filippinerna. _Japan

riskerade under #1800-talet att bli

koloniserat, men skapade i stället

ett eget imperium.

=== _Bildbeskrivning =====

_Karta över _Europa, _Afrika,
_Asien och _Oceanien. _På kartan
är nio olika kolonialmaktens
besittningar utmärkta.

_Dessa återges (med ländernas
nutida namn):

é _Storbritannien: _I _Afrika:

_Sierra _Leone, _Ghana,

_Nigeria, _Sydafrika, _Botswana,

_Zimbabwe (_Rhodesia), _Malawi,

_Kenya, _Uganda, _Sudan,

_Egypten, _Somaliland. _I

_Asien: _Jemen, _Oman, _Förenade

_Arabemiraten, _Qatar, _Kuwait,
_Pakistan, _Indien, _Nepal,
_Bhutan, _Bangladesh, _Myanmar
(_Burma), _Malaysia, _Nya
_Guinea.

é _Spanien: _Västsahara och norra
_Marocko

é _Portugal: _Gambia, _Guinea-
_Bissau, _Angola och
_Mo^cambique

é _Nederländerna: _Indonesien

é _Belgien: _Kongo (_Kongo-
_Kinshasa)

é _Italien: _Libyen, _Eritrea och

_Somalia

é _Tyskland: _Togo, _Kamerun,
_Namibia och _Tanzania samt
norra delen av _Papua _Nya
_Guinea i _Oceanien

é _Frankrike: _Större delen av
nordvästra _Afrika med
_Tunisien, _Algeriet, större
delen av nuvarande _Marocko,
_Mauretanium, _Senegal, _Guinea,
_Elfenbenskusten, _Benin, _Mali,
_Burkina _Faso, _Niger, _Tchad,
_Gabon, _Centralafrikanska
republiken samt ön _Madagaskar.

_I _Asien: _Kambodja, _Vietnam
och _Laos

é __USA: _Filippinerna

=====

::: #93 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Orsaker till kolonialismen och
imperialismen

_De främsta orsakerna till
kolonialismen och imperialismen var
jakten på billiga råvaror,
konkurrensen mellan _Europas
stormakter och tanken att
"civilisera" resten av världen.

_Ekonomiska orsaker

_Industrialiseringen i _Europa ökade efterfrågan på råvaror. _Genom att kolonisera länder och områden utanför _Europa och tvinga dem att producera billiga råvaror blev industriproduktionen i _Europa billigare. _Den europeiska industrin kunde dessutom utöka sin marknad genom att sälja sina varor till länder utanför _Europa.

_Politiska orsaker

_Att skaffa kolonier var ett sätt att visa och att få makt. _Det ledde
#93 #541

till en kamp mellan europeiska länder om att erövra så stora landområden som möjligt i Afrika. Det gällde att hinna före de andra europeiska länderna.

Ideologiska orsaker

Europa ansågs vara mest utvecklat och "civiliserat" medan resten av världen sågs som outvecklad och "barbarisk". Bland kolonialmakterna fanns en utbredd tanke om att det var en plikt att sprida kristendomen och den europeiska kulturen till resten av världen. Syftet var att

"hjälpa" andra kulturer att utvecklas.

_Rasism

_Enligt _Darwins evolutionslära från #1859 överlever de arter som bäst anpassar sig till miljön.

_Europas tekniska och militära övertag kunde därför användas som argument för att visa att européerna tillhörde en bättre anpassad och högre stående "ras" än andra. _De ansåg sig vara överlägsna och därför ha rätt att härska över andra.

_Rasismen förändrades under

#93

#543

#1800-talet. _Tidigare hade den handlat om påstådda egenskaper hos olika "raser". _Nu ansågs i stället vissa "raser" vara dömda till undergång. _Rasismen användes nu för att rättfärdiga kolonialismen. _Att många människor i kolonierna dog på grund av européernas krig och våld ansågs vara bevis för européernas överlägsenhet.

_Tekniska försprång underlättade koloniseringen

_Det militära övertaget, till exempel med kanonbåtar och

kulsprutor, gjorde koloniseringen
möjlig. _Folken i _Afrika och i
_Asien kunde inte försvara sig.

_Kolonialmakterna använde sig även
av andra tekniska försprång, till
exempel telegrafer för kommunikation
över stora områden och ångbåtar för
bättre transporter, som underlättade
för dem att erövra område efter
område.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Genom kolonialismen fick _Europa
tillgång till billiga råvaror.

_Brittiska ostindiska kompaniets

lagerlokaler i _Puducherry.

_Indien, #1800-tal.

_Bildbeskrivning

_Målning. _Längs en strandsträcka ligger stora stenbyggnader i västerländsk stil med både två och tre våningar.

_Byggnaderna skyddas mot det intilliggande havet av en lång strandmur.

_På vattnet utanför ligger flera västerländska segelfartyg för ankar.

_I bakgrunden skimtar tät

stadsbebyggelse åt ett håll och
bruna, kala bergsområden åt ett
annat.

=====

::: #94 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Kolonialismen i _Afrika

_Redan före koloniseringen hade
delar av _Afrika påverkats negativt
av slavhandeln. _Afrika bestod på
den tiden av olika samhällen, från
små självbestämmande byar till stora
riken.

_Åren #1884--#1885 träffades
makthavarna från _Europas stormakter

#94

#547

på en konferens i _Berlin. _Syftet var att komma överens om hur jakten på nya kolonier i _Afrika skulle gå till för att undvika konflikter mellan europeiska länder.

_Konkurrensen om kolonierna ledde ändå till kriser mellan olika europeiska länder och var en av orsakerna bakom utbrottet av första världskriget #1914.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Kartan över _Afrika från #1891 visar upptäcktsresenärernas och kolonistörernas vägar in i

_Afrika.

_Bildbeskrivning

_Karta över _Afrika som är täckt
av ett glest "nät" av

färdvägar/rutter. _Allra glesast
är detta nät över ökenområdet

_Sahara där nästan alla de
fåtaliga rutterna löper i nord-
sydlig riktning. _Ön _Madagaskar
ingår ännu inte i "vägnätet".

_I övre högra hörnet av kartan
står det "_Map of _Africa in #1891
showing routes of explorers".

=====

_Kongo

_Landet _Kongo styrdes under åren #1885--#1908 på ett mycket brutalt vis av den belgiske kungen _Leopold __II:s privata armé.

_Kongo kallades "_Fristaten _Kongo". _Kongoleserna själva upplevde dock ingen frihet. _Kung _Leopolds privata armé tvingade den kongolesiska befolkningen att samla in gummi från träden. _Om de inte lyckades samla in tillräckligt mycket gummi utdelades brutala straff såsom piskrapp, misshandel,
#550 #94

våldtäkt och stympning av händer och
fötter.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Under det brutala gummislaveriet
i _Kongo var stympning av händer
ett vanligt straff. _Kongo, #1900.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En man iförd
höftkläde sitter på en stol med en
liten vitklädd flicka stående
bredvid sig. _På både mannen och
flickan saknas högra handen.

=====

#94

#551

_Det extrema och utbredda våldet ledde till att minst tio miljoner kongoleser dog. _När de här nyheterna spreds till _Europa tog den belgiska regeringen #1908 över _Kongo från kung _Leopold. _Kongo fortsatte dock att vara en misskött koloni.

_Massmord på herero och nama

_I dagens _Namibia utförde

_Tyskland under åren #1904--#1908

några av de värsta brotten i

kolonialismens historia. _På order

av den tyska armén utrotades folken herero och nama som straff för uppror mot den tyska kolonialmakten.

_Herero- och namafolken sattes bland annat i koncentrationsläger, skickades ut på tvångsmarscher och utsattes för tortyr. _Det utfördes experiment på fångar och det fördes terrorkrig mot civila. _Det här var metoder som senare även användes under _Förintelsen. _I _Namibia var det endast #15 #000 av en befolkning på #100 #000 som överlevde.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_En grupp herero som har överlevt
en tvångsmarsch genom öknen.

_Namibia, omkring #1904.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En grupp

kvinnor, män och barn som står
eller sitter på marken. _Alla på
bilden är svårt utmärglade med
revben och nyckelben som tydligt
framträder genom huden och
insjunkna ansikten som stramar
över kindknotorna.

_Bilden är tagen utomhus mot en

bakgrund av torr buskvegetation.

=====

_Sydafrika

_Sydafrika koloniserades av boer
(holländare) under #1600-talet.

_Boerna ansåg att de hade fått
landet av _Gud. _Den sydafrikanska
befolkningen som bestod av olika
folk förslavades.

_År #1795 erövrade _Storbritannien
kolonin från boerna och slaveriet
avskaffades. _Boerna valde att
flytta österut. _Där bodde dock
redan zulufolket. _Zulufolket

#95

#555

försvarade sitt land, men boerna som hade tillgång till moderna skjutvapen vann till slut.

_Motsättningarna mellan boerna och britererna förvärrades när guld upptäcktes. _Under två krig stred boerna och britererna mot varandra.

_Britererna vann det så kallade boerkriget #1902.

_Efter boerkriget fick områden i _Sydafrika med vit befolkning självstyre och boerna fick stort inflytande i politiken. _Den vita minoriteten tilldelades #87 procent

av all jord. _De svarta förbjöds att rösta och att ha kvalificerade yrken. _Dessutom förbjöds äktenskap mellan vita och svarta. _Raslagarna ledde till apartheid, ett politiskt system som skiljde svarta och vita åt.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Protest mot apartheid i _Soweto.

_Sydafrika, #1989.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Vuxna och skolungdomar som deltar i en demonstration. _De står med höjd

nävar och håller i plakat.

=====

::: #96 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Kolonialismen i _Asien och
_Australien

_Asien och _Australien drabbades
också hårt av kolonialismen.

_Tvängsarbete, anläggning av
plantager och anpassning av den
lokala ekonomin till _Europas behov
fick svåra konsekvenser. _Samtidigt
ledde en förbättrad vattenrening och
mediciner till en stor
befolkningsökning, framför allt i

_Sydostasien.

_Indien

_Under #1700-talets mitt hade ett brittiskt handelskompani koloniserat

_Indien genom att samarbeta med

lokala härskare. _År #1858 tog

_Storbritannien över _Indien. _All

industriell tillverkning

motarbetades och i stället tvingades

indierna att odla bomull till den

brittiska industrin.

_Indien hade tidigare varit

självförsörjande på mat, men

omställningen till bomullsodling

#96

#559

orsakade matbrist och svält. _Ett annat stort problem var att briterna skapade en indisk adel på landsbygden. _Endast ett fåtal fick rätt att äga jordbruksmark. _De allra flesta förlorade sin jord och de tvingades arbeta för mycket låga löner hos jordägarna.

_Kina

_Kina blev aldrig koloniserat, men det europeiska inflytandet var ändå stort. _Under #1700-talet började den kinesiska kejsarmakten försvagas på grund av oroligheter i landet

orsakade av matbrist.

_På #1800-talet tog briter och andra européer över kontrollen av hamnstäderna och tvingade _Kina till dåliga handelsavtal. _Britterna använde till och med drogen opium som betalningsmedel.

_När _Kinas kejsare förbjöd opiumhandeln förklarade

_Storbritannien krig mot _Kina. _Det blev två krig. _Britterna vann båda krigen, det sista #1860, och _Kina tvingades tillåta opiumhandeln.

_Under #1900-talets början

skakades _Kina av uppror, både mot kejsarmakten och mot européerna. _Så småningom utbröt ett inbördeskrig som tog slut #1949 då kommunisterna segrade.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Kina led ekonomiskt under #1800-talet. _Tre tiggare till vänster i bild. _Kina, #1871.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _De tre männen, barfota och i kläder som mest liknar trasor, lutar sig mot en husvägg. _En annan man talar till

#562

#96

dem. _Han pekar på dem som om han
tillrättavisar dem.

=====

_Japan

_Japan hade stängt ute omvärlden
för handel i ungefär #200 år. _År
#1853 tvingade ___USA _Japan att
öppna sig för handel genom att hota
landet med kanonbåtar.

_Japan industrialiserades snabbt
och militären moderniserades. _I
stället för att själv bli en koloni
:::: #97 ::::::::::::::::::::::::::::::

blev _Japan en kolonialmakt. _Det

#97

#563

ledde #1905 till ett krig mot

_Ryssland som _Japan vann samma år.

_Japan tog också kontroll över delar

av _Kina. _Under #1930-talet

erövrade _Japan stora områden i både

_Sydostasien och i _Kina.

_Mellanöstern

_Osmanska riket grundades under

#1400-talet. _När riket var som

störst ingick förutom _Turkiet även

områden på _Balkan, i _Mellanöstern

och i _Nordafrika. _När _Osmanska

riket försvagades under #1800-talet

koloniserades _Nordafrika av

_Frankrike och _Storbritannien.

_Osmanska riket stod på förlorarnas sida efter första världskriget. _Därför kunde _Storbritannien och _Frankrike på uppdrag av _Nationernas _Förbund (___NF) ta kontroll över _Mellanöstern efter första världskrigets slut. ___NF bildades #1920 med syftet att bevara världsfreden, ungefär som _Förenta _Nationerna (___FN) idag.

_Kontrollen över _Mellanöstern blev kortvarig och området blev

#97

#565

aldrig koloniserat. _Den västerländska inblandningen har dock fortsatt ända in i vår tid. _Det beror till stor del på de stora oljeresurserna som finns där.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Franska främlingslegionen bestående av frivilliga soldater på plats i _Syrien efter första världskriget.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En stor öppen bil har parkerat framför en avlång byggnad med tak -- men utan väggar

(möjligen en järnvägsperrong). _En soldat sitter i framsätet framför två uppstickande gevärspipor. _Vid sidan om fordonet hälsar två franska officerare på varandra med en handtryckning medan en man iförd fez (cylinderformad brättlös hatt) ser på.

_Lite längre bort står några andra franska officerare framför en annan bil.

_Från andra sidan bilen bevittnas händelsen av en folkskara bestående av fezklädda män och en

ensam kvinna.

=====
_Australien

_Australien har varit bebott i cirka #50 #000 år. _Urfolket, aboriginerna, består av olika folk som tillhör minst #250 olika språkgrupper. _Britterna koloniserade _Australien under slutet av #1700-talet.

_Aboriginerna utsattes för landstöld, massmord, kidnappning av barn, förstörelse av heliga platser, tvångsförflyttningar och slaveri.

#568

#97

_Inte förrän #1963 fick aboriginerna rösträtt. _Arbetslösheten är hög och diskrimineringen av aboriginerna är omfattande än idag.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Demonstration för aboriginernas rätt till sitt eget land.

_Australien, #1982.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Två unga kvinnor som deltar i ett demonstrations-tåg. _De går sida vid sida och ropar något (den ena har lagt sin arm om den andras axlar).

#97

#569

_De håller i ett stort plakat med
en rund symbol och en handskriven
text där det bland annat står:

"_This is our aboriginaland. _Give
us our land back!"

=====

::: #98 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Motstånd

_Européerna stötte på motstånd i
alla områden som koloniserades.

_Bäst förutsättningar för ett enat
motstånd hade länder och folkgrupper
med en lång gemensam historia, till
exempel _Burma, _Vietnam, _Marocko,

_Ashanti i _Västafrika och
zulufolket i _Sydafrika.

_Etiopien hade till skillnad från
andra länder i _Afrika tillgång till
moderna vapen. _Befolkningen kunde
därför försvara sig och landet blev
aldrig koloniserat.

_Uppror

_I många kolonier gjorde
befolkningen uppror av olika slag.

_Bondeuppror bröt ut, bland annat i

_Burma och i _Algeriet. _Det

protesterades mot matbristen, mot de
höga skatterna och mot

kolonialmaktens styre.

_Boxarupproret i _Kina,
#1898--#1901, vände sig mot det
ökade utländska inflytandet. _I
_Nigeria gjorde #1929 tiotusentals
kvinnor uppror mot britternas
politik som innebar att kvinnorna
hade förlorat både makt och
inflytande.

_Kampen för självständighet

_Under de båda världskrigen
använde _Frankrike och

_Storbritannien miljontals soldater
från sina kolonier som stred på

deras sida. _När soldaterna återvände till kolonierna efter kriget blev de återigen illa behandlade av makthavarna där. _Våld och diskriminering var vardag.

_Att ha kämpat för kolonialmaktens seger och frihet utan att sedan själva få leva i frihet gjorde att allt fler anslöt sig till självständighetsrörelserna i kolonierna. _Det blev svårare för kolonialmakterna att rättfärdiga innehavet av kolonier inför sina egna befolkningar.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Soldater från _Frankrikes

kolonier i _Afrika kämpade på

_Frankrikes sida under första

världskriget. _Frankrike, #1918.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En soldattrupp

med afrikanska män har ställt upp

sig framför ett lågt stenhus med

fönsterluckor.

_Soldaterna bär franska uniformer

och stålhjälmars och stöder långa

gevär med bajonetter mot marken.

=====

#574

#98

_Befrielsen från kolonialmakterna

_Ibland förbereddes övergången till självständighet genom att kolonialmakten stegvis överlämnade makten till de lokala ledarna. _I andra fall krävdes en väpnad kamp mot kolonialmakten.

_Övning: _Undvik att bli koloniserade

_De europeiska stormakterna ville ha kolonier av flera anledningar, bland annat för att öka sin status, för att tjäna pengar eller för att erövra ett område innan något annat

#98 #575

land gjorde det.

_Dela upp klassen i några grupper.

_Varje grupp väljer ett land/område.

_Gruppen har till uppgift att ge förslag på hur landet/området ska förhindras att bli koloniserat under senare delen av #1800-talet. _Er lärare kan vara kolonialmakt och bedöma hur era förslag fungerar.

_Läs gärna lite om _Nigerias, _Rwandas, _Liberias, _Etiopiens, _Burmas eller _Kinas #1800-talshistoria för att få idéer.

::: #99 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Kolonialmakterna var minst villiga att släppa kolonier med många europeiska invånare. _Algeriet blev självständigt från _Frankrike först efter ett blodigt krig som varade #1954--#1962. _Kenya blev självständigt från _Storbritannien #1963 som en följd av _Mau _Mau-upproren #1952--#1960.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Fängslade rebeller övervakas av den brittiska kolonialmakten. _Mau _Mau-upproren i _Kenya, #1960.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En stor klunga
män sitter tätt ihop på marken.

_De är instängda innanför
taggtråd.

=====

_Självständighetsrörelserna leddes
ofta av personer som hade utbildats
i _Europa eller i __USA.

_Befolkningens delaktighet spelade
dock en viktig roll i kampen för
frihet. _Sedan självständigheten har
en del länder styrts av demokratiskt
valda regeringar medan andra länder

sedan dess har styrts av diktatorer eller militärer.

_Indiens självständighetskamp

_Under #1920-talet blev _Mahatma _Gandhi, som var utbildad i _London, ledare för självständighetsrörelsen i _Indien. _Han uppmanade indierna dels till en bojkott av brittiska varor för att stödja den indiska tillverkningen och dels till civil olydnad såsom vägran att betala orättvisa skatter. _Bojkotterna fortsatte under #1930-talet.

_Pakistan var fram till #1947 en

del av _Indien. _År #1947 blev

_Indien och _Pakistan två
självständiga stater.

_Kampen mot apartheid i _Sydafrika

_Nelson _Mandela ledde partiet
_African _National _Congress (_ANC)
under #1960-talet. __ANC kämpade mot
apartheid. _Mandela och andra ledare
inom partiet dömdes därför till
livstids fängelse.

_Sydafrikas omänskliga politik
fördömdes av __FN. _Omvärlden
bojkottade sydafrikanska varor för
att få till en förändring i landet.

_Även inom den vita minoriteten
började människor ifrågasätta
apartheidsystemet.

_År #1990 släpptes _Mandela ut ur
fängelset. #1994 hölls de första
demokratiska valen i _Sydafrika.

__ANC vann valet med över #60
procent av rösterna och _Mandela
blev _Sydafrikas president.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Nelson _Mandela deltar i ett
stort möte i _Soweto två dagar
efter sin frigivning. _Mandela
satt i fängelse i #27 år för sin

kamp mot apartheid. _Sydafrika,

#1990.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Nelson _Mandela

höjer en knuten näve mot himlen

där han står i talarstolen.

=====

::: #100 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Konsekvenser av kolonialismen

_Kolonialismen fick stora

konsekvenser i både _Afrika och i

_Asien.

_Splittring och konflikter

_När européerna koloniserade

#582

#100

_Afrika och _Asien tog de ingen hänsyn till de språkliga, politiska och religiösa gränserna som redan fanns. _De nya gränserna drogs med linjal på kartan, rakt igenom fungerande samhällen, vilket innebar att folkgrupper splittrades.

_I framför allt _Afrika innebar ofta de nya gränserna att två folkgrupper som inte kom överens hamnade i samma land. _Ungefär #70 procent av gränserna i dagens

_Afrika skapades av kolonialmakterna. _Det har också

visat sig vara svårt att hålla
samman de länder som före
kolonialismen inte hade någon
gemensam historia.

_Miljöförstöring

_Skogsområden höggs ner för att få
fram råvaror till kolonialmakternas
industrier och risfält förstördes
för att ge plats åt plantager där
det odlades gummiträd, kaffe, te,
socker och palmolja. _På plantagerna
arbetade lågavlönade arbetare
och/eller slavar under usla
förhållanden.

_I västra _Afrika överutnyttjades känsliga jordar vid odling av spannmål, vilket förde med sig att jordarna inte längre kunde användas till jordbruk. _Utvinning av guld, tenn, koppar och järnmalm orsakade dessutom giftiga utsläpp.

_Ekonomi

_Ekonomi och produktionen i de olika kolonierna anpassades efter den europeiska marknaden.

_Kolonierna producerade billiga råvaror som sedan transporterades till _Europa. _Den industriella

utvecklingen i kolonierna
förhindrades på så vis av
kolonialmakterna. _Kolonierna blev
därför beroende av varor tillverkade
i _Europa.

_Västvärlden har till stor del
fortsatt att kontrollera de
ekonomiska tillgångarna i de före
detta kolonierna, vilket innebär att
länder fortfarande går miste om
stora inkomster.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Under #1960-talet frigjorde sig
_Sydrhodesia från _Storbritannien.

_Sydrhodesia styrdes en tid
därefter av en vit minoritet.

_Polispatrull i _Bulawayo,
_Sydrhodesia, #1965.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En polispatrull
går längs en bred väg kantad av
låga hus med trädgårdar. _I
spetsen går en polis med en
schäferhund. _Han följs av flera
poliser beväpnade med gevär och en

#100

#587

stor terrängbil med beväpnade
poliser på taket. _Flera av
poliserna bär stålhelmar.

=====

::: #101 ::::::::::::::::::::::::::::::

#1700-tal

é #1700-talet _Britterna koloniserar
_Indien och _Australien.

é #1785 _Storbritannien tar över
_Sydafrika från boerna.

#1800-tal

é #1800-talet _Storbritannien och
andra europeiska länder tvingar
_Kina till dåliga handelsavtal.

#588

#101

é #1800-talet _Storbritannien och
_Frankrike tar över landområden i
_Nordafrika från _Osmanska riket.

é #1853 __USA hotar _Japan med
kanonbåtar för att de ska öppna
landet för handel.

é #1858 _Storbritannien tar över
styret av _Indien.

é #1859 _Darwin presenterar sin
evolutionslära.

é #1860 _Storbritannien vinner
kriget mot _Kina.

é #1884--#85 _Ledarna för _Europas
stormakter träffas för att komma

överens om hur _Afrika ska delas
upp mellan dem.

é #1885--#1908 _Kongo styrs brutalt
av kung _Leopold __II av _Belgien
och hans armé.

é #1898--#1901 _Boxarupproret pågår
i _Kina.

#1900-tal

é #1902 _Boerkriget slutar.

é #1904--#08 _Tyskland genomför
massmord på två folkgrupper i
_Namibia.

é #1905 _Krig bryter ut mellan
_Japan och _Ryssland.

#590

#101

é #1908 _Belgiens regering tar över styret av _Kongo.

é #1914 _Européerna kontrollerar nästan hela _Afrika.

é #1929 _Tiotusentals nigerianska kvinnor gör uppror mot britternas politik.

é #1930-talet _Japan blir en kolonialmakt.

é #1947 _Indien och _Pakistan blir två självständiga stater.

é #1949 _Kommunisterna tar makten i _Kina.

é #1952--#60 _Mau _Mau-upproren

pågår i _Kenya.

é #1954--#62 _Algeriet blir
självständigt från _Frankrike
efter ett blodigt krig.

é #1963 _Kenya blir självständigt
från _Storbritannien.

é #1963 _Aboriginerna får rösträtt i
_Australien.

é #1974 _Portugal "släpper" sin
sista koloni.

é #1994 _De första demokratiska
valen i _Sydafrika.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Firandet av _Mo^cambiques

självständighet från _Portugal.

_Mo^cambique, mitten av

#1970-talet.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En enorm

folksamling. _De ser ut att titta

på människor som paraderar,

viftande på flaggor.

=====

#101

#593

_Ord och begrepp i kapitlet

Aboriginer. _Australiens urfolk.

__ANC_. _African _National

Congress. _Parti i _Sydafrika.

_Partiet kämpade mot apartheid.

Apartheid. _Ett politiskt system i

_Sydafrika som skiljde svarta och

vita åt. _De svarta förtrycktes.

Berlinkonferensen. _Ett möte i

_Berlin #1884--#1885 då ledarna

för _Europas stormakter kom

överens om hur uppdelningen av

_Afrika skulle gå till.

Boer. _Holländare som koloniserade
_Sydafrika.

Boxarupproret. _Ett uppror i _Kina
#1898--#1901 mot det ökade
utländska inflytandet.

_Fristaten _Kongo_. _Kongo kallades
så under den belgiske kungen
_Leopold __II:s styre.

Imperialism. _Skapandet av ett
sammanhängande rike av till
exempel flera kolonier.

Imperium. _Rike.

Kolonialmakter. _Länder som
koloniserade olika områden.

Opium. _En sorts drog, narkotika.

Zulufolket. _Ett av folken i

_Sydafrika.

_Fler ord och begrepp

"_Den vite mannens börda"_. _Tanken

om att det är den vite mannens

plikt att sprida kristendomen och

den europeiska kulturen till

resten av världen för att "hjälpa"

andra kulturer att utvecklas. _Är

även namnet på en dikt av _Rudyard

_Kipling.

Folkmord. _Mördandet av människor

som tillhör en bestämd folkgrupp i

syfte att förintä den.

Handelsnätverk. Handelsvägar via land eller vatten (hav, floder, sjöar) som knyts samman av hamnar och handelskontakter.

Kolonialstyre. Kolonialmaktens styre i en koloni, till exempel det tyska kolonialstyret i Namibia.

Kolonialvälde. En kolonialmakt och alla dess kolonier eller en del av dem, till exempel det franska kolonialväldet i Nordafrika.

_Kvinnokriget i _Nigeria_. _Ett uppror #1929 där tiotusentals nigerianska kvinnor protesterade mot britternas politik.

Vanstyre. _Ett politiskt styre av ett land missköts.

Västeuropa. _Den västra delen av _Europa_. _Begreppet _Västeuropa används också olika beroende på vilken tidsperiod som menas. _Då kan fler eller färre länder ingå.

::: #103 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Frågor till texten

s. #92

#1. _Vilka var de två största
kolonialmakterna i västra _Europa?

s. #93

#2. _Vilka var orsakerna till
kolonialismen och imperialismen?

#3. _Hur förändrades rasismen under
#1800-talet?

#4. _Vilka tekniska försprång
underlättade för koloniseringen?

s. #94--#95

#5. _Varför träffades ledarna för
_Europas stormakter i _Berlin
#1884--#1885?

#6. _Vad fick _Leopold __II:s styre
för konsekvenser i _Kongo?

#7. _Vad hände med folken herero och
nama?

#8. _Varför var det motsättningar
mellan boer och briter i
_Sydafrika?

#9. _Hur påverkades den svarta
befolkningen i _Sydafrika efter
boerkriget?

#600

#103

s. #96--#97

#10. _Hur påverkades _Indien av
kolonialismen?

#11. _Hur påverkades _Kina av
kolonialismen?

#12. _Vad hände med _Osmanska riket
först under #1800-talet och sedan
efter första världskriget?

#13. _Vilka konsekvenser fick
koloniseringen av _Australien för
aboriginerna?

s. #98--#99

#14. _Hur kämpade folken i
kolonierna mot kolonialmakterna?

#103

#601

#15. _Hur gick befrielsen av
kolonierna till?

#16. _Varför bojkottades brittiska
varor under _Indiens
självständighetskamp?

s. #100

#17. _Vilka konsekvenser fick
kolonialismen?

_Frågor att diskutera

#18. _Kan våld rättfärdigas när till
exempel en koloni vill frigöra sig
från en kolonialmakt?

#19. _Winston _Churchill kan ses som
en hjälte i _Europa för sin kamp

#602

#103

mot _Tyskland under andra
världskriget, men som en
krigsförbrytare i _Afrika. _Vad
beror det på?

#103

#603

::: #104 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Nationalism, demokrati och diktatur
::::::::::::::::::::::::::::

_Under industrialiseringen växte både arbetarklassen och medelklassen i storlek. _Båda grupperna ställde krav på allmän och lika rösträtt, det vill säga att alla vuxna medborgare oavsett kön och klass skulle ha en röst var i politiska val.

_I många europeiska länder hade rösträtt införts för män, men bara för dem som hade en viss inkomst eller förmögenhet. _Ju rikare mannen
#604 #104

var, desto fler röster hade han.

_För att nå rösträtt och demokrati genomfördes strejker, hölls demonstrationer och gjordes namninsamlingar. _Det hölls möten, artiklar skrevs och flygblad delades ut. _Till en början var motståndet mot kvinnors rösträtt stort.

_Rösträtt under #1900-talet

_En viktig del i demokratiseringen var allmän och lika rösträtt, vilket många människor kämpade för.

_Rösträtt för både män och kvinnor hade införts i de nordiska länderna,

några av länderna i västra _Europa
samt _Kanada, _Australien och _Nya
_Zeeland under #1900-talets första
årtionden. _I ___USA fick vita
kvinnor rösträtt #1920 medan de
svarta, både män och kvinnor, fick
rösträtt först på #1960-talet.

_Kvinnor i _Frankrike fick rösträtt
#1945 och de i _Schweiz först på
#1970-talet.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Rösträttskämpen _Dora _Thewlis

arresteras utanför _Buckingham

_Palace under en demonstration för

#606

#104

rösträtt. _London, #1907.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En barhuvad

kvinnna leds bort mellan två

brittiska poliskonstaplar med de

typiska höga uniformshattarna.

_Bredvid sig har de en beriden

polis.

_De är omgivna av stora

folkskaror.

_I bakgrunden skymtar _Buckingham

_Palace.

=====

_Hot mot demokratin

_Mellankrigstiden, tiden mellan de båda världskrigen, var en svår tid i många länder. _Många var tveksamma till demokratis förmåga att lösa problem. _Bland problemen fanns besvikelser över fredsvillkoren efter första världskriget, ekonomisk kris och motsättningar mellan människor med olika politisk tillhörighet. _I flera europeiska länder, exempelvis _Tyskland, avskaffades demokratin.

_Nationalismens två ansikten

_Nationalismen är en ideologi som växte sig stark under #1800-talet.

_Enligt nationalismen ingår människor som talar samma språk och har samma vanor och traditioner i en gemenskap. _Den här gemenskapen kallas nation eller folk.

_Nationalismen förändras

_Från början hade nationalismen en demokratisk inriktning. _Varje folk skulle ha rätt att bilda en egen självständig stat. _Gemensamma

vanor, traditioner och språk skulle underlätta det demokratiska styret.

_Under #1800-talet började nationalisterna i hela _Europa att kämpa för sin självständighet.

_Nationalismen förändrades dock.

_Nationalisterna hävdade att just deras land och deras folk var det bästa. _I vissa länder tog tanken att det egna folket var överlägset andra folk över.

_Nationalism som enar

_Nationalismen kan fungera som en enande kraft. _Italien enades efter

en lång kamp som började #1815 och tog slut #1870 när _Rom blev huvudstad.

_Tyskland enades #1871 efter tre krig. _Det sammanföll med landets industrialisering och _Tyskland blev en ny europeisk stormakt.

_Nationalism som splittrar

_Nationalismen kan även splittra.

_Osmanska riket splittrades efter nationalistisk kamp under #1800-talet. _Grekland, _Serbien,

_Montenegro och _Rumänien blev nya självständiga stater medan _Bosnien-

_Hercegovina blev en del av

_Österrike-_Ungern. _Bulgarien blev

en självstyrande stat under ryskt

beskydd. _Efter första världskriget

bildades ännu fler nya stater i

_Europa.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Rumänien firar att det är #20 år

sedan kommunisterna tog över

makten i landet. _Rumänien #23

augusti #1964.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Manifestation som utspelar

sig på en stor asfalterad plan.

#612

#105

_Hukande, rödklädda, män formerar
sig så de tillsammans bildar stora
bokstäver. _Bakom dem paraderar
fanbärare och militär. _Över det
hela tronar jätteporträtt av
_Marx, _Engels och _Lenin.

=====

_Nya diktaturer under
mellankrigstiden

_De icke-demokratiska ideologierna
fascism och nazism hämtade idéer
från nationalismen. _Fascismen och
nazismen låg till grund för de
italienska och tyska diktaturerna

under mellankrigstiden.

::: #106 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Fascistisk diktatur i _Italien

_Fascismen är en ideologi som är inspirerad av både nationalismen och konservatismen. _Enligt fascismen är staten viktigare än individen.

_Människor anses vara ojämlika och därför olika mycket värda.

_Fascismen är emot demokrati, liberalism, feminism och socialism samt individens frihet. _Ett land ska styras av en diktator.

_Strejker, fackföreningar och icke-

fascistiska partier eller organisationer är förbjudna.

_Enligt fascismen har män och kvinnor olika uppgifter. _Kvinnor ska sköta hemmet och föda barn. _Män däremot ska arbeta och kriga. _Våld ses som nödvändigt och krig anses stärka det egna landet.

_Fascisterna tar makten i _Italien
#1922

_Efter första världskriget var arbetslösheten hög i _Italien.

_Arbetare strejkade och hungriga människor plundrade matförråd.

#106

#615

_År #1919 grundade _Benito
_Mussolini världens första
fascistorganisation. _Han fick stöd
av medelklassen och företagare som
var rädda för en kommunistisk
revolution.

_Fascisterna bestod till stor del
av "svartskjortor", beväpnade män i
svarta skjortor. _Sommarens #1922
angrep de socialister och
kommunister i deras hem. _Med våld
och terror tog de kontroll över
norra _Italien.

_Den #29 oktober #1922 marscherade

_Mussolini med #300 #000

svartskjortor mot _Rom. _Italiens kung fruktade att ett inbördeskrig skulle bryta ut. _I stället för att ge armén order om att ingripa mot _Mussolini utsåg han honom till premiärminister.

_Italien blir en fascistisk diktatur #1923

_I januari #1923 utropade _Mussolini sig själv till diktator. _Han kallade sig "_Il _Duce", ledaren. _Alla icke-fascistiska partier och organisationer förbjöds.

#106

#617

_Media kontrollerades, en hemlig polis skapades, motståndare arresterades och många avrättades.

_Polisen gavs rätt att arresteras folk utan anledning och de kunde straffas utan rättegång.

_De rika gynnades av fascisterna genom att skatten på förmögenhet, arv, försäljning och lyxvaror togs bort. _De fattiga gynnades också genom att en socialförsäkring infördes. _Den fascistiska propagandan i _Italien var ganska enkel. _Slagord som "_Mussolini har

alltid rätt" var vanliga.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Benito _Mussolini var diktator i
_Italien #1923--#1944.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En uniformsklädd

_Benito _Mussolini står med

framskjuten haka, ena handen på

höften och ett mästrande pekfinger

i luften.

_Bakom honom skymtar flera

uniformerade män och ett

gallerförsatt fönster.

=====

#106

#619

_Militärdiktaturer

_Ett land som styrs av militären kallas militärdiktatur. _Landet kan ha folkvalda politiker, men det är ändå militären som bestämmer.

_Det finns flera exempel på militärdiktaturer, bland annat

_Japan (#1937--#1945), _Spanien (#1939--#1975), _Burma (#1962--#2011), _Grekland (#1967--#1974), _Chile (#1973--#1990), _Etiopien (#1974--#1987) och _Argentina

(#1976--#1983) .

_Militärdiktatur i _Japan

#1937--#1945

_Under #1930-talet ville japanska nationalisterna skapa ett _Asien för endast asiater. _De vände sig mot det västerländska inflytandet i landet. _Politiker och företagare som samarbetade med __USA och _Europa terroriserades av nationalisterna. _Flera försök att störta regimen via kuppöversök genomfördes, dock utan att lyckas. _Militärernas och nationalisternas

#107

#621

inflytande ökade.

_När _Japan anföll _Kina #1937 tog
den japanska staten kontroll över
fackföreningarna, media och
företagen i _Japan. _År #1940
förbjöds alla politiska partier och
_Japan styrdes därefter av militären
fram till #1945.

_Militärdiktatur i _Spanien
#1939--#1975

_Den fascistiske generalen
_Francisco _Franco gjorde uppror mot
den demokratiskt valda regeringen i
_Spanien. _Det ledde till ett

#622

#107

inbördeskrig mellan dem som stod på
regeringens sida och dem som stod på
_Francos sida. _Det spanska
inbördeskriget pågick #1936--#1939.

_Franco stöddes av _Mussolini och
_Hitler. _Den folkvalda regeringen i
_Spanien fick hjälp av frivilliga
från olika länder.

_En halv miljon människor dog i
kriget, många av dem var civila. _I
mars #1939 stod _Franco som segrare.
_Han styrde sedan _Spanien fram till
sin död #1975.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Tavlan _Guernica, målad av
_Picasso, föreställer fasorna när
tyskt flyg, på uppdrag av general
_Franco, bombade civila i den
spanska staden _Guernica #1937.

_Bildbeskrivning

_Expressiv målning där alla
proportioner och perspektiv är
förvrängda i syfte att förstärka
uttryckskraften.

_Till vänster, intill en brölande
tjur och en skräckslaget gnäggande
häst, håller en skrikande kvinna

#624

#107

ett dött barn i famnen

_Golvet framför de tre (som är belyst av en glödlampa i taket) är bestrött med avslitna armar, ben och huvuden.

_Från höger skyndar två gestalter till undsättning med långa framsträckta ansikten och frågande ansiktsuttryck (en av dem, som tittar in genom ett fönster, håller fram en fotogenlykta).

_Längst ut till höger förtärs en skrikande gestalt med utsträckta armar av lågor som till formen

påminner om tänderna i gapet på
ett väldigt odjur.

=====

::: #108 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Nazistisk diktatur i _Tyskland

_Nazismen är en variant av den
fascistiska ideologin. _Den stora
skillnaden är att nazismen bygger på
tanken att den "ariska rasen", det
vill säga tyskar och nordeuropéer,
är mer värd än övriga "raser".

_Enligt nazismen är hela historien
en kamp mellan judarna och den
"ariska rasen". _Inom nazismen är

#626

#108

antisemitismen, hat och fördomar mot judar, central. _Enligt nazismen har den "ariska rasen" rätt att härska över andra "raser", rätt att fördriva dem och till och med rätt att utrota dem.

_De slaviska folken i östra Europa anses vara mindre värda medan judarna anses vara både mindre värda och utgöra ett hot mot den "ariska rasens" existens.

_Ledaren, _Führern, ska ha mycket makt och dyrkas av folket.

_Demokrati anses splittra folket som

i stället bör enas under sin
_Führer. _Pacifism, att lösa
konflikter på ett fredligt sätt,
anses försvaga länder. _Våld däremot
ses som ett naturligt sätt att lösa
problem på.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Bild på _Adolf _Hitler från #1925
när han tränar på olika gester för
att förstärka sina tal.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Hitler står
framför en spegel och över på en
dramatisk gest med utspärrade

fingrar och vänster arm

framsträckt.

_Han är klädd i svart kostym med vit skjorta och slips.

_Hans långa lugg är kammad åt sidan. _Han har en liten mustasch som bara täcker huden under näsan.

=====

_Missnöje i _Tyskland

_Under #1920-talet var det hög arbetslöshet, ekonomisk kris och svag demokrati i _Tyskland. _Många tyska r var dessutom missnöjda med den hårda _Versaillesfreden efter

#108

#629

första världskrigets slut. _Det stora missnöjet hos det tyska folket utnyttjades av nazisterna och deras ledare _Adolf _Hitler.

_Nazistpartiet växer fram

_Adolf _Hitler var österrikare och deltog på _Tysklands sida under första världskriget. _År #1921 blev han partiledare för det

_Nationalsocialistiska tyska arbetarepartiet, __NSDAP. _Hitler fick ekonomiskt stöd av sina anhängare som blev allt fler.

_Partiet hade en väpnad gren,

kallad _Sturmabteilung (_SA). _SA
slogs mot kommunisterna och hotade
vanliga människor. _I november #1923
försökte _Hitler att via en kupp ta
makten i _Tyskland. _Kuppen
stoppades av armén och _Hitler
dömdes till fem års fängelse. _Han
släpptes dock ut redan efter åtta
månader.

_Riksdagsvalen #1930--#1933

_Efter den misslyckade kuppen
försökte nazisterna ta makten genom
att ställa upp i riksdagsvalen. _De
ekonomiska svårigheterna i _Tyskland

#108

#631

gynnade nazisterna som hade ett enkelt budskap, att _Tysklands problem berodde på judarna och kommunisterna.

_I valet #1932 fick nazisterna #37 procent av rösterna

::: #109 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Den sittande regeringen hade svårt att få stöd i riksdagen och ett nyval utlystes. _I det nya valet minskade stödet för nazisterna till #33 procent. _Hitler pressade president _Hindenburg till att ändå utse honom till rikskansler. _Den

#30 januari #1933 tillträdde _Hitler som rikskansler.

_Tyskland blir en diktatur #1934

_Under de första två månaderna som rikskansler lade _Hitler och nazisterna grunden för en total kontroll av _Tyskland.

_Den #27 februari #1933 brann det i riksdagshuset. _Nazisterna skyllde på kommunisterna. _I mars röstade riksdagen igenom en lag som gav nazistregeringen makt att styra landet utan riksdagens stöd. _Endast socialdemokraterna röstade emot. _De

#109

#633

kommunistiska politikerna hade redan fängslats.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Branden i riksdagshuset. _Berlin,
#1933.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En stor flervåningsbyggnad från tiden kring förra sekelskiftet står i lågor. _Alla fönstren i byggnadens pelarprydda fasad är upplysta av lågor samtidigt som rök bolmar upp mot natthimlen från en stor takkupol med skulpterade tinnar.

#634

#109

_Byggnadens väldiga portik

(takgavel) bär texten "_Dem

_Deutschen _Volke".

=====

_President _Hindenburg dog i augusti

#1934 och _Hitler utsåg sig själv

till diktator. _Demokratin

avskaffades och fackföreningarna och

alla partier utom nazistpartiet

förbjöds.

_Ett nazistiskt _Tyskland

_År #1925 hade _Hitler bildat en

väpnad gren inom nazistpartiet som

kallades _Schutzstaffel (__SS). _Den

#109

#635

skulle skydda ledande
partimedlemmar. __SS fick utökad
makt och kom att tillhöra eliten
inom nazistpartiet. _Gestapo, den
hemliga polisen, förföljde
motståndare, det vill säga judar och
andra som ansågs vara _Tysklands
fiender.

_År #1933 byggdes det första
koncentrationslägret, _Dachau. _Ett
koncentrationsläger var ett läger
dit nazisterna skickade människor
som ansågs utgöra ett hot mot
nationen, exempelvis politiska

motståndare.

_Nazisterna ordnade stora
massmöten där tyskarna översköljdes
av propaganda. _Arbetslösheten
minskade och många tyskar fick det
ekonomiskt bättre ställt. _Det
främsta skälet till den minskade
arbetslösheten var den militära
upprustningen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Tyska flickor i _Bund _Deutscher
_Mädel (___BDM). _I bakgrunden
nazisternas flagga. _Tyskland,
#1934.

#109

#637

_Bildbeskrivning

_Foto. _Tonårsflickor som deltar i en nazistisk manifestation. _De har alla samma frisyr med långa flätor och står och tittar åt ett och samma håll.

_Bakom dem vajar en rad röda flaggor med svarta hakkors i vita cirklar.

_Där står också några män iförda

__SA:s (de nazistiska

"stormtruppernas") uniform.

=====

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym åtta av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till anpassningsfunktionen~àspsm.se

_ I i

_Innehåll till volym åtta

_Siffran inom parentes hänvisar till
svartskriftsbokens sidor.

_Kommunistisk diktatur i

_Ryssland (#110) #639

_Demokrati, diktatur och

nationalism idag (#112) . #651

_Ord och begrepp i kapitlet

(#114) #663

_Fler ord och begrepp (#114)

..... #669

_Frågor till texten (#115)

..... #671

_Världskrig och folkmord under

#1900-talet (#116) #676

_Första världskriget

#1914--#1918 (#116) #677

_Ryssland (#116) #678

_Andra världskriget

#1939--#1945 (#116) #679

_Krig #1914 (#117) #680

_Orsaker till första

världskriget (#118) #686

_Första världskriget

#1914--#1918 (#120) #700

_Andra sidor av kriget

(#124) #724

::: #110 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Kommunistisk diktatur i _Ryssland

_Kommunismen är en ideologi vars mål är att skapa ett klasslöst samhälle. _Där ska allt ägas gemensamt och ingen ska äga mer än någon annan. _Enligt kommunismen krävs revolution eftersom de mäktiga och rika inte lämnar ifrån sig sin makt och sitt ägande frivilligt.

_I kommunistiska länder har ofta planekonomi införts. _Där kontrollerar staten ekonomin och det privata ägandet har avskaffats eller

#110

#639

begränsats.

_Ryssland -- ett fattigt land

_Ryssland var i början av

#1900-talet ett mycket fattigt land.

#80 procent av befolkningen var

bönder och endast ett fåtal kunde

läsa och skriva. _Tsar _Nikolaj

__II, den ryske kejsaren, styrde

landet med hjälp av en hemlig polis.

_Rysslands deltagande i första

världskriget ledde bland annat till

matbrist.

_Februarirevolutionen #1917

_Tsarens hårda styre och

#640

#110

matbristen gjorde att det ryska folket ville ha en politisk förändring som skulle leda till bättre levnadsförhållanden.

_Det började med oroligheter i _Petrograd, nuvarande _Sankt _Petersburg, på den internationella kvinnodagen den #8 mars #1917.

_Tiotusentals arbetare, varav många kvinnor, krävde fred och bröd.

_Oroligheterna ledde till en revolution. _Tsaren abdikerade, avgick, den #17 mars och en ny tillfällig regering bildades.

_Oktoberrevolutionen

_I april #1917 återvände

kommunisternas ledare _Vladimir

_Lenin till _Ryssland efter att ha
befunnit sig i landsflykt.

_Landsflykt är att tvingas leva i
ett annat land för att undgå

förföljelse. _Lenin övertygade

kommunistpartiet om att en väpnad
kupp var nödvändig för att störta
regeringen.

_På morgonen den #7 november
inleddes oktoberrevolutionen.

_Trupper som stod på kommunisternas
#642 #110

sida tog kontroll över
tågstationerna, de viktiga broarna
samt över telegrafan och riksbanken
i _Sankt _Petersburg. _Kommunisterna
kontrollerade snart hela landet.

_Inbördeskrig #1917--#1922

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Hungrande flyktingbarn i

_Ryssland under ryska

inbördeskriget.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt gruppfoto. _Barnen

sitter och står på två led framför

gaveln till en omålad timmerstuga.

#110

#643

_De flesta bär mer eller mindre trasiga och smutsiga kläder och går barfota.

_Många av flickorna bär sjaletter (huvuddukar som täcker hjässan) och en pojke bär en stor skinnmössa (men det är något han är ensam om).

_Två av barnen är mer eller mindre nakna så att deras utstickande revben och uppsvällda magar (tecken på undernäring) är fullt synliga.

_Inget av barnen på bilden ler --

deras ansikten uttrycker snarare
en blandning av rädsla,
uppgivenhet och misstro.

=====

_Ryssland drog sig ur första
världskriget #1917, precis som
demonstranterna hade krävt. _Det
rådde dock fortfarande matbrist i
landet. _Fabrikerna som tidigare
hade tillverkat krigsutrustning
behövde nu mindre arbetskraft
samtidigt som det fanns mer
arbetskraft tillgänglig när
soldaterna återvände.

#110

#645

_Ett inbördeskrig bröt ut mellan de röda (kommunisterna) och de vita (monarkisterna, liberalerna och socialisterna). _De vita stöddes av flera andra länder. _Kommunisterna avrättade hela tsarfamiljen natten till den #17 juli #1918 för att förhindra att monarkin

:::: #111 ::::::::::::::::::::::::::::::

skulle kunna återinföras. _Den röda sidan segrade #1920. _Det väpnade motståndet fortsatte dock några år till. #1922 bytte _Ryssland namn till _Sovjetunionen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Sovjetisk propagandaaffisch från
#1921 som uppmanar till
världsrevolution. _Hammaren
symboliserar arbetarna och skäran
bönderna.

_Bildbeskrivning

_Affisch. _Framför en teckning som
föreställer _Kremls höga murar och
torn är följande text på ryska och
engelska infogad:

"_Moscow the heart of the _World
_Revolution".

=====

#111

#647

_Förändringar och förtryck

_Kommunisterna, som tog makten i
_Ryssland, införde #1924 en diktatur
med _Josef _Stalin som diktator.

_Många grupper förföljdes och
förtrycktes. _Marken
tvångskollektiviserades, vilket
innebar att staten övertog ägandet
från bönderna.

_År #1928 infördes den första
femårsplanen i _Sovjetunionen.

_Industri- och jordbruksproduktionen
planerades för fem år i taget.

_Syftet var att snabbt
#648

#111

industrialisera landet.

_År #1929 gjorde kulakerna,
bönderna som ägde marken de brukade,
uppror. _Stalin bestämde sig då för
att utrota kulakerna. #1930--#1931
fördrevs två miljoner bönder från
sina gårdar. #500 #000 av dem dog.

_Fördrivningen ledde dessutom till
svält med #6--#7 miljoner dödsoffer,
eftersom följderna blev att jordbruket
producerade mycket mindre livsmedel.

_Under #1930-talet lät _Stalin
avrätta hundratusentals människor,
även medlemmar i kommunistpartiet,

#111

#649

för att stärka sin makt.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Josef _Stalin var diktator i
_Sovjetunionen #1924--#1953.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Stalin står
bakom ett bord och sträcker upp
ett mästrande finger i luften.

_Diktatorn är klädda i en slags
enkel "uniformsjacka" utan
gradbeteckningar och dekorationer.

=====

::: #112 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Demokrati, diktatur och nationalism
idag

_Länder kan demokratiseras på
olika sätt. _Det kan ske långsamt
genom en blodig eller oblodig
revolution eller genom att en
diktator dör. _Det kan också ske
genom att ett främmande land tvingar
igenom en demokratisering, till
exempel genom att ockupera landet.

_Demokratisering av "krigarländer"

_Efter andra världskrigets slut
demokratiserades de tre förlorande

#112

#651

länderna _Västtyskland (_Tyskland),
_Italien och _Japan. _I

_Västtyskland och _Japan var ___USA:s
hjälp viktig till en början, bland
annat när det skulle skrivas nya
grundlagar som skulle skydda
demokratin.

_Demokratisering i östra _Europa

_I slutet av andra världskriget
ockuperade _Sovjetunionen stora
delar av östra _Europa. _Där
infördes kommunistiska diktaturer.

_Efter stora folkliga protester föll
flera av diktaturerna i östra

_Europa #1989. _De utvecklades
därefter till demokratier.

_Demokrati i andra delar av världen

_Ungefär hälften av världens
länder anses idag vara demokratier.

_Så många demokratier har det aldrig
tidigare funnits.

_Olika former av demokrati

_Demokrati betyder att folket har
makten. _Gemensamt för demokratiska
länder är att medborgarna har
rösträtt och att de får välja
politiker till parlamentet. _Det är
parlamentet som i sin tur stiftar

lagar.

_Det som kan skilja demokratier åt är till exempel om landet har en president eller en monark, hur ofta det är val, hur stor makt regioner eller kommuner har och hur de politiska partierna ser ut.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_I demokratiska länder får de politiska partierna informera fritt. _Valrörelsen i _Stockholm, #2014.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Valfunktionärer och

#654

#112

valstugor för socialdemokraterna
och moderata samlingspartiet på en
öppen plats i centrala Stockholm.

=====

Liberala och illiberala demokratier

Demokratier kan delas in i
liberala och illiberala demokratier.

I liberala demokratier utgör fri-
och rättigheterna en viktig del av
demokratin, till exempel

yttrandefriheten,
organisationsfriheten, pressfriheten
och rätten att ställa upp i olika
val. När länderna som blev liberala

#112

#655

demokratier införde rösträtt hade yttrande- och pressfrihet ofta redan funnits där länge. _Liberala demokratier finns i de flesta europeiska länder, exempelvis i _Sverige, _Irland och _Tyskland.

_I illiberala demokratier finns allmänna val och majoritetsbeslut.

_Däremot saknas oftast skydd av minoriteter. _Makthavarna inför gärna regler och lagar som gör det lättare för dem att sitta kvar vid makten. _Det får till följd att människors fri- och rättigheter

kränks. _Illiberala demokratier

finns

::: #113 ::::::::::::::::::::::::::::::

idag till exempel i _Ungern, _Polen
och _Turkiet. _Möjligheterna att
påverka och delta i samhället är
dock mycket större i illiberala
demokratier än i diktaturer.

_Auktoritära och totalitära
diktaturer idag

_Länderna som idag räknas som
diktaturer skiljer sig kraftigt åt.

_I de auktoritära diktaturerna
kontrolleras politiken av de

#113

#657

styrande. _Exempel på den här typen av diktaturer är den kommunistiska diktaturen på _Kuba.

_Hitlers _Tyskland, _Mussolinis _Italien och _Stalins _Sovjetunionen var exempel på totalitära diktaturer. _I totalitära diktaturer vill staten kontrollera alla delar av människornas liv, till och med deras tankar. _Några nutida exempel på totalitära diktaturer är de religiösa diktaturerna i _Iran och i _SaudiArabien samt den kommunistiska diktaturen i _Nordkorea.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Stor propagandamålning av ledaren
_Kim _Il _Sung och personer i
revolutionsarmén. _Nordkorea,
#1973.

_Bildbeskrivning

_Väggmålning där en _Kim _Il _Sung
i jätteformat tornar upp sig
framför en jättelika röd fana med
en partisymbol (som bland annat
omfattar en hammare och en skära).

_Den store ledaren pekar ut
riktningen med hela armen för en
armé av soldater med missiler och

#113

#659

arbetare och bönder med röda
banderoller som alla rycker fram
med hänförda ansiktsuttryck.

_Framför målningen står ett ensamt
avlövat träd. _En varmt klädd man
som bär en kasse går förbi längs
trottoaren.

=====

_Nationalism idag

_Nationalismen är än idag en
politisk kraft som bidrar till
spänningar inom olika länder. _I

_Spanien, _Storbritannien, _Belgien
och _Italien finns det politiska

partier som vill bryta sig ur och bilda egna länder.

_År #2014 hölls en folkomröstning om _Skottlands självständighet från _Storbritannien. _Drygt #55 procent av väljarna sade nej till självständighet. #2015 hölls en folkomröstning i den spanska regionen _Katalonien om självständighet från _Spanien. _En stor majoritet röstade ja, men omröstningen förklarades olaglig av spanska staten.

_Inbördeskriget i _Jugoslavien

_År #1991 utbröt ett blodigt
inbördeskrig i _Jugoslavien.

_Nationalisterna i _Kroatien ville
bryta sig ut ur _Jugoslavien medan
nationalisterna i _Serbien ville
behålla _Jugoslavien eller skapa ett
_Storserbien.

_Fredliga förändringar

_Tjeckoslovakien, som var en
självständig stat #1918--#1939 och
#1945--#1992, delades #1992 fredligt
upp i två nya länder, _Tjeckien och

_Slovakien.

#662

#113

_Tyskland delades efter andra världskriget upp i två länder, _Västtyskland och _Östtyskland. _År #1991 återförenades de båda länderna fredligt till _Tyskland igen.

::: #114 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Ord och begrepp i kapitlet

Demokrati. _Folket styr.

Fascism. _En antidemokratisk

ideologi inspirerad av

nationalismen och konservatismen.

_Människor anses vara ojämlika och

ha olika värde.

Femårsplan. _En plan för industri-

#114

#663

och jordbruksproduktionen för fem
år i taget.

Führer. _Ledare_. _Hitlers

benämning på sig själv.

Gestapo. _Den hemliga polisen i

_Tyskland #1933--#1945.

Illiberal demokrati. _Demokrati

med allmänna val och

majoritetsbeslut, men utan skydd

av minoriteter.

_Il _Duce_. _Ledaren_. _Mussolinis

benämning på sig själv.

Kommunism. _En ideologi som

strävar efter att skapa ett

klasslöst samhälle där allt ägs
gemensamt.

Koncentrationsläger. _Ett läger
dit människor som ansågs utgöra
ett hot mot nationen skickades.

Kulaker. _Bönder i _Ryssland som
ägde marken de brukade.

Kuppförsök. _Ett försök att
olagligt ta makten.

Landsflykt. _Att tvingas leva i
ett annat land för att undgå
förföljelse.

Liberal demokrati. _Fri- och
rättigheter som yttrandefrihet,

organisationsfrihet, pressfrihet
och rätt att ställa upp i val
utgör viktiga delar av demokratin.

Mellankrigstiden. Tiden mellan de
två världskrigen.

Militärdiktatur. Ett land som
stys av militären.

Nation. Ett folk som ingår i en
gemenskap. De delar samma språk,
vanor och traditioner.

Nationalism. En idé att människor
som talar samma språk och har
samma vanor och traditioner ingår
i en gemenskap.

Nazism. _En ideologi som påminner om fascismen. _Den "ariska rasen" anses ha rätt att härska över andra "raser".

Pacifism. _Att lösa konflikter på fredlig väg.

Planekonomi. _En ekonomi som kontrolleras av staten. _Det privata ägandet har avskaffats eller begränsats.

Röda. _De röda bestod av kommunisterna under ryska inbördeskriget.

Sturmabteilung (SA).

_Nazistpartiets väpnade gren.

Schutzstaffel (SS). _En väpnad gren inom nazistpartiet som skulle skydda _Hitler och andra ledande partimedlemmar.

Svartskjortor. _Beväpnade fascister klädda i svarta skjortor.

Tsar. _Den ryske kejsaren.

Tvångskollektivisera. _Staten övertar ägandet av marken från bönderna.

Vita. _De vita bestod av monarkister, liberaler och

socialister under ryska

inbördeskriget.

_Fler ord och begrepp

Exil. _Landsflykt.

Falangen. _De som stred på

_Francos sida under spanska

inbördeskriget.

Gregorianska kalendern. _Den

kalender som används av flest

länder i världen.

Holodomor. _Ukrainskt begrepp för

svälten i _Ukraina #1932--#1933.

_Sammansatt av orden holod

(hunger) och mor (hemsökelse).

Internationella kvinnodagen.

_Infördes #1910 av kvinnliga
socialister till stöd för kvinnlig
rösträtt. _Firas sedan #1917 den
#8 mars varje år.

::: #115 ::::::::::::::::::::::::::::::

Julianska kalendern. _En äldre
kalender där det är #13 dagars
förskjutning i förhållande till
den gregorianska kalendern.

_Oktoberrevolutionen i _Ryssland
skedde enligt den gregorianska
kalendern i november.

Ockupationsmakt. _Ett land som

#670

#115

ockuperar ett annat land.

Republikanska sidan. _De som stred
på regeringens sida under spanska
inbördeskriget.

Världsherravälde. _Att styra eller
kontrollera hela världen.

_Frågor till texten

s. #104

#1. _Vilka olika sätt användes för
att kräva rösträtt och demokrati?

#2. _Vad fanns det för problem under
mellankrigstiden som gjorde
människor tveksamma till
demokrati?

#115

#671

s. #105

#3. _Vad förenar människor som ingår
i samma gemenskap enligt
nationalismen?

s. #106

#4. _Vilka idéer har fascismen?

#5. _Hur tog fascisterna makten i
_Italien?

s. #107

#6. _Vad är en militärdiktatur?

#7. _Vad ville _Japan uppnå under
#1930- och #1940-talen?

#8. _Hur tog fascisterna makten i
_Spanien?

#672

#115

s. #108--#109

#9. _Vilka idéer har nazismen?

#10. _Hur tog nazisterna makten i
_Tyskland?

#11. _Vad gjorde nazisterna när de
hade tagit makten?

s. #110--#111

#12. _Vilka idéer har kommunismen?

#13. _Hur tog kommunisterna makten i
_Ryssland?

#14. _Vilka stred mot varandra under
det ryska inbördeskriget?

#15. _Vad gjorde kommunisterna när
de hade tagit makten?

#115

#673

s. #112--#113

#16. _Vad är det för skillnad på
liberala demokratier och
illiberala demokratier?

#17. _Vad är det för skillnad på
auktoritära och totalitära
diktaturer?

_Fråga att diskutera

#18. _En viktig orsak till de ökade
kraven på rösträtt var den ökade
läs- och skrivkunnigheten.

_Diskutera varför det är viktigt
att kunna läsa och skriva för att
kunna vara delaktig i samhället.

#674

#115

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Vad finns det för likheter och
skillnader mellan fotografierna på

_Stalin, _Mussolini och _Hitler?

_Bildbeskrivning

_Svartvita foton av diktatorerna

_Benito _Mussolini, _Adolf _Hitler

och _Josef _Stalin.

=====

::: #116 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Världskrig och folkmord under

#1900-talet

::: ::::::::::::::::::::::::::::::

_Första hälften av #1900-talets

historia domineras av de två

världskrigen och flera grymma

folkmord. _De skördade tillsammans

uppemot #100 miljoner människoliv.

_Hur kunde det ske?

_Mitt i allt elände fanns det dock

människor som gjorde motstånd och

som försökte hjälpa andra.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Ambulanser från _Frälsningsarmén
i _Kanada på väg till _Ryssland
via _London. _London, #1916.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En lång rad med
ambulansbilar med röda korsets
symbol och texten "_Salvation
_Army _Canada".

=====

_Första världskriget #1914--#1918

_En viktig orsak till att första
världskriget bröt ut var kampen om
kolonierna. _Makthavarna i de

#116

#677

europiska länderna kämpade om vem som skulle ha mest makt i Afrika och Asien.

Första världskriget kännetecknas av flera stora slag. I vart och ett av slagen dödades hundratusentals soldater. I samband med första världskriget mördades också civila på grund av den folkgrupp de tillhörde. I Osmanska riket mördades till exempel 1,2--1,5 miljoner armenier i ett folkmord.

Ryssland

Ryssland drog sig ur första

#678

#116

världskriget #1917 efter en
revolution i landet. _Efter
revolutionen utbröt ett blodigt
inbördeskrig. _Kommunisterna segrade
och skickade sina motståndare till
fång- och arbetsläger. _Många dog
där.

_Andra världskriget #1939--#1945

_Under #1930-talet var

_Storbritannien och _Frankrike

ganska försiktiga i sin hållning mot

_Tyskland. _De ville nämligen inte

bidra till att få samma spända läge

som rådde i _Europa före första

världskrigets utbrott. _ Dessutom var
många makthavare och invånare i
_ Europa räddare för _ Stalins
kommunism än för _ Hitlers nazism.

_ I _ Europa ville nazisterna
upprätta ett tyskt herravälde och
utrota och fördriva vissa
folkgrupper, särskilt judarna. _ I
_ Asien ville _ Japan skapa ett
japanskt herravälde.

::: #117 ::::::::::::::::::::::::::::::

_ Krig #1914

_ Den franske soldaten _ Joseph
_ Sallier var en av miljontals

#680

#117

soldater som stred i första världskriget. _I början av kriget, #11--#25 augusti #1914, var han placerad på en tillfällig förläggning i staden _Melun. _Livet där beskriver han som enformigt.

_Om dagboken

_Joseph _Sallier skrev i sin dagbok fram till den #9 december #1914. _Varje dag skrev han om hur dags på morgonen de väcktes och hur vädret var. _Det gjorde han kanske för att bibehålla en känsla av vardag under krigets grymheter.

_Joseph _Sallier dog i början av #1915 i bergsområdet _Ardennerna i sydöstra _Belgien. _Han efterlämnade en son vid namn _Stéphane.

_Joseph _Salliers familj

_Joseph _Salliers son, _Stéphane, stred i sin tur i andra världskriget. _Han tillfångatogs av tyskarna i slaget vid _Sedan den #12 maj #1940 och satt ett år i fångläger. _Han överlevde andra världskriget och fick barn, barnbarn och barnbarnsbarn.

_Utdrag ur _Joseph _Salliers dagbok

"_Kriget #1914 à...ù _Den #24

augusti på kvällen sover vi som

vanligt utan att frukta det som

väntar oss. _Klockan tre på morgonen

väcks vi bryskt av sergeanten _David

som frågar efter frivilliga à...ù

_Alla tystnar. _Det är begärt, från

högkvarteret tror jag, att #1 #000

man åker à...ù _Det finns några

frivilliga, men väldigt få. à...ù

_Med vetskap om att jag åker, går

jag för att träffa _Joseph _Grenet

à...ù högre upp på _St

#117

#683

_Barthelemygatan à...ù. _Jag berättar för honom om min avfärd, och han berättar för mig att även han ska ge sig av. _Jag är glad över att vi åker tillsammans och vi går för att skåla hos _Ruben. à...ù

_Timmen för avfärd närmar sig. _Vi äter mat, lunchen är generös.

_Meluns unga damer ger oss blommor och syr oss band i trikolorens färger.

_Alldeles blommiga, som om vi skulle gå på fest går vi à...ù för att hämta ammunition, en basker och

identitetsbricka etc. à...ù

_Till slut är vi vid stationen för att kliva ombord à...ù _Hela _Meluns befolkning har följt oss, vi klättrar upp i boskapsvagnarna à...ù det är varmt. hjärtat tungt trots allt. _Klockan är ungefär ett när tåget sätts i rörelse. _Resan går lugnt till, vi vet inte vart vi ska."

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Fransmannen _Joseph _Salliers
dagbok från första världskriget.
_Guerre är franska och betyder

#117

#685

krig.

_Bildbeskrivning

_Upplagen anteckningsbok med

handskriven text. _En stor rubrik

på vänstra sidan lyder: "_Guerre

#1914".

=====

::: #118 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Orsaker till första världskriget

_De som levde under första

världskriget kallade det för det

stora kriget. _Det deltog #32 länder

och #70 miljoner soldater i kriget.

_Första världskriget påverkade

#686

#118

ekonomin i många länder negativt och hade stor inverkan på hela samhället.

_Före kriget trodde många att de tekniska och vetenskapliga framstegen tillsammans med den demokratiska utvecklingen skulle skapa fred, god ekonomi och rättvisa i hela världen. _Första världskriget gjorde dock slut på denna tro.

_Bakgrunden till att första världskriget bröt ut var en europeisk maktkamp bestående av imperialism, nationalism och

militarism.

=== _Bildtext/beskrivning =====

"_Pappa, vad gjorde du under det stora kriget?" _En brittisk propagandaaffisch som antyder att pappan skulle ångra sig om han inte blev soldat.

_Bildbeskrivning

_Affisch. _En man iförd kostym med väst och slips sitter i en stor fåtölj. _En liten flicka med rosett i håret sitter på hans knän med en uppslagen bok över knäet.

_På golvet intill fåtöljen leker

en pojke med tennsoldater.

_Flickan vänder sig mot mannen och
frågar:

"_Daddy, what did you do in the
_Great _War?"

_Mannen vänder sin blick mot
betraktaren.

=====

_Imperialism

_Den europeiska kampen om kolonier
i _Asien och _Afrika handlade både
om att få respekt som stormakt och
om att berika det egna landet genom
att utnyttja koloniernas resurser.

#118

#689

_För att försvara sina egna kolonier mot andra kolonialmakter och för att kunna slå ned uppror i kolonierna satsade kolonialmakterna mer och mer på militär utrustning.

_Den snabba erövringen av kolonierna gav européerna en känsla av överlägsenhet.

_Nationalism

_Nationalismen förstärkte européernas känsla av överlägsenhet även inom _Europa. _Propaganda användes för att övertyga den egna befolkningen om att just deras land

var det bästa, vilket gjorde
invånarna villiga att kriga för sitt
land. _Nationalismen användes också
för att minska konflikterna mellan
olika samhällsklasser inom landet.

=== _Bildtext/beskrivning =====

"_Gud vare med dig!" _Ett tyskt
propagandavykort från första
världskriget.

_Bildbeskrivning

_Ett färglagt vykort bär en bild
av några tyska soldater på marsch
genom ett sommargrönt landskap.

_Ovanför soldaterna står texten

"_Gott sei mit _Dir!" där anfangen
(det starkt förstörade inledande
_G:et i texten) innehåller en
teckning som föreställer i liten
flicka som sitter upp i sängen och
ber med knäppta händer.

_Under anfangen återges ett
järnkors (tysk medalj) med ett
röd-vit-svart band.

_Även några änglagestalter skymtar
bland molnen ovanför soldaterna.

=====

_Militarism

_Militarism innebär att ett land har stor militär makt. _Landet kan då visa nationell styrka och även försvara sina gränser, kolonier och ekonomiska intressen.

_Tyskland och _Storbritannien påbörjade en militär kapprustning.

_Andra länder drogs in i kapprustningen. _De tävlade om att skaffa sig större arméer och flottor samt fler och farligare vapen.

_Mellan #1890 och #1914 fördubblades

de europeiska arméerna i storlek genom införandet av allmän värnplikt. I länder med god ekonomi och stora arméer kunde militären få ett ökat inflytande på politiken.

Militärallianserna

Länder i en militärallians hjälper varandra i händelse av krig.

Det fanns två allianser under första världskriget.

Ententen: Ententen bestod från början av Storbritannien,

Frankrike och Ryssland. År

1914 gick Japan med och Italien

gick med #1915. __USA gick in i
kriget #1917 och stred då på
_Ententens sida.

é _Centralmakterna: _Centralmakterna
bestod från början av _Tyskland,
_Österrike-_Ungern och _Italien.
_Italien drog sig dock ur innan
kriget började. _År #1915 anslöt
sig _Bulgarien och _Osmanska
riket.

_Skotten i _Sarajevo

_Den #28 juni #1914 mördades
_Österrike-_Ungerns tronarvinge
_Franz _Ferdinand och hans hustru

_Sophie von _Chotek i _Sarajevo, som
då låg i _Österrike-_Ungern.

_Mördaren, _Gavrilo _Princip,
tillhörde den serbiska
terrororganisationen _Svarta handen
vars mål var att skapa ett _Stor-
_Serbien. _Attentatet kallas
"_Skotten i _Sarajevo" och kom att
utlösa första världskriget.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Franz _Ferdinand och _Sophie von
_Chotek strax innan de mördas.

_Sarajevo, #1914.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Det österrikiska kronprinsparet går ned för en trappa på väg mot en framkörd öppen bil.

_På ömse sidor av trappan har rader av vördnadsfulla män ställt upp sig. _Franz _Ferdinand är iförd uniform med plym prydd hjälm medan hans maka bär en hatt med fjädrar och en ljus klänning.

=====

#119

#697

"_Svarta veckan" -- första

världskrigets början

_Efter mordet på _Franz _Ferdinand
krävde _Österrike-_Ungern att få

vara med i polisutredningen om

mordet, men _Serbien gick inte med

på det. _Den #28 juli förklarade

_Österrike-_Ungern krig mot

_Serbien. _Det blev starten på

"_Svarta veckan", då _Europas länder

på grund av sina militärallianser

förklarade krig mot varandra.

_Ryssland, som stod _Serbien nära,

gjorde sin armé redo för strid den

#698

#119

#29 juli. _Tyskland uppfattade det som en krigsförklaring och krävde att den ryska armén skulle dras tillbaka, men _Ryssland vägrade att dra tillbaka den. _Den #1 augusti förklarade därför _Tyskland krig mot _Ryssland.

_Den #3 augusti förklarade _Tyskland även krig mot _Frankrike. _För att kunna anfälla _Frankrike valde _Tyskland att invadera _Belgien som var neutralt. _Den #4 augusti förklarade _Storbritannien krig mot _Tyskland.

::: #120 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Första världskriget #1914--#1918

_När första världskriget började sade de krigförande ländernas ledare att kriget skulle vara över på fyra veckor. _Kriget ansågs vara "kriget som skulle göra slut på alla krig".

_Människor trodde på dem och soldaterna åkte villigt iväg till fronten för att strida, men kriget skulle visa sig pågå i fyra år.

=== _Bildtext =====

_En tysk soldat med blomförsedd hjälm på väg ut i kriget följs av

#700

#120

en kvinna som bär hans gevär.

=====

_Västfronten

_Väster om _Tyskland, där

_Tyskland krigade mot _Frankrike och

_Storbritannien, fanns västfronten.

_Tysklands plan var att snabbt slå

ut _Frankrike och sedan satsa sina

resurser för att vinna kriget mot

_Ryssland. _Den planen sprack redan

i september #1914. _Den tyska armén

kunde inte avancera längre västerut

och de brittisk-franska styrkorna

kunde inte tvinga tillbaka tyskarna

#120

#701

-- fronten stod stilla.

_Ibland gjordes försök att avancera. _Soldaterna sprang mot fienden. _De var enkla måltavlor för beskjutning med kulsprutor eftersom träd och annan växtlighet hade sprängts bort. _De dödade soldaterna fick ofta ligga kvar då det var för farligt att hämta kropparna.

_För att skydda sig grävdes skyttegravar. _De sträckte sig ända från _Engelska kanalen ner till _Schweiz. _I skyttegravarna var det ständigt blött och fuktigt, vilket

#702

#120

gjorde många soldater sjuka.

_Senapsgas, stridsvagnar och flyg

_Ingen sida kunde vinna terräng.

_Nya vapen utvecklades för att bryta

dödläget. _År #1915 började olika

former av gas användas. _År #1917

användes senapsgas för första

gången. _Soldaterna riskerade att

bli blinda, få allvarliga frätskador

eller dö av gasen.

_Stridsvagnar var en annan nyhet.

_För att försvara sig mot dem

utvecklades stridsvagnsminor.

_Flygplan användes främst för

spaning. _I vissa fall kastades
bomber ut för hand från flygplanen.

_Stora slag

_Ett sätt att försöka nå framgång
i kriget var stora slag. _I slaget
vid _Verdun i _Frankrike #1916 dog
och skadades över en miljon soldater
i strider som pågick under tio
månader. _I slaget vid _Somme #1916,
också det i _Frankrike, dog och
skadades över en miljoner soldater.
_Inget av slagen ledde till något
avgörande.

::: #121 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Under våren #1918 gick _Tyskland till storoffensiv med en serie anfall på västfronten, men offensiven misslyckades. _I juli samma år inledde _Ententen, nu med __USA:s hjälp, en motoffensiv som gjorde att _Tyskland förlorade kriget. _I de två offensiverna dog och skadades #3,4 miljoner människor.

_Östfronten

_Öster om _Tyskland, där _Tyskland krigade mot _Ryssland, fanns

#121

#705

östfronten. _På östfronten rörde sig arméerna fram och tillbaka över stora områden.

_Det var svårt att förse arméerna med mat och krigsmaterial.

_Civilbefolkningen drabbades hårdare än på västfronten eftersom östfronten rörde sig fram och tillbaka flera gånger över ett och samma område.

_Centralmakterna lyckades tidigt tvinga tillbaka ryska armén in i

_Ryssland. _De fick förstärkning av

_Bulgarien #1915 och tillsammans

#706

#121

slog de ut _Serbien i kriget.

_Ryssland drog sig i november #1917
ur kriget på grund av revolutionen i
landet.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Kartan visar några av länderna
som ingick i _Ententen, bland
annat _Storbritannien, _Frankrike,
_Ryssland och _Italien. _I
_Centralmakterna ingick _Tyska
riket, _Österrike-_Ungern,
_Bulgarien och _Osmanska riket.

_Några länder såsom

_Nederländerna, _Schweiz och

_Albanien var neutrala.

_Västfronten respektive östfronten nådde som längst till de heldragna linjerna. _Några av de största slagen är markerade med x på kartan.

_Bildbeskrivning

_Europakarta. _Allianserna i

_Europa under #1:a världskriget.

_Kartan återges:

_Ententen:

é _Storbritannien

é _Frankrike

é _Belgien

é _Italien

é _Ryssland

é _Serbien

é _Montenegro

é _Rumänien

é _Grekland

_Centralmakterna:

é _Tyska riket

é _Österrike-_Ungern

é _Bulgarien

é _Osmanska riket

_Neutrala länder:

é _Spanien

é _Schweiz

é _Nederländerna

é _Danmark

é _Norge

é _Sverige

é _Albanien

_Västfrontens utsträckning:

_Fronten omfattade en del av

nordvästra _Frankrike i norr,

fortsatte utmed fransk-tyska (och

norra schweiziska) gränsen för att

sedan löpa genom den

nordöstligaste delen av _Italien.

_Den följde sedan _Adriatiska

havets västra kust ned till den

sydligaste delen av _Albanien där
den löpte tvärs över den
nordligaste delen av _Grekland.

_Östfrontens utsträckning:

_Frontlinjen löpte längs med
nuvarande gränsen mellan _Estland
och _Lettland i väster och
_Ryssland i öster och vidare genom
östra _Vitryssland och den
nordligaste delen av _Ukraina för
att sluta där floden _Don mynnar
ut i _Azovska sjön (norr om
_Svarta havet).

_ Några slagfält:

é _ Somme och _ Verdun i norra
_ Frankrike #1916

é _ Gallipoli vid nordvästra
_ Turkiets kust (sundet
_ Dardanellerna) #1915--#16.

=====

::: #122 ::::::::::::::::::::::::::::::

_ Kriget i _ Mellanöstern

_ Ententen försökte skapa en ny
front för att avgöra kriget. _ En
sådan bildades #1915 vid _ Gallipoli
västsydväst om _ Istanbul. _ Där stod
ett av de värsta slagen under första

#712

#122

världskriget med ungefär #470 #000

döda. _Störst förluster hade

_Osmanska riket som vann själva
slaget, men som förlorade kriget.

_Riket försvagades ytterligare av
att briterna stödde arabiska uppror
mot det osmanska styret.

_Kriget i _Asien

_Japan spelade en viktig roll mot
den tyska flottan i sjökriget som

utspelade sig i _Stilla havet och i

_Indiska oceanen. _Japan erövrade
med hjälp av briterna

_Jiaozhouområdet i _Kina och tre

#122

#713

ögrupper i _Stilla havet. _I _Kina,
som stod på _Ententens sida, var de
besvikna över att _Japan fick
behålla _Jiaozhouområdet i
_Versaillesfreden.

_Ubåtskrig leder till att __USA går
med i kriget

_Tyskland anföll civila fartyg,
handelsfartyg och passagerarfartyg
som var på väg till _Storbritannien
med ubåtar. _Anfallen pågick under
åren #1914--#1915 och #1917--#1918.

_Syftet var att skära av

_Storbritanniens försörjning.

_Anfallen skadade även amerikanska ekonomiska intressen, men ___USA valde att hålla sig utanför kriget.

_År #1915 pressade ___USA _Tyskland att upphöra med anfallen mot de civila fartygen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_En tysk ubåt sköt en torped mot det brittiska passagerarfartyget

_Lusitania utanför _Irland den #7

maj #1915. _Fartyget sjönk inom

#18 minuter och #1198 människor

miste livet. #128 av dem var från

___USA. _Förutom passagerare

transporterade fartyget

ammunition.

_Bildbeskrivning

_Illustration. _En torped

exploderar vid fören på en väldig

passagerarångare som för den

brittiska flaggan.

_I det vänstra övre hörnet av

bilden är ett fotoporträtt av den

tyske amiralen von _Tirpitz

infogat tillsammans med en tysk

örlogsflagga (_En svart örn i

mitten på ett stort svart kors som

har ett infogat malteserkors i

sitt övre vänstra fält).

=====

_År #1917 återgick _Tyskland till
att attackera civila fartyg eftersom
_Ententen hade hindrat _Tysklands
handel med utlandet. _Det hade
bidragit till stor matbrist i
_Tyskland med cirka #700 #000 civila
dödsoffer på grund av svält.

_Tysklands ubåtskrig ledde till
att __USA förklarade krig mot
_Tyskland den #6 april #1917.

_Större

#122

#717

::: #123 ::::::::::::::::::::::::::::::

mängder amerikanska trupper sattes dock först in #1918.

_Kolonierna

_Första världskriget var från början en europeisk konflikt som kolonierna drogs in i. _Det pågick strider i gränsområden mellan de tyska kolonierna å ena sidan och de franska och de brittiska kolonierna å andra sidan. _Efter kriget hamnade samtliga tyska kolonier under brittisk eller fransk kontroll.

_För krigföringen i _Afrika

#718

#123

värvades soldater från de afrikanska kolonierna. _För krigföringen i _Europa värvades ungefär en halv miljon soldater från _Afrika och upp till #1,5 miljoner soldater från _Indien samt soldater från _Västindien.

_Från _Australien, _Nya _Zeeland, _Kanada och _Sydafrika kom #1,3 miljoner soldater. _Därutöver värvades hundratusentals arbetare från bland annat _Kina och _Egypten för att underhålla skyttegravssystemet, för att

reparera vägar, broar och hamnar och
för att bära förnödenheter i
_Europa.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Franska soldater från _Senegal.

_Dardanellerna, _Osmanska riket,

#1915.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Några afrikanska
soldater vilar i en skyttegrav med
sina vapen bredvid sig.

=====

#720

#123

_Oro i _Europa och revolution i
_Ryssland

_År #1917 var ett svårt år i hela
_Europa. _Det rådde matbrist och
krigströtthet. _Även i det neutrala
_Sverige förekom hungerkravaller.
_Demonstrerande människor, främst
kvinnor, krävde mat.

_I _Ryssland förvärrade kriget
problemen som bland annat bestod av
förtryck och hunger. _Dessutom hade
miljontals ryska soldater stupat i
kriget och #4--#6 miljoner ryssar
var antingen sårade eller tagna som
#123 #721

krigsfångar. _Efter revolutionen

#1917 drog sig landet ur kriget.

_Krigsslutet

_I oktober #1917 drog sig också

_Italien ur kriget efter flera

förluster. _Eftersom _Ryssland också

hade dragit sig ur blev det möjligt

för _Tyskland att satsa på en

storoffensiv på västfronten i mars

#1918. _De tyska soldaterna möttes

dock av amerikanska soldater som

ännu inte hade tröttat ut sig i

kriget. _I september #1918 meddelade

den tyske generalen _Ludendorff de

#722

#123

tyska ledarna att kriget var förlorat.

_Ententen ville inte förhandla om fred med den odemokratiska tyska regeringen. _Den tyske kejsaren avgick därför från tronen den #9 november #1918 och _Tyskland utropades till republik. _Den #11 november #1918 ingick _Ententen vapenstillestånd med den nya tyska regeringen. _Att kriget äntligen var över var en lättnad för alla.

_Spanska sjukan

_I slutet av kriget bröt en dödlig

#123

#723

influenta ut. _Från mars #1918 till juni #1920 härjade den i hela världen. _Den uppmärksammades först i de spanska tidningarna och fick därför namnet spanska sjukan. _Cirka #500 miljoner insjuknade och #50--#100 miljoner dog. _Dödligheten var hög bland unga vuxna.

::: #124 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Andra sidor av kriget

_Hela samhället påverkades av kriget. _Makten centraliserades för att soldater och material skulle kunna organiseras bättre.

_Industrierna tvingades producera
för krigets behov.

_Kvinnors arbete under kriget

_När männen skickades ut i kriget
fick fler kvinnor än någonsin arbeta
och få lön, så kallat lönearbete.

_Yrken som tidigare inte hade varit
tillåtna för kvinnor, till exempel
sotare, lastbilsförare,
lantbruksarbetare och
fabriksarbetare inom den tunga
industrin, blev nu tillåtna för
kvinnor. _Kvinnliga soldater fanns
bara inom den ryska armén.

_De farligaste arbetsplatserna var
i vapen- och ammunitionsfabrikerna.

_Att vara sjuksköterska vid fronten
var också mycket farligt.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Tre sjuksköterskor som arbetar
för _Röda _Korset i _Verdun.

_Frankrike, #1916.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Tre sjuksköterskor står
bredvid en lastbil vid en stor
port. _Deras långa dräkter i svart
och vitt och långa vita dok får
dem att likna nunnor.

#726

#124

_I bakgrunden står några franska soldater i gråblå uniformer och skärmmössor.

=====

_Civila under kriget

_Civilbefolkningen drabbades av strider, plundring och våldtäkter.

_Under kriget ransonerades mat och andra varor, vilket innebar att varje hushåll bara hade rätt att köpa en viss mängd av en vara.

_Att försörja sina barn och släktingar var en tung börda som främst vilade på kvinnorna. _Svält,

#124

#727

sjukdomar och brist på kol för
uppvärmning och matlagning
försvårade deras liv.

_En del områden drabbades inte av
kriget. _Där kunde civila ibland
leva som vanligt, till exempel gå på
bio. _Den här känslan av fred
chockade många soldater som kom hem
på permission, en kort ledighet.

_Propaganda och censur

_De krigförande länderna använde
propaganda för att få folkets stöd
under kriget. _I början av kriget
var stödet stort bland både män och

kvinnor. _Många trodde att kriget snabbt skulle vara över och att just deras land skulle vinna. _Ju längre kriget pågick desto mer intensiv blev propagandan. _Barnen möttes av propaganda i skolan och även hemma i form av krigsleksaker.

_Propagandan som riktades mot soldaterna hade som syfte att öka deras vilja att fortsätta strida.

_Fiendens brutalitet överdrevs eller så framställdes fienden som en "underlägsen ras".

_Tidningarna förhindrades att

kritisera kriget. _När staten förhindrar spridning av vissa nyheter kallas det censur.

_Pacifism

_Före kriget var pacifismen, viljan att lösa konflikter fredligt, stark. _Under kriget sågs pacifism som landsförräderi och många pacifister råkade illa ut.

_Krigsmotståndet var stort bland socialisterna i olika länder. _De ansåg att "arbetare inte ska skjuta arbetare".

_I juli #1914 höll _Europas

socialistpartier ett krismöte i
_Bryssel. _Där manade den franske
socialisten _Jean _Jaurès till stor
strejk om det skulle bli krig.

::: #125 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Han uppmanade också soldater att
inte åka till fronten. _Jaurès
mördades av en krigshetsare #1914.

_Samma vecka demonstrerade
hundratusentals personer mot kriget
i både _Paris och _Berlin.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Jean _Jaurès under en protest mot
införandet av treårig

#125

#731

militärtjänst. _Paris, maj #1913.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En svartklädd

_Jaurès som står uppe på ett
podium dricker ur ett glas.

_Nedanför, och framför, honom
skymtar publikens många hattar.

=====

_I _Tyskland röstade _Clara _Zetkin
och andra socialister i riksdagen
mot att låna pengar för att ha råd
med krig. _Hon menade att "kriget
inte är vårt". _Zetkin fängslades
samma år.

#732

#125

_Den engelske socialisten _William
_Holliday ansåg att fienden fanns
inom landet. _Han dömdes till tre
månaders hårt straffarbete och dog i
fängelse #1916.

_Myteri och desertering

_Soldaterna utsattes för hård
militär disciplin och minsta
motstånd straffades hårt. _År #1918
förekom ett utbrett myteri, en
vägran att lyda order, inom den
tyska armén och flottan.

_I _Frankrike, _Italien och i
_Osmanska riket deserterade många

#125

#733

soldater. _De flydde från kriget.

_Många av dem greps och dömdes till döden.

_En del soldater skadade sig själva, till exempel genom att skjuta sig i handen för att inte kunna kriga mer.

_I flera soldaters brev hem har det framkommit att många av dem identifierade sig med motståndaren "som inte heller ville kriga".

_Ilskan riktades i stället mot dem som hade orsakat kriget.

_Julfreden #1914

_Julen #1914 uppstod ett spontant vapenstillestånd på västfronten mellan tyska soldater på den ena sidan och franska och brittiska soldater på den andra.

_Båda sidor sjöng julsånger och de kom överens om att inte skjuta på varandra. _Soldaterna lämnade skyttegravarna, skakade hand och bytte mat och cigaretter. _De spelade även en fotbollsmatch mot varandra samt hjälpte varandra att begrava sina döda.

#125

#735

_Vapenstilleståndet fortsatte.

_Soldaterna sköt endast över huvudet på varandra. _Militärledningarna som firade jul långt från fronten blev ursinniga när de kom tillbaka och förbjöd efter det all vänskap med fienden. _Den #15 januari #1915 återupptogs striderna igen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Brittiska och tyska soldater firar jul tillsammans under ett spontant vapenstillestånd.

_Julfreden, #1914.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Varmt klädda

brittiska och tyska soldater umgås
vänskapligt.

=====

#125

#737

#738

#125

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym nio av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till [anpassningsfunktionen~àspsm.se](mailto:anpassningsfunktionen@aspsm.se)

_ I i

_Innehåll till volym nio

_Siffran inom parentes hänvisar till
svartskriftsbokens sidor.

_Konsekvenser av första

världskriget (#126) #739

_Mellankrigstiden

#1918--#1939 (#128) #751

_Ord och begrepp (#133) ... #785

_Fler ord och begrepp (#133)

..... #792

_Frågor till texten (#134)

..... #796

_Andra världskriget

#1939--#1945 (#136) #803

_I

_ I i

::: #126 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Konsekvenser av första världskriget

_Under första världskriget dog drygt tio miljoner soldater och #20 miljoner sårades. _Dessutom dog ungefär sju miljoner civila, främst av svält och sjukdomar.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Fransk krigskyrkogård från första världskriget nära gränsen till _Belgien.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En kyrkogård med långa rader av likadana träkors

(här och där uppblandade med muslimska eller judiska gravstenar) .

_Bortom kyrkogården ligger ett slättlandskap med milsvida åkrar kantade av alléer med lågvuxna kala lövträd.

=====

_Efter kriget led många före detta soldater av psykiska problem orsakade av kriget. _Det ledde till ökad alkoholism, kvinnomisshandel och fler självmord.

_Kriget skapade dessutom en

generation av män som var vana vid våld och massdöd. _Historiker anser att det dels underlättade för både _Mussolini och _Hitler att komma till makten och dels att det bidrog till våldet och massmördandet under andra världskriget.

_Relationen mellan kvinnor och män

_Kriget skakade om familjerna.

_Kvinnorna hade under kriget upplevt en stor oro för sina fäder, bröder, söner och makar, men de hade också upplevt en ny frihet. _Efter kriget ville de återvändande männen

fortsätta sina liv som före kriget.

_Krigsveteranerna upphöjdes som hjältar. _Kvinnornas insatser under krigsåren förminskades däremot och de tvingades delvis bort från sina arbeten som de hade haft under kriget.

_Eftersom kvinnorna hade blivit mer självständiga och de hemkommande soldaterna inte fick hjälp att bearbeta sina psykiska problem ökade antalet skilsmässor. _Det stora underskottet på män ledde också till att födelsetalen sjönk.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Arbetande kvinnor i en
ammunitionsfabrik. _Arbetet var
mycket farligt, men mycket bättre
betalt än hushållsarbete.

_Storbritannien, #1915.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En rad kvinnor
sitter framför varsin roterande
trumma och plockar ner något i
metallådor. _Bakom dem står stora
vagnar med lådor som sköts av en
kepsklädd man.

=====

#126

#743

_Versaillesfreden #1919

_Efter kriget förhandlades villkoren för fred fram. _Det skedde #1919 i _Versailles utanför _Paris.

_Tyskland tilläts inte delta i förhandlingarna. _Det blev en fred med mycket hårda villkor för

_Tyskland. _Landet förklarades skyldigt till kriget och tvingades betala ett krigsskadestånd på #132 miljarder guldmark till

segrarmakterna på #40 år. _År #1932 slutade segrarmakterna att kräva in skadeståndet.

#744

#126

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Officerare tillhörande _Ententen
står på stolar och bord för att
kunna se när _Versaillesfreden
undertecknas. _Versailles, #28
juni #1919.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En sal med högt
tak och svart-vit-rutigt stengolv
där den bortre väggen består av
stora fönster.

_Salen är möblerad med soffor,
fåtöljer, stolar och bord.

_Flera franska och brittiska

#126

#745

officerare samt ett fåtal
civilklädda har ställt sig på
stolar och bord eller på
fåtöljernas höga armstöd för att
bättre kunna se in genom den
glasklädda väggen.

=====

::: #127 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Landskapen _Alsace och _Lorraine
återlämnades till _Frankrike. _Delar
av _Tyskland tillföll de nybildade
länderna _Polen och
_Tjeckoslovakien. _Tyskland fick
också lämna ifrån sig alla sina

#746

#127

kolonier till segrarmakterna.

_ Mellan floden _ Rhen och den franska gränsen fick det inte finnas någon militär. _ Värnplikten förbjöds i _ Tyskland, flygvapnet upplöstes och flottan skars ned. _ För tyskarna var freden förnedrande.

_ Nationernas _ Förbund

_ För att undvika framtida krig bildades _ Nationernas _ Förbund (__NF) #1920. _ Det bestod av första världskrigets segrarmakter, förutom __USA, och länder som hade varit neutrala.

__NF hade som mest #50 medlemmar.

_Tyskland blev medlem #1926 och gick ur #1933 efter nazisternas maktövertagande. __NF lyckades lösa ett par mindre konflikter, men kunde inte förhindra andra världskriget.

_Gamla riken sönderfaller

_Av _Osmanska rikets områden i

_Mellanöstern skapades länderna

_Syrien, _Irak och _Libanon. _Under

mellankrigstiden kontrollerades de

tre länderna av _Frankrike och

_Storbritannien på uppdrag av __NF.

_Gränserna för de här länderna

#748

#127

skapades utan att hänsyn togs till
var olika folkgrupper bodde.

_Dagens _Turkiet, som grundades
#1923, är det som återstår av
_Osmanska riket. _Ur _Österrike-
_Ungern bildades _Österrike,
_Ungern, _Tjeckoslovakien och
_Jugoslavien.

_År #1922 blev _Ryssland, fem år
efter ryska revolutionen #1917, det
kommunistiska _Sovjetunionen.

_Finland, _Estland, _Lettland,
_Litauen och _Polen blev
självständiga länder. _Det tyska

kejsardömet blev en republik med en kort period av demokrati.

_Folkens rätt till självbestämmande

_De nya landgränserna drevs igenom av __USA:s president _Woodrow

_Wilson som menade att varje folk har rätt till självbestämmande.

_Hans idé var att varje folk skulle bilda ett eget land. _Blandningen av olika folkgrupper i _Europas länder gjorde det dock omöjligt. _I stället orsakade de nya landgränserna framtida konflikter.

_Tio miljoner tyskar bodde

plötsligt utanför landets tidigare gränser. _ Dessa landområden tog nazisterna tillbaka under åren före andra världskriget.

_ Polska och ungerska minoriteter fanns i _ Tjeckoslovakien. _ Det levde ungrare i _ Rumänien och i _ Jugoslavien levde det många olika folkgrupper.

::: #128 ::::::::::::::::::::::::::::::

_ Mellankrigstiden #1918--#1939

_ Efter första världskrigets elände följde en ny tid av framtidstro.

_ Ekonomin blev mycket bättre.

#128

#751

_Kvinnors frihet och inflytande ökade. _Ny musik och nya danser ledde till att #1920-talet kallas "det glada tjugotalet".

_Uppfinningar gjordes som förbättrade radion och flygplanen.

_Vändpunkten kom #1929 med en kraftig nedgång i världsekonomin och en framväxt av diktaturer som förde en aggressiv utrikespolitik. _De försökte med hot och våld få igenom sina utrikespolitiska mål.

_Krigsskadestånd och hyperinflation

_Tyskland hade mycket svårt att

betala sitt krigsskadestånd.

_Franska och belgiska trupper

ockuperade #1923--#1925 _Ruhrområdet

i västra _Tyskland för att tvinga

_Tyskland att betala sina skulder.

_Den tyska regeringen lät trycka

fler sedlar för att kunna betala

krigsskadeståndet och lånen som

_Tyskland hade tagit under kriget.

_Med fler sedlar sjönk pengarnas

värde kraftigt, så kallad

hyperinflation. _Den tyska ekonomin

försämrades ytterligare. _Många

tyskar blev utfattiga under

#128

#753

hyperinflationen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Tyskt frimärke för tio miljoner
mark under hyperinflationen.

_Berlin, #27 oktober #1923.

_Bildbeskrivning

_Rött frimärke som är stämplat med
datumet #27.10.23 följt av
siffrorna #11--#12_N.

_Nedtill anges beloppet

#10 #000 #000.

=====

_Uppgång i ekonomin

_Under andra halvan av #1920-talet

#754

#128

förbättrades ekonomin i världen.

__USA stödde _Tyskland med lån och investeringar. _Tyskland kunde nu börja betala av sitt krigsskadestånd till _Frankrike och _Storbritannien.

_Det innebar att de båda länderna i sin tur kunde betala av sina egna skulder som de hade till __USA.

_Förhållandet mellan _Tyskland och _Frankrike förbättrades något.

=== _Bildtext/beskrivning =====

"_Det glada tjugotalet" innebar en ökad frihet för många kvinnor.

_Korta frisyrer och mer praktiska

kläder blev moderna liksom olika
sporter. _Kvinnor på stranden i
_Brighton. _England, #1925.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Fyra unga

kvinnor springer skrattande hand i
hand på den våta sanden på en
havsstrand. _De är alla iförda en
sorts baddräcker där nederdelen är
utformade som ett slags korta
shorts medan överdelen är ärmlös
med v-formad urringning.

=====

_Handel med aktier

_Under #1920-talet var det många som försökte bli rika genom att handla med aktier på börsen. _Aktier är andelar av ett företag som låter aktieägarna få del av företagets vinst.

_Det många inte tänkte på var att aktiernas värde går upp och ner beroende på hur det går för de olika företagen. _Aktierna blev dyrare när allt fler människor köpte aktier.

_De allra flesta trodde att värdet på aktierna skulle fortsätta stiga

och de köpte aktier för alla sina besparingar. _Andra köpte aktier för lånade pengar.

::: #129 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Börskraschen #1929

_Under våren #1929 minskade både försäljningen av bilar och produktionen av stål i __USA. _Trots det steg priserna på aktier under sommaren. _Torsdagen den #24 oktober #1929 störtdök börsen i _New _York. _Alla aktier minskade kraftigt i värde.

_Vid börskraschen i __USA

#758

#129

förlorade många människor sina
besparingar eller hamnade i skuld.

_Många banker gick i konkurs då de
hade investerat privatpersonernas
sparpengar i aktier. _Andra banker
gick i konkurs när deras kunder kom
för att ta ut alla sina besparingar.

_Den stora depressionen på #1930-
talet

_Den stora depressionen var en
kraftig nedgång i den amerikanska
ekonomin. _Företagen som hade
förlorat pengar sade upp många av
sina anställda för att sänka sina

kostnader. _Företagen som hade hamnat i ekonomisk kris undvek onödiga inköp, vilket ledde till fler nedskärningar och slutligen till massarbetslöshet. _Jordbrukarna drabbades också på grund av en minskad efterfrågan och flera års torra och missväxt. _Miljontals människor tvingades lämna sina hem. _De reste från stad till stad för att hitta arbete.

_Den stora depressionen spred sig fort från __USA till _Europa och andra delar av världen som var

kopplade till den amerikanska
ekonomin.

=== _Bildtexter/beskrivningar =====

_Sjubarnsmamman _Florence

_Thompson på jakt efter arbete

under depressionen. _Foto av

_Dorothea _Lange. __USA, #1936.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En kvinna med

uppgivet ansiktsuttryck sitter med

ett litet spädbarn i famnen medan

ett äldre barn med rufsigt hår

lutar hakan mot hennes axel.

_Bakom henne skymtar en tältduk

#129

#761

som är upphängd på en grov stör.

_En fotogenlampa ligger bredvid henne. _I bakgrunden skymtar ett landskap med buskvegetation.

_Arbetslösa i matkö. _Sverige, #1933.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Vy längs en kullerstensbelagd innerstadsgata.

_På ena sidan av gatan sträcker sig en till synes ändlös kö som är så bred att de köande inte får plats på trottoaren.

_Kris i _Tyskland

_Tyskland var beroende av amerikanska lån och investeringar för att klara sin ekonomi. _Lånen upphörde dock när krisen slog till i __USA. _I _Tyskland höjdes därför skatten samtidigt som lönerna sänktes för de statligt anställda liksom arbetslöshetsersättningen sänktes för de arbetslösa.

_Konsumtionen sjönk och arbetslösheten steg. _I februari #1932 var den uppe i #34 procent.

_Den tyska medelklassen förlorade
#129 #763

liksom medelklassen i __USA sina besparingar.

_De ekonomiska problemen gynnade nazisterna. _Många i _Tyskland lyssnade till nazisternas enkla lösningar på de svåra problemen.

::: #130 ::::::::::::::::::::::::::::::

__USA:s svar på krisen

_Franklin _D. _Roosevelt vann presidentvalet i __USA #1932. _Strax efteråt inledde han en politik kallad "the _New _Deal".

_Jordbrukare och arbetslösa fick stöd. _Nya arbetstillfällen skapades

genom att bygga ut elektriciteten på landsbygden och genom att bygga nya vägar, broar och flygplatser.

_Syftet var att få invånarna i ___USA att börja handla igen och därmed få fart på ekonomin.

_Det var först sedan ___USA gått med i andra världskriget #1941 som ekonomin kom i gång ordentligt.

_Produktionen av vapen, skepp och flygplan minskade arbetslösheten.

_När fler fick arbete ökade konsumtionen av vanliga varor.

_Krig och konflikter under
mellankrigstiden

_Under mellankrigstiden förde
_Japan, _Italien och _Tyskland en
aggressiv utrikespolitik. _Deras
politik orsakade flera konflikter.

_Italien invaderar _Etiopien

_Italiens fascistiske ledare
_Mussolini ville återupprätta
romarriket och han såg hela

_Medelhavsområdet som _Italiens
intresseområde. _För att utöka sin
makt invaderade _Italien _Etiopien.

_Med #250 #000 soldater gick
#766

#130

_Italien till offensiv i oktober
#1935. _Huvudstaden _Addis _Abeba
flygbombades och senapsgas användes.

_Etiopiens ledare _Haile _Selassie
värdjade om omvärldens stöd. _Varken

_Storbritannien eller _Frankrike
ville dock ingripa mot _Italien.

_Det berodde på att _Italien ännu
inte var allierad med _Tyskland.

_Storbritannien och _Frankrike
trodde att ett fördömande av

_Italien skulle innebära att

_Italiens ledare _Mussolini skulle
närma sig _Tysklands ledare _Hitler.

_Från #1936 till #1941 var

_Etiopien ockuperat av _Italien.

_Etiopierna lyckades tillsammans med brittiska trupper till slut beseгра italienarna.

_Japan invaderar _Kina

_Under mellankrigstiden fick militärer och nationalisterna i _Japan ett allt större inflytande över politiken. _Nationalisterna ville erövra _Sydostasien för att lösa _Japans problem med överbefolkning.

_På så sätt skulle _Japan även få tillgång till råvaror. _Det här blev

#768

#130

början på _Japans expansion i
_Sydostasien under #1930-talet.

_År #1931 ockuperade _Japan en del
av nordöstra _Kina som heter
_Manchuriet. _Därifrån fortsatte
_Japan #1937 sina erövringar av
_Kina.

_Den japanska militären gick hårt
fram i _Kina. _Mest känd är
_Nanjingmassakern #1937. _Nanjing,
dåvarande huvudstad i _Kina,
erövrades av _Japan. _Under flera
dagar utsattes civilbefolkningen för

::: #131 ::::::::::::::::::::::::::::::

plundring, mord och våldtäkter.

_Dödsoffren beräknas till cirka
#300 #000. _Japan fortsatte erövra
stora delar av _Kina under åren
#1937--#1945.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Japanska soldater intar

_Shanghai. _Kina,

augusti--november #1937.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En trupp med

hjälmklädda japanska soldater står
vid en portal med en järngrind.

#770

#131

_Framför sig har de brinnande hus.

=====

_Tysk utrikespolitik under
mellankrigstiden

_I _Versaillesfreden #1919
förlorade _Tyskland alla sina
kolonier i _Afrika och i _Asien samt
delar av själva _Tyskland till sina
grannländer.

_År #1933 kom nazisterna och
_Hitler till makten. _Nazisterna
planerade att erövra områden i östra
_Europa dels för att komma åt
råvaror såsom olja och dels för att

#131

#771

dessa områden dessutom skulle tjäna som "livsrum" åt den "ariska rasen".

_De slaviska folken som levde där skulle fördrivas längre österut eller användas som slavarbetskraft åt tyskarna. _Områden där det redan bodde tysktalande invånare skulle återgå till _Tyskland.

_År #1935 började _Tyskland rusta upp sin armé. _Den tyska armén gick #1936 in i _Rhenlandet trots att det inte skulle få finnas någon militär där enligt _Versaillesfreden.

_År #1936 bildade _Tyskland

tillsammans med _Japan en pakt mot
kommunismen i världen. _År #1937
gick även _Italien med i pakten.

_Skälet till att _Mussolini närmade
sig _Hitler var deras gemensamma
stöd till general _Franco i det
spanska inbördeskriget,
#1936--#1939.

_Tyska soldater marscherade in i
_Österrike i mars #1938 utan att det
förekom några strider. _Därefter
krävde _Hitler att _Sudetområdet i
_Tjeckoslovakien, där det bodde
många tysktalande, skulle tillfalla

_Tyskland. _Tjeckoslovakien vägrade
att lämna ifrån sig landområdet.

_Vid ett möte i _München i september
#1938 lyckades _Hitler få

_Storbritannien, _Frankrike och

_Italien att gå med på hans krav.

_Sudetområdet gavs bort till

_Tyskland utan att _Tjeckoslovakien
hade fått delta i mötet.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Äldre judiska män tvingas städa
gatorna i _Wien medan nazister

tittar på. _Förföljelser av de

österrikiska judarna började dagen

#774

#131

efter att tyskarna hade marscherat
in i _Österrike.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Tre män tvingas
stå på knä och skura gatstenen
medan uniformsklädda nazister
belåtet tittar på.

=====

_Misslyckade förhandlingar

_Storbritanniens förhoppning var
att _Hitler skulle nöja sig om han
fick _Sudetområdet, men så blev inte
fallet. _I mars #1939 ockuperade
_Tyskland resten av

#131

#775

_Tjeckoslovakien.

_Hitler krävde sedan att staden
_Danzig (_Gdansk) i _Polen skulle
bli en del av _Tyskland. _Polen
vägrade med stöd av _Storbritannien
och _Frankrike. _Storbritannien och
_Frankrike förhandlade även med
_Sovjetunionen eftersom de
misstänkte att _Hitler skulle
fortsätta föra sin aggressiva
utrikespolitik.

_Den #23 augusti #1939 ingick
_Sovjetunionen och _Tyskland en
icke-angreppspakt, kallad _Molotov-

_Ribbentrop-pakten efter ländernas utrikesministrar. _Sovjetunionen trodde att _Tyskland planerade en invasion av landet och ville vinna tid. _Tyskland å sin sida ville invadera _Polen utan att _Sovjetunionen skulle ingripa.

::: #132 ::::::::::::::::::::::::::::::

-#1913

é #1800-tal _Nationalismen stärks.

é #1871 _Tyskland enas.

é #1890--#1914 _Europas arméer fördubblas i storlek.

é _Ententen (_Storbritannien,

#132

#777

_Frankrike och _Ryssland) bildas.

é _Centralmakterna (_Tyskland,
_Österrike-_Ungern och _Italien)
bildas.

#1914

é #1914 _Italien går ur
_Centralmakterna före första
världskrigets utbrott.

é #28 juni #1914 _Österrike-_Ungerns
tronarvinge mördas.

é #28 juli #1914 _Österrike-_Ungern
förklarar krig mot _Serbien.

é #1 augusti #1914 _Tyskland
förklarar krig mot _Ryssland.

#778

#132

é #3 augusti #1914 _Tyskland
förklarar krig mot _Frankrike.

é #3 augusti #1914 _Tyskland
angriper _Belgien.

é #4 augusti #1914 _Storbritannien
förklarar krig mot _Tyskland.

é #1914--#15 _Tyska ubåtar
attackerar och sänker civila
fartyg på _Atlanten.

é #1914 _Japan går med i _Ententen.

#1915

é #1915 _Bulgarien och _Osmanska
riket ansluter sig till
_Centralmakterna.

#132

#779

é #1915 _En ny front bildas vid
_Gallipoli väst-sydväst om
_Istanbul.

é #1915 _Italien går med i
_Ententen.

#1916

#1917

é #1917--#18 _Tyska ubåtar
attackerar och sänker civila
fartyg på _Atlanten.

é #6 april #1917 __USA förklarar
krig mot _Tyskland.

é #1917 _Senapsgas börjar användas.

é #1917 _Ryska revolutionen.

#780

#132

_Ryssland drar sig ur kriget.

#1918

é #1918--#20 _Spanska sjukan.

é #1918 ___USA går in med stora
trupper i kriget.

é _Mars #1918 _Tyskland satsar på en
storoffensiv på västfronten.

é #11 november #1918

_Vapenstillestånd inträder mellan
_Ententen och _Tyskland.

é #28 juni #1919 _Versaillesfreden
undertecknas.

#1919-

é #1920-talet _Det glada tjugotalet.

#132

#781

é #1920 _Nationernas förbund (__NF)
bildas.

é #1923 _Frankrike och _Belgien
ockuperar _Ruhrområdet.

é #1925 _Frankrike och _Belgien
lämnar _Ruhrområdet.

é #1926 _Tyskland blir medlem i
__NF.

é #1929 _Den stora depressionen
(ekonomisk nedgång).

é #1930-talet _Japan expanderar i
_Sydostasien.

é #1932 _The _New _Deal (för att få
igång __USA:s ekonomi).

é #1933 _Tyskland lämnar __NF.

é #1935 _Italien angriper _Etiopien.

é #1936--#39 _Spanska
inbördeskriget.

é #1937--#45 _Japan erövrar delar av
_Kina.

é _Mars #1938 _Österrike blir en del
av _Tyskland.

é _September #1938 _Tyskland tar
över _Sudetområdet i
_Tjeckoslovakien.

é _Mars #1939 _Tyskland ockuperar
hela _Tjeckoslovakien.

é #23 augusti #1939 _Tyskland och

#132

#783

_Sovjetunionen ingår en icke-
angreppspakt.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Tidslinje från centrala _Örebro.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Tidslinje infogad i den
regnvåta stenläggningen.

_Följande händelser går att
urskilja på bilden:

_Sista avrättningen #1910

_Titanic förliser #1912

_Regementet _I#3 #1913

#1:a _Världskriget #1914--#1918

_Revolution i _Ryssland #1917

#784

#132

_Spanska sjukan #1918

_Allmän rösträtt (#1921)

(_Sistnämnda årtal ligger
utanför bilden)

=====

::: #133 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Ord och begrepp

Abdikera. _Att avgå från tronen.

Aggressiv utrikespolitik. _Att med
hot och våld få igenom sina
utrikespolitiska mål.

Aktier. _Andelar i företag som
låter aktieägarna ta del av
företagets vinst.

#133

#785

Börskraschen #1929. _Alla aktier
vid börsen i _New _York förlorade
kraftigt i värde.

Censur. _Staten hindrar spridning
av vissa nyheter.

Centralmakterna. _En
militärallians under första
världskriget mellan bland annat
_Tyskland, _Österrike-_Ungern och
_Osmanska riket.

Civila fartyg. _Handels- och
passagerarfartyg.

Desertera. _En soldat avviker från
sin armé under ett krig.

Ententen. En militärallians under första världskriget mellan bland annat Storbritannien, Frankrike och Ryssland.

Glada tjugotalet. En tid av ökad frihet och framtidstro under #1920-talet.

Hyperinflation. Pengarnas värde sjunker kraftigt.

Julfreden #1914. Ett spontant vapenstillestånd på västfronten mellan tyska soldater samt brittiska och franska soldater.

Kapprustning. En tävlan mellan

#133

#787

länder att skaffa sig större
arméer och flottor samt fler
vapen.

Lönearbete. _Ett arbete som man
får lön för.

Manchuriet. _En del av nordöstra
_Kina.

Militarism. _Ett land har stor
militär makt.

Molotov-Ribbentrop-pakten. _En
icke-angreppspakt mellan _Tyskland
och _Sovjetunionen.

Myteri. _Att vägra lyda order.

Nanjingmassakern. _En massaker i

staden _Nanjing #1937 utförd av

_Japans armé.

_Nationernas _Förbund (_NF)_.

_Bildades #1920 av första

världskrigets segrarmakter utom

__USA samt neutrala länder.

Offensiv. _En serie anfall.

Permission. _En kort ledighet.

Ransonering av varor. _Varje

hushåll får bara köpa en viss

mängd av olika varor.

Senapsgas. _En gas som orsakade

blindhet, frätskador eller död.

_Den började användas #1915.

_Skotten i _Sarajevo_. _Mordet på
_Österrike-_Ungerns tronarvinge
och hans fru.

Spanska sjukan. _En
influensaepidemi mars #1918 --
juni #1920 med #50--#100 miljoner
dödsoffer.

Stora depressionen. _En kraftig
nedgång i __USA:s ekonomi som
spred sig vidare till de delar av
världen som var kopplade till den
amerikanska ekonomin.

Sudetområdet. _Ett område i
_Tjeckoslovakien där det bodde

många tysktalande.

Svarta veckan. _Veckan då _Europas
länder förklarade krig mot
varandra på grund av sina
militärallianser.

_The _New _Deal_. _En politik i
__USA för att få fart på ekonomin.

Västfronten. _Fronten väster om
_Tyskland där _Tyskland främst
krigade mot _Frankrike och
_Storbritannien.

Östfronten. _Fronten öster om
_Tyskland där _Tyskland främst
krigade mot _Ryssland.

_Fler ord och begrepp

Annektera. _Att ockupera en del av ett annat land och göra det till en del av sitt eget land.

Anschluss. _Anslutning_. _Begreppet som nazisterna använde för annekteringen av _Österrike.

Begränsat ubåtskrig. _Endast militära fartyg attackeras av ubåtarna.

De allierade. _Namnet på både första och andra världskrigets "goda sidor".

Den förlorade generationen.

_Soldaterna som mådde dåligt av
sina minnen från första
världskriget.

Diplomati. _Förhandlingar och
diskussioner mellan länder.

Elsass. _Det tyska namnet på det
franska landskapet _Alsace.

Generalstrejk. _Alla arbetare i
ett land strejkar, vilket gör att
landet "står stilla".

Handelsblockad. _Ett eller flera
länder hindrar varor från att

komma till ett annat land.

Hemmafronten. _Den civila delen av ett krigande land. _En viktig del av hemmafronten under de båda världskrigen var kvinnorna som arbetade inom krigsindustrin.

Ingenmansland. _Området mellan skyttegravarna.

Krigslån. _Lån för att bekosta krig.

Lothringen. _Det tyska namnet på det franska landskapet _Lorraine.

Matrosupproret #1918. _Ett utbrett myteri inom den tyska flottan.

Münchenöverenskommelsen. _En

överenskommelse efter mötet i

_München #1938 där _Sudetområdet

gavs till _Tyskland.

Nationalisera. _Staten tar över

privat egendom.

Nazityskland. _Tyskland under det

nazistiska styret januari

#1933--maj #1945.

Oinskränkt ubåtskrig. _Alla fartyg

attackeras av ubåtar.

Samtid. _Tiden man lever/levde i.

Totalt krig. _Ett krig som

påverkar alla delar av samhället.

#134

#795

Tyska novemberrevolutionen. _Ett
myteri inom den tyska flottan som
spred sig vidare till armén. _Det
ledde till slut till ett
arbetaruppror #1918.

_Frågor till texten

s. #116

#1. _Hur många dog under de två
världskrigen?

#2. _När pågick första världskriget?

#3. _När pågick andra världskriget?

s. #118--#119

#4. _Vad kallades första
världskriget av de som levde då?

#796

#134

#5. _Vad trodde man före kriget skulle skapa fred, rättvisa och välstånd i världen?

#6. _Vad var bakgrunden till att första världskriget bröt ut?

#7. _Vad hette de två militärallianserna?

#8. _Vad hände under _Svarta veckan?
s. #120--#123

#9. _Var fanns västfronten?

#10. _Varför användes skyttegravar på västfronten?

#11. _Varför började nya vapen användas?

#134

#797

#12. _Var fanns östfronten?

::: #135 ::::::::::::::::::::::::::::::

#13. _Varför drabbades de civila
hårdare på östfronten?

#14. _Varför anföll tyska ubåtar
även civila fartyg på väg till
_Storbritannien?

#15. _Varför gick ___USA med i
kriget?

#16. _På vilka sätt var kolonierna
indragna i kriget?

#17. _Hur var läget i _Europa #1917?

#18. _Hur slutade första
världskriget?

#798

#135

s. #124--#125

#19. _Hur påverkades kvinnor av
kriget?

#20. _Hur påverkades civila av
kriget?

#21. _Varför användes propaganda och
vilka riktade den sig till?

#22. _Vad hade pacifisterna för
argument mot kriget?

#23. _Vad var julfreden #1914?

s. #126--#127

#24. _Vad tyckte _Tyskland om
_Versaillesfreden?

#25. _Vilka nya länder bildades

#135

#799

efter första världskriget?

s. #128--#131

#26. _Vad var det glada tjugotalet?

#27. _Vad var hyperinflationen?

#28. _Varför handlade så många med
aktier under #1920-talet?

#29. _Vad var den stora
depressionen?

#30. _Hur drabbades _Tyskland av
börskraschen #1929?

#31. _Hur försökte ___USA lösa den
ekonomiska krisen?

#32. _Hur drabbades _Etiopien av
_Mussolinis utrikespolitik?

#800

#135

#33. _Vad var _Nanjingmassakern?

#34. _Vad gjorde _Tyskland under
mellankrigstiden?

_Frågor att diskutera

#35. _Har en människa rätt att
beordra andra människor att kriga?

#36. _Hade soldaterna som inte
krigade under julfreden kunnat
förhindra krigets fortsättning?

#37. _Är det rätt eller fel av
soldater att göra myteri eller
desertera? _Varför/varför inte?

#38. _Är det rätt eller fel att bli
vän med fienden man krigar mot?

#135

#801

#39. _Diskutera hur första världskrigets våld och massdöd kan ha underlättat för _Hitler och _Mussolini att komma till makten.

#40. _Diskutera _Tysklands utrikespolitik under mellankrigstiden och hur _Hitler bemöttes av _Storbritannien och _Frankrike? _Borde de ha gjort något annorlunda?

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Det brittiska passagerarfartyget _Lusitania sänktes av en tysk ubåt. _Fartyget fraktade även

#802

#135

ammunition. _Diskutera om
_Tyskland hade "rätt" att
attackera fartyget.

_Bildbeskrivning

_Illustrationen som föreställer
sänkningen av _Lusitania.

=====

::: #136 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Andra världskriget #1939--#1945

_Andra världskriget utkämpades
huvudsakligen mellan axelmakterna
(_Tyskland, _Italien och _Japan) och
de allierade (_Storbritannien,
_Frankrike, _Sovjetunionen och

#136

#803

__USA). _Både _Tyskland och _Japan hade som mål att skapa stora riken och de såg sitt eget folk som en överlägsen ras med rätt att styra över andra. _Det ledde till krig både i _Europa och i _Asien. _När _Japan anföll __USA #1941 smälte konflikterna samman till ett enda stort världskrig.

_Invasionen av _Polen #1939

_På morgonen den #1 september #1939 angrep _Tyskland _Polen med tusentals flygplan och stridsvagnar samt #1,5 miljoner soldater.

_Storbritannien och _Frankrike
förklarade krig mot _Tyskland två
dagar senare, den #3 september. _De
hann dock inte hjälpa _Polen i tid.

_Tyskland och _Sovjetunionen hade
i _Molotov-_Ribbentrop-pakten bland
annat kommit överens om att dela

_Polen mellan sig. _Den #17
september angreps _Polen österifrån
av _Sovjetunionen. _Tio dagar senare
gav _Polen upp. _I juni #1940
ockuperade _Sovjetunionen även
_Estland, _Lettland och _Litauen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Polska krigsfångar efter _Polens
kapitulation. _Polen, september
#1939.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Tillfångatagna
polska soldater i olika uniformer
går längs en innerstadsgata kantad
av träd.

_De vaktas av en tysk soldat.

=====

_Finska vinterkriget #1939--#1940

_Sovjetunionen angrep _Finland i
november #1939 i det så kallade

#806

#136

finska vinterkriget. _Finska
vinterkriget förde med sig stora
förluster för de båda sidorna.

_Finland förlorade dessutom tio
procent av sin landyta i freden med
_Sovjetunionen den #13 mars #1940.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Finska soldater under finska
vinterkriget. _Finland, #1939.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Finska soldater
iförda långa vita snödräkter med
kapschong tar sig fram på skidor
längs en smal väg. _Soldaten i

#136

#807

täten släpar något efter sig i en lång lina som är fäst över hans ena axel.

_I bakgrunden skymtar några små stugor omgivna av höga snödrivor och träd.

=====

"_Låtsaskriget" vintern #1939--#1940

_Under vintern #1939--#1940 pågick få strider i _Europa. _Brittiska tidningar kallade därför kriget för "låtsaskriget". _Under tiden förberedde _Tyskland en invasion av västra _Europa. _Samtidigt

#808

#136

förstärkte _Storbritannien och
_Frankrike sina försvar. _De byggde
fästningar och kulsprutenästen samt
hinder för stridsvagnar längs den
fransk-tyska gränsen, den så kallade
_Maginotlinjen.

_Invasionen av _Danmark och _Norge i
april #1940

_Den #9 april #1940 invaderades
_Danmark och _Norge av _Tyskland.

_Hitler ville framför allt säkra
transporterna av järnmalm från

_Sverige. _Danmark gav upp samma
dag. _I norra _Norge stod slaget om

_Narvik.

::: #137 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Storbritannien och _Frankrike gav först _Norge en viss hjälp, men efter _Tysklands anfall mot västra _Europa två månader senare koncentrerade de sina trupper dit.

_Den #10 juni gav _Norge upp.

_Den norska regeringen och kungafamiljen lyckades fly till _London. _Däriifrån höll de kontakt med den norska motståndsrörelsen.

_Under ockupationen av _Norge fick det nationalistiska partiet

#810

#137

_Nasjonal _Samling och dess ledare

_Vidkun _Quisling inflytande.

_Quisling gav upphov till ordet
quisling som betyder landsförrädare.

=== _Bildtext =====

_En skylt med texten "_Ned med
_Quisling" och "leve kungen" är
uppsatt på en stuga. _Norge,
#1940.

=====

_Invasionen av västra _Europa i maj
#1940

_Belgien, _Nederländerna,
_Luxemburg och _Frankrike angreps

#137

#811

#9--#12 maj #1940 av _Tyskland.

_Tyskarna gick först in i _Belgien för att kunna angripa _Frankrike norrifrån. _På så sätt kunde tyskarna kringgå _Maginotlinjen. _De allierade hade inte förväntat sig en tysk attack norrifrån.

_Beneluxländerna, det vill säga _Belgien, _Nederländerna och _Luxemburg gav upp samma månad.

_Precis som i _Polen förde _Tyskland ett blixtkrig. _Det var en kombination av bombflyg och välutrustade marktrupper som anföll

#812

#137

ett mindre område för att snabbt
bryta igenom fiendens
försvarslinjer.

_I maj och juni evakuerades
sammanlagt #338 #000 brittiska och
franska soldater över _Engelska
kanalen för att undkomma den tyska
armén. _Den #22 juni #1940 gav
_Frankrike upp och skrev på ett
vapenstillestånd med _Tyskland.

_Den brittiske premiärministern
_Neville _Chamberlain avgick efter
kritik för hur _Storbritannien hade
agerat under tyskarnas invasion av

västra _Europa. _Winston _Churchill,
som utsågs till ny premiärminister,
blev känd för sitt envisa motstånd
mot _Hitler och sina uppmuntrande
tal till det brittiska folket.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Dagens _Nyheter, #21 juni #1940.

_Bildbeskrivning

_Förstasidan på _Dagens _Nyheter
med följande rubriker och foton:

_Rubrikerna:

"_Tyskarna ha ockuperat _Lyon,

_Brest intaget"

"_Maginotlinjen har åter

#814

#137

genombrutits.

_Eld upphör kan väntas i dag eller
i morgon"

"_Pétain klarlägger nederlaget"

_Under texten "_Glada herrar i
_München" återger ett foto en
skrattande _Mussolini i samspråk
med _Hitler och en tredje man med
hakkorsbindel.

_Ett annat foto visar tyska
trupper som marscherar förbi
triumfbågen i _Paris.

=====

_Delningen av _Frankrike i juni

#1940

_Frankrike delades in i en tysk ockupationszon och en fransk fri zon. _Den fria zonen låg i sydöstra _Frankrike och styrdes av marskalken _Phillippe _Pétain från staden _Vichy. _Därav kom namnet _Vichyregimen. _Pétain avskaffade demokratin, införde censur och förbjöd fackföreningar. _Styret byggde på ett långtgående samarbete med den tyska ockupationsmakten.

#816

#137

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Karta över _Frankrike som visar demarkationslinjen mellan den tyska ockupationszonen och den franska fria zonen. _November, #1942.

_Bildbeskrivning

_Karta över _Frankrike efter kapitulationen #1940.

_Landet är delat så att den västra, och större delen av de norra delarna (inklusive landets hela _Atlantkust och huvudstaden _Paris) befinner sig under direkt

#137

#817

tysk ockupation.

_Den "fria" zonen som
kontrollerades av _Vichyregimen
omfattade de östra delarna med
hela _Medelhavskusten och ön
_Korsika (den sistnämnda är
infälld till vänster i bilden).

=====

::: #138 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Vichyregimen blev alltmer
fascistisk. _Den franska polisen
samarbetade med tyska __SS när judar
och kommunister arresterades. _Redan
#1940 förbjöds judarna att utöva

#818

#138

vissa yrken. _De fick till exempel inte vara lärare, läkare, advokater eller arbeta inom radio och film.

_Den franske generalen _Charles de _Gaulle vägrade att acceptera vapenvilan med _Tyskland. _Han uppmanade i stället det franska folket till motstånd. _Han bildade de "_Fria franska styrkorna" som kämpade på de allierades sida i _Nordafrika och i _Mellanöstern. _Storbritannien flygbombas

#1940--#1941

_Den #10 juli #1940 inledde

#138

#819

_Tyskland ett invasionsförsök av
_Storbritannien. _Tyskland bombade
brittiska flottbaser, hamnar och
krigsindustrier. _Det brittiska
flygvapnet lyckades dock försvara
landet mot de tyska bombflygen.

_I ett försök att knäcka den
brittiska försvarsviljan fällde
_Tyskland bomber över stora
brittiska städer från september
#1940 till maj #1941. _Bombningarna
kallades _Blitzen. ___USA, som
fortfarande stod utanför kriget,
skickade vapen, ammunition och andra

nödvändiga varor till

_Storbritannien.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Några barn sitter utanför sitt
hem som har blivit förstört under

_Blitzen. _London, #1940.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Några barn
sitter på en hög med madrasser,
kuddar och filtar som är utlagda
på marken.

_Två små flickor i vita hattar
håller var sin nallebjörn i famnen
(_Den ena flickans nalle är större

#138

#821

än hon själv).

=====

_Ockupationen av _Grekland och

_Jugoslavien #1941

_I _Grekland fanns brittiska
flygbaser. _De utgjorde ett hot mot
_Tysklands planer i östra _Europa
och mot _Italiens planer på att
återskapa romarriket. _Italien
försökte invadera _Grekland i
oktober #1940, men misslyckades. _I
april #1941 gick därför tyska
trupper in och ockuperade _Grekland.

_I april ockuperades även

#822

#138

_Jugoslavien av _Tyskland sedan en serbisk nationalist som stödde de allierade hade tagit makten i

_Serbien den #27 mars #1941.

_Tyskland och _Italien hade stöd av

_Ungern, _Bulgarien och _Rumänien under kriget.

_Invasionen av _Sovjetunionen #1941

_Trots _Tysklands och

_Sovjetunionens gemensamma icke-angreppspakt fanns sedan länge tyska planer

::: #139 ::::::::::::::::::::::::::::::

på en invasion av _Sovjetunionen.

_Den inleddes den #22 juni #1941.

_Angreppet hade kodnamnet

"_Operation _Barbarossa".

_Sovjetunionen hade i och för sig förväntat sig en tysk invasion, men överraskades ändå.

_Till en början hade den tyska armén stora framgångar. _De baltiska länderna, _Ukraina och _Krim-halvön erövrades och två miljoner sovjetiska soldater togs som krigsfångar.

_Det stora fosterländska kriget

_Stalin manade sitt folk till "det

stora fosterländska kriget" och uppmanade till att använda den brända jordens taktik. _Det innebar att civilbefolkningen tände eld på åkrarna och matförråden innan de flydde. _På så sätt blev deras fiende beroende av matleveranser hemifrån.

_Den tyska armén hade underskattat dels hur stort _Sovjetunionen var och dels hur starkt både den sovjetiska militärens och det sovjetiska folkets motstånd var.

_Dessutom kom den ryska vintern

tidigare än vanligt. _Tyskland hade förväntat sig en snabb seger och hade därför inte utrustat sina soldater med varma kläder. _För första gången upplevde _Tyskland motgång på östfronten.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Europa i slutet av #1942.

_Tyskland och _Italien

kontrollerade med sina

bundsförvanter, bland annat

_Ungern, _Bulgarien och _Rumänien,

en mycket stor del av _Europa. _På

andra sidan stod de allierade,

bland annat _Storbritannien,
_Sovjetunionen och __USA. _Under
kriget var exempelvis _Sverige,
_Schweiz och _Spanien neutrala.

_Bildbeskrivning

_Karta över _Europa där länderna
som ingår i axelmakterna och de
tyskockuperade områdena återges
som ett sammanhängande område.

_Detta område omfattar -- förutom

_Tyskland -- följande tyska

bundsförvanter:

é _Italien

é _Finland

é _Ungern

é _Bulgarien

é _Rumänien

_Det av axelmakterna kontrollerade

området sträcker sig från gränsen

till _Spanien i väster till

områdena nordost om _Svarta havet

i öster och från _Tunisien i söder

till gränsen mot _Kolahalvön i

norr och omfattade följande

ockuperade länder/nationer:

é _Frankrike

é _Belgien

é _Nederländerna

é _Danmark

é _Norge

é _Polen

é _Tjeckoslovakien

é _Slovenien

é _Kroatien

é _Serbien

é _Montenegro

é _Grekland

_Följande länder i _Europa var vid denna tidpunkt neutrala (och slapp bli ockuperade) :

é _Sverige

é _Irland

é _Schweiz

é _Portugal

é _Spanien

é _Turkiet

_Det enda slagfält som är utmärkt

på kartan är staden _Stalingrad

(#1942--#43) som ligger nordost om

_Svarta havet.

=====

::: #140 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Fortsättningskriget #1941--#1944

och _Lapplandskriget #1944--#1945

_När _Tyskland gick in i

_Sovjetunionen #1941 drogs _Finland

#830

#140

in i kriget. _Finland försökte nu ta tillbaka de landområden som hade förlorats till _Sovjetunionen i finska vinterkriget. _Sovjetunionen gick segrande ur fortsättningskriget mot _Finland i september #1944.

_Sovjetunionen gick med på fred i utbyte mot att _Finland skulle bryta all kontakt med _Tyskland. _Finland tvingades strida mot _Tyskland för att undvika ett sovjetiskt angrepp.

_Det ledde till att _Lapplandskriget mellan _Finland och _Tyskland bröt ut i september #1944. _Finland vann

_Lapplandskriget i april #1945.

_Japans attack mot ___USA #1941

_När _Japan angrep _Kina införde
___USA en handelsblockad mot _Japan.

_Det drabbade _Japan hårt, bland
annat då landet importerade mycket
olja.

_Den #7 december #1941 attackerade
därför _Japan den amerikanska
militärbasen _Pearl _Harbor på
_Hawaii. ___USA överraskades eftersom
attacken kom utan krigsförklaring.

_Dagen därpå förklarade ___USA krig
mot _Japan. _Den #11 december

#832

#140

förklarade _Tyskland och _Italien
krig mot ___USA.

_Japan förstod att ___USA skulle
slå tillbaka. _Japanerna valde
därför att bomba ___USA:s flygbas i
_Filippinerna och inledde en
invasion där.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Karta över _Japans största
utbredning, #1942.

_Bildbeskrivning

_Karta över _Östasien, _Sydasien
och _Oceanien.

_På kartan återges det av _Japan

#140

#833

behärskade/ockuperade området:

é _De japanska öarna och södra delen av ön _Sachalin (norr om _Japan)

é _Ögruppen _Kurilerna nordost om _Japan

é _Korea

é _Manchuriet (nordostligaste delen av _Kina)

é _Nordöstra delen av _Kina med kusten och huvudstaden _Beijing (_Peking) samt kustnära områden söderut med städer som _Shanghai och _Hongkong och ön _Taiwan

é _Burma

é _Thailand (som var en allierad
till _Japan)

é _Franska _Indokina (_Kambodja,
_Vietnam, _Laos och områden i
sydöstligaste _Kina)

é _Singapore

é _Filippinerna

é _Nederländska _Ostindien
(_Indonesien)

é _Papua _Nya _Guinea

=====

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Amerikansk krigspropaganda som
uppmuntrar kvinnor till arbete
inom krigsindustrin.

_Bildbeskrivning

_Propagandaaffisch. _En ung kvinna
med håret i en klut (knuten
huvudduk) kavlar upp ärmen och
visar armmusklerna med orden:

"_We _Can _Do _It!"

=====

__USA attackerar _Japan #1942

_Den #18 april #1942 började __USA
släppa bomber över flera japanska

#836

#140

städer, bland annat över _Tokyo och
_Yokohama. _Japan fortsatte dock sin
offensiv

::: #141 ::::::::::::::::::::::::::::::

och erövrade _Filippinerna,
_Nederländska _Ostindien, _Hongkong,
_Singapore och _Burma.

_Även _Australien hotades av en
japansk invasion. _Japanerna, liksom
tyskarna, tycktes vara omöjliga att
stoppa. _Japans framgångar i kriget
upphörde dock efter slaget om

_Midway i _Stilla havet #4--#7 juni
#1942. __USA vann slaget och tog

därefter tillbaka område efter område som tidigare hade erövrats av Japan.

Kriget i Nordafrika #1940--#1943

I Nordafrika kämpade de allierade mot de tyska och de italienska styrkorna. Främst handlade striderna om vem som skulle kontrollera Suezkanalen i Egypten. Den var viktig för handeln, kriget i Asien och transporten av olja från Mellanöstern till Europa.

Axelmakterna hade till en början stora framgångar. Efter slaget om

_El- Alamein, #23 oktober--#3

november #1942, drevs de tyska och de italienska trupperna tillbaka av brittiska och andra allierade trupper. _I maj #1943 gav de tyska och de italienska trupperna upp.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_I augusti #1942 blev general _Bernard _Montgomery chef över den brittiska armén i _Nordafrika.

_Här i en stridsvagn under slaget vid _El- Alamein #1942.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Montgomery

#141

#839

spanar ut över slagfältet från
tornluckan på en stridsvagn.

=====

_Slaget om _Stalingrad #1942--#1943

_Tysklands invasion av

_Sovjetunionen tog stopp vid staden

_Stalingrad. _Den ursprungliga

planen var att erövra staden och

sedan göra landområdet som sträckte

sig från _Polen till floden _Volga

till en del av _Tyskland.

_Slaget om _Stalingrad pågick #17

juli #1942--#2 februari #1943. _Det

sovjetiska motståndet var hårt och

#840

#141

_Tyskland förlorade slaget trots
stöd från _Italien, _Rumänien,
_Ungern och _Kroatien.

_I samband med slaget om
_Stalingrad började även övriga
delar av den tyska armén på
östfronten att drivas tillbaka av
den sovjetiska armén. _Den tyska
armén fortsatte att pressas tillbaka
ända fram till den totala segern
över _Tyskland #1945.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Stalingradbor återvänder till
sina förstörda hem efter den
sovjetiska segern. _Sovjetunionen,
#1943.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En liten skara
varmt klädda vuxna och barn går
bland de snöklädda ruinerna efter
sönderskjutna hus.

_Allt de har med sig är några
filtar, enstaka redskap och en
ryggsäck.

=====

#842

#141

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan

utgiven av _Limnea utbildning __AB,

#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten

#2021

_Volym tio av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till [anpassningsfunktionen~àspsm.se](mailto:anpassningsfunktionen@aspsm.se)

_ I i

_Innehåll till volym tio

_Siffran inom parentes hänvisar till
svartskriftsbokens sidor.

_Andra världskriget

#1939--#1945 (#136)

(forts.) #843

_Andra sidor av kriget

(#144) #857

_Sverige under andra

världskriget (#146) #870

_Grymheter under andra

världskriget (#148) #880

_Ord och begrepp (#150) ... #894

_Fler ord och begrepp (#150)	
.....	#898
_Frågor till texten (#150)	
.....	#899
_Förtryck, folkfördrivningar	
och folkmord (#152)	#907
_Historiska folkmord (#153)	
.....	#914
_Aboriginer i _Australien	
(#153)	#920
_Folkmord och fördrivningar	
på #1900-talet (#154) ...	#922
_Gulag (#156)	#937

::: #142 ::::::::::::::::::::::::::::::

_De allierades invasion av _Italien
#1943

_Den #25 juli #1943 avsatte och
arresterade en grupp italienska
politiker _Italiens diktator
_Mussolini. _Syftet var att
förhandla fram en fred för _Italien
då stödet för kriget var svagt hos
den italienska befolkningen.

_Efter axelmakternas nederlag i
_Nordafrika gick de allierade i land
på _Sicilien i juli #1943. _Därifrån
fortsatte de sedan till det

#142

#843

italienska fastlandet.

_Den #12 september #1943 fritogs
_Mussolini av tyska __SS. _Han
återinsattes som ledare för
_Sal^orepubliken i norra _Italien
som då kontrollerades av den tyska
armén. _I juni #1944 intogs _Rom av
de allierade.

_Dagen _D #1944

_Den #6 juni #1944 landsteg
allierade trupper i _Normandie i
norra _Frankrike för att angripa de
tyska trupperna västerifrån.

_Landstigningen kallas _Dagen _D.

#844

#142

_Efter strider med många dödade
under den första dagen bröt de
allierade igenom tyskarnas försvar.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_En allierad soldat förbereder sig
för att vada iland under _Dagen
_D. _Normandie, #6 juni #1944.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Allierade
soldater vadar i land på en
långgrund sandstrand där det står
några stridsvagnar (flera soldater
tar beteckning bakom ett av
pansarfordonen).

#142

#845

_Längre bort skymtar några spridda
hus.

_I förgrunden står en soldat som
inte har tagit sig ned till
vattnet än.

=====

_Inom loppet av tre månader
landsattes två miljoner allierade
soldater och en halv miljon fordon.

_Striderna mellan _Tyskland och de
allierade fortsatte genom hela

_Frankrike. _De allierade fick hjälp
av den franska motståndsrörelsen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Andrew _J. _Relosky dog under

_Dagen _D, #6 juni #1944.

_Krigskyrkogård vid _Omaha _Beach,

_Frankrike.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Krigskyrkogård med många

likadana vita kors.

=====

#20 julikuppen #1944

_I ett attentat den #20 juli #1944

försökte en grupp tyska officerare

mörda _Hitler för att få slut på

kriget. _Attentatet misslyckades och

#142

#847

alla inblandade i attentatet
avrättades. _ Dessutom arresterades
ytterligare cirka #7000 personer
varav #4980 avrättades. _ De flesta
av dessa personer hade ingenting med
attentatet att göra. _ Nazisterna
utnyttjade situationen för att göra
sig av med misstänkta motståndare.
_ Terrorbombningar av tyska städer
#1945

_ För att få slut på kriget började
de allierade släppa bomber över
fabriker och oljedepåer i tyska
städer. _ I februari #1945 bombades

#848

#142

den tyska staden _Dresden. _De
civila dödsoffren beräknades till
cirka #30 #000 människor.

_Bombningarna kritiserades kraftigt
eftersom de saknade militära mål.

_Troligen ville de allierade bryta
tyskarnas stridsvilja. _Det lyckades
dock inte.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Modell över ett torg #1890 i
_Stuttgart, _Tyskland. _Husen är
från #1600-talet. _Foto taget över
samma torg #2015. _Alla byggnader,
inklusive kyrkan, fick byggas upp

#142

#849

efter andra världskrigets
bombningar.

_Bildbeskrivning

_Två bilder av ett och samma torg
i staden _Stuttgart.

_Den första bilden är en modell av
torget så som det såg ut #1890.

_Försäljning av olika varor pågår
från ett antal marknadsstånd som
skyddas från sol och regn av
tygtak och parasoller. _De enda
fordonen som förkommer på bilden
är några cyklar. _Torget är
omgivet av de spetsiga gavlarna

till höga flervåningshus av vilka en del är byggda i korsvirke och andra har tinnar och torn.

_Ett kyrktorn längre bort höjer sig över den omgivande bebyggelsen.

_Andra bilden utgörs av ett foto av samma torg från #2015.

_Torget är helt tomt sånär som på en parkerad skåpbil och några enstaka fotgängare. _De omgivande gamla husen med spetsiga gavlar är helt ersatta av modernare byggnader med platta tak och stora

fönster vars väggar är målade i olika färger som ljusblått, orange, rosa och olivgrönt.

_Det enda som är sig likt är det höga kyrktornet i bakgrunden.

=====

::: #143 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Krigets slutskede i _Europa #1945

_Våren #1945 hade den tyska armén tvingats tillbaka in i _Tyskland av den sovjetiska armén i öster och de övriga allierade i väster och söder.

_I _Tyskland rådde brist på mat, bränsle och ammunition. _Dessutom

saknades tränade soldater. _De som tvingades ut i krigets slutskede var ungdomar, gamla och skadade.

_Den #25 april intog den sovjetiska armén _Tysklands huvudstad _Berlin. _I _Italien tillfångatogs _Mussolini den #27 april av italienska partisaner, beväpnade motståndare. _Mussolini hängdes i _Milano tillsammans med andra ledande fascister.

_Hitler begick självmord den #30 april. _Även andra ledande nazister begick självmord i krigets

slutskede. _In i det sista skyllde
_Hitler kriget på judarna. _Den #8
maj #1945 klockan #23.01
kapitulerade _Tyskland.

_Atombomber tvingar _Japan till
kapitulation #1945

_I _Sydostasien fortsatte kriget
med många dödsoffer som följd. _De
japanska soldaterna var beordrade
att slåss ända in i döden och var
därmed förbjudna att ge upp. ___USA:s
president _Harry _S. _Truman
beslutade då att fälla atombomber
över _Japan. _Syftet var att tvinga

#854

#143

_Japan att ge upp utan att en amerikansk markinvasion skulle behövas.

_Den #6 augusti #1945 fällde __USA en atombomb över staden _Hiroshima.

_Den #9 augusti fälldes ytterligare en atombomb, den här gången över staden _Nagasaki.

#90 #000--#120 #000 människor omkom i _Hiroshima och #60 #000--#70 #000 i _Nagasaki. _Än idag dör människor i cancer på grund av strålningen från de två atombomberna. _Japan kapitulerade den #15 augusti #1945.

#143

#855

=== _Bildtext/beskrivning =====

_En man står i ruinerna av
_Hiroshima efter att en atombomb
har fällts över staden. _Japan,
augusti #1945.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Staden är
fullständigt utplånad så att allt
som återstår är kringströdd sten
och förvriden plåt. _Endast de
fullständigt urblåsta ruinerna av
några enstaka större
flervåningshus står kvar
tillsammans med några kala och

#856

#143

döda träd utan tillstymmelse till
löv.

_I förgrunden står en ensam man
och betraktar förödelsen.

=====

::: #144 ::::::::::::::::::::::::::::

_Andra sidor av kriget

_Krigets kostnader beräknades till
fyra triljoner dollar. _I alla
krigförande länder utom i __USA var
ekonomierna på gränsen till
katastrof vid krigets slut. _År
#1945 hotades miljontals människor
av svält och #100 miljoner människor
#144 #857

var beroende av matpaket. _Bara i
_Europa var cirka #30 miljoner
människor på flykt.

_Kvinnorna och kriget

_I de krigförande länderna var
behovet av arbetskraft stort
eftersom många män var ute i kriget.

_Kvinnor anställdes i vapenfabriker
och inom transport- och

kommunikationsyrken. _Många

utbildade sig till sjuksköterskor

för att kunna ta hand om de skadade
soldaterna.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Tysk sjuksköterska vid
östfronten, #1941.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt fotoporträtt av en
kvinna i #30-årsåldern som tittar
snett nedåt och åt sidan. _Hennes
hår är tillbakakammat och hon bär
en liten vit mössa på bakhuvudet.

_På sin vita krage har hon ett
litet runt märke med en örn med
utbredda vingar som håller ett
nedåtriktat kors.

=====

#144

#859

_I alla länder drevs en intensiv propaganda, bland annat för att få kvinnorna att arbeta inom vapenindustrin. _I _Storbritannien var alla kvinnor mellan #19 och #40 år tvungna att registrera sig för arbete enligt en lag från #1940.

_För en del innebar arbetet en ökad frihet och en ökad självständighet även om arbetsvillkoren ofta var hårda.

_I _Tyskland yrkesarbetade många kvinnor trots att det gick emot den nazistiska kvinnosynen. _I _Tyskland

fanns sju miljoner tvångsarbetare från de ockuperade länderna varav #2,5 miljoner var kvinnor.

_I de allierade ländernas trupper fanns även kvinnliga soldater, framför allt i _Sovjetunionens.

_Kvinnor i de ockuperade länderna var också delaktiga i motståndsrörelserna. _De hade ibland större framgång än männen eftersom kvinnorna inte misstänktes lika ofta som männen.

_Samarbete och motstånd

_I de ockuperade länderna fanns

motståndsrörelser. _Ju längre
ockupationen pågick desto större
blev motståndet mot nazisterna.

_Om en nazist eller en tysk soldat
dödades i ett attentat tog tyskarna
oskyldiga civila som gisslan.

::: #145 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Nazisterna avrättade personer i
gisslan om inte den som hade utfört
attentatet erkände.

_Den franska motståndsrörelsen
samarbetade med den brittiska
regeringen. _De gav bland annat de
allierade information om de tyska

trupperna.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Den franska fascistiska milisen har gripit män och kvinnor ur motståndsrörelsen. _Frankrike, juli #1944.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En kolumn med kvinnor och män står med händerna bakom huvudet.

_Fångarna vaktas av fyra gevärsbeväpnade män som alla är iförda likadana svarta uniformer med svarta baskrar.

#145

#863

_I bakgrunden skymtar ett hus med tegelväggar.

=====

_Den polska motståndsrörelsen var den största och hade som mest #400 #000 beväpnade män och kvinnor. _När den sovjetiska armén nådde fram till _Polen bekämpade den dock motståndsrörelsen för att _Sovjetunionen skulle kunna införa en kommunistisk regim i _Polen efter krigets slut.

_I _Baltikum och i _Ukraina sågs tyskarna först som befriare från det #864 #145

sovjetiska förtrycket. _Många valde att frivilligt samarbeta med nazisterna. _Tvångsarbetet och folkmordet på judarna gjorde dock att motståndsrörelser växte fram.

_I _Ungern, _Rumänien och _Kroatien fick nazisterna hjälp av fascisterna. _I _Frankrike bildade _Vichyregimen en milis, en väpnad grupp stödd av staten, som bekämpade motståndsrörelsen. _Milisen var mer fruktad än _Gestapo och ___SS eftersom den kände till de lokala förhållandena.

_I _Italien, _Jugoslavien och
_Grekland bildades partisanrörelser.
_En partisan är en person som kämpar
mot en ockupationsmakt genom att
utföra attentat och sabotage mot
den. _Partisanerna kämpade dels mot
de tyska och de italienska trupperna
och dels mot de personer som
samarbetade med ockupanterna.

_Partisanerna hade stora framgångar
i _Jugoslavien.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Italienska partisaner. _Italien,
september #1944.

#866

#145

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En grupp
partisaner på en stadsgata.

_Gruppen omfattar både kvinnor och
män som alla är civilt klädda.

_Flera av dem bär gevär och
patronband på axlarna.

=====

_Interneringsläger

_Under kriget byggdes
interneringsläger, en sorts
fängelser, i många länder. _Där
låstes människor in som ansågs vara
opålitliga.

#145

#867

_Efter attacken mot _Pearl _Harbor
spärrades #110 #000 amerikaner med
japanskt ursprung in i
interneringsläger. _Lägren fanns i
__USA:s inre glesbefolkade delar.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Japansk-amerikanska barn i ett
interneringsläger i _Tule _Lake.

__USA, #1944.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Några småpojkar
spelar kula utanför en barack.

_Pojkarna är klädda i jeans,
rutiga skjortor och jackor.

#868

#145

_Bakgrunden utgörs av en
envåningsbarack med fönster och
höga skorstenar.

=====

_I _Sverige upprättades
interneringsläger för kommunister
och andra personer som ansågs hota
_Sveriges säkerhet. _Under kriget
tillkom interneringsläger för
utländska soldater från olika länder
som antingen hade deserterat eller
rymt från något tyskt läger för
krigsfångar.

::: #146 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Sverige under andra världskriget

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Kriget i _Europa är slut!

_Fredsfirande på _Kungsgatan i

_Stockholm. #7 maj, #1945.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto taget snett

uppifrån. _Det "snöar"

papperskonfetti från de omgivande

husen över stora skaror av

fotgängare och några bilar och

spårvagnar.

=====

#870

#146

_Under större delen av kriget, från
#13 december #1939 till #31 juli
#1945, styrdes _Sverige av
_Socialdemokraterna,
_Bondeförbundet, _Folkpartiet och
_Högern. _Det var en
samlingsregering som leddes av
socialdemokraten _Per _Albin
_Hansson. _Syftet med
samlingsregeringen var att visa
enighet inför det svenska folket och
ut mot övriga världen.

_Sverige förklarar sig neutralt

_När andra världskriget bröt ut

#146

#871

förklarade sig _Sverige neutralt.

_Det innebar att _Sverige inte skulle ta ställning för någon av de stridande parterna eller hjälpa någon av dem på något sätt. _Så länge _Tyskland nådde stora framgångar var det dock svårt för _Sverige att säga nej till de tyska kraven.

_Sverige följer inte sin neutralitetspolitik

_I juni #1940 krävde _Tyskland att få transportera tyska trupper via de svenska järnvägarna. _Sverige lät

_Tyskland göra det. _Transporterna kallades permittenttrafik då det var tyska soldater på permission som skulle transporteras. _I själva verket

::: #147 ::::::::::::::::::::::::::::::

transporterades både krigsmaterial och soldater i tjänst. _När den tyska krigslyckan vände hade _Sverige hunnit rusta upp sitt försvar. _I augusti #1943 vågade därför _Sverige avbryta transporterna.

_Sverige kritiserades dock, dels

#147

#873

för att ha brutit mot sin egen
neutralitetspolitik och dels för att
ha exporterat järnmalm till
_Tyskland. _Hösten #1944 upphörde
all handel mellan _Tyskland och
_Sverige.

_Under finska vinterkriget
skickade _Sverige krigsmaterial
såsom flygplan, kanoner, kulsprutor,
gevär och ammunition till _Finland.
_Dessutom åkte tusentals frivilliga
svenskar till _Finland för att
strida mot _Sovjetunionen.

_Finska krigsbarn

_Under andra världskriget

skickades cirka #80 #000 barn från

_Finland till _Sverige. _Syftet var

att barnen skulle få det bättre,

både under finska vinterkriget och

under fortsättningskriget. _Ungefär

#7000 av barnen blev kvar i _Sverige

efter krigets slut.

_Censuren

_Sveriges hållning gentemot

_Tyskland kritiserades i olika

dagstidningar, bland annat i

_Göteborgs _Handels- och

#147

#875

_Sjöfartstidning. _Dess chefredaktör
_Torgny _Segerstedt var uttalad
antinazist. _Statens censur svarade
med att stoppa utgivningen av
tidningen vid olika tillfällen.

_Även teaterföreställningar och
böcker som kritiserade _Tyskland
drogs in och förbjöds. _Under
krigets första år visades nazistiska
propagandafilmer på de svenska
biograferna.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Vardagsliv under andra
världskriget. _Stockholm, #1943.

#876

#147

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En man med dubbelknäppt kostym med vit skjorta, slips och hatt och en kvinna som bär bredbrättad hatt till klänning och lång rock med stor "solformad" brosch på bröstet står bakom en barnvagn med nedvikt sufflett.

_Bakom dem skymtar äldre hus i

_Stockholms innerstad.

=====

#147

#877

_Ransoneringen

_Ransonering av till exempel mat, bränsle och tyger infördes i

_Sverige #1940. _Varje hushåll fick så kallade ransoneringskort för att köpa en viss vara. _Det innebar att varje hushåll endast kunde köpa en bestämd mängd av en viss vara.

_Ransoneringen infördes för att förhindra att personer med mycket pengar skulle kunna köpa så mycket av en viss vara att andra blev helt utan.

#878

#147

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Ransoneringskort tillhörande en flicka född #1940. _För att få köpa tyg måste kuponger lämnas samtidigt som betalningen skedde.

_Bildbeskrivning

_Ransoneringskort för tilldelning av textilvaror utfärdat av

"_Statens livsmedelskommission".

_Kortet -- som gäller för "_Barn

#1936--#1944" -- är nedtill

indelat i ett stort antal

numrerade kuponger.

_En text upplyser bland annat om

#147

#879

att kortet inte får överlåtas till
någon annan och att "_Missbruk
medför straffpåföljd".

=====

::: #148 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Grymheter under andra världskriget

_Andra världskriget är historiens
värsta krig med #40--#70 miljoner

dödsoffer. _Majoriteten av

dödsoffren var civila. _Användningen

av stridsvagnar och flyg innebar att

det var lättare att anfälla än att

försvara sig. _Det var ett av skälen

till de många civila dödsoffren.

#880

#148

_Krigsfångarna behandlades
synnerligen brutalt av _Japan,
_Tyskland och _Sovjetunionen.
_Ryssarna mördade till exempel över
#4000 polska officerare i _Katyn och
ytterligare över #21 #000 civila
polacker #1940 för att slå ned det
polska motståndet.

_Sovjetiska soldater utförde också
systematiska plundringar och
våldtäkter i _Polen, _Baltikum och
_Tyskland. _Miljontals tyska kvinnor
blev våldtagna av sovjetiska
soldater. _Även allierade soldater

våldtog kvinnor i områden de erövrade, men inte i samma omfattning.

_Svält, experiment och slaveri

_Japans syfte med kriget var att skapa ett _Asien för asiater och att driva bort de europeiska kolonialmakterna. _Japan möttes därför inledningsvis som en befriare.

_Motståndet mot japanerna växte dock då de utnyttjade resurserna i de ockuperade områdena till kriget.

_Åren #1944--#1945 svält en miljon

vietnameser ihjäl sedan _Japan hade lagt beslag på stora mängder ris.

_Både _Japan och _Tyskland utsatte sina krigsfångar för brutala experiment. _Den japanska armén använde dessutom

#100 #000--#200 #000 kvinnor, de flesta från _Korea, som sexslavar.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Behandlingen av krigsfångar i _Japan var grym. _Två engelska soldater återhämtar sig efter fångenskapen.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Den ene soldaten ligger på rygg på en tältsäng i ett svagt belyst rum medan den andre sitter bredvid honom på sängkanten. _Båda är klädda i shorts och deras bara överkroppar och ben är svårt avmagrade med revben som tydligt avtecknar sig genom huden.

=====

_Utrotning i östra _Europa och
ockupation i västra _Europa

_I östra _Europa var nazisternas
krigföring och ockupation mycket
brutal och ofta riktad mot den
civila befolkningen. _Syftet var att
fördriva och utrota människorna för
att ge "livsrum" åt tyska
bosättningar.

_Tre miljoner kristna polacker och
nästan alla polska judar mördades.

_I _Ukraina dog cirka sju miljoner
civila som en följd av både

nazisternas och den sovjetiska

#148

#885

arméns övergrepp.

_I västra _Europa styrdes de ockuperade länderna med hjälp av samarbetande regeringar. _I östra _Europa övertog nazisterna styret.

_Bristen på mat var ett stort problem i hela det ockuperade _Europa.

_Under kriget mördade nazisterna civila, till exempel i förintelseläger och vid massavrättningar. _Det systematiska dödandet drabbade bland annat judar, romer, kommunister och homosexuella.

_Antalet döda beräknas vara cirka
elva miljoner människor.

::: #149 ::::::::::::::::::::::::::::

#1939

é #1 september #1939 _Tyskland
angriper _Polen.

é #3 september #1939 _Frankrike och
_Storbritannien förklarar krig mot
_Tyskland.

é #17 september #1939 _Sovjetunionen
angriper _Polen.

é #1939--#40 "_Låtsaskriget" pågår i
_Europa.

é #27 september #1939 _Polen ger

#149

#887

upp, kapitulerar.

é #1939--#40 _Finska vinterkriget
pågår mellan _Sovjetunionen och
_Finland.

#1940

é #13 mars #1940 _Fred sluts mellan
_Sovjetunionen och _Finland.

é #1940 _Sovjetunionen ockuperar
_Estland, _Lettland och _Litauen.

é #9 april #1940 _Tyskland angriper
_Norge och _Danmark. _Danmark
kapitulerar samma dag.

é #9--#12 maj #1940 _Tyskland
angriper _Luxemburg,

#888

#149

_Nederländerna, _Belgien och
_Frankrike.

é #10 juni #1940 _Norge kapitulerar.

é #22 juni #1940 _Frankrike

kapitulerar och ingår

vapenstillestånd med _Tyskland.

é #10 juli #1940 _Tyskland inleder

ett försök att invadera

_Storbritannien.

#1941

é _April #1941 _Tyskland ockuperar

_Grekland och _Jugoslavien.

é #22 juni #1941 _Tyskland angriper

_Sovjetunionen.

#149

#889

é #1941--#44 _Fortsättningskriget
pågår mellan _Sovjetunionen och
_Finland.

é #7 december #1941 _Japan angriper
__USA (_Pearl _Harbor på _Hawaii).

#1942

é #18 april #1942 __USA påbörjar
bombningen av japanska städer.

é #4--#7 juni #1942 __USA börjar
pressa tillbaka japanerna.

#1943

é #2 februari #1943 _Tyskland
förlorar slaget om _Stalingrad.

é _Augusti #1943 _Sverige avbryter

#890

#149

permittenttrafiken.

#1944

é _Juni #1944 _De allierade intar
_Rom.

é #6 juni #1944 _Dagen _D.

é #20 juli #1944 _Tyska officerare
försöker mörda _Hitler.

é #1944--#45 _Lapplandskriget pågår
mellan _Tyskland och _Finland.

é _September #1944 _Sovjetunionen
besegrar _Finland.

#1945

é _Februari #1945 _Dresden bombas av
de allierade.

#149

#891

é #25 april #1945 _Sovjetiska armén
intar _Berlin.

é #27 april #1945 _Mussolini
tillfångatas.

é #30 april #1945 _Hitler begår
självmord.

é #8 maj #1945 _Tyskland
kapitulerar.

é #6 och #9 augusti #1945 __USA
släpper atombomber över _Japan.

é #15 augusti #1945 _Japan
kapitulerar.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Det svenska försvaret var mycket
dåligt rustat vid krigets utbrott.

_Samling med hästar och vagnar i

_Grimmeland. _Bohuslän, april

#1940.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Trupper ställer

upp sig på ett fält. _Längre bort

tågar en lång rad soldater med

tung packning på ryggen bort längs

en väg.

=====

#149

#893

_Ord och begrepp

Allierade. _Storbritannien,

_Frankrike, __USA och

_Sovjetunionen.

Axelmakterna. _Tyskland, _Italien

och _Japan.

Beneluxländerna. _Belgien,

_Nederländerna och _Luxemburg.

Blitzen. _Tyska flygbombningar av

engelska städer.

Blixtkrig. _En kombination av

bombflyg och marktrupper som

anfaller ett mindre område för att

snabbt bryta igenom fiendens
linjer.

Brända jordens taktik.

_Civilbefolkningen tänder eld på
åkrar och matförråd innan de flyr
för att fienden inte ska kunna
försörja sig.

"_Fria franska styrkorna"_.

_General _Charles de _Gaulles
styrkor som kämpade på de
allierades sida i _Nordafrika och
i _Mellanöstern.

Interneringsläger. _En sorts
fängelser där människor som ansågs

vara opålitliga låstes in.

"_Livsrum"_. _Nazismens tanke om att fördriva folken i _Östeuropa för att ge plats åt tyskar.

Maginotlinjen. _Försvarslinjen längs den tyskfranska gränsen.

Milis. _En väpnad grupp som stöds av staten.

Neutralitet. _Att inte ta ställning för någon eller hjälpa någon av de stridande parterna i krig.

Partisaner. _Beväpnade motståndare.

_Pearl_Harbor_. _En amerikansk militärbas på _Hawaii.

Permittenttrafiken. _Transporten av tyska soldater på svenska järnvägar.

Quisling. _Landsförrädare.

Salorepubliken. _En republik i norra _Italien med _Mussolini som ledare, men under kontroll av tyska trupper.

Samlingsregering. _En regering där flera partier ingår med syftet att ena landet.

Vichyregimen. _Styret av den

sydöstra delen av _Frankrike under
_Tysklands ockupation.

#20 julikuppen #1944_. _Ett
mordförsök på _Hitler utfört av
tyska officerare för att få slut
på kriget.

_Fler ord och begrepp

Lebensraum. _Tyska ordet för
"livsrum".

_Miraklet vid _Dunkerque_.

_Evakueringen av #338 #000

brittiska och franska soldater

över _Engelska kanalen i maj/juni

#1940 för att undkomma den tyska

#898

#150

armén.

Röda armén. _Den sovjetiska
armén, ibland även kallad ryska
armén.

Villkorslös kapitulation. _Att ge
upp utan att ställa några krav.

_Frågor till texten

s. #136--#143

#1. _Vilka länder ingick i
axelmakterna och vilka ingick i de
allierade?

#2. _Vad fanns det för likheter
mellan _Japans och _Tysklands mål
med kriget?

#150

#899

- #3. _Vad hade _Sovjetunionen och
_Tyskland kommit överens om i
_Molotov-_Ribbentrop-pakten?
- #4. _Vad var finska vinterkriget?
- #5. _Vad var låtsaskriget?
- #6. _När angrep _Tyskland _Polen,
_Danmark, _Norge respektive västra
_Europa?
- #7. _På vilka sätt var _Vichyregimen
antidemokratisk?
- #8. _Vad var _Blitzen?
- #9. _Vad var det stora fosterländska
kriget?
- #10. _Varför mötte _Tyskland

motgångar i _Sovjetunionen?

#11. _Varför gick ___USA med i
kriget?

::: #151 ::::::::::::::::::::::::::::::

#12. _Vad handlade striderna i
_Nordafrika om?

#13. _Varför blev slaget om
_Stalingrad en vändpunkt i kriget?

#14. _Varför avsattes _Mussolini och
vad hände efter det i _Italien?

#15. _Vad var _Dagen _D?

#16. _Vad fick #20 julikuppen för
följder?

#17. _Varför bombade de allierade

#151

#901

tyska städer?

#18. _Hur slutade kriget i _Europa?

#19. _Hur slutade kriget i _Asien?

s. #144--#145

#20. _Hur påverkades kvinnorna av
kriget?

#21. _Varför var _Vichyregimens
milis mer fruktad än _Gestapo och
__SS?

#22. _Varför byggde __USA och
_Sverige interneringsläger?

s. #146--#147

#23. _Varför bildades en
samlingsregering i _Sverige och

#902

#151

vilka partier ingick i den?

#24. _Vad innebar _Sveriges
neutralitet?

#25. _På vilka sätt bröt _Sverige
mot sin egen neutralitetspolitik?

#26. _Vad censurerades under kriget?

#27. _Vad innebar ransoneringen och
varför infördes den?

s. #148

#28. _Hur många dog under andra
världskriget?

#29. _Varför möttes _Japan först som
befriare i _Asien?

#30. _Hur behandlade _Japan

#151

#903

civilbefolkningen och
krigsfångarna i de ockuperade
länderna?

#31. _Hur behandlade de tyska
nazisterna civilbefolkningen i de
ockuperade länderna?

_Frågor att diskutera

#32. _Japan har länge vägrat be
kvinnorna som togs som sexslavar
under kriget om ursäkt. _Det
förändrades i december #2015 då
_Japan och _Sydkorea kom överens
om ersättning till offren. _Är det
viktigt att länder ber om ursäkt

#904

#151

för sina historiska brott?

_Varför/varför inte? _Vem i ett land är det som ska be om ursäkt?

#33. _Diskutera om det var rätt eller fel av _Sverige att bryta mot sin egen neutralitetspolitik under kriget. _Diskutera vilka följderna hade kunnat bli om _Sverige hade hållit sig helt neutralt? _Hur hade _Sverige påverkats? _Andra länder? _Kriget i stort?

#34. _Kan man lära av historien?

_Under svarta veckan som inledde

#151

#905

första världskriget förklarade
_Europas länder krig mot varandra
i stället för att diskutera med
varandra. _En del anser att
_Storbritanniens premiärminister
_Neville _Chamberlain hade försökt
"lära av historien" när han valde
att diskutera med _Hitler och gå
honom till mötes under
mellankrigstiden. _Han försökte in
i det sista stoppa _Hitler på
fredlig väg. _Diskutera vad som
kunde ha hänt om omvärlden skulle
ha varit hårdare mot _Hitler under

mellankrigstiden? _Diskutera också om man kan eller inte kan lära av historien för att undvika att nya misstag begås.

#35. _Tanken var att de finska krigsbarnen skulle åka tillbaka till _Finland efter kriget.

_Varför stannade trots det #7000 barn kvar i _Sverige?

::: #152 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Förtryck, folkfördrivningar och folkmord

_När grupper av människor utsätts för våld och annan orättvis

#152

#907

behandling kallas det förtryck.

_Förtryck var utbrett under imperialismen och världskrigen samt förekommer än idag i diktaturer.

_Ibland leder förtryck till folkfördrivningar och folkmord.

_Folkfördrivningar och deportationer

_När de som har makten tvingar människor att flytta till en ny plats inom det egna landet eller till ett helt nytt land kallas det tvångsförflyttning. _Även begreppet deportation används för tvångsförflyttningar.

_Tvångsförflyttningar av människor utförs av militär, polis eller andra väpnade grupper.

_När syftet med tvångsförflyttningar är att skapa ett land med en enda folkgrupp, att göra sig av med motståndare eller att lättare kunna kontrollera ett område kallas det folkfördrivning.

_Definition av folkmord

_Folkmord innebär att delar av en folkgrupp eller att en hel folkgrupp utrotas. _Ett folkmord på en bestämd grupp människor förutsätter att de

som genomför folkmordet måste peka ut en annan grupps tillhörighet.

_Folkmord innebär att människor dödas, men kan även betyda att människor tvingas leva under svåra förhållanden som kan leda till svält eller att de tvingas till tvångsarbete. _Att förhindra en viss folkgrupp att få barn räknas också som folkmord.

_Att dela upp människor i grupper

_I folkmordskonventionen skriver ___FN om olika grupper som kan utsättas för folkmord.

é _En nationell grupp, till exempel polacker.

é _En etnisk grupp, till exempel romer.

é _En rasmässigt bestämd grupp, till exempel aboriginer i _Australien.

é _En religiös grupp, till exempel kristna i ett muslimskt land.

_Massmord på en politisk grupp eller samhällsklass är också folkmord.

_Politiska massmord är inte nämnda i folkmordskonventionen eftersom

_Sovjetunionen inte skulle ha skrivit på konventionen då.

_ Några politiska massmord i
historien

_ Under _ Stalins tid vid makten,
#1924--#1953, gjorde _ Sovjetunionen
sig skyldigt till flera olika
politiska massmord.

_ I _ Kina tog kommunisterna och
ledaren _ Mao _ Zedong makten #1949.

_ Under flera decennier fängslades
och mördades miljontals människor
för att skapa ett kommunistiskt
land.

_ I _ Kambodja, under ledning av

_ Pol _ Pot, mördade den kommunistiska
#912 #152

regimen #1,5--#1,7 miljoner civila genom avrättningar och svält under åren #1975--#1979.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Politiskt massmord i _Kambodja, #1975--#1979.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Kranierna efter människor som avrättats av de röda khmererna. _Ett av dem har fortfarande ögonen förbundna.

=====

_Historiska folkmord

_Folkmord har genomförts i olika delar av världen och under olika tidsperioder. _Många urfolk blev offer för kolonialismen och de utsattes ofta för folkmord. _I

_Indien tros miljontals människor ha dött till följd av den brittiska kolonialismen.

_Nordamerikas urfolk

_I _Nordamerika var urfolken nära att utrotas helt och hållet. _Det skedde framför allt efter att den

amerikanska regeringen hade infört
"Indian Removal Act" som
"lagligt" tvingade bort de
amerikanska urfolken från sina
landområden.

Genom tvångsförflyttningar och
våld dog en mycket stor del av
urfolken samtidigt som deras
samhällen och
försörjningsmöjligheter slogs
sönder. År 1890 hade Nordamerikas
urfolk minskat från flera miljoner
till 248 000.

På Nordamerikas prärie hade

köttet från bisonoxarna varit ett viktigt livsmedel för urfolken som levde där. _Bisonoxarna utrotades nästan helt av de invandrade européerna för pälsens skull.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_De invandrade européerna tog stora landområden från de amerikanska urfolken. _Från och med #1830 skedde det på order av den amerikanska staten. _Brutala tvångsförflyttningar medförde att flera urfolk utrotades.

_Bildbeskrivning

#916

#153

_Två kartor över ___USA (utom
_Alaska och _Hawaii). _Kartorna
återger den gradvisa
"koloniseringen" genom att
redovisa vilka områden som hörde
till urfolken och vilka som
koloniserats åren #1819 och #1879.

_Kartorna återges:

_Koloniseringen till och med

#1819:

é _Områden koloniserade av
européerna: _Samtliga av
områdena/delstaterna i nuvarande
östra ___USA söder och öster om

#153

#917

de stora sjöarna förutom västra
_Michigan, _Florida, ett område
som omfattar västra _Georgia och
östra _Alabama samt de inre
delarna av _Mississippi.

_Gränsen mot urfolkens områden i
väster löper genom nuvarande
_Texas, _Oklahoma samt gränserna
till _Kansas, _Iowa och
_Illinois.

é _Urfolkens områden: "_Resten" av
nuvarande __USA -- _Det vill
säga, större delen av området --
inklusive områden som

_Kalifornien och _Arizona (med
mera)

_Koloniseringen till och med

#1879:

é _Områden koloniserade av
européerna: _Nästan hela området
sånär som på spridda och
begränsade område i de västra
delarna av landet.

é _Urfolkens områden: _Spridda
områden i väster med de största
enklaverna (begränsade områden)
i _Montana och _South _Dakota i
norr och _Arizona och _New

#153

#919

_Mexico i söder.

=====

_Aboriginer i _Australien

_Aboriginerna, urfolken i

_Australien, har levt där i cirka

#50 #000 år. _När briterna

koloniserade _Australien dog många

aboriginer på grund av de europeiska

sjukdomar som briterna förde med

sig och av våldet som riktades mot

dem.

_År #2008 bad den australiske
premiärministern aboriginerna om
ursäkt för behandlingen av dem,

#920

#153

bland annat för att den australiska
staten tog cirka #100 #000 barn från
sina föräldrar under åren
#1930--#1970.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Aboriginer. _Australien, omkring
#1900.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En grupp

aboriginska män och kvinnor står
och sitter kring tre döda
kängurur.

_De är alla nakna och barfota så

när som på höftkläden eller korta

#153

#921

kjolar. _Männen är beväpnade med smala spjut och ett slags dubbeleggade, spetsiga "svärd".

_En äldre man och en kvinna som sitter på marken arbetar med att tillvarata jaktbytet.

_I bakgrunden skymtar glest lövskogsbevuxna marker.

=====

::: #154 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Folkmord och fördrivningar på #1900-talet

_Under #1900-talet skedde flera folkmord och fördrivningar i samband

#922

#154

med krig och att nya stater

bildades.

_Folkmord på armenier och greker

_Under första världskriget

misstänkte den osmanska militären

att den kristna armeniska

befolkningen stödde fienden

_Ryssland. _Mellan #1,2--#1,5

miljoner armenier mördades i

folkmordet som pågick i _Osmanska

riket under åren #1915--#1920.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Offer för folkmordet på det

armeniska folket. _Osmanska riket,

#154

#923

#1915--#1920.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En dunge med glest växande små träd omgiven av slättmarker.

_Under träden ligger massor av uppsvällda döda kroppar av kvinnor, barn och män.

_Många av kropparna är mer eller mindre avklädda.

=====

_Under åren #1914--#1922 dödades också cirka en miljon kristna greker i _Osmanska riket. _Även syrianer,

#924

#154

assyrier, kaldéer och yazidier
mördades. _Det skedde genom
dödsmarscher, avrättningar och
massakrer.

_Folkutbyten mellan _Grekland och
_Turkiet

_Grekland och _Osmanska riket
krigade mot varandra under åren
#1919--#1922. _I fredsavtalet #1923
beslutades det att #1,5 miljoner
greker skulle lämna den nya staten
_Turkiet och att #500 #000 turkar
skulle lämna _Grekland.

_ Några av andra världskrigets
grymheter

_ Under andra världskriget
tvångsförflyttade _Tyskland grupper
av människor som ansågs vara
"statens fiender" till olika
koncentrations- och förintelseläger.

_ Ungefär elva miljoner människor
mördades.

_ Sovjetunionen tvångsförflyttade i
sin tur polacker, balter, tyskar och
tatarer till _Centralasien då de
misstänktes sympatisera med

nazisterna.

#926

#154

_Under andra världskriget
tvingades miljontals människor på
flykt undan de framryckande arméerna
i både _Europa och _Asien.

_Folckfördrivningar efter andra
världskriget

_Efter andra världskrigets slut
förflyttades miljontals krigsfångar
och lägerfångar från hela _Europa
tillbaka till sina hemländer.

_Över två miljoner polacker
tvingades lämna östra _Polen som
blev en del av _Sovjetunionen. _Mer
än tio miljoner människor med tyska

som modersmål fördrevs från östra
_Europa till framför allt _Tyskland
och _Österrike. _En del av dem som
fördrevs

::: #155 ::::::::::::::::::::::::::::::

kom från familjer som hade bott i
östra _Europa sedan medeltiden.

_Andra hade flyttat dit som en del
av den nazistiska
erövringspolitiken.

=== _Bildbeskrivning =====

_Polen före #1939:

_Landet omfattade fram till #1939
stora områden i det som numera är

#928

#155

västra _Litauen, _Vitryssland och
_Ukraina (inklusive _Litauens
huvudstad _Vilnius) medan landet
inte sträckte sig lika långt
västerut som i dag -- _Staden
_Wroclaw hörde till _Tyskland och
_Polen hade bara en liten
kuststräcka i norr väster om
staden _Gdansk (_Danzig).

_Polen efter #1945:

_Polen hade förlorat sina östra
områden i nuvarande _Litauen,
_Vitryssland och _Ukraina men
kompenserats i väster och norr

genom att före detta tyska områden
tillförts landet. _Landet fick nu
bland annat en lång östersjökust
med staden _Gdynia och staden
_Wroclaw i väster.

=====

_I många fall handlade
fördrivningarna om ren hämnd. _Ett
annat skäl till fördrivningarna var
att varken _Tyskland eller _Polen
skulle kunna hävda sin rätt till
dessa områden i framtiden.

_Efter andra världskriget
deporterades ryssar till _Baltikum

och _Ukraina för att göra dessa områden mer ryska. _Med fler ryssar boende i _Baltikum och _Ukraina kunde _Sovjetunionen hävda sin rätt till dessa områden.

_Delningen av _Indien #1947

_År #1947 blev _Indien självständigt från _Storbritannien.

_Motsättningar mellan hinduer och muslimer ledde till att ett hinduiskt _Indien och ett muslimskt

_Pakistan bildades #1947.

_Under de första åren var spänningarna stora mellan de

religiösa grupperna i både _Pakistan
och _Indien. _Hundratusentals
människor mördades i religiösa
upplopp. _Dessutom rövades
tiotusentals kvinnor bort. _Våld
från extremister på de båda sidorna
gjorde att muslimer flydde från
_Indien till _Pakistan och hinduer
och sikher från _Pakistan till
_Indien. _Sammanlagt flydde #14
miljoner människor mellan de båda
länderna.

_Under flykten dödades upp till en
miljon människor. _Kvinnorna som

#932

#155

hade rövats bort före delningen hade
rätt att återvända hem. _Många av
dem vågade dock inte göra det. _De
var rädda för att deras familjer
inte längre skulle acceptera dem.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Sikher på flykt från _Pakistan
till _Indien efter delningen av
_Indien, #1947.

_Bildbeskrivning

_Svart-vitt foto. _En rad med
människor som går till fots genom
ett torrt landskap bär sin
packning på huvudet eller över

#155

#933

axeln.

_De bär vida kläder och skyddar i
de flesta fall huvudet mot solen
med dok (huvuddukar) eller
turbaner

_Flera av dem går barfota

_En lång vitskaggig man bär en
kvinna på sina axlar.

=====

_Indonesien #1965--#1966

_I _Indonesien jagades kommunister
av diktatorn _Suhartos regim under
åren #1965--#1966. _Antalet
dödsoffer beräknas till cirka två

#934

#155

miljoner, men siffrorna är osäkra.

_Efter _Indonesiens invasion av

_Östtimor #1975 genomfördes folkmord
på hundratusentals civila.

_Rwanda #1994

_I _Rwanda gav kolonialmakten
_Belgien minoriteten tutsi fördelar
och pekade ut dem som en särskild
"ras" som var överlägsen hutu-
majoriteten. _Motsättningarna
kvarstod efter landets
självständighet. _Det gick så långt
att #800 #000 till en miljon
människor mördades, främst tutsier
#155 #935

av hutuer, under #1994.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Familjefotografier på människor
som mördades i folkmordet i

_Rwanda #1994. _Rwanda, #2014.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Ett rum där väggarna är
täckta med foton av personer som
föll offer för massmorden.

_En man som står med händerna
bakom ryggen står och tittar på
bilderna.

=====

#936

#155

_Gulag

_Gulag är samlingsnamnet på de sovjetiska arbets- och fånglägren.

_De utgjorde en mycket viktig del av

_Sovjetunionens förtryck av sin befolkning under tidsperioden

#1923--#1960. _Redan under tsartiden fanns det dock fångläger i

_Sibirien.

_Framväxten av _Gulag

_När kommunisterna tog makten #1917 började de skicka sina motståndare, de så kallade

"klassfienderna", till arbets- och fångläger. _Under inbördeskriget #1917--#1923 hade lägren som syfte att bryta ned motståndet och hjälpa till att vinna kriget.

_Under #1920-talet växte idéer fram om att "omskola" människor.

_Icke-kommunister skulle lära sig att arbeta och de skulle omvandlas till kommunister. _År #1923 byggdes lägren ut och de kom att kallas

_Gulag.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Fångar på väg till _Gulag. _De flesta i lägren dog av hårt arbete eller svält. _Redan under transporten var det mycket ont om mat och många kom aldrig fram.

_Sovjetunionen, #1920-tal.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Ett tåg står bredvid ett järnvägsspår. _Längs med tåget och på andra sidan spåret köar en stor folkskara som vaktas av några soldater.

_Skaran omfattar många yngre

#156

#939

personer och barn som bär
sjaletter eller pälsmössor.

=====

_Under åren #1934--#1941 ökade
andelen fångar med högre utbildning
då sovjetledarna var misstänksamma
mot högutbildade.

_I _Sibirien fanns mängder av
råvaror såsom olja, gas, trä och
malm. _Sibiriens kalla klimat
lockade dock inte många arbetare att
flytta dit. _För att snabbt kunna
industrialisera den delen av landet
fängslades människor och skickades

dit för att utföra slavarbete.

_Minsta lilla brott straffades med

_Gulag. _Även barn skickades dit.

_Läger byggdes inte bara i _Sibirien
utan de fanns över hela

_Sovjetunionen och som mest fanns
det tusentals olika läger.

_Olika typer av fångar

_Arbets- och fånglägren i _Gulag
användes som bestraffning för olika
sorters "brott". _Det fanns många
olika sorters fångar.

_Politiska fångar: _Motståndare
till _Sovjetregimen dömdes ofta

snabbt i den hemliga polisen

__NKVD:s domstolar.

_Vanliga brottslingar:

_Majoriteten av fångarna i de olika lägren var vanliga brottslingar.

::: #157 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Krigsfångar: _Under andra världskriget skickades polska och tyska krigsfångar till _Gulag.

"_Socialt skadliga element": _En annan typ av fångar kallades "socialt skadliga element". _Dit räknades bland annat tiggare och prostituerade.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Författaren _Alexander

_Solzjenitsyn satt åtta år i

fängelse. _Han gjorde _Gulag känt

utanför _Sovjetunionen genom sina

böcker. _Sovjetunionen, #1953.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En yngre man med

tärda anletsdrag sitter och tittar

stint in i kameran. _Han bär en

skärmmössa och en sliten vadderad

jacka till byxor i samma material.

_Såväl mössa som jacka och byxor

bär stora vita lappar med

#157

#943

fångnummer.

=====

_Antalet fångar

_Det är svårt att veta hur många människor som skickades till _Gulag under de första åren eftersom det saknas arkivmaterial. _Under tidsperioden #1929--#1953 beräknas däremot antalet människor i lägren till sammanlagt #14 miljoner.

_Antalet fångar var som minst under andra världskriget eftersom _Sovjetunionens behov av soldater var stort då. _Vid _Stalins död

#944

#157

#1953 befann sig mellan #1,7 och #2,5 miljoner människor i fångläger.

_Arbets- och levnadsförhållanden

_I alla läger var arbetstakten hög och arbetsdagarna långa. _De värsta lägren fanns i _Sibirien. _Fångarna var dåligt klädda och undernärda. _I barackerna var det ont om plats och smittsamma sjukdomar spreds lätt.

_Undernäringen bland fångarna och den dåliga kvaliteten på verktygen och maskinerna gjorde slavarbetet ineffektivt. _En _Gulag-fånge producerade endast hälften av det en

#157

#945

sovjetisk arbetare gjorde. _I
stället för att öka matportionerna
bestämde __NKVD att ännu mindre mat
skulle delas ut under åren
#1941--#1948 i ett försök att få
fångarna att arbeta hårdare.

_Hög dödlighet

_Dödligheten i lägren var hög.

_Enligt en rysk studie från #1993
dog över en miljon människor i

_Gulag #1934--#1953. _Andra forskare
har beräknat siffrorna till mellan
#1,6 och #10 miljoner dödsoffer.

_Systemet avvecklas långsamt

_Efter _Stalins död #1953 började

_Gulag avvecklas och många fångar

släpptes. _År #1959 beslutades det

att _Gulag skulle avvecklas.

_De politiska fångarna i

_Sovjetunionen spärrades nu i

stället ofta in på mentalsjukhus.

_Vid #1970-talets mitt fanns cirka

#10 #000 politiska fångar. _De blev

allt färre, men det fanns ett stort

antal politiska fångar ända fram

till _Sovjetunionens fall.

#948

#157

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym elva av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till [anpassningsfunktionen~àspsm.se](mailto:anpassningsfunktionen@spsm.se)

_ I i

_Innehåll till volym elva

_Siffran inom parentes hänvisar till
svartskriftsbokens sidor.

_Förintelsen #1933--#1945

(#158) #949

_Några koncentrations- och

förintelseläger (#170) . #1026

_Ord och begrepp (#171) .. #1031

_Fler ord och begrepp (#172)

..... #1038

_Frågor till texten (#172)

..... #1043

_ I i

::: #158 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Förintelsen #1933--#1945

_Nazisternas folkmord på judarna i
_Europa #1933--#1945 kallas
_Förintelsen. _Totalt dödades cirka
sex miljoner judar. _En miljon av
dem var barn. _Målet var att utrota
_Europas alla judar.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Minnesmonumentet i centrala
_Berlin är tillägnat alla judar
som blev mördade under
_Förintelsen.

#158

#949

_Bildbeskrivning

_Foto. _En stor yta i staden är täckt med avlånga "stenlådor" som kan föra tankarna till likkistor.

_På avstånd gränsar området till innerstadsbebyggelse med höga flervåningshus.

=====

_Folkmord på andra grupper under kriget

_Nazisterna utförde också folkmord på hundratusentals romer. _Dessutom dog fyra miljoner polacker, vitryssar/belarusier och ukrainare

#950

#158

på grund av slavarbete i _Tyskland under andra världskriget.

_Nazisterna mördade även kommunister, socialdemokrater och andra politiska motståndare samt _Jehovas vittnen, homosexuella, personer med funktionsnedsättning och "asociala" personer såsom tiggare och gatuförsäljare.

_Vissa historiker anser att allt systematiskt dödande av judar, romer, kommunister, homosexuella och andra grupper är en del av

_Förintelsen. _Totalt mördades cirka

#158

#951

elva miljoner människor.

_Antisemitism i historien

_Hat och fördomar mot judar kallas antisemitism. _Under medeltiden sågs judarna som en avvikande grupp eftersom de inte var kristna. _De fick därför inte äga mark eller ägna sig åt vissa yrken.

_Under kriser och krig utsågs judar till syndabockar och de utsattes för massakrer och förföljelser. _Under #1800-talet genomfördes flera pogromer, våldsamma upplopp riktade mot judar,

#952

#158

i _Ryssland. _Judarna levde ofta i särskilda stadsdelar, getton. _Under #1800-talet avvecklades de då städerna moderniserades.

_Nazismens antisemitism

_Nazisterna lade skulden på judarna för _Tysklands nederlag i första världskriget, för de kommunistiska revolutionerna och för att kontrollera den tyska ekonomin.

_Enligt nazismen har det sedan länge pågått en kamp mellan olika "raser", främst mellan "arier" och judar om vilka som ska styra

#158

#953

världen. _Nazisterna gick så långt
som att kalla _Förintelsen för ett
försvarskrig.

=== _Bildtext/beskrivning =====

"_Den tyska handeln måste bli
ren!" _Antisemitisk propaganda,
#1930-tal.

_Bildbeskrivning

_Propagandateckning där en högre
barhuvad man som bär de nazistiska
"stormtrupperna" __SA:s uniform
(uniformsjacka med hakkorsbindel,
ridbyxor och höga stövlar)
bokstavligt talat "sopar bort"

#954

#158

flera små figurer med karikerade
"judiska" anletsdrag (stora böjda
näsor, tinningslockar med mera)
tillsammans med davidsstjärnor och
skyltar med judiska efternamn.

_Intill den nazistiske "städaren"
återges en symbol i form av en
lodrät stav omslingrad av två
ormar under en platt hatt med
vingar på sidorna.

=====

_Judeförföljelser i _Tyskland under
#1930-talet

_Den #1 april #1933 genomfördes en
bojkott mot judiska företag i hela
_Tyskland. _Utanför de judiska
affärerna hotades kunderna av
nazister. _Den #7 april #1933
förbjöds judarna från att utföra
flera yrken, till exempel lärare,
läkare och advokat. _Det spreds
antisemitisk propaganda där judarna
framställdes som skadedjur.

_Koncentrationsläger

_Judar, romer och andra personer som nazisterna utsett till fiender eller mindre värda skickades till koncentrationsläger. _Ett koncentrationsläger är ett slags fängelse. _Fångarna är dock inte dömda för något brott. _Taggtråd och beväpnade vakter gjorde det nästintill omöjligt för fångarna att fly.

_Koncentrationslägren låg ofta nära gruvor, stenbrott eller

fabriker. _Fångarna arbetade som

#159

#957

slavar. _Både privata och statliga tyska företag hyrde fångarna som slavarbetskraft.

_Nazisterna använde sig av koncentrationsläger under åren #1933--#1945. _Det fanns över #25 större koncentrationsläger, så kallade huvudläger, och över #1 #000 mindre läger, så kallade satellitläger, i tyskkontrollerade områden under kriget.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Väntan på tåget till

koncentrationslägret. _Staty i

_Berlin.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Bronsstaty som föreställer

en kvinna med en tonårsflicka och

två barn som står och väntar med

några resväskor bakom sig.

_Någon har satt en bukett med röda

blommor i händerna på den väntande

kvinnan.

=====

#159

#959

_Förhållandena i
koncentrationslägren

_Förhållandena i
koncentrationslägren var
fruktansvärda. _Fångarna fick för
lite och för dålig mat. _De som
valdes ut till hårt arbete överlevde
ofta endast några få månader.

_Fångarnas namn användes inte utan
de identifierades med ett nummer.

_Fångarna var klädda i tunna kläder
och sov i dåligt uppvärmda baracker.

_Det var dessutom svårt att sköta
sin hygien.

#960

#159

__SS;-soldaterna som bevakade
lägren bestraffade minsta "brott"
med stor grymhet. _En mycket stor
del av våldet skedde helt
godtyckligt utan att något som helst
"fel" hade begåtts.

_I lägren valdes de sjuka och de
svaga fångarna ut för att mördas. _I
flera koncentrationsläger utfördes
mycket brutala experiment på fångar,
även på barn.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Utsvultna fångar befriade ur

_Ebensee koncentrationsläger.

#159

#961

_Ebensee, #7--#8 maj #1945.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En samling unga män sitter på golvet i en barack.

_De är ytterst lätt klädda eller helt nakna och ytterst utmärglade med "pinnskala" knotiga ben och utstickande revben.

=====

::: #160 ::::::::::::::::::::::::::::

_Censur och kulturförstörelse

_Det organiserades bokbål där böcker skrivna av judiska författare och av motståndare till nazismen

#962

#160

brändes. _I slutet av #1934 hade
över #5000 olika titlar förbjudits.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Böcker som ansågs vara kritiska
till nazismen eller böcker
författade av judar bränns.

_Berlin, #10 maj #1933.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto taget under
dygnets mörka timmar.

_I förgrunden ligger en stor hög
med brinnande böcker.

_Bredvid högen står några män
iförda den nazistiska

#160

#963

organisationen __SA:s uniformer.

_Längre bort står en stor skara

människor som alla gör den

nazistiska hälsningen med

uppsträckt högerarm.

=====

_Musik, teater, film och radio

kontrollerades av den nazistiska

censuren. _Om en utländsk tidning

skrev kritiskt om _Tyskland

skickades en protest till det

landets regering.

_Nürnberglagarna

_Efter nazistpartiets möte i
_Nürnberg #1935 infördes flera
antisemitiska lagar. _I lagarna
framgick tydligt vem som ansågs vara
jude. _Judarna fråntogs dessutom
sitt tyska medborgarskap.

_Äktenskap och sexuella relationer
förbjöds mellan judar och "arier",
mellan "arier" och "främmande raser"
såsom romer och svarta samt mellan
"friska tyskar" och tyskar med
mental eller ärftlig sjukdom.

#160

#965

_De judiska flyktingarna och
omvärlden

_Syftet med den antisemitiska
politiken var att judarna skulle
emigrera, det vill säga lämna

_Tyskland. _I slutet av #1930-talet
försökte allt fler judar att fly.

_Det var dock endast ett fåtal
länder som ville ta emot de judiska
flyktingarna.

_Hösten #1938 framförde både
_Schweiz och _Sverige önskemål om
att de tyska judarna skulle ha ett

_J stämplat i sina pass. _Då skulle
#966 #160

de judiska flyktingarna snabbare kunna avvisas vid gränsen.

_Novemberpogromerna och kristallnatten #1938

_Den #7 november #1938 sköts en tysk ambassadtjänsteman i _Paris till döds av en polsk jude. _Mordet utnyttjades av nazisterna som en ursäkt för novemberpogromerna.

_Pogromerna, som pågick #7--#13 november, organiserades och leddes av nazister. #7 #500 judiska affärer, #1 #400 synagogor och flera bönehus förstördes i _Tyskland.

_Dessutom mördades #400 judar.

_Pogromerna var som värst natten mellan den #9 och #10 november. _På grund av allt krossat glas har den natten fått namnet kristallnatten.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Judiska kvinnor tvingas ha på sig plakat med texten "_Jag har uteslutits ur folkgemenskapen" under _Novemberpogromen i _Linz.

_Österrike, november #1938.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Ett torg omgivet av höga flervåningshus.

#968

#160

_I förgrunden tvingas tre kvinnor
sitta på en träplattform med
skyltar om halsen medan en stor
folksamling bevittnar händelsen.

=====

::: #161 :::::::::::::::::::::::

_Judarna krävdes sedan på en miljard
mark i skadestånd för all
förstörelse. _Samma månad
deporterades #30 #000 judiska män
till koncentrationslägret _Dachau
utanför _München.

_Rashygien

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Romer blir intervjuade av
"rasforskaren" _Eva _Justin.

_Tyskland, #1938.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En bakgård med en grå
stenvägg och ett skjul. _En ung
kvinna iförd grå kjol och eleganta
lågskor sitter på en stol och för
anteckningar i ett block som hon
har i knät. _En romsk kvinna
sitter och ser ut att svara på
frågor. _Bredvid dem står

#970

#161

ytterligare en kvinna och en liten pojke.

=====

_Nazisterna ville skapa ett "rasrent" _Tyskland bestående av friska och starka "arier". _Därför genomfördes så kallad rashygien. _Syftet var att rensa ut "oönskade element" ur den "ariska rasen". _Dit räknades människor med olika sjukdomar och funktionsnedsättningar.

_Under #1930-talet tvångssteriliserades cirka #400 #000 #161 #971

människor tillhörande "fel ras"
eller med avvikande beteende.

_Friska och starka "arier"
uppmuntrades däremot att föda fler
barn och abort förbjöds.

_Personer med funktionsnedsättning
#70 #000 människor med fysisk
eller psykisk funktionsnedsättning
mördades under åren #1939--#1941 som
en del av rashygienen. _Läkare valde
ut offren som därefter förgiftades
eller gasades ihjäl.

_År #1941 avslöjades morderna med
protester som följde. _Bland annat

katolska ledare riktade hård kritik mot dem. _Efter avslöjandet fortsatte morderna, men under hemlighet. _Totalt mördades #275 #000 människor med funktionsnedsättning.

_Homosexuella

_Homosexualitet hos män sågs som ett hot mot den "ariska rasen".

_Homosexuella män registrerades, dömdes till fängelse, avrättades eller kastrerades. _Ogifta kvinnor och kvinnor utan barn sågs som förrädare.

#161

#973

_Tiotusentals homosexuella,
bisexuella och transpersoner
deporterades till
koncentrationsläger under andra
världskriget.

_Massmord i krigets början

_Den tyska armén ockuperade _Polen
#1939. _Det fanns då ungefär tre
miljoner judar i _Polen. _De
samlades i särskilda getton.

_Insatsgrupperna, som bestod av
tyska __SS och poliser, utförde
massmord på judarna i östra _Europa,
främst på männen. _Den tyska

#974

#161

arméledningen protesterade mot det,
men utan framgång.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Judiska barn på flykt har anlänt
till _Harwich. _Storbritannien,
#1938.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Utmattade barn
sover hopsjunkna bland kläder och
resväskor.

=====

#161

#975

_Tvångsförflyttning till getton

_Judar från _Tyskland, _Österrike,
_Polen och _Baltikum

tvångsförflyttades till getton i

_Polen och _Baltikum. _Syftet var
att skilja judarna från den övriga
befolkningen. _Runt varje getto
fanns murar eller taggtråd. _Allt
bevakades av __SS och den lokala
polisen.

_Invånarna i gettona tvingades
till fabriksarbete. _Varje getto
styrdes av ett judiskt råd som

tvingades utföra nazisternas order,
till exempel att välja ut vilka som
skulle deporteras till
koncentrationsläger.

_Levnadsförhållandena var extremt
svåra. _De flesta getton var
överbefolkade och det saknades ofta
vatten och avlopp. _Matransonerna
var mycket små och räckte bara till
en tiondel av dagsbehovet. _Många
dog på grund av sjukdom, svält och
våld.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Barn på gatan. _Warszawagettot,
#1941.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En grupp

kraftigt avmagrade barn i olika
åldrar med rakade huvuden och
tunna armar.

_Flera av barnen bär kläder som är
alldeles för stora för dem.

=====

_Folkmord i _Sovjetunionen

_Tyskland angrep _Sovjetunionen
den #22 juni #1941. _Insatsgrupperna

#978

#162

påbörjade omedelbart massmordet på judiska män, kvinnor och barn i de erövrade områdena. _Insatsgrupperna fick hjälp av den tyska armén, den lokala polisen och civila.

_Judarna letades upp och samlades därefter ihop. _De tvingades ofta till att först gräva en stor grop och sedan till att klä av sig nakna.

_Därefter sköts de och föll ner i gropen. _I _Babi _Yar, i nuvarande _Ukraina, mördades #33 #771 män, kvinnor och barn på det här sättet #29--#30 september #1941.

#162

#979

#1,5 miljoner judar och
hundratusentals andra
sovjetmedborgare mördades från och
med sommaren #1941 fram till våren
#1943. _I mars #1942 påbörjade
nazisterna sitt arbete med att
försöka dölja spåren av massmorden.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Ukrainska judar tvingas gräva sin
egen grav.

_Sovjetunionen/_Ukraina, juli
#1941.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En stor

#980

#162

folkmassa bestående av civilklädda kvinnor och män gräver i marken med spadar och bara händerna.

_De vaktas av en soldat som står i förgrunden med ryggen vänd mot kameran.

=====

_Förintelseläger

_I _Polen byggdes sex förintelseläger. _I förintelselägren kunde tusentals människor dödas varje dag. _Det första förintelselägret började användas i slutet av #1941. _Syftet med

#162

#981

förintelselägren var att
effektivisera massmordet.

_Förintelselägren _Chelmno,
_Belzec, _Sobibor och _Treblinka var
enbart avsedda för massmord.

_Majdanek och _Auschwitz var däremot
kombinerade förintelse- och
koncentrationsläger.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Baracker i förintelselägret

_Birkenau. _Auschwitz, januari
#1945.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Bakom höga

#982

#162

elstängsel ligger ett jättelikt område som är bebyggt med ändlösa rader av likadana snötäckta avlånga envåningsbaracker.

=====

::: #163 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Den "slutgiltiga lösningen"

_Den #20 januari #1942 höll ledande nazister en konferens i _Wannsee utanför _Berlin. _Där planerades hur alla judar i hela _Europa skulle utrotas. _Planen kallades för den "slutgiltiga lösningen". _Före

#163

#983

_Wannseekonferensen var nazisterna öppna med sina antisemitiska lagar och åtgärder. _Därefter dolde de vad de gjorde.

_Deportationerna till koncentrations- och förintelselägren sades vara en "förflyttning österut" för att dölja det egentliga syftet.

_Vid ingången till flera av koncentrationslägren satt skyltar med texten "arbete ger frihet". _En del fångar tvingades skriva till sina anhöriga och berätta att de hade det bra.

_Auschwitz

_Det största och i efterhand mest
ökända förintelselägret var

_Auschwitz. _Under åren #1940--#1945
deporterades #1,3 miljoner människor
till lägret. #1,1 miljoner av dessa
var judar. _Cirka en miljon
mördades, de flesta i gaskammare.

_Övriga dog på grund av svält,
utmattning och våld. _Bland offren
fanns också #100 #000 krigsfångar,
polska och sovjetiska motståndare
samt tusentals romer.

_I _Auschwitz skiljdes männen från
#163 #985

kvinnorna och barnen. _En
__SS;-läkare avgjorde vilka som
skulle mördas direkt och vilka som
skulle arbeta. _Ungefär #30 procent
skickades till arbete. _Gamla, sjuka
och svaga skickades direkt till
gaskamrarna. _Många kvinnor i
arbetsför ålder och barn skickades
också direkt dit. _Nazisterna ville
till varje pris förhindra att
judiska barn växte upp och att
judiska kvinnor födde fler barn.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Ivan _Dudnik, en #15 årig rysk pojke, får hjälp. _Befrielsen av _Auschwitz, februari #1945.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En svårt utmärglad och lättklädd

tonårspojke med rakat huvud bärs av två män med vita armbindlar medan en tredje man som står längre bort ser på.

_Bakgrunden utgörs av en bred port i en byggnad med tegelväggar.

_Marken på båda sidor av porten är

#163

#987

täckt med avskrädeshögar.

=====

::: #164 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Förintelsen i _Auschwitz

_Majoriteten av alla som

deporterades till _Auschwitz

skickades direkt till gaskamrarna.

_Fångarna fick veta att de skulle

duschas och avlusas. _De tvingades

klä av sig och leddes sedan in i

gaskammaren som var byggd som en

dusch. _Ibland förstod fångarna vad

som väntade och upplopp förekom, men

lägervakterna tvingade in dem med

#988

#164

våld. _När dörrarna hade stängts
slogs den dödliga gasen på.

_Efteråt tömdes gaskammaren av
manliga fångar som förde kropparna
till stora krematorier där de
brändes. _Eftersom dessa fångar
visste exakt vad som pågick mördades
de också efter en kort tid.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_En befriad rysk fånge pekar ut en
vakt som hade misshandlat fångarna
brutalt. _Auschwitz, april #1945.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En man iförd

#164

#989

randig fångdräkt och mössa pekar ut en tysk soldat medan en tysk officer ser på.

_Bredvid officeren står en fjärde man iförd mörk uniform med ansiktet vänt mot en husvägg.

=====

_Samarbete

_I alla länder som _Tyskland ockuperade under kriget förekom samarbete med nazisterna. _Enskilda individer angav till exempel judar som gömde sig. _I flera länder gick övertygade nazister frivilligt med i

__SS. _I delar av _Frankrike hjälpte polisen till att deportera judar till _Auschwitz. _I _Baltikum och i _Ukraina var antisemitismen utbredd och frivilliga deltog i folkmordet.

_Nazistvänliga organisationer i _Rumänien, _Kroatien och _Ungern samarbetade med _Tysklands ledning.

_I _Rumänien dödades hälften av landets judar av rumänska och tyska insatsgrupper som samarbetade med varandra.

_Judarnas situation i västra _Europa

_Tyskland införde antisemitiska

lagar i de ockuperade länderna i västra Europa. Judarna tvingades bära en Davidsstjärna på sina kläder med undantag för judarna i Danmark och Norge. Judiska företag "ariseras", vilket innebär att judarna tvingades sälja sina företag till "arier". Judarna avskedades också från statliga yrken.

Den 28 mars 1942 skedde den första deportationen av 1012 judar från Frankrike till Auschwitz.

=== _Bildtext =====

"_Till minne av de barn, elever på denna skola, deporterade från #1942 till #1944 à...ù _De förintades i dödslägren. _Låt oss aldrig glömma dem." _Minnesmärke vid skola i _Paris, _Frankrike.

=====

_Koncentrationsläger i _Kroatien

_När _Jugoslavien ockuperades av _Tyskland #1941 splittrades landet. _Den kroatiska delen förblev självständig från _Tyskland. _Där tog i stället fasciströrelsen

#164

#993

_Ustasja makten. _Ustasja ansåg att
_Kroatien bara skulle befolkas av
katoliker och muslimer. _Judar,
romer och serber förföljdes därför
och mördades.

::: #165 ::::::::::::::::::::::::::::::

_År #1941 byggdes det första
koncentrationslägret i _Kroatien.

_Det största var _Jasenovac där
#80 #000--#120 #000 människor
mördades. _Lägren befriades av
jugoslaviska partisaner i maj #1945.

_Ungern

_I _Ungern infördes antisemitiska

#994

#165

lagar #1938. _I augusti #1941

deporterades #18 #000 judar utan
ungerskt medborgarskap till

_Ukraina. _Där mördades de av __SS.

_Även den ungerska polisen och

militären utförde massakrer på

judar. _Fram till mars #1944 dödades

#63 #000 judar och ett okänt antal

romer.

_Situationen i _Ungern förvärrades

när landet ockuperades av _Tyskland

i mars #1944. #600 __SS;-män

ansvarade för folkmordet på _Ungerns

judar, men hundratusentals

#165

#995

frivilliga ungrare hjälpte __SS att tvångsförflytta judarna till getton och därefter att deportera dem till _Auschwitz. _Omvärlden visste då vad som skedde och flera internationella ledare protesterade.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Ungerska judar anländer till

_Auschwitz-_Birkenau, juni #1944.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Kvinnor och barn köar intill en godsfincka

(fönsterlös vagn som hör till ett godståg) .

#996

#165

_Flera av dem bär de
davidsstjärnor (sexuddiga
stjärnor) på sina kläder som
nazisterna tvingat dem att sy
fast.

=====

_Raoul _Wallenberg

_Flera neutrala länders ambassader
delade ut skyddspass till judarna i
_Ungerns huvudstad _Budapest, bland
annat _Sverige, _Schweiz, _Portugal,
_Spanien och _Vatikanstaten. _Ett
skyddspass gav en person ett
tillfälligt medborgarskap i det land

#165

#997

som hade delat ut det. _Tiotusentals judar kunde räddas på det här sättet.

_Svensken _Raoul _Wallenberg utsågs till särskilt sändebud i _Budapest. _Han fick ekonomiskt stöd av den amerikanska _Världsflyktingstyrelsen.

_Wallenberg och hans medarbetare arbetade hårt för att rädda så många judar som möjligt. _Sverige köpte upp hus i _Budapest där judar kunde få beskydd. _De mutade nazisterna och förhandlade med dem för att få

stopp på deportationerna.

_Att rädda _Ungerns judar blev
svårare från och med oktober #1944
då de fascistiska _Pilkorsarna tog
makten i landet. _Pilkorsarna var
mycket antisemitiska och de hann
mörda #10 #000--#15 #000 judar innan
deras ledare flydde från _Budapest i
december #1944.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Minnesmärke över _Raoul

_Wallenberg i _Göteborg.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Monument. _Under, och

#165

#999

framför, en rektangulär
upprättstående sten med ett
svartvitt fotoporträtt av en ung
_Raul _Wallenberg kurar en
skulptur som föreställer två
utmärglade människor som omfamnar
varandra i ett försök att finna
och ge tröst inför döden.

=====

::: #166 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Judarnas situation i _Grekland och
_Italien

_Våren #1941 ockuperades _Grekland
av _Tyskland. _År #1942 deporterades

#1000

#166

#10 #000 grekiska judar till
arbetsläger. _Tyskarna tog även över
judiska egendomar. _Allt fler judar
tvingades bo i getton. _Därifrån
deporterades de vidare till
_Auschwitz. #60 #000 av _Greklands
#76 #000 judar mördades under
_Förintelsen.

_Efter krav från _Hitler införde
_Italien antisemitiska lagar #1938.
_Judarna deporterades dock inte till
koncentrationsläger, men de
förföljdes av fascisterna. _Norra
_Italien ockuperades av _Tyskland i

september #1943. _Därifrån
deporterades de italienska judarna
till _Auschwitz från oktober #1943
till november #1944.

_Folkmordet på _Europas romer

_Parallellt med folkmordet på
judarna genomfördes också ett
folkmord på romerna. _Romerna var
sedan länge en utsatt och förföljd
folkgrupp. _Under #1930-talet
undersöktes de tyska romerna av så
kallade "rasforskare" som skulle
avgöra vilken "ras" de tillhörde.

_Redan #1933 deporterades de

första romerna till olika koncentrationsläger. _Från och med december #1942 deporterades romer mer systematiskt. _I östra _Europa avrättades många romer av olika insatsgrupper. _I _Ungern, _Kroatien och _Rumänien mördades de i stället av fascisterna.

_Romerna i _Auschwitz

_Romerna som deporterades till _Auschwitz fick bo tillsammans med sina familjer i en särskild del av lägret. _Precis som de andra fångarna mördades de genom gasning.

#166

#1003

_Många dog av svält och sjukdomar.

_Natten mellan den #2 och #3 augusti
#1944 bestämdes det att de sista
#3000 romerna som var kvar i lägret
skulle mördas. _Det dröjde mycket
länge innan romerna erkändes som
offer för folkmord.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Johann _Trollmann, #1907--#1943,
var tysk-romsk boxare. _Han sköts
till döds i koncentrationslägret
_Neuengamme.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En ung och

#1004

#166

vältränad man med bar överkropp
och träningsbyxor måttar mot
fotografen med sina bara knutna
nävar.

=====

_Dödsmarscherna januari--maj #1945

_Vid årsskiftet #1944--#1945 var

_Tyskland på väg att förlora kriget.

_I takt med den sovjetiska arméns
framgångar tömde __SS

koncentrationslägren i östra

_Europa. _Hundratusentals fångar

tvingades iväg på dödsmarscher

västerut. _Sammanlagt dog cirka #250

#166

#1005

#000 människor under dödsmarscherna på grund av våld, utmattning, svält, kyla och avrättningar.

_Syftet med dödsmarscherna var att __SS ville förhindra fångarna från att vittna om koncentrationslägren inför de allierade. _Ett annat syfte var behovet av arbetskraft. _En del inom __SS ville dessutom

::: #167 ::::::::::::::::::::::::::::::

använda lägerfångarna som gisslan i förhandlingarna med de allierade för att få behålla det nazistiska styret efter krigets slut.

#1006

#167

_Befrielsen av _Auschwitz

_Den #27 januari #1945 kom den sovjetiska armén fram till _Auschwitz. _De sovjetiska soldaterna möttes av utsvultna fångar på gränsen till döden. _De såg gaskammare, krematorier och mängder av döda människor. _Det överträffade alla grymheter de hade upplevt under kriget.

_De få ägodelar som judarna hade tillåtits att ta med sig under deportationerna hade noga sorterats vid ankomsten till lägret.

_Glasögon, skor, löständer,
resväskor, kläder och avklippt hår i
enorma mängder berättar utan ord om
hur många som dog där. _Föremålen
har bevarats i _Auschwitz som idag
är ett museum. _Flera
koncentrationsläger har bevarats och
kan besökas.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Bild från koncentrationslägret

_Buchenwald. _På bilden finns

_Elie _Wiesel som fick _Nobels

fredspris #1986.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto av "_Interiören" i en barack och dess "invånare".

_Hela väggen till vänster upptas av en slags jättelik våningssäng om fyra våningar där fångarna ligger på tvären i rader med huvudena utåt.

_En naken man som står bredvid "sängen" skyler nedre delen av sin utmärklade kropp med ett klädesplagg.

_De flesta av männen på bilden vänder sina ansikten mot

#167

#1009

fotografen. _En röd cirkel har
dragits kring ett av dessa
ansikten.

=====

_De vita bussarna

_I slutet av andra världskriget
skickade _Röda _Korset i _Sverige
vitmålade bussar till _Tyskland för
att rädda överlevande fångar i
koncentrationslägren. _Norge och
_Danmark hade bett _Sverige att
rädda de norrmän och danskar som
satt i koncentrationsläger. _I
första hand räddades skandinaver,

#1010

#167

men även judiska kvinnor från bland annat koncentrationslägret

_Ravensbrück. _De vita bussarna

hämtade lägerfångar från mars till

maj #1945. _Sammanlagt kunde cirka

#15 #000 människor räddas.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Visning av en av de vita bussarna

för en skolklass. _Stenstorp,

#2015.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En liten vit buss med ett

rött kors målat mellan billyktorna

står utanför en stor tegelbyggnad.

#167

#1011

_Några skolelever tittar in i
fordonet genom en sidodörr försedd
med en svensk flagga.

=====

_Överlevare

_De människor som mot alla odds
överlevde koncentrationslägren var i
mycket dåligt skick när lägren
befriades av de sovjetiska,
brittiska och amerikanska styrkorna.

_En del före detta

koncentrationslägerfångar fick vård
i andra länder efter kriget, till
exempel i _Sverige. _En del

#1012

#167

överlevare valde att bo kvar i sina
hemländer medan andra valde att
utvandra till länder såsom ___USA och
_Palestina/_Israel. _Några
överlevare har valt att berätta om
_Förintelsen, bland annat i svenska
skolor, för att omvärlden inte ska
glömma.

:::: #168 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Andra som hjälpte judar

_Det fanns många som hjälpte judar
att gömma sig eller att fly från
olika länder. _I _Polen, _Italien
och _Nederländerna fanns

#168

#1013

organisationer som hjälpte judar. _I
_Ukraina gömde sig både judar och
motståndare i skogen. _I _Frankrike
lyckades judiska och kristna grupper
rädda majoriteten av de judiska
barnen undan _Förintelsen. _Barnen
togs om hand av familjer eller
gömdes i kloster.

_I _Danmark levde #8000 judar som
den danska regeringen försökte
skydda. _År #1943 skulle de danska
judarna deporteras. _De flesta
lyckades dock fly till _Sverige.
_Flykten skedde över _Öresund med

hjälp av danska och svenska fiskare.

_Majoriteten av de #481 danska
judarna som deporterades från

_Danmark överlevde. _Det berodde
troligen på att danska myndigheter
krävde att få besöka dem i
koncentrationslägren.

_Förintelsen och omvärlden

_Innan "den slutgiltiga lösningen"
inleddes var nazisterna öppna med
sin antisemitiska politik. _Det
rapporterades om händelser i

_Tyskland runt om i världen, men
efter att kriget hade brutit ut

#1939 blev det svårare att få ut information. _Trots det läckte nyheter om judeförföljelsena ut.

_Judiska och polska organisationer lyckades smugla ut rapporter om

_Förintelsen, bland annat från förintelselägret _Belzec. _Den #17 november #1942 fördömdes judeförföljelsena av de allierade.

_Trots att de allierade i ett ganska tidigt skede kände till massmorden på judarna gjorde de inte mycket för att hjälpa dem.

_Förbrytare inför rätta

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Läkaren _Leo _Alexander

presenterar bevis för att påvisa
att medicinska experiment utfördes
på fångar. _Nürnberggrättegångarna,
#1946.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En läkare böjer
sig ner och undersöker de
ärrtäckta bara benen på en kvinna
som står med ryggen vänd mot
kameran.

=====

#168

#1017

_Det var många människor som deltog
i genomförandet av _Förintelsen.

_Förutom _Hitler och hans närmaste,
som var ytterst ansvariga, deltog
hundratusentals medlemmar i __SS och
_Gestapo, olika insatsgrupper,
poliser och militärer. _I de
ockuperade länderna hjälpte dessutom
enskilda människor och ibland även
regeringarna nazisterna på olika
sätt.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Anställda i _Auschwitz på
semester. _Hur kunde de vara så

#1018

#168

glada och avslappnade efter vad de hade gjort och sett?

_Bildbeskrivning

_Svartvitt gruppfoto. _En

uppsluppen skara uniformerade

kvinnor och män står på en liten träbro.

_En av männen (som bär

__SS;-soldaternas dödskallemärke

på sin uniformsmössa) spelar

dragspel.

_Alla skrattar eller ler.

_Kvinnan som står närmast

dragspelaren verkar ta några

danssteg.

=====

::: #169 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Åren #1945--#1949 ställdes ledande nazister inför rätta för brott mot mänskligheten. _Till brott mot mänskligheten räknas mord, folkmord, slaveri, deportationer, tortyr och våldtäkt. _Några högt uppsatta nazister såsom _Hitler, _Himmler och _Goebbels hade redan hunnit begå självmord. _En del nazister tog livet av sig i fångenskap, andra frikändes och ytterligare andra

#1020

#169

lyckades rymma till bland annat

_Sydamerika.

_Under åren #1945--#1949 dömdes
sammanlagt #5052 personer i

_Västtyskland för sin medverkan i

_Förintelsen. _Ytterligare personer

dömdes i _Östtyskland. _Sammanlagt

har #80 #000 tyskar dömts för brott

mot mänskligheten under andra

världskriget.

_Krigsförbrytare dömdes också i
andra länder. _I _Polen dömdes

#40 #000 krigsförbrytare.

_Ytterligare tiotusentals personer

#169

#1021

som samarbetade med nazisterna har
dömts i olika länder.

_Ledande nazister och några som
samarbetade med dem

_Adolf _Eichmann #1906--#1962.

_Organiserade deportationen av
_Europas judar.

_Reinhard _Heydrich #1904--#1942.

_Organiserade novemberpogromerna
#1938.

_Heinrich _Himmler #1900--#1945.

_Chef för ___SS och ansvarig för
_Förintelsen.

_Adolf _Hitler #1889--#1945.

_Tysklands diktator och _Führer.

_Rudolf _Höss #1900--#1947.

_Kommendant i _Auschwitz. _Ökade
takten i _Förintelsen.

_Joseph _Goebbels #1897--#1945.

_Propagandaminister.

_Irma _Grese #1923--#1945.

_Lägervakt. _Ansvarig för tortyr
och vidriga experiment på fångar.

_Hermann _Göring #1893--#1946.

_Hitlers ställföreträdare.

_Grundaren av _Gestapo.

_Ilse _Koch #1906--#1967.

_Lägervakt, känd som "_Buchenwalds

häxa".

_Josef _Mengele #1911--#1979. __SS;-
läkare i _Auschwitz. _Utförde
dödliga experiment på barn.

_Philippe _Pétain #1856--#1951.
_Ledde _Vichyregimen. _Samarbetade
aktivt med _Tyskland.

_Leni _Riefenstahl #1902--#2003.
_Skådespelerska och filmare.
_Gjorde propagandafilmer.

_Albert _Speer #1905--#1981.
_Minister för krigsindustrin och
senare även krigsminister.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Den ansvarige för
koncentrationslägret i _Landsberg
står bland sina offer, april
#1945.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En medelålders
man som är prydligt klädd i svart
väst med vit skjorta och svarta
byxor står omgiven av massor av
utmärglade lik (många av dem
fortfarande iförda randiga
fångdräkter).

=====

#169

#1025

_Några koncentrations- och
förintelseläger

_Dachau, _Tyskland #1933--#1945.

_Ett läger främst för politiska
motståndare, romer och
"arbetskygga".

_Buchenwald, _Tyskland #1937--#1945.

_Ett läger med fabrik för den
tyska krigsindustrin.

_Ravensbrück, _Tyskland

#1939--#1945. _Ett läger för
endast kvinnor och deras barn.

_Theresienstadt, _Tjeckoslovakien

#1941--#1945. _Ett så kallat
mönsterläger som kunde visas upp
för omvärlden med syftet att lura
besökare att tro att judarna
behandlades bra.

_Natzweiler, _Frankrike

#1941--#1945. _Ett läger vid ett
stenbrott där fångarna bröt granit
som användes till nazistiska
monument. _Många motståndskämpar
deporterades dit.

_Bergen-_Belsen, _Tyskland

#1940--#1945. _Ett
koncentrationsläger först avsett

#170

#1027

för endast krigsfångar. _Anne

_Frank dog där i mars #1945.

_Mauthausen, _Österrike

#1938--#1945. _Ett läger där

nazisterna använde sig av

"utrotning genom arbete". _Extrema

arbetsförhållanden medförde att

många fångar tog livet av sig.

_Neuengamme, _Tyskland #1938--#1945.

_Mot slutet av kriget skickades

skandinaviska fångar från andra

läger hit. _Flera av dem räddades

tack vare de vita bussarna.

_Drancy, _Frankrike #1939--#1944.

#1028

#170

_Ett interneringsläger för
politiska fångar och motståndare
samt transitläger för franska
judar innan de deporterades vidare
till _Auschwitz.

_Sachsenhausen, _Tyskland

#1936--#1945. _Ett läger som efter
kriget användes av sovjetiska

__NKVD. _Där fängslades nazister
och sedan motståndare till

_Sovjetunionen.

_Exempel på uppror och motstånd i
läger

_Treblinka #2 augusti #1943

#170

#1029

_Babi _Yar #29 september #1943

_Sobibor #14 oktober #1943

_Janowska #19 november #1943

_Auschwitz #7 oktober #1944

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Anne _Frank med delar av sin
familj på stranden i _Zaandvoort.

_Nederländerna, #1934.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Två kvinnor och
två flickor som alla är iförda
baddräkter och badrockar sitter på
en sandstrand och äter glass.

_I bakgrunden skymtar

#1030

#170

flervåningshus och villor.

=====

::: #171 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Ord och begrepp

Antisemitism. _Hat och fördomar
mot judar.

Arisera. _Judiska företag såldes
under tvång till "arier".

"_Asociala"_. _Nazisternas benämning
på till exempel tiggare och
gatuförsäljare.

Bokbål. _Bål där böcker skrivna av
bland annat judiska författare
brändes av nazisterna.

#171

#1031

Brott mot mänskligheten. _Mord,
folkmord, slaveri, deportationer,
tortyr och våldtäkt med mera.

Deportation. _En individ eller
grupp tvångsförflyttas.

Dödsmarscher. _Människor tvingas
ut på så svåra och långa
vandringar att de flesta dör längs
vägen.

Folkfördrivningar. _En
tvångsförflyttning av många
människor i syfte att lättare
kunna kontrollera ett område.

Folkmord. _Grupper av människor

mördas, svälts ut, skadas eller
tvingas till så hårt arbete att de
dör. _Människor som tillhör en
viss grupp förhindras att få barn
eller att deras barn rövas bort.

Förintelseläger. _Läger avsedda
för massmord.

Förintelsen. _Nazisternas folkmord
på _Europas judar #1933--#1945.

Förtryck. _Grupper av människor
utsätts för våld och annan
orättvis behandling.

Getton. _En särskild stadsdel där
judar tvingades att bo.

#171

#1033

Gulag. _Sovjetiska arbets- och
fångläger #1923--#1960.

Indian Removal Act. _En lag som
tvingade de nordamerikanska
urfolken att flytta.

Insatsgrupper. _Einsatzgruppen.

_De bestod av tyska __SS och
poliser. _De utförde massmord på
judar i östra _Europa.

Jasenovac. _Ett

koncentrationsläger i _Kroatien.

Koncentrationsläger. _Ett slags

fängelse. _Fångarna var dock inte
dömda för något brott.

Kristallnatten. _Natten mellan #9
och #10 november #1938.

Novemberpogromerna. _Omfattande
pogromer i november #1938 som var
organiserade av nazisterna.

Nürnberglagarna. _Flera
antisemitiska lagar som infördes i
_Tyskland #1935.

Pilkorsarna. _En fasciströrelse
som tog makten i _Ungern i oktober
#1944.

Pogromer. _Våldsamma upplopp
riktade mot judar.

Politiska massmord. _Mord på flera
#171 #1035

personer på grund av deras
politiska tillhörighet.

Rashygien. Utrensningen av

"oönskade element" ur den "ariska
rasen" för att skapa ett "rasrent"

Tyskland bestående av friska och
starka "arier".

Skyddspass. Ett pass som ger en

person tillfälligt medborgarskap i
det land som har delat ut det.

Slutgiltiga lösningen.

Nazisternas plan att utrota alla
judar i Europa.

"Socialt skadliga element". En

sorts fångar i _Gulag, till
exempel tiggare och prostituerade.

Söndra och härska. _En folkgrupp
eller samhällsklass ges fördelar
för att den som härskar ska få
deras stöd.

Tvångsförflyttning. _När de som
har makten tvingar människor att
flytta.

Ustasja. _En fasciströrelse som
hade makten i _Kroatien
#1941--#1945.

Vita bussarna. _Vitmålade bussar
som _Sverige i slutet av kriget

#171

#1037

skickade till _Tyskland för att
hämta och rädda fångar från
koncentrationsläger.

Wannseekonferensen. _Ett möte den
#20 januari #1942 i _Wannsee där
nazistledarna planerade hur alla
judar i hela _Europa skulle
utrotas.

:::: #172 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Fler ord och begrepp

Danzig. _Det tyska namnet på
staden _Gdansk.

Förintelsens minnesdag. _Den #27
januari varje år högtidlighålls

_Förintelsens minnesdag.

_Auschwitz befriades den #27
januari #1945 av sovjetiska
styrkor.

_Huvudstyrelsen för korrektions- och
arbetsläger_. _Förkortningen är
_Gulag. _Gulag kom dock att syfta
på hela fånglägersystemet.

Kapos. _Utvalda
koncentrationslägerfångar som fick
lite bättre mat än de övriga
fångarna. _De arbetade i lägren.

Kolmonoxid. _En dödlig gas som
användes i _Sobibor, _Belzec,

#172

#1039

_Treblinka och _Chelmno.

Natt och dimma. _En metod som användes i koncentrationslägret _Natzweiler. _Fångarna hölls isolerade utan att någon visste var de fanns ända tills de svalt ihjäl eller arbetade ihjäl sig.

_Metoden skulle avskräcka människor från att gå med i motståndsrörelser.

__NKVD_. _Hemliga polisen i _Sovjetunionen.

Porrajmos. _Romska för uppslukande. _Romernas namn för

nazisternas folkmord på romer.

Rättfärdig bland folken. _En

utmärkelse till ickejudar som med
risk för sitt eget liv räddade
judar undan _Förintelsen.

Shoah. _Hebreiska för katastrof.

_Judarnas namn på _Förintelsen.

Sinti. _En grupp inom det romska
folket som främst fanns i

_Tyskland. _De deporterades liksom
andra romer till bland annat

_Auschwitz.

Sonderkommando. _De manliga fångar
som tvingades tömma gaskamrarna,

#172

#1041

dra ut guldlagningar ur de
mördades tänder och slutligen
lägga dem i krematorier där
kropparna brändes.

Svenskhusen. _Husen som köptes upp
i _Budapest av _Wallenberg för att
rädda ungerska judar.

Ungturkarna. _En grupp
nationalister som ville skapa en
ny stat för enbart det turkiska
folket.

_Yad _Vashem_. _En israelisk
myndighet för att minnas
_Förintelsens offer och hjältar.

_Zyklon-_B_. _Ett insektsgift i
gasform som användes för att döda
människor i _Auschwitz och
_Majdanek.

_Frågor till texten

s. #152

#1. _Vad är förtryck?

#2. _Vad är folkfördrivningar och
deportationer?

#3. _Vad är folkmord?

#4. _Vilka fyra grupper nämns i
__FN:s folkmordskonvention?

#5. _Varför nämns inte politiska
grupper i __FN:s

#172

#1043

folkmordskonvention?

s. #153

#6. _Vad fick "_Indian _Removal
_Act" för konsekvenser för
urfolken i ___USA?

#7. _Vad hände med _Australiens
aboriginer?

s. #154--#155

#8. _Vilka folkmord genomfördes i
_Osmanska riket?

#9. _Varför tvångsförflyttades bland
annat tyskar och polacker efter
andra världskriget?

#10. _Varför deporterades ryssar

#1044

#172

till _Baltikum och _Ukraina?

::: #173 ::::::::::::::::::::::::::::::

#11. _Vad fick motsättningarna
mellan muslimer och hinduer för
konsekvenser i _Indien på #1940-
talet?

s. #156--#157

#12. _Vilka syften fanns det med
fånglägersystemet _Gulag?

#13. _Vilka olika typer av fångar
skickades dit?

#14. _Hur var förhållandena i
_Gulag?

#15. _Hur många människor dog i

#173

#1045

_Gulag?

s. #158--#169

#16. _Vilka grupper utsattes för
folkmord av nazisterna?

#17. _Vilket uttryck tog sig hatet
mot judarna under medeltiden?

#18. _Vad anklagade nazisterna
judarna för?

#19. _Vad är antisemitism?

#20. _På vilka sätt försvarade
nazisterna livet för de tyska
judarna?

#21. _Vad är ett
koncentrationsläger?

#1046

#173

#22. _Hur var förhållandena i
koncentrationslägren?

#23. _Vad var _Nürnberglagarna?

#24. _Vad hände under
novemberpogromerna?

#25. _Varför mördade nazisterna
personer med funktionsnedsättning?

#26. _Varför mördade nazisterna
homosexuella?

#27. _Vad var syftet med att
tvångsförflytta judar till getton?

#28. _Hur gick folkmordet på judar
till i _Sovjetunionen?

#29. _Vad är ett förintelseläger?

#173

#1047

#30. _Varför skickades de flesta
kvinnor och barn direkt till
gaskamrarna?

#31. _Vad såg de sovjetiska
soldaterna som kom fram till
_Auschwitz?

#32. _Vad användes de vita bussarna
till?

#33. _Hur samarbetade folk i olika
länder med nazisterna?

#34. _Vad gjorde _Raoul _Wallenberg
för att rädda de ungerska judarna?

#35. _Hur hjälpte folk judar i olika
länder?

#1048

#173

_Fråga att diskutera

#36. _Historikerna uppskattar att en fjärdedel av romerna mördades under andra världskriget. _Antalet mördade romer förmodas ha varit #200 #000--#500 #000 personer.

_Varför kan historikerna inte få fram mer exakta siffror?

#173

#1049

#1050

#173

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym tolv av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till [anpassningsfunktionen~àspsm.se](mailto:anpassningsfunktionen@spsm.se)

_ I i

_Innehåll till volym tolv

_Siffran inom parentes hänvisar till
svartskriftsbokens sidor.

_Källor om människors motstånd

mot förtryck (#174) #1051

_Källkritiska frågor till

samtliga källor i kapitlet

(#174) #1052

_Kolonialism -- _Ho _Chi

_Minh, _Vietnam (#175) . #1054

_Uppgift: _Ho _Chi _Minh

(#175) #1060

_Rasism och segregation --

_Parks och _King, ___USA

(#176) #1061

_Uppgift: _Parks och _King

(#177) #1068

_Totalitär diktatur --

_Macha _Rolnikas,

_Sovjetunionen (#178) .. #1072

_Uppgift: _Macha _Rolnikas??

(#178) #1075

_Totalitär diktatur --

upproret i

_Warszawagettot, _Polen

(#178) #1076

_Ii

_Uppgift: _Upproret i

_Warszawagettot (#179) . #1083

_Totalitär diktatur -- _Vita

rosen, _Tyskland (#180) #1085

_Uppgift: _Vita rosen (#180)

..... #1090

_Demokratisering, efterkrigstid

och globalisering (#181) . #1093

_Demokratiseringen i _Sverige

(#182) #1095

_Folkrörelsernas betydelse

för demokratiseringen

(#182) #1097

_Iii

_Fyra stora folkrörelser

(#183) #1099

_Bildandet av politiska

partier och rösträtt

(#184) #1105

_Jämställdhet (#186) #1117

_Synen på kön och sexualitet

(#188) #1128

_Ord och begrepp i kapitlet

(#189) #1133

_Fler ord och begrepp (#189)

..... #1136

_Frågor till texten (#189)

..... #1137

_Iv

::: #174 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Källor om människors motstånd mot
förtryck

::::::::::::::::::::::::::::::

_I tider av förtryck, förföljelse
och krig har människor ofta skrivit
för att uppmana andra till motstånd
eller för att bevara en känsla av
normalitet och värdighet.

_Här följer utdrag ur texter från
olika källor som skildrar
kolonialism, totalitär diktatur,
rasism och segregation samt motstånd
mot det.

_Källkritiska frågor till samtliga
källor i kapitlet

_Källkritik är att kritiskt
undersöka om en källa går att lita
på eller inte. _På sidorna
#244--#245 kan du läsa mer om
källkritik.

_Följande fyra källkritiska frågor
kan ställas till alla källor i
kapitlet.

#1. _Äkthetskriteriet: _Vem har
skrivit texten? _I vilket syfte
skrevs texten? _Är källan äkta?

#2. _Samtidskriteriet: _När skrevs
texten? _Levde författaren
samtidigt som det som beskrivs i
texten?

#3. _Beroendekriteriet: _Går det att
lita på det som står skrivet? _Har
författaren själv upplevt det som
hände?

#4. _Tendenskriteriet: _Vill
författaren påverka läsaren på
något sätt? _Vill författaren
förändra något eller avslöja
något? _Vill författaren tjäna
pengar? _Vill författaren få mer

#174

#1053

makt?

::: #175 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Kolonialism -- _Ho _Chi _Minh,
_Vietnam

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Ho _Chi _Minh på väg att kämpa
mot den franska kolonialmakten.

_Vietnam, #1945.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Ho _Chi _Minh
står bredvid en liten häst. _Han
skyddar hjässan med en tropikhjälm
och bär en axelremsväska över ena
axeln.

#1054

#175

_En cigarett sticker ut ur hans
mungipa.

=====

_Ho _Chi _Minh föddes #1890 i
_Vietnam som då var en fransk
koloni. #1911 tog han jobb på ett
fartyg som skulle till _Europa. _Han
tillbringade cirka #30 år i _Europa.
_Han gjorde också resor till _Kina
och _Sovjetunionen.

_Ho _Chi _Minh styrde _Nordvietnam
från #1954 ända fram till sin död
#1969. _Han var under den tiden
också aktiv i kampen för hela

#175

#1055

_Vietnams självständighet. _Han dog under _Vietnamkriget.

_I brevet nedan vänder sig _Ho _Chi _Minh till alla vietnameser och uppmanar dem till motstånd.

_Brev från utlandet, #6 juni #1941

_Vördnadsvärda äldre! _Patriotiska personligheter! _Intellektuella, bönder, arbetare, handlare och soldater! _Kära landsmän!

_Sedan _Frankrike besegrats av _Tyskland, har dess makt fullständigt kollapsat. _Trots det à...ù har de franska härskarna

#1056

#175

blivit ännu mer hänsynslösa i sin politik åmedù exploatering, förtryck., massakrer. à_De harù skamlöst gett upp vårt land till _Japan. _Som en följd lider vårt folk under ett dubbelt ok av förtryck. _De tjänar inte bara som lastdjur åt de franska banditerna, utan också som slavar åt de japanska rånarna.

_Störtade i ett sådant tragiskt lidande, ska vi invänta döden med korslagda armar? _Nej! _Absolut inte! _De cirka #20 miljoner

#175

#1057

ättlingarna till _Lac och _Hung\$* är fast beslutna att inte längre hållas i slaveri. _I nästan åttio år under de franska piraternas järnklackar har vi oavbrutet och osjälviskt kämpat för nationell självständighet och frihet. à...ù _De senaste upproren i syd vittnar om våra

.....

*_Lac är namnet på en tidig folkgrupp i _Vietnam. _Hung är namnet på _Vietnams första dynasti som härskade cirka #3000--#258 f.v.t.

hela landet att stå upp som en
person. _Slutligen räddade de
folket, och deras ärorika minne
kommer för alltid att leva. à...ù
_Nationell räddning är vårt folks
gemensamma mål. _Varje vietnames
måste delta i det. à.ù _Hissa
upprorets fana och led folket i hela
landet att störta japanerna och
fransmännen! à...ù

_Uppgift: _Ho _Chi _Minh

#1. _Vad är det för historiska
händelser som _Ho _Chi _Minh
syftar på i brevets början?

#1060

#175

#2. _Hur framställs de olika
fienderna?

#3. _Hur använder _Ho _Chi _Minh sig
av _Vietnams historia i sitt brev?

#4. _Diskutera vad _Ho _Chi _Minh
vill uppnå med sitt brev?

#5. _Hur framställs vietnameserna?

::: #176 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Rasism och segregation -- _Parks
och _King, __USA

_I de amerikanska sydstaterna
fanns segregerande lagar som skilde
vita och svarta åt. _De svarta
medborgarna diskriminerades. _Det

#176

#1061

växte fram en medborgarrättsrörelse
i __USA som kämpade för svartas
rättigheter. _Rosa _Parks och
_Martin _Luther _King arresterades
båda två vid olika tillfällen för
sin kamp för svartas medborgerliga
rättigheter.

_Rosa _Parks

_Medborgarrättsrörelsen fick ny
kraft #1955 sedan _Rosa _Parks, en
svart kvinna, hade vägrat lämna sin
plats i bussen åt en vit
passagerare.

_Martin _Luther _King

_Medborgarrättsrörelsens mest kände ledare var pastor _Martin _Luther _King.

_Källorna

_Först följer ett utdrag ur en intervju med _Parks om busshändelsen och sedan kommer ett utdrag ur ett brev där _King argumenterar för plikten att bryta mot orättvisa lagar. _Det var just det _Parks gjorde då hon vägrade att resa sig från sin plats.

#176

#1063

_Rosa _Parks, intervjuad av _Howell
_Raines för en bok om
medborgarrättsrörelsen, #1977

_Vid hans första begäran rörde sig
inte någon av oss. _Sedan talade han
igen och sa: "_Ni gör bäst i att
göra det lätt för er och låta mig få
dessa platser." à...ù _Passageraren
som skulle ha tagit platsen àhadeù
inte sagt något. à...ù _När föraren
såg att jag fortfarande satt där,
frågade han om jag tänkte ställa mig
upp. _Jag sa till honom: _Nej, det
tänker jag inte. _Han sa: "_Tja, om
#1064 #176

du inte står upp, kommer jag låta
arresteras dig." _Jag sa till honom
att låta arresteras mig. _Han gick av
bussen och kom tillbaka strax efter-
åt. _Ett par minuter senare klev två
polismän på bussen, och närmade sig
mig och frågade om föraren bett mig
att ställa mig upp, och jag sa ja,
och de ville veta varför jag inte
gjorde det. _Jag sa att jag inte
tyckte att jag skulle behöva ställa
mig upp. _De arresterade mig och
tvingade in mig i polisbilen, och
jag togs till polishäktet.

#176

#1065

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Efter #381 dagars bussbojkott
infördes integrerade bussar,
vilket innebar att människor kunde
sitta var de ville i bussarna
oavsett hudfärg. _Rosa _Parks
sitter i mitten. __USA, #1956.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Två elegant
klädda svarta kvinnor sitter och
samtalar i en buss.

_På ett säte intill dem sitter en
kostymklädd vit man i medelåldern.

=====

#1066

#176

::: #177 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Martin _Luther _King, brev till
åtta vita präster som hade anklagat
honom för att vara extremist, #1962

_Det finns två typer av lagar:
rättvisa och orättvisa. _Man har
inte bara ett rättsligt utan också
ett moraliskt ansvar att lyda
rättvisa lagar. _Omvänt har man ett
moraliskt ansvar att inte lyda
orättvisa lagar. _Vi får aldrig
glömma att allt _Adolf _Hitler
gjorde i _Tyskland var "lagligt".

_Varje lag som försämrar människans

#177

#1067

personlighet är orättvis. _Alla
segregerande lagar är orättvisa
eftersom segregation förvanskar
själen och skadar personligheten.

_Det ger de segregerande en falsk
känsla av överlägsenhet och de
segregerade en falsk känsla av
underlägsenhet.

_Uppgift: _Parks och _King

_Rosa _Parks

#1. _Förklara varför busschauffören
krävde att _Rosa _Parks skulle
ställa sig upp och lämna sin
plats?

#1068

#177

#2. _Vad menade busschauffören med att _Parks skulle göra det lätt för sig?

#3. _På vilket sätt gjorde hon motstånd?

#4. _Tror du att busschauffören trodde att det skulle räcka med att hota med polisen?

#5. _Förklara varför polisen arresterade henne?

#6. _Vad skulle du ha gjort i hennes ställe? _Diskutera.

#177

#1069

_Martin _Luther _King

#1. _Vad innebär att man har ett moraliskt ansvar att inte lyda orättvisa lagar? _Diskutera.

#2. _Vad menar _Martin _Luther _King med att allt _Hitler gjorde i _Tyskland var "lagligt"?

#3. _Diskutera hur segregering lagar ger en falsk känsla av överlägsenhet respektive underlägsenhet.

#4. _Håller du med eller inte med om att man har ett moraliskt ansvar att inte lyda orättvisa lagar?

#1070

#177

_Vilken sorts lagar kan det vara
rätt att bryta mot? _Ge exempel.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Pastorn _Martin _Luther _King
förespråkade motstånd genom
icke-våld. _Han arresterades flera
gångar. _År #1968 blev han mördad.
_Bilden visar en marsch för arbete
och frihet i _Washington. __USA,
#1963.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Martin _Luther _King (som
står i förgrunden) vinkar åt en
väldig folksamling med svarta och

#177

#1071

vita deltagare varav många bär
plakat.

_I bakgrunden växer stora lövträd.

=====

::: #178 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Totalitär diktatur -- _Macha

_Rolnikas, _Sovjetunionen

_När nazisterna ockuperade länder
i _Europa blev judarna först
tvångsförflyttade till getton och
sedan deporterade till
koncentrationsläger. _Överlevande
har berättat om sina upplevelser för
att det här aldrig ska kunna hända

#1072

#178

igen.

_Macha _Rolnikas dagbok

_Macha _Rolnikas föddes #1927 i en
judisk familj i _Sovjetunionen.

_Nazisterna ockuperade staden #1941
och hon deporterades till

koncentrationslägret _Stutthof i

_Tyskland. _Hon lyckades, trots sin
utsatthet, skriva dagbok och
dessutom bevara den.

_Macha _Rolnikas dagbok, juni #1941

_Nazisterna har ockuperat staden.

_Människor gråter och talar om
nazisternas hat mot judar och

#178

#1073

kommunister. _Och vi, vi är både
och. _Och till råga på allt har
pappa arbetat aktivt för _Sovjet.

_Nya förordningar har anslagits i
staden: alla judar -- vuxna och barn
-- måste bära ett tecken, en vit
tygbit, tio kvadratcentimeter, och i
mitten den gula bokstaven "_J". _Är
det möjligt att inkräktarna inte
längre betraktar oss som människor
och märker oss precis som boskap?
_Man kan inte acceptera en sådan
elakhet. _Men vem vågar sätta sig
emot dem?

_Uppgift: _Macha _Rolnikas??

#1. _Varför hade _Macha och hennes familj dubbel anledning att frukta nazisterna?

#2. _Varför krävde nazisterna att alla judar skulle bära ett särskilt tecken?

#3. _Vad menar _Macha med att inkräktarna märker dem som boskap och inte ser dem som människor?

_Diskutera.

#4. _Diskutera modet att sätta sig upp mot förtryckare, till exempel nazisterna. _Vad tror du krävs för

#178

#1075

att människor ska våga?

_Totalitär diktatur -- upproret i

_Warszawagettot, _Polen

_Judar och andra människor som hade deporterats riskerade dagligen livet och det var mycket svårt att göra motstånd. _Trots det gjordes motstånd i flera getton och koncentrationsläger. _Det mest kända upproret skedde i _Warszawagettot.

_Det pågick #19 april till #16 maj #1943 när nazisterna skulle tömma gettot och de sista invånarna skulle deporteras till koncentrationsläger.

#1076

#178

_Den första texten är från ett
flygblad från den _Judiska
kamporganisationen i gettot,
därefter kommer ett brev till en vän
skrivet av en av upprorets ledare,
_Mordechai _Anielewicz, och till
sist en rapport skriven av den
__SS;-officer som slog ner upproret.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Judar omringade av tyska soldater
när upproret i _Warszawagettot
slogs ner. _Polen, #1943.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _I förgrunden

#178

#1077

står kvinnor och barn med
uppsträckta händer.

_ Några soldater övervakar dem

_ En av soldaterna riktar sitt
vapen mot en liten pojke.

=====

::: #179 ::::::::::::::::::::::::::::::

(#1) _ Flygblad från _ Judiska

kamporganisationen, december #1942

_ Judiska massor, timmen närmar
sig. _ Du måste vara beredd att göra
motstånd. _ Inte en enda jude ska gå
till tågagnarna. _ De som inte har
möjlighet att göra aktivt motstånd

#1078

#179

bör göra det passivt, åochù gå under jorden.

(#2) _Brev från _Mordechai

_Anielewicz till vännen _Yitzhak

_Zuckerman, #23 april #1943

_Sedan en vecka har vi varit inblandade i en kamp på liv och död.

_Warszawagettot, det sista av alla getton, blev plötsligt natten den #19 april omringat av den tyska armén, som har inlett deportationen av de återstående judarna. _Under de två första dagarna var tyskarna, efter att ha lidit stora förluster,

#179

#1079

tvungna att slå till reträtt.

_Senare, efter att ha fått förstärkningar av stridsvagnar, pansarbilar, vapen och slutligen flygplan, började de en verklig belägring av gettot och en systematisk nedbränning av alla hus.
à...ù

_Vårt slut är nära förestående.

_Men medan vi àännu harù vapen ska vi fortsätta att göra motstånd. _Vi har förkastat ett tyskt ultimatum att kapitulera, eftersom fienden inte känner något medlidande och vi

inte har något annat val.

(#3) _Rapport om _Warszawaupproret
skrivnen av ___SS;-officer _Jürgen
_Stroop efter att upproret slagits
ner, #1943

_Under det väpnade motståndet, var
kvinnor tillhörande stridande
grupper beväpnade precis som männen.
à...ù _Inte sällan sköt dessa
kvinnor med pistoler från båda
händerna. _Upprepade gånger dolde de
pistoler eller handgranater i
underkläderna för att använda dem i
sista minuten mot männen från

#179

#1081

_Waffen-_Ss, polisen eller

_Wehrmacht. à...ù

_Motståndet som bjöds av judar och banditer kunde endast brytas genom det energiska och obevekliga engagemanget dygnet runt hos våra attackenheter. _Jag beslöt därför att inleda den totala förstörelsen av de judiska kvarteren genom att bränna ner varje bostadshus, inklusive bostadskvarter tillhörande vapenföretag.

_Uppgift: _Upproret i

_Warszawagettot

_Flygbladet (#1) och brevet (#2)

#1. _Varför uppmanades alla att göra motstånd i stället för att gå till tågkvagnarna?

#2. _Varför var tyskarna tvungna att slå till reträtt?

#3. _Förklara varför tyskarnas ultimatum att kapitulera inte gick att lita på?

_Rapport om _Warszawaupproret (#3)

#4. _Hur framställs de kvinnliga motståndarna?

#179

#1083

#5. _Kan de kvinnliga motståndarna ha haft en fördel jämfört med de manliga motståndarna? _Hade männen kunnat gömma vapen och därmed haft möjligheten att överraska nazisterna med dem? _Diskutera.

_Brevet (#2) och rapporten (#3)

#6. _Hur framställs judarnas motstånd i brevet respektive i rapporten?

#7. _Vad finns det för likheter i texterna gällande beskrivningarna av hur gettot förstördes?

::: #180 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Totalitär diktatur -- _Vita rosen,
_Tyskland

_Vita rosen var en tysk
motståndorganisation som kämpade
mot den nazistiska diktaturen under
andra världskriget. _Den bestod av
syskonen _Hans och _Sophie _Scholl
och andra studenter vid
universitetet i _München.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Syskonen _Hans och _Sophie
_Scholl var aktiva i _Vita rosen.
_Tyskland, #1940-tal.

#180

#1085

_Bildbeskrivning

_Fotoporätt av syskonen _Scholl.

=====

_Organisationen var aktiv mellan juni #1942 och februari #1943 då den avslöjades. _Via flygblad uppmanades tyskarna till motstånd mot regimen.

_Syskonen _Scholl och ytterligare en medlem avrättades genom halshuggning den #22 februari #1943. _De övriga halshöggs senare.

#1086

#180

_Ett motståndsflygblad, _Vita rosens
femte flygblad, februari #1943

_Tyskar! à...ù _Kommer vi för
alltid att vara nationen som hatas
av alla och som förkastas av hela
mänskligheten? _Nej. _Ta avstånd
från nationalsocialistiska
gangsterfasoner. _Bevisa genom dina
handlingar att du tänker annorlunda.
_Ett nytt frihetskrig är på väg att
börja. _Den bättre delen av nationen
kommer att kämpa på din sida. _Kasta
din mantel av likgiltighet som du
svept omkring dig. _Ta beslutet
#180 #1087

innan det är för sent! _Tro inte på
den nationalsocialistiska
propagandan à...ù _Tro inte att
_Tysklands välgång hänger samman med
nationalsocialismens seger à...ù _En
kriminell regim kan inte uppnå
seger. _Skilj dig från allt som har
med nationalsocialism att göra. _I
efterverkningarna kommer en
fruktansvärd, men rättvis dom att
utmätas dem som gömt sig, de som
varit fega och tveksamma.

_Medkämpar i motståndet, _Vita
rosens sjätte flygblad, februari
#1943

_Vi har växt upp i en stat där all
form av yttrandefrihet hänsynslösts
har kuvats. _Hitlerjugend, __SA,
__SS, har försökt att droga oss, att
styra oss i våra livs mest lovande
år. _För oss finns endast ett
slagord: kämpa mot partiet!

_Tysklands namn kommer att för evigt
vanäras om den tyska ungdomen inte
slutligen reser sig, hämnas och
krossar sina plågoandar. _Studenter!
#180 #1089

_Det tyska folket vänder sig till
oss!

_Sophie _Scholls tal i domstolen,
#21 februari #1943

_Någon måste trots allt börja.

_Det vi skrev och det vi sagt är det
också många andra som tror på. _De
vågade bara inte uttrycka det såsom
vi gjorde.

_Uppgift: _Vita rosen

#1. _Vad kommer att hända med

tyskarna i framtiden enligt _Vita
rosen? _Varför?

#1090

#180

- #2. _Vad uppmanas tyskarna att göra?
- #3. _Hur framställs nazistregimen?
- #4. _Vilka bör särskilt engagera sig i motståndet och varför? _Vad tror du?
- #5. _Tror du att _Sophie _Scholl hade rätt eller fel i sitt tal i domstolen? _Diskutera.

#1092

#180

::: #181 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Demokratisering, efterkrigstid och
globalisering

::::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Presidenterna _Vladimir _Putin
(_Ryssland) och _Barack _Obama
(__USA) träffas i _New _York.
__USA, #2015.

_Bildbeskrivning

_Foto. _De två presidenterna
hälsar på varandra med sina
respektive länders flaggor i
bakgrunden.

#181

#1093

_Den amerikanske presidenten
räcker fram sin hand. _Hans ryske
kollega börjar besvara gesten med
viss tvekan.

=====

::: #182 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Demokratiseringen i _Sverige

:::~::~::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Kvinnlig rösträttsdemonstration

arrangerad av _Landsföreningen för

kvinnans politiska rösträtt.

_Göteborg, #2 juni #1918.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En folkmassa som

omfattar både kvinnor och män

samlas på ett kullerstensbelagt

torg.

=====

_Under #1800-talet växte moderna

#182

#1095

tidningar fram i _Sverige. _Det bröt kyrkans monopol på nyhetsförmedling. _Inflyttningen till städerna ökade i samband med industrialiseringen av _Sverige och läskunnigheten förbättrades hos befolkningen. _De här tre faktorerna medförde att nya idéer och ny kunskap kunde spridas fortare, vilket var viktigt för demokratiseringen av _Sverige.

_Sveriges första tryckfrihetslag kom redan #1766, men yttrandefriheten var fortfarande begränsad. _Personer som informerade #1096 #182

om preventivmedel eller kritiserade kungen kunde dömas till fängelsestraff. _Under demonstrationer möttes demonstranterna ibland av polisvåld.

_Det skedde till exempel under rösträttsdemonstrationen i

_Stockholm den #2 april #1902 då poliser högg flera demonstranter med sablar.

_Folkrörelsernas betydelse för demokratiseringen

_En folkrörelse är en demokratiskt organiserad grupp som består av

#182

#1097

människor med liknande åsikter. _I folkrörelserna fick många svenskar lära sig vad demokrati är och hur demokrati fungerar. _Under #1800-talet växte det fram flera stora folkrörelser i _Sverige. _De kämpade för samhällsförändringar. _Under #1900-talet, då många människor engagerade sig i folkrörelserna, förändrades _Sverige. _Demokratin fick sitt stora genombrott och synen på kvinnor och män förändrades.

_Fyra stora folkrörelser

_De största folkrörelserna i

_Sverige var frikyrkorörelsen,

nykterhetsrörelsen, arbetarrörelsen

och kvinnorörelsen. _Rörelserna

kämpade ofta mot makthavarna.

_Väckelserörelsen blir en

frikyrkorörelse

_Väckelserörelsen växte fram under

#1700-talet. _Den ville "väcka"

människan till en personlig kristen

tro. _Det var förbjudet att hålla

bönemöten utanför statskyrkan ända

fram till #1858. _När förbudet
avskaffades bildades flera
frikyrkor. _Vid sekelskiftet #1900
var de flesta av frikyrkornas
medlemmar kvinnor.

_Nykterhetsrörelsen

_Under #1800-talet bildades
nykterhetsrörelsen. _Syftet var att
minska det utbredda
alkoholmissbruket som orsakade både
sjukdom och våld.

_Nykterhetsrörelsens arbete ledde
bland annat till att endast staten
fick rätt att sälja vin och

#1100

#183

starksprit. _År #1922 anordnades en folkomröstning om ett totalförbud för alkohol. _Nej-sidan vann och det blev inget förbud.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Folkomröstningsaffisch från #1922.

_Bildbeskrivning

_Tecknad affisch. _Författaren och konstnären _Albert _Engström sitter vid ett bord som är dukat med ett fat med stora kokta kräftor med krondill, ett snapsglas och en flaska brännvin.

#183

#1101

_Författaren pekar på glaset och
flaskan med indignerad min.

_Texten lyder:

_Nej! _Kräftekräva dessa
drycker!

_Du måste avstå från kräftekräva om du
icke röstar nej den #27 augusti.

_Albert _Engström

=====

_Arbetarrörelsen

_Arbetarrörelsen, som framför allt
bestod av män, växte fram på #1800-
talet. _Den krävde allmän och lika
rösträtt, semester, åtta timmars

#1102

#183

arbetsdag och förbättrade

arbetsförhållanden. _För att uppnå kraven genomfördes demonstrationer och strejker.

_Arbetarrörelsen organiserade studiecirkelar där arbetarna fick kunskap om sina rättigheter. _Den gav också ut tidningar och tidskrifter. _Arbetarrörelsen har en nära koppling till

_Socialdemokraterna.

_Kvinnorörelsen

_Under #1800-talet ansågs kvinnor vara "ofullständiga människor". _De

#183

#1103

hade därför inte samma rättigheter som männen. _En liknande uppfattning fanns även om fattiga som inte heller hade samma rättigheter.

_Kvinnorörelsen kämpade därför för vuxna kvinnors rätt att bli myndiga.

_En myndig person har flera rättigheter, till exempel rätt att rösta och rätt att ingå avtal med andra. _Fadern/maken bestämde över viktiga delar av dotterns/makans liv. _År #1863 blev ogifta kvinnor över #25 år myndiga. _Om en kvinna gifte sig blev hon omyndig igen.

_Från #1921 blev alla kvinnor myndiga vid #21 års ålder.

_Under #1900-talets början kämpade kvinnorörelsen främst för rösträtten. _Kvinnorörelsen mötte motstånd bland män som tyckte att det var olämpligt att kvinnor skulle rösta, driva företag och bestämma över sin egen kropp.

::: #184 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Bildandet av politiska partier och rösträtt

_År #1809 genomfördes en grundlagsändring i _Sverige. _Den

#184

#1105

innebar att kungens makt minskade.

_Riksdagens betydelse ökade och den började sammanträda oftare.

_Ståndsriksdagen blir tvåkammarriksdag

_Det svenska samhället hade förändrats och många svenskar tillhörde inte längre något stånd.

_Det gällde bland annat landsbygdens jordlösa, arbetarna samt de välutbildade såsom läkare, advokater och forskare.

_I ståndsriksdagen arbetade varje stånd för sig. _Borgarna arbetade

för borgarnas bästa, bönderna för böndernas bästa och så vidare. _År #1865 upplöstes de fyra stånden (adel, präster, borgare och bönder) och ståndsriksdagen ersattes av en tvåkammarriksdag.

_Tvåkammarriksdagen bestod av två kammare. _I första kammaren satt de rikaste. _De utsågs av landstingen. _Personerna i andra kammaren valdes direkt av folket, men det var endast män med en tillräckligt stor inkomst eller förmögenhet och som hade gjort militärtjänst som hade rösträtt.

#184

#1107

_De tidiga politiska partierna

_När tvåkammarriksdagen infördes #1866 bildades också några tidiga politiska partier i _Sverige, till exempel _Lantmannapartiet. _Det var en föregångare till _Allmänna valmansförbundet som stod till höger. _Det bildades #1904. _Partiet utvecklades så småningom till _Moderaterna.

_Sveriges socialdemokratiska arbetareparti bildades #1889 och stod till vänster. _Sveriges socialdemokratiska vänsterparti, som #1108 #184

bildades #1917, var ett parti till vänster om _Socialdemokraterna. _Det heter idag _Vänsterpartiet.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Socialdemokraternas partiledare

_Hjalmar _Branting och kung

_Gustav _V samtalar. _Stockholm,

#1909.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _På en

trädgårdsgång står _Hjalmar

_Branting och kungen inbegripna i ett samtal.

_Branting lyssnar till majestätet

#184

#1109

med sin cylinderhatt i handen.

_Kungen behåller hatten på och
håller händerna mot höfterna med
en min som om han vore en lärare
som läxar upp en olydig elev.

=====

_År #1868 bildades ett parti som
hette _Nyliberala partiet. _Det
splittrades dock redan #1871. _År
#1900 bildades _Liberala
samlingspartiet som fanns fram till
#1924 då det splittrades i två
grenar. _Liberala samlingspartiet
hade starka kopplingar till

#1110

#184

rösträttsrörelsen. _De två partierna
_Sveriges liberala parti (#1923) och
_Frisinnade folkpartiet (#1924)
slogs samman till _Folkpartiet.
_Idag heter partiet _Liberalerna.
_Bondeförbundet bildades #1913 och
bytte senare namn till
_Centerpartiet.

::: #185 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Namn på några politiska partier i
_Sverige
_Sveriges socialdemokratiska
arbetareparti (#1889)
_Allmänna valmansförbundet (#1904),

#185

#1111

_Högern (#1934), _Högerpartiet
(#1952) och _Moderata
samlingspartiet (#1969)

_Bondeförbundet (#1913) och
_Centerpartiet (#1958)

_Sveriges socialdemokratiska
vänsterparti (#1917), _Sveriges
kommunistiska parti (#1921),
_Vänsterpartiet _Kommunisterna
(#1967) och _Vänsterpartiet
(#1990)

_Nyliberala partiet (#1868),
_Liberala samlingspartiet (#1900),
_Sveriges liberala parti (#1923),

#1112

#185

_Frisinnade folkpartiet (#1924),
_Folkpartiet (#1934), _Folkpartiet
liberalerna (#1990) och
_Liberalerna (#2015)
_Miljöpartiet (#1981)
_Sverigedemokraterna (#1988)
_Ny demokrati (#1991--#2000)
_Ideologi styr politikernas arbete
_De politiska partierna förändrade
arbetet i riksdagen. _Nu samarbetade
politikerna utifrån sin ideologi och
inte längre utifrån sitt stånd, det
vill säga om de var adel, präster,
borgare eller bönder.

#185

#1113

_Rösträtt för kvinnor och män

_Rösträtten hade diskuterats i

_Sverige sedan #1860-talet. _Till en början krävdes en inkomst eller en förmögenhet för att få rösta.

_Mycket få svenska män uppnådde kraven. _När inkomsterna ökade fick fler män rösträtt. _Det blev allt svårare att motivera varför bara vissa män skulle ha rösträtt.

_Allmänna valmansförbundet ville stoppa demokratiseringen medan

_Socialdemokraterna och liberalerna ville införa allmän och lika
#1114 #185

rösträtt. _Som en kompromiss
infördes rösträtt för alla män
#1909, men bara till andra kammaren.

_Revolutionerna i _Ryssland #1917
och i _Tyskland #1918 skapade stor
oro bland de styrande i _Sverige.

_De var rädda att en revolution
skulle bryta ut även i _Sverige.

_Det påskyndade utvecklingen av
allmän och lika rösträtt.

_Kvinnorörelsen, med bland annat
_Elin _Wägner, drev frågan om
kvinnors rösträtt. _I _Sverige
beslutades att allmän och lika

#185

#1115

rösträtt skulle införas för män och kvinnor. _Sveriges första demokratiska val genomfördes #1921.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Elin _Wagner, #1882--#1949,

journalist och författare, talar på en kvinnokongress.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Elin _Wagner sitter med en mikrofon framför sig.

_På bordet bredvid henne står en karaff med vatten och två

#1116

#185

dricksglas.

=====

::: #186 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Jämställdhet

_Jämställdhet betyder jämlikhet mellan män och kvinnor. _Begreppet jämställdhet började användas på #1970-talet. _Det råder jämställdhet när män och kvinnor har samma rättigheter, samma skyldigheter och samma möjligheter. _Sverige anses vara ett av de mest jämställda länderna i världen.

#186

#1117

_Politik

_Inom politiken har jämställdhetsarbetet varit framgångsrikt.

_Könsfördelningen i riksdagen har ökat från #21 procent kvinnor #1970 till #44 procent kvinnor #2014.

_Könsroller

_Könsroller är de roller som män respektive kvinnor förväntas ha.

_Beroende på om en person är man eller kvinna finns det oskrivna regler om vad som anses lämpligt, acceptabelt och önskvärt. _Män

förväntas bete sig "manligt" medan #1118 #186

kvinnor förväntas bete sig

"kvinnligt".

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Hushållsarbetet sköttes i mycket stor utsträckning av kvinnor.

_Örebro, #1958.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En ung kvinna står vid diskbänken av rostfritt stål i ett kök.

_På en bänk bredvid henne står skålar med olika innehåll. _En elspis skymtar längre bort.

=====

#186

#1119

_Könsrollerna påverkades och förändrades kraftigt när fler kvinnor började lönearbeta och engagera sig i politiken liksom när män började ta större ansvar för hushållet och barnen. _Idag har det blivit vanligare med ensamstående föräldrar och många homosexuella par har barn tillsammans.

=== _Bildtext/beskrivning =====

"_Det ska vara möjligt att vara fler vårdnadshavare än två." står det på ett av __RFSL:s plakat i _Pridefestivalen. _Stockholm,

#1120

#186

#2015.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Demonstrationståg i somrig innerstadsmiljö där deltagarna bär vita t-shirts med texten

"_Marching for those who can't".

_Samma text står även på en stor banderoll som bärs framför tåget.

_Många av demonstranterna har dessutom svarta lappar eller dukar för munnen.

=====

_Lönearbete

_Kvinnors löner är fortfarande

#186

#1121

lägre än männens. _Kvinnor arbetar oftare deltid, är hemma mer med sjuka barn och tar ut mer föräldraledighet än män. _Kvinnor har därför sämre ekonomiska möjligheter än män.

::: #187 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Hushåll och barnuppfostran

_Kvinnor har genom historien förväntats sköta hushållsarbetet och barnuppfostran. _Det har varit deras plikt. _Det förklarar delvis hur arbetsfördelningen ser ut än idag i svenska hem, där kvinnor fortfarande

tar störst ansvar för dessa områden.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Mjölknning var en kvinnoyssla.

_Bullaren, _Bohuslän, #1920.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En ljus klädd
kvinna med klut (knuten huvudduk)
om håret sitter på huk medan hon
mjölkar en långhornad ko.

_I bakgrunden skymtar hagmarker.

=====

_Utbildning

_Att studera vid ett universitet
eller vid en högskola var tidigare i

#187

#1123

stor utsträckning bara möjligt för män. _Det har förändrats. _På universitets- och högskoleutbildningar är numera kvinnor i stor majoritet, med undantag för de tekniska utbildningarna.

_I grundskolan och på gymnasiet har flickor högre betyg än pojkar.

_Det talas till och med om en "anti-pluggkultur" bland pojkar.

_Politikerna diskuterar hur det ska kunna förändras.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Flickor som tar studenten har
högre betyg än pojkar. _Uppsala,
juni #1992.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En kille och en tjej
kysser varandra i samband med
studentfirande. _Tjejen på bilden
bär den svartvita studentmössan.
_I bakgrunden gratulerar vänner
och anhöriga andra nyblivna
studenter.

=====

#187

#1125

_Skilsmässa

_Under #1800-talet var det mycket svårt att få igen om en skilsmässa.

_Äktenskapslagstiftningen har sedan dess ändrats i omgångar. _Sedan #1973 är det lättare att skilja sig.

_Våld mot kvinnor

_Det dödliga våldet mot kvinnor har minskat sedan #1970-talet. _Det beror dels på ett bättre skydd för utsatta kvinnor, till exempel kvinnojourer och dels på att kvinnor idag inte är lika ekonomiskt beroende av män som tidigare. _De #1126 #187

behöver därför inte leva kvar i en skadlig relation.

_Synen på våldtäkt har förändrats.

_En tidigare syn på våldtäkt var att det främst var ett brott mot kvinnans make eller mot hennes far om hon var ogift, inte mot kvinnan själv. _Våldtäkt inom äktenskapet blev olagligt #1965.

_Idag polisanmäls allt fler våldtäkter. _Cirka #20 procent av dessa klaras upp. _Många våldtäktsoffer upplever dock att de själva får skulden för våldtäkten då

#187

#1127

deras klädval och personlighet

ifrågasätts.

::: #188 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Synen på kön och sexualitet

_I historien, i media och i andra sammanhang, har äktenskap mellan en man och en kvinna ansetts vara det normala. _Med demokratis införande och den ökade utbildningsnivån förändrades synen på människans sexualitet under #1900-talet.

_Preventivmedel och aborträtt

_Barn födda utanför äktenskapet ansågs tidigare vara mindre värda än

#1128

#188

andra barn. _De kallades "oäkta".

_År #1938 blev preventivmedel

lagliga i _Sverige. _De ökade

människors möjligheter att välja när
de ville ha barn och med vem.

_Aborträtten infördes #1975.

_Tidigare utfördes olagliga aborter.

_De gjordes ibland av personer som
saknade medicinsk utbildning, vilket
utsatte kvinnorna för fara.

_Den sexuella revolutionen

_Kyrkans syn på sexualitet
dominerade länge. _Det var särskilt
kvinnors sexualitet som ansågs vara

#188

#1129

något som måste kontrolleras.

_Under #1960-talet började människor i flera västländer att ifrågasätta den gamla synen på sexualitet. _När p-pillret började användas kunde kvinnor lättare bestämma över en eventuell graviditet. _Det blev vanligare med tillfälliga sexuella relationer.

_Sexualiteten började ses som något naturligt i stället för något dåligt som måste kontrolleras. _Det här kallas för den sexuella revolutionen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Den sexuella revolutionen -- en friare syn på sexualitet.

_Stranden, #1969.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Unga kvinnor och män sitter nakna på en badstrand. _En av männen håller i en gitarr.

=====

_Sexuella minoriteter

_Hbt står för homosexuella, bisexuella och transpersoner. _Under #1900-talet kämpade hbt-rörelsen för att hbt-personer skulle få samma

#188

#1131

rättigheter som heterosexuella.

_Idag kallas rörelsen även för
hbtq-rörelsen där q står för queer.

_Lagen som förbjöd homosexualitet
i _Sverige avskaffades #1944. _Under
perioden #1913--#1944 åtalades cirka
#1 #500 personer för "homosexuella
handlingar" i _Sverige. _Av dessa
var bara ett tiotal kvinnor.

_Sedan #1995 är det tillåtet för
homosexuella att ingå ett
"registrerat partnerskap", vilket
skulle motsvara ett äktenskap. _Det
avskaffades #2009 då det samkönade

#1132

#188

äktenskapet infördes.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Idag kan, vill och vågar fler
vara öppna med sin homosexualitet.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Två män kysser varandra.

_En av männen håller en
regnbågsfärgad lapp i handen.

=====

::: #189 :::::::::::::::::::::::

_Ord och begrepp i kapitlet

Arbetarrörelsen. _En folkrörelse

som från början krävde allmän och
lika rösträtt, semester, åtta

#189

#1133

timmars arbetsdag och bättre
arbetsförhållanden.

Folkrörelse. En demokratiskt
organiserad grupp som består av
människor med likadana åsikter.

Jämställdhet. Män och kvinnor har
samma rättigheter, skyldigheter
och möjligheter.

Kvinnorörelsen. En folkrörelse
som från början kämpade för
kvinnors rätt att bli myndiga och
för kvinnlig rösträtt.

Könsroller. Roller som män
respektive kvinnor förväntas ha.

Nykterhetsrörelsen. _En

folkrörelse som ville minska det
utbredda alkoholmissbruket.

Sexuella revolutionen.

_Sexualiteten började ses som
något naturligt på #1960-talet.

Stånd. _I _Sverige fanns de fyra
ständen: adel, präster, borgare
och bönder.

Ståndsriksdag. _En riksdag där
varje stånd arbetade för det egna
ståndets bästa. _Den upplöstes
#1865.

Tvåkammarriksdag. _En riksdag med

#189

#1135

två kammare. _Den ersatte
ständsriksdagen.

Väckelserörelsen. _En folkrörelse
som vill "väcka" människan till en
personlig kristen tro.

_Fler ord och begrepp

Homofobi. _Hat och fördomar mot
homosexuella.

Transfobi. _Hat och fördomar mot
transpersoner.

_Frågor till texten

s. #182

#1. _Vilka tre faktorer bidrog till
att idéer och kunskaper spreds i

_Sverige under #1800-talet?

#2. _Vilken betydelse hade

folkrörelserna för demokratin?

s. #183

#3. _Vad kämpade frikyrkorörelsen
för?

#4. _Vad kämpade nykterhetsrörelsen
för?

#5. _Vad kämpade arbetarrörelsen
för?

#189

#1137

#6. _Vad kämpade kvinnorörelsen för?

s. #184--#185

#7. _Vilka tillhörde inte något
stånd i _Sverige?

#8. _Vilka samarbetade i
ständsriksdagen? _Vilka
samarbetade i tvåkammarriksdagen?

#9. _Vilka var för och vilka var
emot allmän och lika rösträtt i
_Sverige?

#10. _Hur påverkade den ryska
revolutionen rösträttens införande
i _Sverige?

#1138

#189

s. #186--#187

#11. _Vad innebär jämställdhet?

#12. _Vad menas med könsroller?

#13. _På vilka sätt har kvinnor
sämre ekonomiska möjligheter än
män?

#14. _Vad har bidragit till att det
dödliga våldet mot kvinnor har
minskat?

s. #188

#15. _Hur har preventivmedlen och
aborträtten ökat människans
sexuella frihet?

#189

#1139

#16. _Vad hade kyrkan för syn på
sexualitet?

#17. _Vad innebar den sexuella
revolutionen?

_Frågor att diskutera

#18. _Är _Sverige ett jämställt
land?

#19. _Diskutera hur män och kvinnor
kan bli mer jämställda?

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym tretton av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till [anpassningsfunktionen~àspsm.se](mailto:anpassningsfunktionen@spsm.se)

_ I i

_Innehåll till volym tretton

_Siffran inom parentes hänvisar till svartskriftsbokens sidor.

_Det svenska välfärdssamhället

(#190) #1141

_Före välfärdssamhällets

framväxt (#190) #1143

_Folkhemmet (#190) #1144

_Reformer (#191) #1146

_Sveriges industri växer

(#191) #1148

_Övning: _Reformer under

folkhemstiden (#191) ... #1151

_Ord och begrepp i kapitlet	
(#193)	#1159
_Fler ord och begrepp (#193)	
.....	#1161
_Frågor till texten (#193)	
.....	#1163
_Nationella minoriteter (#194)	
.....	#1164
_Rasbiologi under	
#1900-talet (#194)	#1167
_Samerna (#194)	#1168
_Skolgång för samerna (#195)	
.....	#1174
_Sverigefinnarna (#195) ..	#1176

_Tornedalingarna (#195) ..	#1177
_Romerna (#195)	#1178
_Romernas kamp för	
rättigheter (#196)	#1180
_Judarna (#196)	#1182
_Judarna i _Sverige under	
#1900-talet (#196)	#1184
_Antisemitism och hatbrott	
(#197)	#1186
_Ord och begrepp i kapitlet	
(#197)	#1187
_Fler ord och begrepp (#197)	
.....	#1188

_Frågor till texten (#197)

..... #1189

_Kalla kriget och

_Sovjetunionens fall

(#198) #1192

_Marshallplanen (#198) ... #1193

_Kalla kriget (#198) #1194

_Konflikten mellan

supermakterna trappas upp

(#199) #1195

_Kalla krigets konflikter

(#200) #1202

_Protester i världen och i

_Sverige (#204) #1229

_Iv

_Efter _Sovjetunionens

sönderfall (#205) #1233

_Vi

::: #190 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Det svenska välfärdssamhället

:::~::~::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Barnfamilj på husvagnssemester,

#1956.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Två små bord har
ställtts upp framför en husvagn.

_Borden skyddas från solen av ett
parasoll.

_En kvinna kommer ut med en

kastrull i händerna till en man

med solglasögon och ett barn klätt

i badbyxor som sitter vid ena

#190

#1141

bordet.

_I förgrunden står familjens bil.

_Bortom familjens "lägerplats"

ligger ett stängslat fält kantat
av lövträd.

=====

_Under #1900-talet utvecklades

_Sverige till ett välfärdssamhälle.

_I ett välfärdssamhälle finns det en
strävan efter att alla ska ha
möjlighet att leva ett bra liv och
känna social och ekonomisk trygghet.

_Före välfärdssamhällets framväxt

_Efter första världskriget slut
#1918 kom det en tid av ekonomisk
och social oro i _Sverige och i
övriga _Europa. _Under #1920-talet
var arbetslösheten hög samtidigt som
arbetsförhållandena var dåliga för
de som hade arbete, vilket ledde
till flera stora strejker.

_Sverige påverkades även av
börskraschen i ___USA #1929. _I och
med den ekonomiska och sociala oron
ställde arbetarna krav på att staten
skulle ta ett större ansvar.

#190

#1143

_Folkhemmet

_År #1932 fick _Sverige en socialdemokratisk regering. _Den socialdemokratiske statsministern, _Per _Albin _Hansson, hade sedan tidigare haft tankar om att _Sverige skulle bli ett folkhem.

_Folkhemstanken innebar att skillnaderna mellan de fattiga och rika skulle minska. _Alla skulle få tillgång till mat, kläder, boende och sjukvård.

_En av de viktigaste frågorna för socialdemokraterna var
#1144

#190

arbetslöshetspolitiken. _De menade att så många som möjligt skulle ha ett arbete, vilket skulle stärka samhällsekonomin. _Det fanns dock stridigheter mellan partierna i riksdagen kring den här frågan.

_För att den socialdemokratiska regeringen skulle få igenom sin politik påbörjades #1933 ett samarbete

::: #191 ::::::::::::::::::::::::::::::

med _Bondeförbundet. _I och med samarbetet fick även det svenska jordbruket ett stort ekonomiskt

stöd. _Samarbetet har efteråt kommit att kallas "kohandeln".

_Reformer

_I bondesamhället hade familjen, kyrkan och byn ett gemensamt ansvar för barnen och de fattiga. _Under #1900-talet förändrades gradvis ansvarsfördelningen. _Den svenska staten tog nu i stället ett allt större ansvar för arbetare, barn, äldre och fattiga. _Under #1930-talet började det svenska välfärdssamhället växa fram. _Det skedde genom flera politiska beslut

som förändrade människornas
levnadsförhållanden, så kallade
reformer.

_För att skillnaderna mellan
fattiga och rika skulle minska
genomförde regeringen reformer såsom
bostadsbidrag för familjer med fler
än tre barn #1935, två veckors
betald semester #1938, höjd
folkpension #1946, allmänna
barnbidrag #1947 och en allmän och
obligatorisk sjukförsäkring #1955.

_Sveriges industri växer

_Återuppbyggnaden av _Europa efter andra världskriget ledde till en stor efterfrågan på svenska varor.

_Det gjorde att svensk industri kunde exportera ett mycket stort antal varor och den svenska industrin växte sig stark.

_Arbetslösheten minskade och arbetarnas löner höjdes. _Då lönerna höjdes ökade även statens skatteintäkter. _De extra pengarna kunde regeringen använda för att bekosta välfärdspolitiken.

#1148

#191

_På grund av det låga barnafödandet under mellankrigstiden och den växande industrin efter andra världskriget ökade efterfrågan på arbetskraft. _Under #1950- och #1960-talen började fler kvinnor att arbeta inom industrin för att fylla behovet av arbetskraft.

_Arbetskraften räckte trots det inte till i _Sverige. _Problemet löstes med arbetskraftsinvandring från till exempel _Danmark, _Norge, _Finland, forna _Jugoslavien och _Italien. _Invandrarna flyttade till

_Sverige för att arbeta inom bland annat sjukvården, fabriksindustrin och skogsindustrin. _Den moderna svenska industrin var en viktig del av den ekonomiska tillväxten under #1950- och #1960-talen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Armando _Alberghetti (t.h.) från _Italien arbetar i en verkstad på _Lidingö tillsammans med sina svenska kollegor.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Fyra unga män arbetar med att laga eller montera

#1150

#191

något slags maskin.

_Armando _Alberghetti står på huk
och svetsar tillsammans med en
annan man som står framåtlutad
bredvid honom.

=====

_Övning: _Reformer under
folkhemstiden

_Det genomfördes flera reformer
under folkhemstiden, till exempel
bostadsbidrag, två veckors betald
semester, höjd folkpension, allmänna
barnbidrag och en allmän och
obligatorisk sjukförsäkring. _Välj

#191

#1151

en av de här reformerna, eller leta upp någon annan reform, och ta reda på mer om den.

::: #192 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Urbanisering

_Sverige förändrades under slutet av #1800-talet och första halvan av #1900-talet från att vara ett jordbrukssamhälle till att vara ett industrisamhälle. _Människor flyttade in till städerna för att söka arbete. _Nya industrisamhällen såsom _Borlänge och _Kiruna växte fram. _År #1940 bodde för första

gången fler människor i _Sverige i tätorter än på landsbygden.

_Kommunsammanslagning

_I och med urbaniseringen minskade befolkningen på landsbygden runt om i _Sverige. _Det gjordes därför en sammanslagning av kommuner #1952 då antalet kommuner minskades från #2 #281 till #816. _I och med att ekonomin blev bättre kunde staten ge kommunerna nya uppgifter som gick hand i hand med välfärdspolitiken.

_Kommunerna fick tillgång till mer skattepengar som kunde fördelas till

#192

#1153

skola, vård och omsorg, men även till andra åtgärder såsom ett förbättrat avloppssystem. _I och med det större ansvaret fick kommunerna även ett större politiskt ansvar.

_År #1962 beslutades det om ytterligare en sammanslagning av kommuner. _Då minskades antalet kommuner från #816 till #279. _Idag finns det #290 kommuner.

_Offentliga sektorn

_När skolan, vården och andra tjänsteyrken utvecklades inom kommunerna kom även allt fler

kvinnor ut på arbetsmarknaden.

_Kvinnor gick i och med den här förändringen alltmer från obetalt hemarbete till lönearbete ute i kommunerna. _Allt det här bidrog till att den offentliga sektorn, det vill säga verksamheten som stat, landsting och kommuner ansvarar för, växte.

_Bostäder

_I början av #1900-talet var bostäderna i städerna ofta små och ohälsosamma. _Bostadspolitiken blev därför en viktig del av

#192

#1155

välfärdspolitiken. _Åren

#1933--#1947 gjordes en utredning om bostadsförhållandena i _Sverige på uppdrag av regeringen. _Under tiden som utredningen pågick hade nya bostäder och hela bostadsområden börjat byggas. _I de nybyggda bostäderna hade nu lägenheterna toalett, badkar och moderna kök med kylskåp.

=== _Bildtext/beskrivning =====

__ABC;-staden _Vällingby.

_Vällingby _Centrum, #1970.

#1156

#192

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Ett torg i ett nybyggt område som omges av höghus och en tunnelbanestation.

_I förgrunden badar några pojkar iförda badbyxor i en fontän.

=====

::: #193 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Trots folkhemmets idé om minskade skillnader mellan rika och fattiga var det under #1950-talet inte alla som hade råd att bo i de nybyggda och moderna lägenheterna.

_När de nya bostadsområdena

#193

#1157

byggdes fanns idéer om att utforma
__ABC;-städer där de boende i varje
område skulle kunna _Arbeta, _Bo och
ha nära till _Centrum.

_Miljonprogrammet

_Under #1960-talet fanns en idé om
att snabbt lösa bostadsbristen genom
ett miljonprogram. _Under en
tioårsperiod skulle det byggas en
miljon moderna bostäder. _Gamla
områden med bostäder revs för att de
nya moderna bostäderna skulle få
plats.

_Idén om __ABC;-städer fanns också

under miljonprogrammets tid.

_Kollektivtrafiken utvecklades i takt med att de nya bostäderna byggdes. _I och med bostadspolitiken och miljonprogrammet fick fler invånare råd med ett bra boende.

_Under åren #1965--#1974 byggdes det #1 #006 #000 bostäder i _Sverige.

_Ord och begrepp i kapitlet

__ABC;-städer_. _Boendeområden i

städer där människor skulle kunna

_Arbeta, _Bo och ha nära till

_Centrum.

Arbetskraftsinvandring. _Människor

#193

#1159

flyttar till ett annat land i syfte att arbeta.

Folkhem. _Namnet på det _Sverige som skulle se till att alla skulle få möjlighet att leva ett bra liv.

Kohandel. _Ett samarbete där man både ger och tar.

Miljonprogrammet. _Åren #1965--#1974 då det byggdes #1 #006 #000 bostäder i _Sverige.

Offentlig sektor. _Verksamheten för medborgarna och som betalas med skattepengar, till exempel vård, skola och omsorg.

Reformer. _Politiska beslut som leder till förändrade och oftast bättre levnadsförhållanden.

Urbanisering. _En stor inflyttning från landsbygden till städerna.

Välfärdssamhälle. _Ett samhälle där alla har möjligheten att leva ett bra liv och känna trygghet.

_Fler ord och begrepp

Kommunreform. _En sammanslagning av små kommuner till en större kommun.

Reformutrymme. _Det finns tillräckligt med pengar i

statskassan för att genomföra
förbättringar.

Saltsjöbadsavtalet. _Ett avtal
mellan arbetsgivare och arbetare
från #1938. _Det beslutades om hur
konflikter på arbetsmarknaden
skulle undvikas.

Svenska modellen. _Makthavare
skapar via diskussioner och
samförstånd ett välfärdssamhälle.

Välfärdsreformer. _Politiska
beslut för att skapa ett tryggt
liv för "alla" i ett land.

_Frågor till texten

s. #190--#193

#1. _Vad är ett välfärdssamhälle?

#2. _Vad var folkhemmet?

#3. _Vilka reformer genomfördes
under #1930- och #50-talen?

#4. _Vilka orsaker fanns till
arbetskraftsinvandringen efter
andra världskriget?

#5. _Vad var __ABC;-städer?

#6. _Vad var miljonprogrammet?

#193

#1163

::: #194 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Nationella minoriteter

::: ::::::::::::::::::::::::::::::

_Samer, sverigefinnar,

tornedalingar, romer och judar är

olika minoritetsgrupper med

historiska rötter i _Sverige som går

långt tillbaka i tiden. _De har

utsatts för förtryck av den svenska

staten och fördomar från

majoritetsbefolkningen.

_År #1999 togs ett enhälligt

beslut i riksdagen att erkänna de

fem minoriteterna som nationella

minoriteter i _Sverige. _Det innebär

#1164

#194

att staten stödjer dem att bevara
och utveckla sina språk och
kulturer.

#194

#1165

_Minoritet _Språk
_Antal
cccccccccccccccccccccccccccccccc

_Samer _Samiska
#20 #000--#35 #000

_Sverigefinnar _Finska
#450 #000--#600 #000

_Tornedalingar _Meänkieli
#50 #000

_Romer _Romani chib
#50 #000--#100 #000

_Judar _Jiddisch
#20 #000--#25 #000

_Rasbiologi under #1900-talet

_I början av #1900-talet ägnade sig så kallade rasbiologer åt att undersöka olika "raser". _Bakom den här forskningen låg rasism och tanken att vi människor tillhör olika "raser" med olika egenskaper och därmed också olika värde.

_Rasbiologin förekom i flera europeiska länder och fick förödande konsekvenser i _Tyskland före och under andra världskriget.

_I _Sverige grundades #1922 det

_Rasbiologiska institutet i _Uppsala
#194 #1167

efter ett enigt beslut i riksdagen.

_Rasforskningen drabbade framför

allt samerna och romerna. _Det

utfördes bland annat skallmätningar

som skulle "bevisa" att samerna och

romerna tillhörde underlägsna

"raser". _Modern vetenskap har visat

att det inte finns olika

människoraser.

_Samerna

_Samerna är ett urfolk. _Ett

urfolk är en folkgrupp som har levt

i ett område långt innan en stat

grundades i just det området av

#1168

#194

någon annan folkgrupp.

_Samerna levde av renskötsel, jakt och fiske. _Under #1600-talet

började den svenska staten erövra

_S^apmi, samernas land. _Samerna

tvingades då att betala skatt till

både _Sverige och _Norge. _Den

svenska staten beslagtog land,

tvingade samerna till tvångsarbete

och förbjöd deras traditionella

religiösa utövande.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_S^apmi ligger i _Sverige, _Norge,

_Finland och _Ryssland.

#194

#1169

_Bildbeskrivning

_Karta. _S^apmis omfattning på
norra delen av _Skandinaviska
halvön.

_Kartan är indelad i följande fyra
områden

é _Sydsamiskt område: _Område som
i öster sträcker sig från

_Medelpad i söder till södra

_Norrbottnen i norr och från

_Trondheim till södra _Nordland

i väster. _Större stad:

_Östersund

é _Lulesamiskt område: _Från

_Piteå till strax norr om _Luleå
i öster och från södra _Nordland
till _Lofoten i väster. _Större
stad: _Luleå

é _Nordsamiskt område: _Från
området norr om _Luleå till
_Haparanda i öster och från
_Lofoten till _Nordkap i väster.
_Större stad: _Kiruna

é _Ostsamiskt område: _Större
delen av _Kolahalvön (undantaget
utgörs av den sydligaste delen).
_Större stad: _Murmansk.

=====

#194

#1171

_Under #1600-talets andra hälft
behövde svenskar som flyttade till
_S^apmi inte betala skatt under de
kommande #15 åren och de kunde inte
heller tas ut

::: #195 ::::::::::::::::::::::::::::::

som soldater i krig. _Syftet var att
befolka området med svenskar så att
staten lättare skulle kunna hävda
sin rätt till _S^apmi. _För att
undvika konflikter skulle svenskarna
ägna sig åt jordbruk och samerna åt
jakt, fiske och renskötsel. _Det var
svårt att överleva på endast

#1172

#195

jordbruk och det förekom ofta konflikter.

_Under #1800-talet började samerna ses som en "lägre stående ras".

_Tankarna om skillnader mellan "raser" rättfärdigade förtrycket av samerna. _Svenska staten uppmuntrade ännu fler svenska jordbrukare att flytta till samiska områden.

_Under industrialiseringen förlorade samerna stora delar av sin mark till staten som ville öppna gruvor och anlägga vattenkraftverk.

_Ekonomiska intressen i gruvor och i

vattenkraft leder fortfarande till konflikter om vem som egentligen har rätt till marken i _S^apmi.

_Skolgång för samerna

_Svenska staten ansåg att de renskötande samerna var de "riktiga samerna". _De bofasta samernas barn fick gå i vanliga skolor medan de renskötande samernas barn skickades till särskilda nomadskolor. _Där var undervisningen sämre och barnen bodde under dåliga förhållanden.

_Syftet med den här skolformen var att barnen skulle fortsätta med

renskötseln och inte lockas bort
från det "riktiga" samiska livet.

_Samerna protesterade mot
nomadskolorna.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Samiska barn i en nomadskola,
_Jukkasjärvi, #1956.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Barnen, som är
iförda traditionella samiska
kläder, sitter i skolbänkar där
sittplats och bänk är hopbyggda.

_Flera av dem räcker upp handen.

=====

#195

#1175

_Sverigefinnarna

_Under #600 år var _Finland och
_Sverige ett gemensamt land och
människorna flyttade mellan de
"östra och västra rikshalvorna av
_Sverige". _Under åren #1580--#1650
flyttade så kallade skogsfinnar till
_Sverige. _De bosatte sig ofta i öde
skogsområden, bland annat i
_Värmland. _Spår från den här tiden
finns i namn som finnmarker och
finnskogar.

_Efter andra världskriget flyttade
många finnar till _Sverige för att
#1176 #195

arbeta. _Fördomar mot finnar gjorde
att många föräldrar inte ville tala
finska med sina egna barn.

_Tornedalingarna

_År #1809 förlorade _Sverige

_Finland i kriget mot _Ryssland.

_Befolkningen i _Tornedalen hamnade
på var sin sida om den nya gränsen.

_Staten påbörjade en försvenskning
av den svenska delen av _Tornedalen.

_Skolbarnen tvingades till att tala
svenska i stället för

tornedalsfinska. _Idag heter

tornedalsfinska meänkieli, vilket

#195

#1177

betyder "vårt språk".

_Romerna

_De första romerna kom till

_Sverige under #1500-talet. _De har genom historien utsatts för våld och diskriminering. _Hat och fördomar mot romerna kallas antiziganism.

_Långt in på #1900-talet tilläts romerna varken att gå i skolan eller att stanna i en kommun längre än i tre veckor. _Om de stannade längre kördes de iväg av polisen. _Det ständiga flyttandet gjorde det mycket svårt för romerna att

#1178

#195

försörja sig. _Romerna i _Sverige saknade svenskt medborgarskap oavsett hur länge de själva eller deras förfäder hade levt i _Sverige. _De fick därför inte ta del av rättigheter såsom rösträtt och skola.

::: #196 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Romerna sågs dessutom ända in på #1950-talet som ett hot mot den "svenska rasen" av staten och delar av den svenska befolkningen.

_Romernas kamp för rättigheter

_Under #1960-talet kämpade den romska författaren _Katarina _Taikon för romernas rättigheter. _Hon skrev artiklar, organiserade demonstrationer och talade med politiker. _Romerna fick snart samma rättigheter som den övriga befolkningen. _Antiziganismen var dock fortfarande utbredd.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Katarina _Taikon, #1932--#1995,

kämpade bland annat för romernas

rätt till bostad och utbildning.

#1180

#196

_Yttre borggården, _Stockholms
slott, #1967.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En ung _Katarina

_Taikon går i spetsen för ett
sällskap i hennes egen ålder.

_Taikon (som bär sjalett) sträcker
fram en hand mot kameran med ett
bestämt uttryck.

_Bakgrunden utgörs av ett
stenbelagt torg kantat av äldre
byggnader.

=====

_Det förekommer fortfarande

#196

#1181

diskriminering av romer. _De flesta
anmälningar handlar om
diskriminering i affärer, på hotell
och på restauranger.

_Sedan romerna blev en nationell
minoritet har deras situation
uppmärksammats mer. _År #2014 gav
regeringen ut en bok om förtrycket
av romer i _Sverige under #1900-
talet.

_Judarna

_I slutet av #1600-talet tilläts
judar att flytta till _Sverige. _De
var dock tvungna att byta religion

till den protestantiska

kristendomen.

_Först från och med #1774 fick de
judiska invandrarna behålla sin
judiska tro. _År #1782 infördes dock
lagar som starkt begränsade var i
_Sverige judar fick bosätta sig och
vad de fick arbeta med. _Under
#1800-talet fick judarna i _Sverige
samma rättigheter som andra
medborgare.

#196

#1183

_Judarna i _Sverige under

#1900-talet

_Sverige stoppade judiska

flyktingar som ville fly till

_Sverige under #1930-talet. _Det

skedde i samarbete med _Tyskland.

_Sverige bytte successivt ståndpunkt

och mot slutet av andra världskriget

deltog _Sverige i räddningsaktioner

av judar.

_Under #1944 var den svenska

staten engagerad i att rädda

ungerska judar undan _Förintelsen.

_Det

#1184

#196

::: #197 ::::::::::::::::::::::::::::::

skedde via den svenska ambassaden i
_Budapest. _Ambassadens tjänstemän
delade ut skyddspass som gav judar
tillfälligt medborgarskap och därmed
skydd i _Sverige. _Arbetet
påbörjades av _Per _Anger med hjälp
av flera medarbetare. _Mest känd för
det här arbetet är _Raoul
_Wallenberg, inte för att han gjorde
allt på egen hand utan för att han
ökade takten i arbetet.

#197

#1185

_Antisemitism och hatbrott

_Antisemitismen i dagens _Sverige
för med sig att enskilda judar,
synagogor och judiska skolor utsätts
för brott. _När ett brott riktas mot
en person eller mot en grupp på
grund av att de till exempel är
judar kallas det för hatbrott.

_Straffet för ett brott, där det
finns hatbrottsmotiv, är strängare
än om det motivet saknas.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Kippavandringar ordnas i olika
städer för att visa solidaritet
#1186 #197

med judarna. _I bakgrunden syns
_Stockholms synagoga. _Stockholm,
#2014.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Ett långt tåg av människor
i olika åldrar passerar en stor
synagoga omgiven av höga hus.

=====

_Ord och begrepp i kapitlet

Antiziganism. _Hat och fördomar
mot romer.

Hatbrott. _När ett brott riktas
mot en person eller grupp just för
att de tillhör den gruppen.

#197

#1187

Meänkieli. _Tornedalsfinska.

Urfolk. _En folkgrupp som har levt i ett område långt innan någon annan folkgrupp bildade en stat i just det området.

_Fler ord och begrepp

Afrofobi. _Hat och fördomar mot afrikaner och personer med afrikanskt ursprung.

__DO_. _Diskrimineringsombudsmannen.

Främlingsfientlighet.

_Avståndstagande eller fientlig inställning mot främlingar, främst p.g.a. kulturella skäl.

Intolerans. _Brist på respekt för
andras åsikter och beteenden.

Islamofobi. _Hat och fördomar mot
muslimer.

Statslös. _En person som inte har
medborgarskap i något land. _Det
går emot ___FN:s förklaring om de
mänskliga rättigheterna.

_Frågor till texten

s. #194--#197

#1. _Vilka är _Sveriges fem
nationella minoriteter?

#2. _Vad har de fem nationella
minoriteterna gemensamt?

#197

#1189

#3. _Hur har samerna traditionellt försörjt sig?

#4. _Hur förtrycktes samerna av den svenska staten?

#5. _Hur förtrycktes romerna av den svenska staten?

#6. _Vilken typ av anmälningar kommer in från romer om diskriminering idag?

#7. _Hur begränsades tidigare judarnas rättigheter i _Sverige?

#8. _Hur hjälpte _Sverige judar under andra världskriget?

#9. _Vad är ett hatbrott?

#1190

#197

_Fråga att diskutera

#10. _Diskutera vad som kan göras

för att minska fördomar och hat

mot olika folkgrupper i samhället?

_Vad kan du göra, vad kan skolan

göra och vad kan politikerna göra?

#197

#1191

::: #198 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Kalla kriget och _Sovjetunionens
fall

::: ::::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Protest mot kapprustningen. _New
_York, #1982.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Demonstranter
går hand i hand framför en
banderoll med texten "_Freeze the
arms race!"

=====

_Andra världskriget slutade #1945.

_Västra _Europa befriades av de
#1192

#198

allierade styrkorna medan östra
_Europa befriades av _Sovjetunionen.
__USA besegrade _Japan. _Efter
kriget blev __USA och _Sovjetunionen
världens två supermakter. _Perioden
efter andra världskriget kallas
efterkrigstiden.

_Marshallplanen

_Efter andra världskriget gav
__USA ekonomiskt stöd till flera
länder i _Europa genom den så
kallade _Marshallplanen. _Stödet
bestod av råvaror, bränsle, lån och
bidrag. _Syftet var att snabbt bygga

upp _Europa och förhindra en
spridning av kommunismen. _I det
kommunistiska _Sovjetunionen sågs
_Marshallplanen som ett sätt av
__USA att köpa andra länders stöd.

_De östeuropeiska länderna och
_Finland tackade nej till
_Marshallplanen efter påtryckningar
från _Sovjetunionen.

_Kalla kriget

_Efter andra världskriget var
förhållandet mellan __USA och
_Sovjetunionen mycket ansträngt.

_Det uppstod inget direkt krig

mellan länderna, men de bekämpade varandra på olika sätt. _Perioden #1946--#1991 kallas därför kalla kriget.

_Kalla kriget tog slut #1991 i och med _Sovjetunionens sönderfall.

_Sedan dess har maktförhållandena i världen förändrats.

::: #199 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Konflikten mellan supermakterna trappas upp

_De båda supermakterna ___USA och _Sovjetunionen ville sprida sina respektive samhällssystem i världen

och på så vis få mer makt.

_Samtidigt försökte de förhindra att motståndaren skulle få mer makt.

__USA stod för ett samhällssystem byggt på marknadsekonomi och demokrati. _I en marknadsekonomi är det privata ägandet stort.

_Sovjetunionen byggde sitt samhällssystem på planekonomi och kommunistisk diktatur. _I en planekonomi är det statliga ägandet stort.

__USA ansåg sig ha rätt att ingripa i länder som hotades av

kommunismen. _Sovjetunionen ansåg sig i stället ha rätt att ingripa i länder för att försvara eller stödja kommunismen.

_Delningen av _Tyskland och _Berlin

_Efter andra världskriget delades _Tyskland in i fyra ockupationszoner av de fyra segrarmakterna.

_Västmakterna, det vill säga __USA, _Storbritannien och _Frankrike, hade sina zoner i västra _Tyskland.

_Sovjetunionens zon låg i östra _Tyskland. _Den tyska huvudstaden _Berlin låg nu i östra _Tyskland.

_Även den delades in i fyra zoner.

_Den militära närvaron i _Berlin ökade spänningarna mellan ___USA och _Sovjetunionen. _År #1948 ville västmakterna låta det blivande _Västtyskland bilda regering i _Västberlin. _I protest införde _Sovjetunionen en blockad mot _Västberlin. _All trafik till staden hindrades. _Västmakterna flög in mat och andra varor under ett helt år innan blockaden upphörde i maj #1949. _Samma år blev _Västtyskland ett eget land och det tog inte lång

#1198

#199

tid innan _Östtyskland också blev
det.

_Berlinmuren

_ Mellan #1949 och #1961 flydde
#2,7 miljoner människor från

_Östtyskland till _Västtyskland.

_Östtyskarna lämnade landet, bland
annat via _Västberlin. _För att
förhindra en fortsatt massflykt och
befolkningsminskning byggde

_Östtyskland en #43 kilometer lång
mur runt hela _Västberlin. _Natten
till den #13 augusti #1961 stängdes
gränsen.

#199

#1199

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Berlinmuren byggdes #1961. _Den
symboliserade det delade _Europa.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Några män
arbetar med att bygga muren. _De
övervakas av uniformerade
soldater. _En skylt i förgrunden
förkunnar att gatan är avspärrad
på grund av murbygget.

=====

#1200

#199

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Berlinmuren öppnades #1989 och
stora delar av den revs #1990.

_Delar av muren finns kvar som
museum.

_Bildbeskrivning

_Utsikt över en del av muren som
bevarats.

_En trottoar och en cykelbana
bredvid en väg leder förbi muren.

_I bakgrunden breder en park med
höstfärgade träd ut sig.

=====

#199

#1201

_Kalla krigets konflikter

_Efter andra världskriget blev kolonierna successivt självständiga länder. _I de här nya länderna tävlade __USA och _Sovjetunionen om inflytande. _De två länderna lade sig i flera konflikter och stödde ofta var sin sida.

_Nato och _Warszawapakten

_År #1951 bildade __USA, _Kanada och flera västeuropeiska länder försvarsorganisationen _Nato.

_Syftet var att förhindra en

sovjetisk expansion i _Västeuropa.

_Om ett av _Natos medlemsländer
attackerades skulle övriga
medlemsländer hjälpa till att
försvara det.

_Som ett svar på _Nato bildade
_Sovjetunionen #1955 _Warszawapakten
tillsammans med flera östeuropeiska
länder.

=== _Bildbeskrivning =====

_Världskarta. _Kalla kriget #1955.

_Länders anslutning (eller icke-
anslutning) till de två sidorna.

é _Medlemmar i _Nato: __USA,

#200

#1203

_Kanada, _Island, _Norge,
_Danmark (med _Grönland),
_Storbritannien, _Portugal,
_Frankrike, _Belgien,
_Nederländerna, _Österrike,
_Italien, _Grekland, _Turkiet
é _Länder som stod väst nära:
_Mexico, alla länderna i
_Mellanamerika förutom _Belize,
alla länderna i _Karibien, alla
länderna i _Sydamerika förutom
tre små kolonier i nordost. _I
_Europa: _Spanien, _Västtyskland
och _Sverige. _I _Afrika: de

fyra länderna _Liberia,
_Sydafrika, _Libyen och
_Etiopien, _I _Asien: _Israel,
_Jordanien, _Saudiarabien,
_Irak, _Iran, _Pakistan,
_Thailand, _Filippinerna,
_Taiwan, _Sydkorea och _Japan.
_I _Oceanien: _Australien och
_Nya _Zeeland.

é _Kolonier: _Guyana, _Surinam och
_Franska _Guyana i _Sydamerika,
ön _Cypern i _Medelhavet,
samtliga länder i _Afrika
(förutom de ovan nämnda

västvänliga länderna och
_Egypten). _I _Asien: _Jemen,
_Oman, _Sri _Lanka, _Laos,
_Vietnam, _Kambodja, _Malaysia,
_Brunei. _I _Oceanien: _Guinea
och ögrupperna öster om _Guinea
och _Australien.

é _Länder utan tydlig koppling:

_Irland, _Finland, _Schweiz,
_Jugoslavien, _Syrien, _Egypten,
västra _Jemen, _Indien, _Nepal,
_Bhutan samt _Indonesien

é _Medlemmar i _Warszawapakten:

_Sovjetunionen, _Östtyskland,

_Polen, _Tjeckoslovakien,

_Ungern, _Bulgarien, _Rumänien

samt _Albanien

é _Länder som stod _Sovjetunionen

nära: _Afghanistan, _Burma,

_Kina, _Mongoliet samt

_Nordkorea.

=====

_Kapprustning och terrorbalans

_Spänningarna mellan supermakterna

__USA och _Sovjetunionen ledde till

en militär kapprustning. _År #1949

lyckades _Sovjetunionen utveckla en

atombomb, kärnvapen, precis som

#200

#1207

__USA hade gjort några år tidigare.

_När både __USA och _Sovjetunionen hade tillgång till kärnvapen uppnåddes en så kallad terrorbalans.

_Det innebar att de inte vågade angripa varandra eftersom fienden skulle kunna ställa till med enorm skada med sina kärnvapen.

_Kärnvapenhotet skrämde många människor. _Det ledde till att en fredsrörelse växte fram i stora delar av världen.

_Propaganda och spioner

_Supermakternas propaganda syftade till att visa att just deras samhällssystem var det bästa.

_Propagandan visade även att samhällssystemet var hotat av fienden, det vill säga av den andra supermakten, och därför behövde skyddas.

::: #201 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Det rådde spionskräck. _I vissa fall var den bara en del av propagandan. _Det fanns dock riktiga spioner, till exempel den svenske #201 #1209

officeren _Stig _Wennerström. _Han
avslöjades #1963 av sitt hembiträde
_Carin _Rosén. _Det visade sig att
_Wennerström hade lämnat ut
information om _Sveriges försvar
till _Sovjetunionen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Carin _Rosén intervjuas om hur
hon avslöjade spionen _Stig
_Wennerström. _Stockholm, #1963.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Carin _Rosén
sitter i en fåtölj och håller upp
förstasidan på dagstidningen

#1210

#201

"_Stockholmstidningen" med ett stort fotoporträtt av _Stig _Wennerström iförd uniform.

=====

_Rymdkapplöpning

_Det kalla kriget var stundtals ett "uppvisningskrig". _Det gällde att imponera på motståndaren genom vetenskapliga framsteg. _År #1961 blev ryssen _Jurij _Gagarin den förste mannen i rymden och två år senare blev ryskan _Valentina _Teresjkova den första kvinnan i rymden.

#201

#1211

=== _Bildtext/beskrivning =====

_År #1963 blev _Valentina

_Teresjkova den första kvinnan i
rymden. _Sovjetisk
propagandaaffisch.

_Bildbeskrivning

_Propagandabild. _Fotot av en ung
kvinna som bär en stor rymdhjälm
dekorerad med förkortningen för
_Sovjetunionen __CCCP (__SSSR) i
röda bokstäver återges framför
_Sovjetunionens röda fana med
hammaren och skäran.

_Bakgrunden utgörs av en djupblå

#1212

#201

himmel med spridda stjärnor.

=====

__USA ville inte vara sämre. _År
#1969 blev _Neil _Armstrong den
första människan på månen.

_Rymdkapplöpningen handlade även om
en utveckling av försvarssystem och
satelliter.

_Koreakriget #1950--#1953

_Under andra världskriget
ockuperades _Korea av _Japan. _Efter
krigsslutet gick amerikanska styrkor
in i södra _Korea och sovjetiska
styrkor in i norra _Korea. _I norr

#201

#1213

bildades en kommunistisk stat och i söder en anti-kommunistisk stat.

_I juni #1950 angreps _Sydkorea av _Nordkorea. __USA såg det som ett angrepp mot den "fria världen".

__FN:s säkerhetsråd, som kan besluta om militära ingripanden i andra länder, bojkottades under den här perioden av _Sovjetunionen. _Därför kunde säkerhetsrådet enas om ett militärt __FN;-ingripande i _Syd- och _Nordkorea under __USA:s ledning. _Kina kände sig hotat och gick med i kriget på _Nordkoreas

sida.

_Striderna pågick fram till #1953
då ett vapenstillestånd uppnåddes.

_Det dog sammanlagt fem miljoner
människor i _Koreakriget. _Det har
varit mycket spänt mellan de båda
länderna, men #2018 förbättrades
relationerna. _Det saknas ett
fredsavtal.

_Nordkorea är en kommunistisk
diktatur och är ett av världens mest
slutna länder. _Sydkorea var en
diktatur fram till #1987, men är
idag en demokrati.

#201

#1215

_Vietnamkriget #1955--#1975

_När _Vietnam uppnådde
självständighet från _Frankrike
#1954 delades _Vietnam i två delar,
_Nordvietnam och _Sydvietnam.
_Nordvietnam var kommunistiskt och
_Sydvietnam stöddes av __USA. _De
två landsdelarna kunde inte enas om
en återförening. _I stället bröt ett
krig ut mellan _Nord- och
_Sydvietnam #1955.

_År #1964 ingrep __USA militärt i
kriget på _Sydvietnams sida eftersom

__USA trodde att kommunismen i
_Nordvietnam skulle sprida sig till
fler länder i regionen.

_Sovjetunionen stödde _Nordvietnam
med militär utrustning under krigets
sista år.

_Under _Vietnamkriget fälldes
dubbelt så många bomber som under
andra världskriget. _Två till fem
miljoner vietnameser dog under
kriget.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_En mamma simmar över en flod med
sina barn för att undkomma ett

#202

#1217

amerikanskt flyganfall under
_Vietnamkriget. _Sydvietnam,
#1965.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En kvinna med en
tonårsdotter och tre yngre barn
(det yngsta ett spädbarn i
dotterns famn) vadar i vatten som
när upp till bröst och hals.

=====

_Sammanlagt stred #2,6 miljoner
amerikanska soldater på _Sydvietnams
sida. #58 #000 av dem dog i kriget.

__USA lämnade _Vietnam #1973.

#1218

#202

_Nordvietnam besegrade _Sydvietnam
#1975. _Vietnam är än idag en
kommunistisk diktatur.

_Sovjetisk inblandning i _Östeuropa

_De sovjetiska styrkorna som hade
befriat länderna i östra _Europa såg
till att kommunistpartier som var
lojala mot _Sovjetunionen kom till
makten där. _Ekonomin i de här
länderna byggde på ett kollektivt
ägt jordbruk, #5-årsplaner och tung
industri (maskintillverkning,
elektronik, kemisk industri och
gruvdrift) precis som i

#202

#1219

_Sovjetunionen.

_Personer, också kommunister, som vägrade lyda _Sovjetunionen avrättades efter massrättegångar.

_De militära styrkorna förstärktes och den hemliga polisen byggdes ut i de kommunistiska länderna. _Stasi, den östtyska hemliga polisen, spionerade i hög utsträckning på vanliga medborgare.

_Uppror slås ner

_I _Östtyskland monterades fabriker ned efter kriget. _De flyttades till _Sovjetunionen som

#1220

#202

straff

::: #203 ::::::::::::::::::::::::::::::

för att _Tyskland hade startat andra världskriget. _Det ledde till ett arbetaruppror #1953 som slogs ned av de sovjetiska styrkorna.

_I _Ungern skedde #1956 ett folkligt uppror mot det kommunistiska styret och det sovjetiska inflytandet. _Sovjetiska stridsvagnar rullade in och slog ned motståndet. _Ungrarna kämpade in i det sista i tron om att __USA skulle ingripa.

#203

#1221

_Under #1960-talet försökte ledarna i _Tjeckoslovakien införa en "kommunism med ett mänskligt ansikte". _Landet skulle reformeras och folket skulle få en ökad frihet. _De kommunistiska diktaturerna i _Östeuropa var dock rädda att förlora makten i sina länder då de saknade folkets stöd. _I augusti #1968 gick _Warszawapaktens styrkor in i _Tjeckoslovakien och stoppade reformrörelsen.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Pragbor har lyckats klättra upp
på en sovjetisk stridsvagn. _Prag,
#1968.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En stridsvagn är omgiven
av stora skaror med demonstranter.

_Flera av demonstranterna har
klättrat upp på pansarfordonets
kanontorn.

_Bakgrunden domineras av en hög
byggnad med rader av fönster och
tre torn med kupoltak.

=====

#203

#1223

_Kubakrisen #1962

_År #1959 störtades _Kubas diktator i en revolution och de amerikanska företagen på _Kuba togs över av den kubanska staten. _År #1961 försökte ___USA därför invadera ön. _Det misslyckades och _Kuba närmade sig i stället _Sovjetunionen.

_År #1962 placerades sovjetiska missiler, som skulle kunna nå ___USA, på _Kuba. ___USA stoppade alla sovjetiska fartyg på väg till _Kuba.

_Under tolv dagar i oktober fruktade
#1224 #203

omvärlden att krisen skulle leda till ett kärnvapenkrig. _Efter förhandlingar mellan __USA och _Sovjetunionen monterades de sovjetiska missilerna på _Kuba ned. _I gengäld monterade __USA ned sina missiler i _Turkiet och lovade att inte invadera _Kuba.

_Afghansk-sovjetiska kriget

#1979--#1989

_År #1979 gick _Sovjetunionen in i _Afghanistan. _Sovjetunionen ville skydda det kommunistiska styret som hotades av ett väpnat uppror.

#203

#1225

_Invasionen bekämpades av en afghansk gerilla bestående av personer från olika politiska och religiösa inriktningar. _Gerillan fick stöd av bland annat __USA, _Storbritannien och _Kina.

_År #1989 drog sig _Sovjetunionen ur kriget i _Afghanistan. _I kriget dog #1,3 miljoner afghaner och #15 #000 sovjetiska soldater.

_Dessutom hade fem miljoner av _Afghanistans befolkning på #15 miljoner människor flytt, de flesta till _Iran och _Pakistan. _När

_Sovjetunionen lämnade _Afghanistan
övergick kriget i ett inbördeskrig.

_Amerikansk inblandning i
statskupper

_I sin kamp mot kommunismen var
det viktigast för __USA att ett
lands regering var anti-
kommunistisk. _När amerikanska
intressen utomlands hotades ingrep
__USA. _Så skedde bland annat #1953
i _Iran, #1954 i _Guatemala och
#1973 i _Chile. _I dessa fall
störtades de demokratiskt valda
ledarna och ersattes av diktatorer.

#203

#1227

_Att olagligt ta makten i ett land
kallas statskupp.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Chilenska ungdomar arresteras
efter militärkuppen i _Chile, #11
september #1973. _Militärkuppen
stöddes av ___USA.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En rad unga män
och kvinnor tvingas gå på rad med
händerna bakom huvudet medan de
vaktas av en soldat.

=====

#1228

#203

::: #204 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Protester i världen och i _Sverige

_Vietnamkriget var det första kriget som det rapporterades mycket om i tv. _Människor chockerades av krigets grymheter. _Det ledde till stora protester världen över. _År #1968 var protesterna som störst.

_År #1968 protesterade människor runt om i världen mot olika orättvisor. _Protesterna riktade sig till exempel mot bristande demokrati och konsumtionssamhället.

_I _Moskva demonstrerade människor

#204

#1229

till stöd för reformrörelsen i
_Tjeckoslovakien. _I _Mexiko dödades
hundratals demonstranter av polisen
under en demonstration för
demokrati. _I _Japan protesterade
studenter och bönder mot planerna på
amerikanska militärbaser i landet.

_Sveriges hållning

_Under kalla kriget fortsatte
_Sverige att vara neutralt i krig
och alliansfritt i fred. _Sverige
samarbetade dock med __USA om vad
som skulle ske vid en eventuell
sovjetisk invasion.

_Sverige kritiserade
supermakternas krigshandlingar.
__USA kritiserades för sin
inblandning i _Vietnamkriget och
_Sovjetunionen kritiserades för sin
inblandning i _Ungern #1956 och i
_Tjeckoslovakien #1968. _Sverige
antog dock ofta en försiktig
hållning mot _Sovjetunionen.

_U#137 -- en rysk ubåt på grund i
_Blekinge skärgård

_Natten till den #28 oktober #1981
gick en sovjetisk ubåt på grund i
_Blekinge skärgård. _Sverige

#204

#1231

protesterade mot intrånget.

_Sovjetunionen meddelade att ubåten hade navigerat fel och krävde att

_Sverige skulle släppa ubåten.

_Sverige ansåg att _Sovjetunionen hade bedrivit otillåten verksamhet.

_Det visade sig att ubåten var utrustad med kärnvapen. _Än idag är det oklart vad ubåten gjorde inne på svenskt vatten.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Natten till den #28 oktober #1981

gick en sovjetisk ubåt på grund i

_Gåsefjärden, _Blekinge.

#1232

#204

_Bildbeskrivning

_Foto. _En mindre båt från den svenska kustbevakningen eller marinen ligger intill den betydligt större ubåten (som ligger mycket nära land).

=====

::: #205 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Efter _Sovjetunionens sönderfall
_När _Michail _Gorbatjov blev
_Sovjetunionens ledare #1985 införde han reformer för att få fart på den sovjetiska ekonomin, men i stället uppstod livsmedelsbrist i landet.

#205

#1233

_Han införde också en reform för ökad öppenhet och kritik, vilket ledde till en omfattande samhällsdebatt. _Öppenheten gjorde att nationalismen växte sig stark i olika delar av landet. _Olika etniska grupper krävde sin självständighet.

_I december #1991 upphörde _Sovjetunionen att existera. #15 nya länder bildades. _Det var _Ryssland, _Estland, _Lettland, _Litauen, _Ukraina, _Vitryssland/_Belarus, _Moldavien, _Georgien, _Armenien,

#1234

#205

_Azerbajdzjan, _Kazakstan,
_Turkmenistan, _Kirgizistan,
_Uzbekistan och _Tadzjikistan.

_Fredlig revolution i _Östeuropa

_År #1989 släppte _Sovjetunionen
"rätten" att ingripa militärt i
_Östeuropa. _Ungern var det första
östeuropeiska landet som öppnade
sina gränser mot _Västeuropa.

_Tusentals östtyskar tog sig då över
till väst via _Ungern. _Den östtyska
regeringen öppnade gränsstationerna
i _Berlin den #9 november #1989
efter flera månader av demonstra-

tioner. _Hundratusentals tyskar från stadens båda sidor strömmade till _Berlinmuren och började riva den.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Ungern var det första östeuropeiska landet som öppnade gränsen mot _Västeuropa. _Taggtråd tas bort vid den ungerska gränsen, #1989.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Grönklädda soldater arbetar med att ta bort ett högt taggtrådsstängsel.

=====

#1236

#205

_Under #1989 krävde stora folkmassor demokrati och frihet i hela

_Östeuropa. _Revolutionerna gick fredligt till utom i _Rumänien. _År #1990 återförenades _Västtyskland och _Östtyskland till ett gemensamt _Tyskland.

_De jugoslaviska krigen #1991--#2001

_I samband med _Sovjetunionens sönderfall växte nationalismen i hela _Östeuropa. _I _Jugoslavien ledde nationalismen till krig. _De jugoslaviska krigen var flera krig som pågick under åren #1991--#2001.

#205

#1237

_I det forna landet _Jugoslavien fanns flera olika folkgrupper, till exempel kroater (majoriteten är katoliker), serber (majoriteten är ortodoxa) och bosniaker (majoriteten är muslimer). _Folkgrupperna levde sida vid sida i _Jugoslaviens sex olika delrepubliker (_Slovenien, _Kroatien, _Bosnien- _Hercegovina, _Serbien, _Montenegro och _Makedonien).

_Under de jugoslaviska krigen beräknas hundratusentals människor ha dödats. _I juli #1995 genomfördes

#1238

#205

ett folkmord i _Srebrenica under
general _Ratko _Mladics ledning.

#7000--#8000 civila muslimer

mördades. _Det här massmordet på

civila anses vara den värsta

krigsförbrytelsen på europeisk mark
sedan andra världskriget.

_Idag är sex länder från det som

tidigare var _Jugoslavien medlemmar

i __FN. _Kosovo, det sjunde landet,

har hittills blivit erkänt som ett

självständigt land av mer än hälften

av medlemsländerna i __FN.

#205

#1239

#1240

#205

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym fjorton av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till [anpassningsfunktionen~àspsm.se](mailto:anpassningsfunktionen@aspsm.se)

_ I i

_Innehåll till volym fjorton

_Siffran inom parentes hänvisar till
svartskriftsbokens sidor.

_Nya maktförhållanden i

världen (#206) #1241

_Ord och begrepp i kapitlet

(#208) #1255

_Fler ord och begrepp (#208)

..... #1258

_Frågor till texten (#208)

..... #1260

___FN, ___EU och nordiskt

samarbete (#210) #1268

_Fred (#210) #1269

___I

_Mänskliga rättigheter	
(#210)	#1270
_Brott mot mänskligheten	
(#210)	#1272
_Folkmordskonventionen	
(#211)	#1273
__FN:s fredsarbete (#211)	
.....	#1274
_Fattigdomsbekämpning (#211)	
.....	#1275
_Flyktinghjälp (#211)	#1277
_Framväxten av __EU (#212)	
.....	#1280

_Nordiskt samarbete (#214)	
.....	#1292
_Ord och begrepp i kapitlet	
(#215)	#1299
_Frågor till texten (#215)	
.....	#1303
_Aktuella konflikter med	
historiska perspektiv	
(#216)	#1306
_Drogkriget i _Mexiko (#216)	
.....	#1309
_Drogkartellerna styr med	
våld (#216)	#1310

_Bakgrund till konflikten i	
_Ukraina (#217)	#1312
_Ryssland ockuperar delar av	
_Ukraina (#217)	#1314
_Övning: _En aktuell	
konflikt (#217)	#1316
_Övning: _De fyra	
konflikterna i kapitlet	
(#218)	#1323
_Ord och begrepp i kapitlet	
(#219)	#1327
_Frågor till texten (#219)	
.....	#1329

_Nya maktförhållanden i världen

_Efter _Sovjetunionens sönderfall
var ___USA den enda kvarvarande
supermakten. _Det gällde såväl
ekonomiskt som politiskt och
militärt.

_Under #1990- och #2000-talen har
folkrika länder med en snabb
ekonomisk utveckling fått ett större
inflytande. _Den västerländska
dominansen som har växt fram sedan
#1500-talet utmanas nu av flera
länder i världen.

_Globalisering

_Globalisering är att länder, företag och människor i olika delar av världen har utbyte med och/eller är beroende av varandra. _När globalisering diskuteras handlar det ofta om ekonomi, världspolitik och makt. _Aktörer som diskuteras är till exempel __USA, _Kina, _Ryssland, __EU, _Världsbanken och __FN.

_Till globaliseringen hör också kultur. _Att lära av andra länders kulturer är en positiv följd av

globaliseringen. _Kontakter med andra underlättas av internet och förbättrade språkkunskaper.

_Med ökade kontakter kan idéer om demokrati och rättvisa spridas mellan människor i världen.

_Människor som lever i diktaturer kan få kunskap om hur en demokrati fungerar. _De kan då försöka förändra samhället de lever i.

_Möjligheten för människor att lättare kommunicera gör att vi snabbare och säkrare får reda på vad som händer i världen.

#206

#1243

_Kontakter mellan länder, företag och människor i en globaliserad värld handlar om mycket mer. _Det kan vara att lösa miljöproblem, diskutera olika livsåskådningar, ha kunskapsutbyte mellan universitet, bidra med hjälp vid hungerkatastrofer eller att stoppa farliga sjukdomar.

_Japan och de asiatiska tigrarna

_Japan blev återigen ett självständigt land #1952. _Den ekonomiska tillväxten var snabb, vilket resulterade i en kraftigt

höjd levnadsstandard.

_Under #1980-talet utvecklades
_Sydkorea, _Taiwan, _Hongkong och
_Singapore på ett liknande sätt.

_Länderna kallas de asiatiska
tigrarna. _En liknande ekonomisk
utveckling sker idag i _Thailand,
_Malaysia, _Indonesien och
_Filippinerna.

_Kina och _Indien

_Sedan #1980-talet har allt fler
industrier flyttat från _Europa till
_Asien eftersom lönerna är lägre
där. _År #2010 gick _Kina om _Japan

#206

#1245

som världens näst största ekonomi efter ___USA.

_Skillnaderna mellan de olika samhällsklasserna i _Kina har blivit större, men även de fattigas köpkraft har ökat. _I _Indien lever en tredjedel av befolkningen under fattigdomsgränsen. _De båda länderna satsar på forskning och uppfinningar. _Kina ger också ett omfattande bistånd till länder i _Sydostasien och i _Afrika.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Indiska forskare i _Bangalore

jublar sedan _Indien har lyckats

få satelliten "_Mars orbiter" i en

omlopps bana runt planeten _Mars.

_Indien, september #2014.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Många av forskarna som

jublar är kvinnor som är klädda i

den traditionella kvinnliga

klädedräkten.

=====

#206

#1247

_Latinamerika

__USA har sett _Latinamerika som sitt intresseområde sedan #1823.

_Sedan början av #2000-talet har

__USA dock inte längre lagt sig i den politiska utvecklingen i

_Latinamerika.

_Det folkrika _Brasilien har en snabbt växande ekonomi. _Landet är den sjunde största ekonomin i världen efter __USA, _Kina, _Japan, _Tyskland, _Storbritannien och _Frankrike. _I _Brasilien är

skillnaderna mellan de rika och de fattiga invånarna enorma.

_Ryssland efter _Sovjetunionen

_Efter _Sovjetunionens sönderfall infördes demokratiska reformer och allmänna val i _Ryssland. _Den demokratiska utvecklingen har dock avstannat. _Landet införde snabbt marknadsekonomi och många statligt ägda fabriker, gruvor och råvarutillgångar såldes ut till ett fåtal privatpersoner. _Ekonomiskt har vissa fått det bättre, men många har fått det sämre.

#207

#1249

_Relationerna mellan _Ryssland och västvärlden förbättrades efter

_Sovjetunionens fall. _De senaste åren har relationerna försämrats.

_Det beror bland annat på _Rysslands ockupation av _Krimhalvön och landets militära inblandning i östra _Ukraina.

_Mellanöstern

_I _Mellanöstern finns åtta av de #13 medlemsländerna i

_Organisationen för oljeexporterande länder (_Opec). _Eftersom världsekonomin är beroende av olja

#1250

#207

är ländernas makt stor. _År #1973

bestämde sig _Opec för att chockhöja
priset på olja som en reaktion mot
de länder som stödde _Israel i
oktoberkriget. _Det höga oljepriset
orsakade en svår ekonomisk kris i
västvärlden.

_Irakkriget #2003--#2011

försvagade _Irak. _Under vintern

#2010/#2011 avsattes _Tunisiens och

_Egyptens diktatorer efter stora

folkliga protester. _Instabiliteten

har ökat i hela regionen och sedan

våren #2011 råder inbördeskrig i

#207

#1251

_Syrien. _Till området reste många människor för att ansluta sig till _Islamiska staten (__IS). __IS har framför allt mördat muslimer, kristna och andra grupper i _Irak samt i grannlandet _Syrien. _Idag (#2018) är __IS tillbakapressat.

_Afrika

_I _Afrika söder om _Sahara finns världens fattigaste länder. _Afrika står inför stora utmaningar med att bekämpa fattigdom, konflikter och sjukdomar, men det är inte hela sanningen. _Den ekonomiska

#1252

#207

tillväxten i Afrika som helhet var dubbelt så stor under 2000-talets första årtionde som under både 1980- och 1990-talen ihop.

Afrika drabbades i mindre utsträckning av finanskrisen 2008 än vad resten av världen gjorde.

Afrikanska Unionen, en samarbetsorganisation med över 50 medlemsländer, har medlat i ett flertal konflikter och ett visst ekonomiskt samarbete pågår mellan de olika länderna.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Familj i en livsmedelsaffär

_Centurion, _Sydafrika, #2016.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En barnfamilj handlar i

ett modernt snabbköp. _På en stor

reklamaffisch med gröna frukter

står det: "locked in freshness and

value".

=====

#1254

#207

_Ord och begrepp i kapitlet

Afrikanska Unionen. _En afrikansk
samarbetsorganisation med över #50
medlemsländer.

Asiatiska tigrarna. _Sydkorea,
_Taiwan, _Hongkong och _Singapore.

Berlinmuren. _En #43 km lång mur
som omringade _Västberlin
#1961--#1989.

Globalisering. _Kontakter mellan
länder, företag och människor i
hela världen.

Kalla kriget. _En konflikt mellan

__USA och _Sovjetunionen

#1946--#1991.

Marknadsekonomi. _En ekonomi med stort privat ägande.

Marshallplanen. _Ett ekonomiskt stöd från __USA till länder i _Europa för återuppbyggnad efter andra världskriget.

Nato. _En försvarsorganisation bestående av __USA, _Kanada och flera västeuropeiska länder.

Opec. _Organisationen för oljeexporterande länder.

Planekonomi. _En ekonomi med stort

#1256

#208

statligt ägande.

Statskupp. _Att olagligt ta makten
i ett land.

Terrorbalans. _Fiender vågar inte
angripa varandra eftersom de vet
att fienden kan ställa till med
enorm skada med sina vapen.

Tung industri.

_Maskintillverkning, elektronik,
kemisk industri och gruvdrift.

Västmakterna. __USA,

_Storbritannien och _Frankrike.

Warszawapakten. _En

försvarsorganisation som bestod av

_Sovjetunionen och flera
östeuropeiska länder.

_Fler ord och begrepp

Agent orange. _Ett växtgift som
användes under _Vietnamkriget för
att avlöva djungeln och därmed
kunna hitta de gömda fienderna.

Antifascistiska skyddsvallen.

_Östtysklands namn på

_Berlinmuren.

Brezjnevdoktrinen. _En sovjetisk
avsiktsförklaring om att landet
hade rätt att ingripa i
kommunistiska länder om det

kommunistiska styret hotades.

Dominoteorin. En amerikansk teori. Om ett land faller för kommunismen utan att USA ingriper kommer fler länder att falla för kommunismen på samma sätt som dominobrickor.

Etnisk rensning. Folkfördrivning och/eller folkmord.

~# T85_Africa_Media_Never-

Shows_You. En hashtag där afrikaner lägger upp egna bilder på till exempel skyskrapor, fikapausar, mode med mera för att

#208

#1259

presentera en motbild till krig
och fattigdom som förekommer i
västerländsk media.

Trumandoktrinen. _En amerikansk
avsiktsförklaring att stödja
regeringar som hotades av
kommunismen.

_Frågor till texten

s. #198

#1. _Vad var _Marshallplanen?

#2. _Vad var kalla kriget?

s. #199

#3. _Vad ansåg sig supermakterna

__USA och _Sovjetunionen ha rätt

#1260

#208

att göra?

#4. _Varför delades _Tyskland och
_Berlin?

#5. _Vad var syftet med
_Berlinmuren?

s. #200--#203

#6. _Vad innebar terrorbalansen
mellan __USA och _Sovjetunionen?

#7. _Vad var syftet med propagandan?

#8. _Vad innebar rymdkapplöpningen?

#9. _Vad fick _Koreakriget för
konsekvenser?

#208

#1261

::: #209 ::::::::::::::::::::::::::::::

#10. _Varför ingrep __USA i
_Vietnamkriget?

#11. _Hur ingrep _Sovjetunionen i
_Östeuropa?

#12. _Vad var _Kubakrisen?

#13. _Vilka länder var inblandade i
det afghansk-sovjetiska kriget?

s. #204

#14. _Vad protesterade människor mot
under kalla kriget?

s. #205

#15. _Hur skedde den fredliga
revolutionen i _Östeuropa?

#1262

#209

s. #206--#207

#16. _Hur kan kontakter mellan
länder, företag och människor vara
positiva?

#17. _Hur har olika delar av världen
utvecklats efter _Sovjetunionens
sönderfall?

#1940-talet

é #1945 _Andra världskriget slutar.

é #1946--#91 _Kalla kriget pågår.

é #1948--#49 _Sovjetunionens blockad
mot _Västberlin pågår.

é #1949 _Sovjetunionen utvecklar en
atombomb.

#209

#1263

#1950-talet

é #1950--#53 _Koreakriget pågår.

é #1951 _Nato bildas.

é #1953 __USA stödjer statskuppen i
_Iran.

é #1954 __USA stödjer statskuppen i
_Guatemala.

é #1955 _Warszawapakten bildas.

é #1955--#75 _Vietnamkriget pågår.

é #1956 _Sovjetunionen slår ned ett
folkligt uppror i _Ungern.

#1960-talet

é #1961 _Gränsen stängs mellan
_Väst- och _Östberlin.

#1264

#209

é #1961 _Första människan i rymden.

é #1962 _Kubakrisen pågår.

#1968 _Stora protester sker världen
över.

é #1968 _Sovjetunionen stoppar
reformrörelsen i _Tjeckoslovakien.

é #1969 _Första människan är på
månen.

#1970-talet

é #1973 __USA stödjer statskuppen i
_Chile.

é #1979--#89 _Afghansk-sovjetiska
kriget pågår.

#209

#1265

#1980-talet

é #1981 _U#137 går på grund i
_Blekinge skärgård.

é #1989 _Gränsen öppnas mellan
_Väst- och _Östberlin.

#1990-talet

é #1991 _Sovjetunionen faller.

é #1991--#2001 _De jugoslaviska
krigen pågår.

#2000-talet

é #2003--#11 _Irakkriget pågår.

#2010-talet

é #2010 _Kina blir världens näst
största ekonomi.

#1266

#209

é #2011 _Inbördeskriget i _Syrien
börjar.

#209

#1267

::: #210 ::::::::::::::::::::::::::::::

__FN, __EU och nordiskt samarbete
::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Eleanor _Roosevelt deltar i ett
__FN;-möte #1946. _Hon ledde
arbetet med __FN:s förklaring om
de mänskliga rättigheterna som
antogs #1948.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En äldre kvinna
sitter och lyssnar uppmärksamt
genom hörlurar medan hon håller
två fingrar mot kinden.

_I bakgrunden skymtar andra
#1268

#210

mötesdeltagare.

=====
_Efter andra världskriget växte
flera samarbeten fram mellan olika
stater för att förhindra framtida
krig, till exempel ___FN som
grundades #1945.

_Fred

_Diskussioner om hur världsfreden
skulle kunna bevaras började föras
av ledarna för ___USA,
_Storbritannien, _Sovjetunionen och
_Kina redan under andra
världskriget. ___FN grundades endast

#210

#1269

några månader efter krigets slut.

_Ett av ___FN:s mål är att rädda
framtida generationer från krig.

_I ___FN möts världens stater för
diskussioner och beslut. _Från
början hade ___FN #51 medlemsstater.

_Sedan #2011 är #193 av världens
drygt #200 självständiga stater
medlemmar i ___FN.

_Mänskliga rättigheter

_De ofattbara grymheterna under
_Förintelsen bidrog starkt till att
___FN arbetade fram en förklaring om
de mänskliga rättigheterna som

#1270

#210

gäller alla människor i hela världen. _Den godkändes den #10 december #1948.

__FN uppmanade medlemsstaterna att förklaringen om de mänskliga rättigheterna skulle spridas, läsas och förstås i hela världen. _Fler förklaringar om mänskliga rättigheter har tillkommit, till exempel barnkonventionen från #1989 som handlar om barns rättigheter. _Ett land som har skrivit på barnkonventionen är skyldigt att följa den.

#210

#1271

_Brott mot mänskligheten

_Tidigare i historien ansågs krig vara något som bara berörde länderna som var inblandade i just det kriget. _Samma sak gällde även grymheterna som genomfördes mot den egna befolkningen såsom utrotning, slaveri, våldtäkt, tortyr eller tvångsförflyttningar av folk.

_Sådana brott räknas numera som brott mot mänskligheten.

_Folkmordskonventionen

_För att få stopp på grymheterna i världen godkändes

folkmordskonventionen av __FN #1948.

_Den har två syften. _Det ena syftet är att förhindra folkmord och det andra är att ställa krigsförbrytare inför rätta. __FN har ställt flera krigsförbrytare till svars för brott mot mänskligheten.

_Flera folkmord har skett sedan andra världskriget, till exempel i

_Kambodja #1975--#1979 och i _Rwanda

#1994.

___FN:s fredsarbete

_Vid väpnade konflikter kan ___FN ge medlemsstaterna i uppdrag att ingripa militärt för att till exempel förhindra ett folkmord. _Det krävs ett beslut i ___FN:s säkerhetsråd innan ett militärt ingripande kan ske. ___FN arbetar även med att få krigförande parter att förhandla med varandra.

___FN:s fredsbevarande styrkor kan sättas in för att bevaka att fredsavtal följs. _Styrkorna består

#1274

#211

av både militär och civil personal från olika länder. Sedan #1956 har #100 #000 svenska soldater deltagit i olika insatser.

_Fattigdomsbekämpning

_Ett annat mål som ___FN har är att förbättra människors levnadsförhållanden runt om i världen. _Fattigdom, sjukdom och hunger bekämpas av ___FN både på lång sikt och vid plötsliga kriser.

_Efter andra världskriget arbetade

___FN främst med att lindra hungern i

_Europa och i _Kina.

#211

#1275

_År #1990 satte ___FN upp åtta mål (millenniemaalen) för att minska fattigdomen i världen. _Ett av målen var att halvera hungern i världen fram till #2015. _Framsteg har gjorts, men fortfarande lider ungefär en miljard människor av hunger. _Majoriteten av alla undernärda bor idag söder om _Sahara i _Afrika och i _Sydasien. _Idag har millenniemaalen ersatts av _Agenda #2030 som består av ___FN:s #17 globala mål för en rättvis och hållbar utveckling.

#1276

#211

_Flyktinghjälp

_Över #70 miljoner människor är idag på flykt runt om i världen. _Så många flyktingar har det inte funnits sedan andra världskriget.

__FN:s flyktingorgan __UNHCR hjälper till med bland annat mat, flyktingläger, skola och sjukvård.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_År #1939 anlände ett skepp med över #900 tysk-judiska flyktingar till _Kuba. _De tilläts inte att gå i land utan var tvungna att återvända till _Europa.

#211

#1277

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Ett antal små

båtar med höga överbyggnader

ligger och guppar vid sidan av ett

stort fartyg.

_De flesta av småbåtarna är så

fulla med passagerare att många

tvingas stå upp.

=====

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Flyktingar från norra _Afrika

anländer till hamnen på ön

_Lampedusa. _Italien, #2011.

_Bildbeskrivning

_Nattligt foto. _En liten öppen

båt med utombordare (motor

monterad baktill på båten) lägger

till vid sidan av en av

kustbevakningens fartyg.

_Ombord på den lilla båten sitter

ett litet sällskap som omfattar

kvinnor, barn och män.

=====

#211

#1279

_Framväxten av __EU

_I _Europa ledde världskrigen och
_Förintelsen till framväxten av den
_Europeiska unionen (__EU).

_Samarbetet började #1952 då

_Europeiska kol- och stålgemenskapen
(__EKSG) bildades. _Den skulle

kontrollera medlemsländernas

tillgångar på kol och järn för att

förhindra fler krig. _Kol och järn

behövs nämligen för att producera

krigsmaterial.

_Västtyskland, _Frankrike,

_Belgien, _Nederländerna, _Luxemburg
och _Italien var med från starten
#1952. _Initiativtagarna till
samarbetet var misstänksamma mot
politiker. _Både _Hitler och
_Mussolini var politiker som hade
orsakat mycket lidande i _Europa.
_Därför begränsades politikernas
makt redan från början i det
europeiska samarbetet.

=== _Bildbeskrivning =====

_Karta. _Västeuropa. _På kartan är
medlemmarna i kol- och
stålgemenskapen #1952 utmärkta.

#212

#1281

_Följande länder ingick i

gemenskapen:

_Frankrike

_Västtyskland

_Italien

_Belgien

_Nederländerna

_Luxemburg

=====

_Från kol och stål till europeisk
gemenskap

_Samarbetet mellan länderna
utökades till kärnkraft och handel
inom _Europeiska

#1282

#212

atomenergigemenskapen (_Euratom) och den _Europeiska ekonomiska gemenskapen (__EEG). _Det ledde stegvis till en gemensam marknad för varor och tjänster.

_Den bakomliggande tanken var att länder som handlar med varandra inte krigar med varandra. _År #1967 utvecklades samarbetet ytterligare då den _Europeiska gemenskapen (__EG) bildades.

_Matbrist

_Som en direkt följd av andra världskriget rådde matbrist i

#212

#1283

_Europa ända in på #1960-talet.

_Flera länder var beroende av
matimporten från ___USA. ___EG införde
en gemensam jordbrukspolitik för att
trygga medlemsländernas
livsmedelsförsörjning.

_Jordbrukspolitiken inom dagens
___EU ger än idag stöd till bönder
och ser till att det alltid finns
ett visst överskott på livsmedel.

_Jordbrukspolitiken har länge
kritiserats för att slösa med
resurserna och för att vara orättvis
mot länderna utanför ___EU.

_Fler länder deltar i samarbetet

_Det europeiska samarbetet har utvidgats i flera omgångar och nya länder har blivit medlemmar. _Den första utvidgningen skedde #1973 då _Storbritannien, _Irland och _Danmark gick med. _Det främsta skälet till att de tre länderna blev medlemmar var handeln. _Frankrike hade tidigare hindrat _Storbritanniens ansökan om medlemskap.

_Under #1980-talet gick _Spanien, _Portugal och _Grekland med i _EG.
#212 #1285

_De var nyblivna demokratier och
__EG ville stärka deras demokratiska
utveckling.

_Samarbetet utökades och utvidgas
__EG förändrades #1992 och
utvecklades till __EU. _Samarbetet
utökades även till ekonomi-,
utrikes- och säkerhetspolitik.

_Samarbetet gäller även rättsliga
och polisiära frågor, till exempel
brottsbekämpning.

::: #213 ::::::::::::::::::::::::::::::

_År #1995 gick _Sverige, _Finland
och _Österrike med i __EU. _Den

största utvidgningen skedde #2004.

_Då gick _Cypern och _Malta med
liksom åtta länder ur den före detta
_Warszawapakten. _Det var _Estland,
_Lettland, _Litauen, _Polen,
_Tjeckien, _Slovakien, _Ungern och
_Slovenien. _Rumänien och _Bulgarien
blev medlemmar #2007 och _Kroatien
#2013.

_Ett enat _Europa

__EU har idag #28 medlemsländer
varav #18 har euro som gemensam
valuta. _Aldrig tidigare i _Europas
historia har så många länder ingått

#213

#1287

i ett så omfattande samarbete.

_De olika kriserna som har drabbat flera av ___EU;-länderna har dock lett till att samarbetet har ifrågasatts. _I en folkomröstning #2016 röstade _Storbritannien för ett utträde ur ___EU.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Demonstranter i _Berlin inför det grekiska statsbesöket i mars

#2015. "_Tyskland älskar

_Grekland" och "_Grekland älskar

_Tyskland". _Kriserna i flera

___EU;-länder har lett till

#1288

#213

spänningar mellan olika länder,
inte minst mellan _Tyskland och
_Grekland.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Demonstration där

deltagarna håller upp två plakat
med röda hjärtan som bär texterna:

"_Germany loves _Greece" och

"_Greece loves _Germany".

=====

_Andra påpekar i stället att

samarbetet är ännu viktigare i svåra

tider. _Det ekonomiska samarbetet

inom __EU är viktigt för att möta

#213

#1289

konkurrensen från exempelvis _Indien
och _Kina.

_Från fiendskap till vänskap

_Danmark och _Sverige, liksom
_Tyskland och _Frankrike är exempel
på länder som har varit i konflikt
med varandra i hundratal år.

_Danmarks och _Sveriges fiendskap
upphörde under #1800-talet.

_Tysklands och _Frankrikes fiendskap
avtog efter andra världskriget. _Det
var resultatet av några politikernas
beslutsamhet att "nu får det vara
nog med krig". _Länderna har ett

mycket nära samarbete inom __EU.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Teatergrupp framför

_Brandenburger _Tor i _Berlin.

_Frankrike och _Sovjetunionen stod

på var sin sida i kalla kriget.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En kvinna som bär en

sovjetisk uniformsmössa till

slitna jeans och röda stövlar

omges på ömse sidor av en man

klädd i fransk uniform som håller

en stor fransk flagga respektive

en man i mörkgrön uniform som

#213

#1291

håller en sovjetisk flagga (_Ett
rött fält med hammaren och skäran
i övre vänstra hörnet).

_Alla tre gör militär honnör.

_I bakgrunden tornar den höga
porten _Brandenburger _Tors
mäktiga kolonner upp sig krönta av
en staty som föreställer
segergudinnan.

=====

::: #214 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Nordiskt samarbete

_De nordiska länderna _Sverige,

_Finland, _Norge, _Danmark och

#1292

#214

_Island har en lång gemensam historia som inte alltid har varit fredlig. _Mellan _Danmark och _Sverige har det till exempel varit krig mer än tio gånger, senast #1814.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Gustav _Vasa i befrielsekriget mot _Kristian __II, kungen över _Danmark och _Norge, #1523. _Det innebar slutet på _Kalmarunionen #1397--#1523. _Tavla från #1837.

_Bildbeskrivning

_Bataljmålning. _En beriden

#214

#1293

_Gustav _Vasa utstyrd som en medeltida riddare med rustning och plymkrönt hjälm leder den svenska hären mot _Kristians armé.

_De svenska soldaterna -- som även de bär hjälm och harnesk -- tågar fram i täta led med långa pikar i händerna.

=====

_Skandinavismen

_Skandinavismen var en politisk rörelse under #1800-talets mitt.

_Rörelsen ville förena de skandinaviska folken i _Norge,

#1294

#214

_Danmark och _Sverige. _Island
tillhörde _Danmark på den tiden och
_Norge var i union med _Sverige.
_Nordiska rådet och _Nordiska
ministerrådet

_Nordiska rådet bildades #1952.

_Där samarbetar riksdagsledamöterna
från de fem nordiska länderna och
från de tre självstyrande områdena
_Grönland, _Färöarna och _Åland.

_Nordiska ministerrådet bildades
#1971 och är ett samarbete mellan de
fem nordiska regeringarna. _Ibland
möts till exempel miljöministrarna

från de olika länderna för att diskutera miljöfrågor.

_Nordisk arbetsmarknad

_Sedan #1954 finns en gemensam nordisk arbetsmarknad. _Det innebär att nordiska medborgare är fria att arbeta i ett annat nordiskt land.

_Efter andra världskriget var det framför allt finländare som flyttade till _Sverige för att arbeta. _Idag är det däremot främst svenskar som flyttar till _Norge för att arbeta.

_Passunion i _Norden

_År #1958 infördes en nordisk

#1296

#214

passunion mellan _Sverige, _Danmark,
_Finland och _Norge. _Island anslöt
sig #1965. _Passunionen innebär att
de nordiska medborgarna inte behöver
visa pass vid resor mellan de
nordiska länderna.

=== _Bildbeskrivning =====

_Tidslinje som omfattar perioden
från #1940-talet till och med
#2010-talet.

_Följande händelser är utmärkta
längs linjen:

é #1940-talet: __FN bildas. _Andra
världskriget tar slut. __FN:s

#214

#1297

förklaring om de mänskliga
rättigheterna och
folkmordskonventionen tas i
bruk.

é #1950-talet: _Grunden för det
nordiska samarbetet läggs.

_Europeiska kol- och stålunionen
bildas.

é #1960-talet: __EG bildas.

é #1970-talet: (ingen uppgift)

é #1980-talet: _Barnkonventionen
tas i bruk.

é #1990-talet: __EG bildas.

é #1990-talet till #2010-talet:

__EU ökar från #12 till #28
medlemsländer.

é #2010-talet: __FN har #193

medlemsländer. _Över #70

miljoner flyktingar finns i
världen.

=====

::: #215 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Ord och begrepp i kapitlet

Agenda #2030. __FN:s #17 globala

mål för en rättvis och hållbar

utveckling. _Ersätter

millenniemaalen.

_Atomenergigemenskapen (_Euratom)_.
_

_Ett europeiskt samarbete om
kärnkraft.

Barnkonventionen. _Den handlar om
barns rättigheter. _Ett land som
har skrivit på barnkonventionen är
skyldigt att följa den.

_Europeiska ekonomiska gemenskapen
(__EEG)_. _Ett europeiskt
samarbete om handel.

_Europeiska gemenskapen (__EG)_.
#1967 utvecklades det europeiska

samarbetet ytterligare till __EG.
_

_Europeiska kol- och stålgemenskapen

#1300

#215

(__EKSG)_. _År #1952 bildades
__EKSG för att kontrollera
medlemsländernas tillgångar på kol
och järn för att förhindra fler
krig.

_Europeiska unionen (__EU)_.

_Samarbetet utvecklades ännu mer
inom __EG och __EU bildades #1992.

Folkmordskonventionen. _En
konvention för att förhindra
folkmord och ställa
krigsförbrytare inför rätta.

Millenniemålen. _Åtta mål uppsatta
av __FN #1990 för att minska

fattigdomen i världen. _Gällde
till #2015.

Nordiska ministerrådet. _Ett
samarbete mellan ministrar från de
nordiska länderna.

Nordiska passunionen. _Det råder
passfrihet för nordiska medborgare
som reser inom _Norden.

Nordiska rådet. _Ett samarbete
mellan riksdagsledamöter från de
nordiska länderna.

Skandinavism. _En politisk rörelse
i #1800-talets mitt som arbetade
för att ena _Danmark, _Sverige och

#1302

#215

_Norge.

__UNHCR_. __FN:s flyktingorgan.

_Frågor till texten

s. #210--#211

#1. _Vilka tre samarbeten mellan
olika länder växte fram efter
andra världskriget?

#2. _Vilka syften har __FN:s
folkmordskonvention?

#3. _På vilka olika sätt försöker
__FN verka för fred?

#4. _Vad gör __UNHCR?

s. #212--#213

#5. _Vad var syftet med _Kol- och

#215

#1303

stålgemenskapen?

#6. _Varför var initiativtagarna till det europeiska samarbetet misstänksamma mot politiker?

#7. _Varför skapades den gemensamma jordbrukspolitiken?

#8. _Vid vilka tillfällen har det europeiska samarbetet utvidgats och fler stater blivit medlemmar i ___EU?

s. #214

#9. _Vad var skandinavismen?

#10. _Vad är _Nordiska rådet och _Nordiska ministerrådet?

#1304

#215

#11. _Vad har nordiska medborgare
för friheter i _Norden?

_Fråga att diskutera

#12. _Internationellt samarbete är
viktigt för fredliga relationer
mellan länder. _Det kan dock vara
svårt för olika länder att komma
överens. _Hur skulle samarbetet
inom __EU, _Norden och __FN kunna
förbättras?

#215

#1305

::: #216 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Aktuella konflikter med historiska
perspektiv

::: ::::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Släktingar till människor som har
försvunnit, skadats eller dött i
drogkriget protesterar utanför
regeringsbyggnaden i _Mexiko
_City, #2013.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Några kvinnor står utanför
en byggnad med gallergrind och
håller upp bilder av försvunna
anhöriga.

#1306

#216

_En av kvinnorna lyfter armen med knuten näve.

=====

_En konflikt kan uppstå när två sidor inte kommer överens. _Om en konflikt mellan två olika grupper orsakar fler än #25 döda per år är det en väpnad konflikt. _Om det dör fler än #1 #000 människor på ett år brukar den väpnade konflikten kallas för krig.

_För att kunna förklara orsakerna till varför en konflikt har uppstått kan den historiska bakgrunden

#216

#1307

studeras. _Man utgår från ett historiskt perspektiv.

_Här följer fyra exempel på väpnade konflikter i fyra olika världsdelar.

é _Mexiko: _Konflikt mellan kriminella och staten.

é _Ukraina: _Rysk ockupation samt konflikt mellan separatister och ukrainska staten.

é _Nigeria: _Terrorism mot civila samt separatism.

é _Syrien: _Inbördeskrig och terrorism.

_Drogkriget i _Mexiko

_Det har länge smugglats droger från _Colombia i _Sydamerika till ___USA i _Nordamerika. _På vägen norrut passeras _Mexiko.

_Under #1980-talet växte flera mexikanska drogkarteller fram.

_Drogkartellerna är mycket våldsamma kriminella organisationer. _De sköter allt som har med droghandeln att göra. _De smugglar, säljer och tillverkar droger. _År #2006 förklarade den mexikanska regeringen krig mot drogkartellerna, det så
#216 #1309

kallade drogkriget i _Mexiko.

_Drogkartellerna styr med våld

_Journalister som rapporterar om
drogkriget samt politiker och
poliser som arbetar mot
drogkartellerna mördas av de
kriminella. _Drogkartellerna
försöker försvaga politikernas och
polisens makt.

::: #217 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Lokalpolitiker tvingas söka
"beskydd" hos drogkartellerna. _Det
gör att kartellerna kan kontrollera
politikerna och få igenom sin vilja.

#1310

#217

_Drogkartellerna kan också få ordning på "oroliga kvarter" då även andra kriminella är rädda för dem.

_Migranter från _Sydamerika passerar _Mexiko på sin väg till __USA. _Tusentals av dem har kidnappats och tvingats arbeta för drogkartellerna. _På flera platser nära gränsen till __USA har massgravar hittats. _Massgravarna innehåller migranter, däribland många kvinnor, från andra länder.

_I slutet av #2012 hade cirka #1,5 miljoner människor flytt undan

#217

#1311

våldsamheterna i _Mexiko. _Många av dem har utvandrat till __USA.

_Ytterligare en konsekvens av våldet är att utländska företag inte vågar satsa på _Mexiko och landet får därigenom en sämre ekonomisk utveckling.

_Bakgrund till konflikten i _Ukraina

_Under #1700-talet erövrade

_Ryssland delar av _Ukraina.

_Ukrainska nationalisterna kämpade för att bilda en egen självständig stat, vilket lyckades #1918. _Efter ett inbördeskrig #1921 delades _Ukraina

upp mellan _Polen i väst och

_Sovjetunionen i öst.

_Efter _Sovjetunionens fall #1991
blev _Ukraina åter självständigt.

_Presidentvalet i _Ukraina #2004

stod mellan den __EU;-vänlige

_Viktor _Jusjtjenko och den

_Rysslandsvänlige _Victor

_Janukovitj. _Valet vanns genom

valfusk av _Janukovitj. _Det ledde

till stora protester som fick namnet

den orangea revolutionen.

_Janukovitj utsågs ändå till

president #2010.

#217

#1313

_Ryssland ockuperar delar av

_Ukraina

_Sedan #2014 ockuperar _Ryssland

_Krimhalvön som är en del av

_Ukraina. _Ryssland rättfärdigar

ockupationen med att de behöver

skydda ryssarna som bor där.

_I östra _Ukraina har

separatister, de som vill bryta sig

loss från _Ukraina, tagit

kontrollen. _Separatisterna vill

bryta sig ut ur _Ukraina och i

stället ingå i _Ryssland. _Det är

oklart hur mycket stöd

#1314

#217

separatisterna får och har fått av
_Ryssland.

_Enligt ___FN befann sig i februari
#2015 en miljon människor på flykt
inom _Ukrainas gränser. #600 #000
har flytt till andra länder.

_Siffrorna över antalet dödsoffer
varierar kraftigt. _Ukrainas
regering anger att #6 #000 har dött
i strider, medan den tyska
säkerhetstjänsten tror att närmare
#50 #000 har dött. _Båda sidor i
kriget har utsatt civila för
kidnappning, mord och tortyr.

#217

#1315

=== _Bildtext =====

_Ett äldre par på flykt undan
strider i östra _Ukraina, #7
februari #2015.

=====

_Övning: _En aktuell konflikt

_Det finns flera pågående
konflikter i världen. _Välj en av
dem.

a) _Vilka deltar i konflikten?

_Stat/stater? _Ickestatlig
aktör/grupp?

b) _Vilken är den historiska

bakgrunden till konflikten?

#1316

#217

c) _Vilka konsekvenser har

konflikten fått?

d) _Vad görs idag för att lösa

konflikten?

::: #218 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Terrorismen i _Nigeria

_Sedan #2009 har terrorgruppen

_Boko _Haram utfört terrordåd i

_Nigeria. _Boko _Haram betyder

"västerländsk utbildning är

förbjuden". _Terrorgruppen står för

en extrem tolkning av muslimsk

sharialagstiftning och vill grunda

en islamisk stat i norra _Nigeria.

#218

#1317

_Boko _Haram är emot västerländsk utbildning och är också emot all form av utbildning för flickor, västerländsk klädsel och rösträtt.

_Terrorgruppen är också emot den nigerianska regeringen och armén som båda anses alltför påverkade av väst.

_Sedan #1999 har #12 delstater i norra _Nigeria infört

sharialagstiftning. _Stödet för

_Boko _Haram bland muslimerna i

_Nigeria är mycket svagt. _Boko

_Haram har dessutom kritiserats av

muslimska ledare både i Nigeria och i andra muslimska länder.

Omkring två miljoner människor har till och med 2015 tvingats på flykt. Cirka 15 000 människor tros ha dött. Ungefär 13 miljoner nigerianer påverkas av konflikten då Boko Haram har förstört åkermark, säd och mat samt dödat boskap. Det leder till hunger och sjukdomar i redan mycket fattiga områden.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Pakistanska kvinnor protesterar
mot att _Boko _Haram kidnappat
flera hundra nigerianska flickor.
_Pakistan, #2014.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Pakistanska kvinnor som
bär huvudduk deltar i en
demonstration där de håller upp
tända ljus eller ljuslyktor för
att hedra de försvunna flickorna.
_Flera av dem håller upp röda
plakat med texter som:
"_World _Vigils on #100th day"

#1320

#218

"#219 _Girls of _Chibok were
_Kidnapped"

"~#_Bring_Back_Our_Girls"

=====

_Inbördeskriget i _Syrien

_Syrien har styrts som en diktatur
i flera årtionden. _Befolkningen
består av flera olika folkgrupper.

_År #2011 utbröt ett inbördeskrig i
_Syrien mellan den syriska
regeringen och flera olika
folkgrupper.

_Den syriska regeringen har givit
alawiterna, en liten minoritet vars

#218

#1321

religion har en koppling till shiaislam, ledande poster i samhället och andra fördelar. _Det har gjort alawiterna mäktigare än andra, vilket har skapat mycket missnöje bland andra grupper i landet.

_Inbördeskrigets början i _Syrien

_I _Syrien genomfördes fredliga demonstrationer med början i mars #2011. _Regeringstrupperna slog ned protesterna, men det medförde i sin tur att allt fler människor protesterade mot diktaturen.

#1322

#218

_Diktaturen blev alltmer brutal. _En del syrier beväpnade sig därför och började strida mot regeringens styrkor.

_Övning: _De fyra konflikterna i kapitlet

_I det här kapitlet beskrivs kortfattat fyra konflikter (drogkriget i _Mexiko, terrorismen i _Nigeria, ockupationen av delar av _Ukraina och inbördeskriget i _Syrien). _Välj ut en av konflikterna.

a) _Ta reda på den historiska bakgrunden till konflikten.

b) _Vad har hänt i konflikten under den senaste tiden?

::: #219 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Inbördeskriget förvärras i _Syrien

_Det har kommit tusentals utländska medborgare till _Syrien

för att delta i striderna. _De senaste åren har många stridit för den extrema terrororganisationen

_Islamiska staten (__IS). __IS vill med våld skapa en sunnimuslimsk stat där flera redan befintliga länder

#1324

#219

ska ingå. __FN har gjort flera försök att lösa konflikten.

_Flyktingkatastrof

_Nära fem miljoner syrier har idag (#2019) flytt från _Syrien. _De flesta har flytt till _Turkiet, _Jordanien och _Libanon.

_Hundratusentals har även flytt till _Europa. _Inne i _Syrien finns det också flera miljoner flyktingar.

_Dödssiffrorna är svåra att beräkna, men de uppskattas till #400 #000--#500 #000 dödade och nästan två miljoner tros ha skadats fram

#219

#1325

till idag.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Syrisk flicka i flyktingläger.

_Libanon, #2014.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Två små barn står utanför
ett tält. _En liten flicka håller
något slags påse i armarna.

_Bredvid henne står en yngre
pojke.

=====

#1326

#219

_Ord och begrepp i kapitlet

Alawiter. _En minoritet i _Syrien
med en egen tolkning av islam.

_Boko _Haram_. _En terrorgrupp i
_Nigeria.

Drogkarteller. _Våldsamma
kriminella organisationer som
tjänar pengar på droger.

Historiskt perspektiv. _Att
studera den historiska bakgrunden
för att kunna förklara orsakerna
till något.

_Islamiska staten (__IS)_. _En
terrorgrupp.

#219

#1327

Konflikt. _Två sidor kan inte komma överens.

Krig. _En väpnad konflikt som orsakar mer än #1 #000 dödsoffer per år.

Orangea revolutionen. _Stora protester i _Ukraina mot valfusket #2004.

Separatister. _Personer som vill att en del av ett land ska bryta sig loss från ett land för att i stället tillhöra ett annat land eller bilda ett nytt land.

Väpnad konflikt. _En konflikt

#1328

#219

mellan två olika grupper som
orsakar mer än #25 dödsoffer per
år.

_Frågor till texten

s. #216--#219

#1. _Vad är det för skillnad på en
väpnad konflikt och ett krig?

#2. _Vad gör drogkartellerna i
_Mexiko?

#3. _Vad har drogkriget fått för
konsekvenser i _Mexiko?

#4. _Hur rättfärdigar _Ryssland
ockupationen av _Krimhalvön?

#5. _Vad har _Boko _Haram för mål?

#219

#1329

#6. _Vad har _Boko _Harams terrorism
fått för konsekvenser?

#7. _Hur började inbördeskriget i
_Syrien?

#8. _Vad har inbördeskriget i
_Syrien fått för konsekvenser?

_Fråga att diskutera

#9. _Diskutera vad omvärlden kan
göra för att lösa konflikter.

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym femton av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till [anpassningsfunktionen~àspsm.se](mailto:anpassningsfunktionen@aspsm.se)

_ I i

_Innehåll till volym femton

_Siffran inom parentes hänvisar till svartskriftsbokens sidor.

_Släktens och familjens

historiska källor (#220)

..... #1331

_Släktforskning i _Sverige

(#220) #1331

_Andra källor om familj och

släkt (#220) #1333

_Muntlig historia (#220) . #1334

_Övning: _Släktträdet (#221)

..... #1336

_Övning: _Intervjua en äldre

_I

person om vardagen förr

(#222) #1352

_Övning: _Intervjua en äldre

person om världshistoria

(#222) #1354

_Hur historia används och

historiska begrepp (#223)

..... #1357

_Spår av historien (#224) .. #1359

_Några nya traditioner

(#224) #1361

_Byggnader och städer

berättar (#225) #1363

_Historiska spår i gränser

_Ii

(#226)	#1368
_Historiska spår i språk	
(#227)	#1375
_Historiska spår i namn	
(#228)	#1381
_Historiebruk (#229)	#1386
_Historiebruk och källkritik	
(#229)	#1388
_Historiebruk inom stora	
organisationer (#230) ..	#1390
_Historiebruk i vardagen	
(#231)	#1396
_Övning: _Vasaloppet (#231)	
.....	#1400

_ Familjens historia berättar

(#232) #1401

_ Historiebruk och nationella

identiteter (#234) #1414

_ Syftet med att skapa en

nationell identitet (#234)

..... #1416

_ Utgångspunkter för

nationell identitet (#234)

..... #1417

_ Gamla och nya identiteter

(#235) #1419

_ Skapandet av den svenska

identiteten (#236) #1425

_ Iv

_Övning: _Undervisning i

historia förr (#236) ... #1430

_Övning: _Förtryck av urfolk

(#237) #1437

_Vi

::: #220 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Släktens och familjens historiska
källor

::: ::::::::::::::::::::::::::::::

_Familje- och släkthistoria kan
berätta om hur historiska händelser
och förändringar har påverkat och
påverkar enskilda människor.

_Släktforskning i _Sverige

_Släktforskare är oftast vanliga
personer som söker sig bakåt i
historien för att till exempel leta
reda på sina förfäder.

_Släktforskare kan se hur

samhällsförändringar har påverkat

#220

#1331

människors levnadsvillkor.

_Den viktigaste källan för släktforskning i _Sverige är kyrkböckerna. _I dem finns uppgifter om födelse, dop, giftermål och död.

_Genom att ta reda på och jämföra födelseort, medellivslängd, ålder vid äktenskap och antal barn går det att se hur levnadsvillkoren för den svenska befolkningen förändrades i och med industrialiseringen, urbaniseringen och den förbättrade sjukvården. _Tydliga förändringar jämfört med tidigare är att det idag

#1332

#220

föds färre barn, fler lever längre,
fler bor i städer och många gifter
sig senare i livet eller inte alls.

_Andra källor om familj och släkt

_Källor såsom fotoalbum, brev och
dagböcker kan också berätta om

familjen och släkten. _Vem eller

vilka är fotograferade? _Vilka har
skrivit breven till släktingarna?

_Vilka tankar och upplevelser är

nedskrivna i dagböckerna? _Finns det
spår av samhällsförändringar och

historiska händelser?

_Andra källor som kan berätta om

#220

#1333

familj och släkt är olika

pappersdokument, till exempel betyg,

kvitton och album med

tidningsurklipp.

_Muntlig historia

_Ett annat sätt att släktforska är

att tala med sina äldre släktingar

eller bekanta. #1900-talets historia

är fylld av stora händelser. _Även

historiker intervjuar människor om

deras erfarenheter. _Du har kanske

familjemedlemmar eller släktingar

som minns stora historiska händelser

såsom _Berlinmurens fall, de

#1334

#220

jugoslaviska krigen,

terrorattackerna i _New _York,

_Kubakrisen eller till och med andra

världskriget. _Även de som inte har

en personlig erfarenhet av en

speciell historisk händelse kan ha

minnen och tankar om det som skedde.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Stort firande av ettårsdagen, #23

maj #1968. _Ettåringens morfars

morfars farfar hette _Sven

_Persson _Odqvist.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Det lilla

#220

#1335

födelsedagsbarnet sitter i sin
mammans knä med en kladdig
tårtspade i ena handen. _Framför
barnet står en tårta med ett enda
ljus.

=====

::: #221 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Övning: _Släktträdet

_Frågor till släktträdet.

a) _Hur gammal blev _Per _Svensson?

_Hur många barn fick han

tillsammans med _Ingeborg

_Persdotter?

_Vad hette barnen i efternamn?

#1336

#221

_Tre av barnen dog tidigt. _Hur gamla blev de? _Är dödsorsaken känd?

b) _Hur många gånger gifte sig _Sven _Persson _Odqvist?

_Hur många barn efterlämnade han?

c) _Vilka yrken står det att släktmedlemmarna hade?

_Vad hade personerna för yrke när inget yrke står angivet?

_Är det något yrke som ärvs vidare av barnen?

d) _Välj ut några som föddes på

#1700-talet och några som föddes

#221

#1337

på #1800-talet. _Hur gamla blev
de? _Är det någon skillnad?

e) _Tror du släkten _Odqvist på
något sätt skiljer sig från
majoriteten av svenskarna vid den
här tiden?

=== _Bildbeskrivning =====

_Kompllicerat släktträd som
omfattar tiden mellan #1500-talet
och #1930-talet.

_Av praktiska skäl delas "trädet"
upp i två huvudgrenar som -- inom
parentes -- benämns "gren #1" och
"gren #2" i bildbeskrivningen.

#1338

#221

_Släktträdet återges på följande
sätt:

_Släkten _Odqvist:s härstamning
och grenar

(_Gren #1):

é _Sven _Persson -- född #1681,
död #1748 #5/#3 __OD _Hällstad.

_Gift #1712 med _Ingrid

_Olofsdotter född #1671, död
#1741 #24/#6 __OD änka efter

_Bengt _Håkansson född #1671,
död #1711 _Upptorp

(får sonen)

é _Per _Svensson -- döpt #1713,

#221

#1339

död #1766 #26/#6 ___OD

skatteköpte på #1760-talet #3/#4

___MTL _Upptorp _Storegård,

tidigare kronoskattehemman och

gifte sig #1748 #1/#1 ___OD med

_Ingeborg _Persdotter -- född

#1722, död #1791 #3/#1 ___OD

(omgift #1779 med _Sven

_Andersson)

(_Per _Svenson och _Ingeborg

_Persdotter får följande barn):

é _Anna _Persdotter -- döpt #1748

#25/#4 ___OD, död #1753 #17/#1

___OD.

#1340

#221

é _Stina _Persdotter -- gift med
_Sven _Hansson _Östergård,
_Österod.

é _Sven _Persson _Odqvist -- född
#1754 #24/#3, död #1816 #27/#10
__OD, _Glasmästare. _Upptorp
_Storegård. _Köpte _Upptorp
#1781 #10/#10 av svågern _Sven
_Hansson. _Tog namnet _Odqvist
år #1783. _Gift _I. med
_Ingeborg _Gunnarsdotter -- född
#1758, död #1786. _Gift __II.
#1789 #25/#2 med _Gunnur
_Högberg d.y. -- född #1762

#221

#1341

#26/#1 _Ornunga, död #1843 #2/#4

__OD.

é _Annika _Persdotter -- född

#1757 #21/#6 __OD, död #1762

#18/#1 __OD (_Dog i kopporna)

é _Petter _Persson -- född #1761,

död #1762 #18/#1 __OD (_Dog i

kopporna)

(_Per _Odqvist och _Gunnur

_Högberg får följande barn):

#1. _Petter -- född #1786 #27/#5,

död #1813

#2. _Fredrika -- född #1789

#15/#9, vid sin död gift med _G.

#1342

#221

_Bengtson (se ___IA grenen)

#3. _Erik _Gustaf -- född #1791

#3/#10, död som glasmästare.

_Mollungen, gift med _Anna

_Johansdotter född #1793 #3/#4

och död #1838 #10/#8 _Häla (se

___IB grenen)

#4. _Anna _Maria -- född #1796

#15/#6, vid sin död gift med

_Sven _Persson _Ljunga, _Nabben

(se ___IC grenen)

#5. _Eva -- född #1800, död #1816

#6. _Ephraim d.ä. -- född #1802

#7/#11 ___OD, död #1856 _Röhl

#221

#1343

_Bredared, gift med _Anna _Greta
_Andersson -- född #1815 #12/#3,
död #1898 #23/#6

#7. _Johannes -- född #1805 #1/#6

_Mollungen, död #1875 #2/#8

_Ljunga __OD _Ljunga, _Upptorp,

_Nabben med flera. _Gift med

_Anna _Larsdotter -- född #1806

#19/#12 _Norunga, död #1885

#30/#3 _Ljunga

#8. _Sara _Lisa (_Elise) -- född

#1808 #5/#10, död #1882 #29/#11,

gift _Kjellberg _Skövde (se __IV

grenen)

#1344

#221

(#6. _Ephraim och _Anna _Greta får
följande barn):

#61. _Eva _Charlotta -- född #1838
#8/#9, död #1862 #31/#7, gift
med _Ephraim d.y. _Häla (se __IB
grenen)

#62. _Gustafva -- född #1843
#13/#2, död #1927 #15/#2, gift
med _Karl _Thoma _Ödvall (se
__IIA grenen)

#63. _Sven (_Svante) _August --
född #1845 #26/#3, död #1934
#22/#4, gift med _Maria _Gustava
_Anderson (se __IIB grenen)

#221

#1345

#64. _Gustaf -- född #1847 #17/#5,
död #1919 #18/#3, gift med
_Lydia _Wennergren (se ___IIC
grenen)

#65. _Sofia -- född #1849, död
#1895 _Röhl

#66. _Anna -- född #1851 #17/#9,
död #1939 #23/#2, gift med
_Johan _Lindgren (se ___IID
grenen)

#67. _Karl -- född #1853, död i
___USA

(#7. _Johannes och _Anna får
följande barn) :

#1346

#221

#71. _Casper -- född #1831

#20/#10, död #1906 #21/#7, gift
med _Johanna _Greta _Jonsson (se
__IIIA grenen)

#72. _August -- född #1834 #7/#9,
död #1923 #8/#7, gift med _Clara
_Christina _Johansdotter (se
__IIIB grenen)

#73. _Matilda _Augusta -- född
#1837 #13/#3, död #1919 #9/#12,
gift med #34. _Ephraim d.y.
_Häla (se __IB grenen)

#74. _Carl _Levin -- född #1840
#21/#3, död #1928 #24/#4, gift

#221

#1347

med _Anna _Fredrika _Andersson

(se __IIIC grenen)

#75. _Gustafva -- född #1845

#16/#2, död #1924 #20/#1

(_Gren #2):

é _Lechander _K:_N _Lekåsa --

#1500-talet (ej studerat i

_Uppsala)

(får sonen)

é _Lechander, _K:_N _Bitterna --

_En av de första i _Uppsala

universitets studentmatrikel,

gift med _Hornius (#4 barn)

#1348

#221

(däribland sonen)

é _Börje _Olofson _Knös -- född
#1632, död #1711 __OD.

_Hejderidare (_Tjänsteman i
jägeristaten), stamfar för
släkten _Knös, gift med _Gunnur
_Lechander -- född #1648, död
#1711 __OD

(_Börje _Olofson och _Gunnur
_Lechander får följande son (_Se
tavlan i __OD:s _Kyrka)

é _Johan _Högberg -- död #1724
__OD. _Mönsterskrivare till
komp.chef, gift #1712 i __OD med

#221

#1349

_Brita _Börjesdotter _Knös --

född #1687, död #1724

(de får dottern)

é _Gunnur _Johansdotter d.ä. --

född #1713 _Svinåsa __OD gift

#1739 med _Abraham _Josefsson

_Hössna, skogvaktare

(de får sonen)

é _Johan _Högberg -- född #1740

#27/#6, död #1807 #7/#2.

_Hejderidare _Älfsborgs län

(__ST. _Slöttorp) gift med _Anna

_Lena _Volterus -- född #1739,

död #1795 #2/#4 _Ornunga. _Anna

#1350

#221

_Lena är dotter till _Lars
_Volterus (_Wolterus,
_Wollenterus) konstapel och
_Kristina _Elis _Forsén
(_Johan _Högberg och _Anna _Lena
_Volterus får dottern)
é _Gunnur _Högberg d.y. som gifter
sig med _Sven _Persson _Odqvist)

=====

::: #222 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Övning: _Intervjua en äldre person
om vardagen förr

_Intervjua en äldre person om hur
vardagen såg ut förr. _Välj ett
eller flera ämnen. _Förbered dig
genom att skriva ner egna frågor för
att kunna ta reda på hur det var
förr. _Genomför intervjun och skriv
ner eller spela in svaren.

_Förslag på ämnen

a) skola,

b) kommunikation före internet och
mobiltelefoni,

#1352

#222

- c) fritid och lov,
- d) matvanor,
- e) arbete och
- f) likheter och skillnader när det gäller förväntningar på pojkar respektive flickor.

_Jämför svaren från intervjun med dina egna erfarenheter, till exempel av skola. _Reflektera över vad som har förändrats och varför. _Är vissa saker sig lika? _Har det blivit bättre eller sämre?

_Övning: _Intervjua en äldre person
om världshistoria

_Intervjua en äldre person om en
världshistorisk händelse och hur den
påverkade livet för honom/henne.

_Förslag på frågor

- a) _Vilken är den viktigaste
världshistoriska händelsen som har
inträffat under ditt liv?
- b) _Vad minns du av händelsen? _Hur
påverkade den dig och din familj?
- c) _Ledde händelsen till några
förändringar? _Vilka konsekvenser
fick händelsen?

#1354

#222

d) _ Finns det något idag som
påminner om händelsen? _ På vilket
sätt?

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Fikarast vid arbete på ett fält
utanför _Mariestad, #1950-tal.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Tre män vilar på
marken invid en höstack.

_Två av männen håller i
kaffekoppar.

_Bredvid sig har de en
mjölkflaska, några öppnade påsar
och en termoskanna.

#222

#1355

_I bakgrunden står en stor häst som är spänd framför något slags skördemaskin med två stora, men lätta, hjul på ömse sidor om långa böjda "räfständer"

_Framför hästen ligger en hög med hö.

_Omgivningarna utgörs av ett öppet slättlandskap med rader av höstackar.

=====

::: #223 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Hur historia används och historiska
begrepp

::::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Ett gammalt fotografi kan berätta
något om livet förr. _Arbete på
_Vättern, tidigt #1900-tal.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Fyra män arbetar
med att transportera ett vedlass
på sjön.

_Två av männen sitter vid årorna
till en liten roddbåt som bogserar

#223

#1357

en större båt lastad till relingen
(kanterna) med vedträn.

_De två andra männen står på
själva lasten. _Den ene av dem
håller i en lång stör.

=====

::: #224 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Spår av historien

::: ::::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Vattentornet _Svampen i _Örebro

byggdes #1955--#1958. _Byggnaden

räknas som en av landets mest

betydelsefulla från sin tid.

_Bildbeskrivning: _Svartvitt foto.

_Ett väldigt "kantarellformat"

vattentorn som är krönt av en stor

lyftkran avtecknar sig mot en

mulen himmel. _I förgrunden ligger

två flervåningshus av tegel.

=====

#224

#1359

_Överallt omkring oss finns spår av historien från olika tidsperioder.

_Jordbrukslandskap, runstenar, kyrkor och slott är äldre historiska spår. _Från #1800- och #1900-talens historia finns spår efter befolkningsökningen och den tekniska utvecklingen såsom skolor, järnvägar, storstäder, förorter och fabriker. _Andra historiska spår finns i gränser, språk och traditioner.

_ Några nya traditioner

_ Några av dagens traditioner har sina rötter i #1800- och #1900-talen. _ De är historiska spår av förändringar som skedde då.

_ Första maj och internationella kvinnodagen kom till genom stora demonstrationer där demonstranterna kämpade för arbetarnas respektive kvinnornas rättigheter.

_ Nationaldagsfirandet är ett sätt att stärka gemenskapen i landet. _ I de flesta länder firas landets självständighet. _ I _ Sverige firas #224 #1361

nationaldagen till minne av när
_Gustav _Vasa blev kung #1523 och
#1809 då _Sverige fick en ny
grundlag, det vill säga lagar om hur
landet ska styras.

_Luciafirandet i _Sverige är en
gammal tradition som har varierat
mycket under åren. _Dagens
luciafirande fick stor spridning
#1927 då tidningen _Stockholms
_Dagblad organiserade ett luciatåg.
_Under #1900-talet hade
dagstidningarna många läsare i alla
samhällsklasser och den nya

#1362

#224

traditionen med luciatåg spreds
därför snabbt över hela landet via
tidningarna.

::: #225 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Byggnader och städer berättar

_Städer har byggts och planerats
på olika sätt under olika tider
beroende på den tidens byggnadskonst
och behov. _Medeltida städer, till
exempel _Visby, hade ofta en ringmur
som skydd mot inkräktare. _I takt
med inflyttning och
befolkningsökning har städer vuxit
både på bredden och på höjden.

#225

#1363

_Byggnader berättar

_Byggnader kan berätta något om tidsperioden då de byggdes.

_När _Sverige blev kristet under #1000-talet började kyrkor byggas.

_Med invandringen av judar under #1700-talet och muslimer under #1900-talet har synagogor och moskéer tillkommit.

_Under #1600-talet ökade staten sin makt och det byggdes därför till exempel domstolar runt om i

_Sverige.

#1364

#225

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Visby ringmur började byggas under #1100-talet. _Den är ett spår från en tid då städer ofta behövde försvara sig mot inkräktare. _Tornen byggdes på #1300-talet.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Stenmur med flera höga torn i samma material. _Det närmaste tornet kröns av ett sadeltak (tak som sluttar åt två håll). _De övriga tornen är upptill försedda med krenelerade

#225

#1365

bröstvärn (låga värn med fyrkantig luckor) .

=====

_Under #1800-talet flyttade miljontals människor in till städerna där industrier växte fram.

_Sedan #1970-talet har många fabriker och industrier stängt och verksamheten har ofta flyttat till ett annat land. _De tomma fabrikena är ett spår från en tid då det fanns gott om arbete inom industrin.

_Krigsskadade eller rivna kvarter?

_Flygbombningar under andra världskriget, till exempel i _Tyskland, förstörde kvarter och ibland hela städer. _Husen som var byggda före #1939 förstördes och ersattes med ny bebyggelse efter kriget.

_I _Sverige lät politiker riva och bygga nytt i städernas centrala delar under #1960-talet. _Det orsakade folkliga protester och rivningsvågen avtog.

#225

#1367

_Historiska spår i gränser

_Samhällsförändringar och händelser

har satt spår i allt från

kommungränser till landgränser.

_Ibland orsakar nya gränser problem.

_Historiens spår på världskartan

_Historia har alltid satt spår på

världskartan. _Landgränser har

flyttats gång på gång. _Under

#1800- och #1900-talen förändrades

många gränser genom krig,

fredsavtal, kolonialism,

självständighetskamper samt länder

som splittrades eller enades.

_Linjalgränser

_De spikraka landgränserna i framför allt _Afrika beror på att europeiska ledare under åren #1884--#1885 delade upp _Afrika mellan sig under en konferens i _Berlin. _De tog ingen hänsyn till de afrikanska samhällenas egna gränser, traditioner, historia eller kultur. _Det innebar att både samhällen och folk splittrades.

_Dagens raka gränser i _Mellanöstern tillkom på ett liknande sätt efter

#226

#1369

första världskriget, #1914--#1918,

då _Osmanska riket föll samman.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Exempel på linjalgränser i norra
_Afrika.

_Bildbeskrivning

_Karta. _Libyen med grannstater.

_Gränserna mot _Tchad i söder,

_Sudan i sydost och _Egypten i

öster är i stor utsträckningen

"linjalraka".

=====

_Från socknar till kommuner

_Under #1800-talets mitt bildades borgerliga kommuner och kyrkliga församlingar. _De tog över kyrksocknarnas ansvar. _Kommunerna fick ofta samma gränser som socknarna. _Kommunerna beslutade i politiska frågor och de kyrkliga församlingarna beslutade i kyrkliga frågor. _Kommunerna har efter det här slagits ihop i omgångar.

#226

#1371

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Källa: _Laxå kommun

_Bildbeskrivning

_Schematisk framställning.

_Förändringar av hur det lokala styret har omorganiserats och centraliserats under knappa hundra år (#1862 till och med #1971)

_Exemplet _Laxå kommun:

_Till och med #1862 --

_Kyrksocknar under prästens ledning:

_Bodarne socken

_Tiveds socken

#1372

#226

_Finnerödja socken

_Skagershults socken

#1863 _Borgerliga kommuner (_De
fyra ovan nämnda socknarna
omorganiseras till):

_Ramundeboda landskommun

_Tiveds landskommun

_Finnerödja landskommun

_Skagershults landskommun

#1946 _Laxå köping bildas ur

_Ramundeboda landskommun

#1952 _Finnerödja landskommun

uppgår i _Tiveds landskommun.

_Skagerhults landskommun blir

#226

#1373

_Svartå landskommun

#1967 _Storkommunen _Laxå köping

bildas:

_Tivedens landskommun och

_Skagerhultsdelen av _Svartå

landskommun uppgår i storkommunen

_Laxå köping

#1971 _Laxå kommun bildas genom

att _Laxå köping går upp i den nya
kommunen.

_Svartådelen av _Svartå

landskommun omorganiseras till

_Degerfors kommun.

=====

#1374

#226

::: #227 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Historiska spår i språk

_Språken förändras hela tiden. _De påverkas också av samhällsförändringar och därför går det se spår av historien i de olika språken.

_Alla talar svenska?

_I slutet av #1800- och i början av #1900-talen bestämde många länder vad som skulle vara landets standardspråk. _I _Sverige kallas standardspråket för rikssvenska.

_Standardspråket skulle användas i

#227

#1375

skolans undervisning, i nyheter och i allt skriftspråk. _Dialekterna och de regionala språkens ställning försvagades. _Tanken var att gemenskapen i landet skulle stärkas om befolkningen talade samma språk.

_I vissa länder gick det så långt att de regionala språken förbjöds.

_I _Sverige var det fram till #1957 förbjudet att tala samiska och finska i skolan, även i områden där majoriteten av barnen hade samiska eller finska som modersmål.

_Förbudet mot de regionala språken

har lett till att färre personer
talar dessa språk idag.

_Lånord

_Lånord är ord som lånas in från
ett språk till ett annat. _I svenska
språket finns lånord från flera
språk. _Svenskan har alltid tagit in
och tar fortfarande in nya ord från
andra språk.

_Under medeltiden påverkades
svenskan av latinet som var kyrkans
språk. _Från mitten av #1300-talet
till mitten av #1600-talet styrde
den tyska _Hansan handeln kring

#227

#1377

_Östersjön. _Under den perioden tog svenskan upp många tyska ord.

_Under #1600- och #1700-talen var _Frankrike mäktigt och då var det i istället franskan som påverkade det svenska språket. _Sedan #1800-talet är det engelskan som har haft störst inflytande på svenskan. _Först i och med _Storbritanniens kolonialism och sedan i och med __USA:s maktställning i världen och med den amerikanska kulturens spridning.

_Idag är engelska det största språket inom både handel och

vetenskapen.

=== _Bildtext =====

_Fönster heter "_Fenster" på tyska och "fen^etre" på franska. _I

_Sverige hette fönster tidigare

"vindöga". _Vikingarna tog med sig

namnet till _England där namnet

sedan blev det engelska "window".

=====

_Kolonialspråk

_När europeiska länder började

erövra länder utanför _Europa

tvingades urfolken att tala det nya

språket. _När kolonierna blev

#227

#1379

självständiga blev kolonialspråken ofta de officiella språken. _Det beror bland annat på att det talades och fortfarande talas många olika språk i de före detta kolonierna. _Kolonialspråket är ett gemensamt språk för många i landet. _Spanska, engelska och franska är de tre kolonialspråken som har störst spridning.

::: #228 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Historiska spår i namn

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Den danske kungen _Valdemar

_Atterdag anföll _Gotland #1361.

_Vivo-affären i _Visby tog sitt
namn efter honom.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Skylt med "_Vivos" logotyp
följt av texten: "_Atterdags,
specialisten på kött"

=====

_Namn på platser kan förändras, men
en del finns kvar under lång tid.

#228

#1381

_Svenska efternamn

_I jordbrukssamhället fick barnen sin pappas förnamn som efternamn.

_Om pappan hette _Isak fick söner heta _Isaks son och hans döttrar

_Isaks dotter i efternamn. _Vid

#1900-talets början skedde en

förändring och barnen ärvde i

stället pappans efternamn. _Då

började även kvinnor att byta till

sin makes efternamn vid giftermålet.

_Adeln, prästerna och borgarna tog

också efternamn. _Borgarnamnen var

ofta kombinationer av naturord, till

#1382

#228

exempel _Bäckström. _Soldatnamn har funnits sedan #1500-talet. _De beskriver soldaten som en gång fick namnet, exempelvis _Lustig.

_Gatunamn

_Under #1800- och #1900-talen var intresset för vikingatiden stort.

_Många gator, torg och föreningar fick namn från den nordiska mytologin såsom _Torsgatan och _Odinsbacken.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Odens kulle vid _Odensberg. _De här båda platserna har fått sitt namn efter _Oden i den nordiska mytologin.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Låg kulle bevuxen med gräs och enstaka lövträd och buskar.

=====

_Kungar, drottningar, politiker och andra kända personer har också gett namn åt gator, till exempel

_Drottning _Kristinas väg och _Olof _Palmes gata.

#1384

#228

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Olof _Palme, _Sveriges

statsminister under åren

#1969--#1976 och #1982--#1986, har

givit namn åt den här gatan i

_Port _Elizabeth, _Sydafrika.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Bred solbelyst gata kantad

av låga hus med platta tak.

_På en skylt i förgrunden står

"_Olof_Palme".

=====

::: #229 ::::::::::::::::::::::::::::::::::::::

_Historiebruk

:::~::~::::::::::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Traditionella julmarknader, som den härpå _Skansen i _Stockholm, är ett sätt att använda historia och att hålla liv i gamla jultraditioner.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En kvinna, gammeldags klädd, står i en öppen bod och binder julkärvar.

=====

_Historiebruk är användning av

#1386

#229

historia, till exempel i historiska filmer eller politiska tal.

_Historia används av både enskilda personer, fotbollsklubbar och regeringar i såväl demokratier som diktaturer.

_Syftet med att använda historiska händelser, fenomen eller begrepp kan variera. _Det kan handla om så olika saker som att sälja knäckebröd eller att rättfärdiga krig.

_Det är vanligt att använda historia för att skapa eller stärka gemenskaper. _Att skapa en gemenskap

innebär att man försöker få
människor att både känna samhörighet
med varandra och att identifiera sig
med varandra. _Gemenskap finns inom
en familj, bland vänner, inom
folkgrupper och även inom ett helt
land.

_Historiebruk och källkritik

_Historia finns i tidningar,
nyhetsrapportering, filmer, reklam
och på hemsidor. _Böcker, byggnader,
landskap, monument, museer och
minnesmärken speglar också
historien.

_Att kunna analysera hur historia används eller brukas är en sorts källkritik.

é _Vem är avsändare?

é _Vilka är mottagare?

é _Vilket är syftet med hur historia används i just det här fallet?

é _Vad får historieanvändningen för konsekvenser för våra kunskaper i historia?

::: #230 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Historiebruk inom stora
organisationer

_Stora organisationer och
politiska partier kan använda
historia för att skapa en gemenskap
mellan medlemmarna i organisationen
eller i partiet. _Historia kan i
dessa sammanhang även användas för
att stärka de idéer man själv anser
vara bäst för sig själv eller för
samhället.

_Reklam och företag

_Företag använder sig ofta av

#1390

#230

historia i sin reklam för att sälja sina produkter. _Personerna och händelserna som används kan vara påhittade eller ha funnits i verkligheten.

_Företag kan även sälja produkter som har en historisk anknytning, exempelvis vikingahjälmarna inför ett sportevenemang. _På så vis kan företaget använda historia för att tjäna pengar.

_Företag arbetar också för att skapa och stärka gemenskapen med sina kunder. _Kunder som

identifierar sig med företagets namn, varumärke och varor väljer hellre just det företaget än ett annat.

_Politiska partier och organisationer

_Politiska partier använder historia för att stärka gemenskapen.

_Historiska framgångar beskrivs för att motivera medlemmarna att fortsätta arbetet för att förändra samhället i en viss riktning. _Det är också vanligt att påpeka att partiets grundvärderingar är som

tidigare även om samhället har
förändrats.

_Historia används i politiska tal
för att få fram budskap, till
exempel genom att jämföra en nutida
situation med en historisk.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Inför valet #2014 lät

_Folkpartiet, numera _Liberalerna,

trycka upp sin valaffisch från

#1936. _Är valaffischen

fortfarande aktuell?

_Bildbeskrivning

_Tecknad valaffisch som

#230

#1393

föreställer en ung man som sopar ut hakkorset och hammare och skäran genom dörren med hjälp av en stor kvast.

_Texten lyder: _Bort med varje tendens till diktatursträvanden.

_Rösta med _Folkpartiet!

=====

_Historiebruk som maktmedel

_Historia har alltid använts som ett maktmedel av politiker, monarker och diktatorer. _Syftet med det politiska historiebruket är att vinna anhängare för sin politik.

#1394

#230

_Politiska motståndare kan beskrivas som negativa till samhällsutvecklingen eller till och med som fiender.

_Organisationer som arbetar, till exempel för barns rättigheter, kan använda historia för att berätta om hur organisationen grundades och vad den har lyckats uppnå. _Syftet är dels att visa att organisationen har lyckats påverka och dels att visa hur viktig organisationen är.

_Historiebruk i vardagen

_Vi stöter ofta på historia i tv-program, filmer, musik, rollspel, dataspel och böcker.

_Historiebruk i underhållning

_När historien används i underhållningssyfte är handlingen ofta förenklad. _Rollerna är antingen onda eller goda.

_Underhållning i form av film, dataspel och böcker har dessutom inga krav på sig att vara historiskt korrekta. _I stora delar av världen,

bland annat i _Sverige, är
amerikanska filmer vanliga. _Vi får
därför ofta ett amerikanskt
perspektiv på historiska händelser
och personer.

_Att använda historiska händelser
eller personer i filmer och dataspel
är även ett sätt för företag att
tjäna pengar.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Lindsay _Duncan och tre andra
skådespelare från tv-serien _Rome
som utspelar sig i romarriket.

#231

#1397

_Bildbeskrivning

_Foto från tv-serien. _Kvinnor
klädda som i det antika _Rom:
tunikor och draperade mantlar.

=====

_Historiebruk på fritiden och i
föreningslivet

_Att göra saker eller att ha samma
intresse som andra bidrar till att
skapa och stärka en gemenskap. _Ett
tydligt exempel är
idrottsföreningar. _Där berättas
ofta saker som har hänt och vilka
personer som var delaktiga i

#1398

#231

händelsen.

_Syftet med att använda historia är att stärka gemenskapen.

_Berättelser om lagets tidigare framgångar kan göra att supportrarna fortsätter att stödja laget även när det går sämre.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Vasaloppet, #1988. _Samma år genomfördes den första _Tjejvasan.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Skidåkare i

_Vasaloppsspåret. _I bakgrunden skymtar andra åkare och

#231

#1399

funktionärer i ett snöigt
skogslandskap.

=====

_Övning: _Vasaloppet

#1. _Vad har _Vasaloppet för
ursprung?

#2. _Vad kan det finnas för
anledningar till att svenska
skolbarn har fått lära sig
berättelsen om _Gustav _Vasas
skidfärd trots att han aldrig åkte
skidor?

#3. _Varför var kvinnor förbjudna
att åka _Vasaloppet åren

#1400

#231

#1924--#1980?

#4. _Är det okej att bara kvinnor
får åka _Tjejvasan? _Skulle det
vara okej att idag införa en

_Herrvasa där bara män får delta?

::: #232 ::::::::::::::::::::::::::::

_Familjens historia berättar

_Historia om familjen och släkten
brukar kallas den lilla historien.

_Den handlar mest om vardagslivet.

_Den stora historien handlar om ett
helt land eller om hela världen. _Då
handlar det om stora förändringar.

_Ofta påverkar den stora historien

#232

#1401

familjen och släkten. _Ibland medför
förändringarna svårigheter och den
lilla historien påverkas. _Ibland är
förändringarna positiva, till
exempel när jämställdhet, demokrati
och tekniska uppfinningar förbättrar
livet.

_Fotografier, brev och dagböcker

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Jakt på prärien. _Bild

skickades till släktingar i

_Sverige från utvandrade svenskar.

__USA, #1922.

#1402

#232

_Bildbeskrivning

_Foto. _Två män iförda

bredbrättade hattar och

arbetskläder står med gevär i ena

handen och skjutna fåglar hängande

uppochned med utslagna vingar i

den andra.

_De står framför en bil från vars

ena sida de har spänt upp ett

tält.

_Bakgrunden utgörs av ett

trädlöst, torrt landskap.

=====

_När folk fick råd att gå till

#232

#1403

fotografen började

porträttfotograferandet. _Det var dyrt att fotograferas. _Att gå till fotografen var en högtidsstund och man klädde sig så fint som möjligt.

_När fler hade råd med en egen kamera blev det vanligare med foton som visade både arbete och vardagsliv. _Idag tas mest digitala bilder. _De flesta har ofta hundratals bilder i sin mobil.

_Ett foto på dig som barn visar hur du såg ut som liten, men det visar även hur kläderna och miljön

såg ut då. _Redan nu kan dessa foton användas som källor till händelser från #2000-talets början.

_Foton, dagböcker och brev är olika sätt att hjälpa oss människor att bevara minnet av våra familjer och vår egen historia. _Det är lättare att förstå historien om det finns en personlig koppling till den.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Så här såg barnens kläder ut #1981. _Mössor och halsdukar stickades oftare hemma än idag.

#232

#1405

_Bildbeskrivning

_Foto. _En ung man står på huk
bredvid två små barn som sitter i
en plastpulka.

_Alla tre bär yllemössor med
färgglada mönster.

=====

_Nycklar

_Nycklar går ibland i arv inom
familjer som har varit tvungna att
fly från sina hem. _Palestinier som
flydde i samband med att staten

_Israel grundades #1948 bevarade
ofta nycklarna till sina hem.

#1406

#232

_Nycklarna har gått i arv inom familjen och de har blivit en symbol för viljan att återvända. _Nycklarna stärker både gemenskapen inom familjen och inom folkgruppen.

::: #233 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Släktforskning

_Många släktforskar för att ta reda på mer om sin släkt genom att leta efter sina släktingar i olika arkiv. _I _Sverige har kyrkan ända sedan #1500-talet skrivit upp alla som har blivit födda eller som har dött i en viss församling.

#233

#1407

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Karl _August _Viklund och _Klara
_Vilhelmina _Morell vigdes i
_Amsbergs kapell, _St. _Tuna
församling #1916.

_Bildbeskrivning

_Vigselbevis från #1916.

_Beviset -- som omfattar förtryckt
text och inskriven handstil på
gulnat papper -- återges på
följande sätt (_De handskrivna
partierna markeras med
citattecken) :

#1408

#233

_Vigselbevis

"_Sågverksarbetaren _Karl _August
_Viklund från _Vikafors" och

"_Klara _Vilhelmina _Morell från
_Amsberg" för vilka lysning till

äktenskap avkunnats i "_Amsbergs
och _St._Tuna" församling av

"_Kopparbergs" län under n:r "#12"

år #1915 hava härstädes denna dag

av undertecknad blivit enligt

svenska kyrkans ordning i

äktenskap sammanvigda.

"_Amsberg" den "#7 _Januari" #1916

"_G._V._Tengman" _Komminister

#233

#1409

(här är de förtryckta alternativen
_Kyrkoherde, _Pastor och
_Pastorsadjunkt överstrukna)

=====

_Samtal med äldre släktingar

_Man kan lära sig mycket om
familjens historia genom att tala
med äldre människor om hur det var
"förr i tiden". _Du har kanske hört
äldre människor säga "så fick man
inte göra när jag var barn". _Syftet
med berättelserna är inte bara att
uppfostra utan även att berätta om
hur det var förr.

#1410

#233

_Föräldrar kan säga att "alla
_Mattssons är si och så". _De kan
också beskriva vad det innebär att
vara av en "fin familj" eller hur en
"riktig bonde" ska vara. _Ett syfte
med att beskriva andra och även med
att beskriva sin egen familj är att
stärka familjeidentiteten.

_Muntliga källor och släkthistoria

_I en del samhällen förs
kunskaperna vidare från en
generation till en annan genom
muntliga berättelser. _I

_Västafrika, till exempel i _Mali,

#233

#1411

_Gambia och _Mauretanien finns ett yrke som kallas griot. _En griot har lärt sig samhällets kultur och historia samt även släktskapen och för historien vidare genom muntligt berättande. _Yrket går i arv inom en familj.

_Muntlig historia används även av historiker. _Det sker oftast genom intervjuer och används i stället för skriftliga källor eller som tillägg till de skriftliga källorna.

=== _Bildtext/beskrivning =====

#1969 var det modernt med
rullbandspelare och hörlurar.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En liten pojke står och
lyssnar i hörlurar. _Bredvid honom
står en rullbandspelare på ett
litet bord.

=====

#233

#1413

::: #234 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Historiebruk och nationella
identiteter

::: ::::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Många uppfattar ett rött hus med
vita knutar som typiskt svenskt.

_Hargebadens vandrarhem, _Närke,
byggår #1898.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En kort grusväg kantad av
en allé med stor lövträd leder upp
till ett stort rödmålat
tvåvåningshus. _I förgrunden
avgränsas trädgården av ett

#1414

#234

vitmålat staket.

=====

_Nationell identitet bygger på
tanken om en gemenskap. _Sedan
#1800-talet har historiska händelser
använts av länder för att skapa och
stärka den nationella identiteten.

_Det har skett och sker även idag
genom bland annat undervisning,
politiska tal, minnesdagar,
museiutställningar samt uppförande
av statyer och monument.

#234

#1415

_Syftet med att skapa en nationell identitet

_När historia används för att skapa en nationell identitet är det ett urval av händelser som uppmärksammas. _Det kan handla om hjältedåd, om svåra stunder som enar folket eller händelser som framställer det egna landet som bättre än andra länder. _Syftet med att skapa en nationell identitet är att få invånarna att vara lojala mot staten och att ena folket.

#1416

#234

_Utgångspunkter för nationell
identitet

_Länder har olika utgångspunkter
för att forma en nationell
identitet. _Här följer exempel på
tre olika utgångspunkter.

é _Etniskt grundad identitet: _I
länder där en folkgrupp har
dominerat finns ofta uppfattningen
om ett gemensamt ursprung långt
tillbaka i tiden. _I länder med en
sådan identitet kan det vara svårt
för människor med annat ursprung

att bli betraktade som en del av

#234

#1417

folket, till exempel _Japan.

é _Statsgrundad identitet: _I länder där många har sitt ursprung någon annanstans såsom i __USA och _Kanada är det i stället gemensamma värderingar och själva staten som är grunden för den nationella identiteten.

é _Språkligt grundad identitet: _I vissa länder är språket viktigt för den nationella identiteten.

_Den som talar landets språk, till exempel franska kan bli medborgare i _Frankrike.

::: #235 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Gamla och nya identiteter

_En människas identitet förändras under hela livet på grund av möten med andra människor och nya erfarenheter. _För att kunna organisera samhällen har sammanhållningen och känslan av en gemensam identitet varit viktig för att skapa trygghet, men också för att styra människor.

_Identitet i historien

_I de tidiga samhällena var släktskapet och den geografiska

#235

#1419

platsen viktiga för identiteten.

_När jordbruket infördes och samhällena växte utökades identiteten till stammar och klaner.

_Alla individer i en viss stam eller klan sades ha samma ursprung även om de inte alltid hade det. _I städerna blev kläderna viktiga för att skilja en viss samhällsgrupp från en annan.

_Identitet i jordbrukssamhället

_I jordbrukssamhället var identiteten och gemenskapen kopplade till byn, yrket, sockenkyrkan och landskapet. _En person identifierade

#1420

#235

sig till exempel som småländsk bonde
från _Katthult och inte som svensk,
möjligtvis som undersåte till
_Sveriges kung. _Den svenska
nationella identiteten i
jordbrukssamhället var alltså inte
särskilt stark.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Jubileer är ett sätt att minnas
valda delar av historien.

_Utställning av djur för avel och
produktion. _Skara, #1957.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Två byggtorn med en

#235

#1421

banderoll spänd emellan sig är
entrén till utställningsområdet.

=====

_Nya tider, nya identiteter

_Genom inflyttningen till städerna
under #1800- och #1900-talen
minskade kyrkans och statens
inflytande över människor och de
gamla identiteterna försvagades. _I
industrisamhället uppstod
motsättningar mellan olika
samhällsklasser och nya identiteter
formades.

#1422

#235

_Gemenskap långt tillbaka i tiden

_För att skapa en nationell identitet i ett land var uppfattningen viktig att folket hade ett gemensamt ursprung långt tillbaka i tiden. _Det är dock svårt att säga att det bara är ett visst folk som har en gemensam historia i ett område. _Ett större område har ofta en historia med flera olika folkgrupper, språk och religioner.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_I verkligheten hade vikingarna
inte horn på sina hjälmar. _Match
mellan _Trinidad och _Tobago och
_Sverige i fotbolls-_Vm.

_Tyskland, #2006.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Tre unga män på läktaren
bär huvudbonader i form av
"vikingahjälmar" med stora krökta
horn på vars spetsar de har tejpat
fast _Sverigeflaggor. _Alla tre
har dessutom målat den svenska
flaggan över sina bara

#1424

#235

överkroppar.

_De är omgivna av supportrar som
håller upp _Trinidad och _Tobagos
rödsvartvita flagga.

=====

::: #236 ::::::::::::::::::::::::::::

_Skapandet av den svenska
identiteten

_Undervisningen i historia var
länge ett viktigt sätt att skapa en
nationell identitet i _Sverige.

_Syftet med att låta alla pojkar och
flickor gå i skolan var att ge
folket utbildning samtidigt som den

#236

#1425

nationella identiteten skulle grundläggas.

_Skolämnet historia var från början påverkat av #1800-talets värderingar. _Då sågs minoriteter som ett hot mot den nationella identiteten och det egna landet ansågs bättre än andra länder.

_Världens bästa land?

_I skolorna runt om i _Europa lärde sig eleverna att just deras land var bättre än alla andra länder och att just deras historia var mer betydelsefull än andras historia.

_I _Sverige fick skolbarnen läsa om hjältekungar, ärorika krig och om fria svenska bönder. _Det nämndes inte så mycket om att krigen som kungarna förde orsakade svält, lidande och död både i och utanför _Sverige och det kan diskuteras hur fria bönderna egentligen var.

_Vanliga människors levnadsvillkor fick man inte läsa så mycket om.

_Vikingarna var en ganska liten grupp människor som levde under vikingatiden, från sent #700-tal till cirka #1100. _På den tiden

fanns inte ens _Sverige och språken danska, norska och svenska hade ännu inte växt fram som olika språk.

_Trots det får vikingarna ofta representera det "typiskt svenska och ursprungliga".

_Nationell identitet i _Sverige

_I _Sverige fanns länge uppfattningen att _Sverige var ett mycket homogent land, det vill säga att det endast bodde en enda folkgrupp i landet. _I #600 år, fram till #1809, var _Sverige dock ett rike där befolkningen talade olika

dialekter av svenska och finska.

_Därtill fanns och finns fortfarande minoriteter, till exempel de nationella minoriteterna romer, judar, tornedalingar, sverigefinnar och samer.

_Invandring till _Sverige har skett i hundratals år. _Under medeltiden kom många tyskar och under #1600-talet kom valloner.

_Övning: _Undervisning i historia
förr

=== _Bildtext =====

_Textutdrag som lyder:

_År #1809 undertecknades freden i
_Fredrikshamn, varigenom _Sverige
förlorade hela _Finland, _Åland
samt en del av norra _Sverige.

_Östersjön samt _Muonio och _Torne
älvar blevo nu våra gränser mot
_Ryssland. -- _Under ett halvt
årtusende hade _Finland utgjort en
del av det svenska riket. _Nu

lösrycktes det från det land, som
#1430 #236

givit _Finlands folk dess fria
samhällsordning, dess religion och
västerländska kultur. _Aldrig har
_Sverige slutit en så hård fred.
_Det förlorade mer än en tredjedel
av sitt område.

=====

_Utdraget kommer från _Carl
_Grimbergs "_Sveriges historia för
folkskolan", _P._A. _Norstedt &
_Söners _Förlag, #1935. _Diskutera
följande.

#1. _Hur framställs freden?

#2. _Vilken betydelse har _Sverige

#236

#1431

haft för _Finland?

#3. _Har _Finland bidragit med
något?

_Det "goda" _Sverige

_Efter andra världskriget och

_Förintelsen var det inte längre

accepterat att öppet stödja rasism
och

:::: #237 ::::::::::::::::::::::::::::::

hävda att vissa folk är bättre än
andra. _Krig ansågs inte längre vara
ärorika någonstans i _Europa.

_Politikerna ville omskapa den
nationella identiteten och

#1432

#237

framställa _Sverige som ett fredligt och fritt land som skulle vara öppet för handel och invandring. _De delar av historien som handlar om fred, handel och öppenhet valdes ut.

_Samtidigt valdes sådant som handlar om raka motsatsen bort, till exempel delaktighet i slavhandeln, samarbetet med nazisterna i

_Tyskland och

tvångssteriliseringarna av romer.

_Fler och fler historiker forskar nu i de här bortvalda delarna av den svenska historien.

#237

#1433

_År #2014 firades att _Sverige har haft fred i #200 år. _Firandet passar också in i den här nationella identiteten som politikerna började skapa efter andra världskriget.

_Historiska perspektiv

_Det är inte säkert att alla invånare i ett land känner igen sig i den nationella identiteten eller i den nationella historieskrivningen.

_Grupper och individer som upplever att deras historia inte är beskriven kan därför berätta historien ur sitt eget perspektiv, till exempel

#1434

#237

minoritetshistoria.

_Samernas och romernas historia är ett exempel på minoritetshistoria som det idag skrivs mer och mer om.

_Den skrivs för att lyfta fram glömda delar av historien.

_Den svenska nationella identiteten har skapats utifrån en beskrivning att _Sverige är ett tolerant land med en enda etnisk grupp. _Därför har kunskapen om hur samerna och romerna har behandlats varit dålig.

#237

#1435

=== _Bildtext/beskrivning =====

_När samiska områden i norra
_Sverige kristnades under
#1600- och #1700-talen förstördes
eller beslagtogs samiska
ceremonitrummor av präster och
myndigheter.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En liten handhållen trumma
som är avlång med rundade ändar.

_Trummans ljusgula skinn bär ett
stort antal stiliserade

(förenklade) bilder som bland
annat föreställer ren, en björn,

#1436

#237

människor som jagar med pilbåge
eller står med olika symboler som
kors och cirklar.

_På trumman ligger en liten _T-
formad polerad träklyka.

=====

_Övning: _Förtryck av urfolk

#1. _Vad känner du till om

förtrycket av _Amerikas urfolk?

_Vad känner du till om förtrycket
av samerna, _Sveriges urfolk?

#2. _Kunde du mer om något av

urfolken? _Varför är det så tror
du?

#237

#1437

#1438

#237

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym sexton av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till [anpassningsfunktionen~àspsm.se](mailto:anpassningsfunktionen@aspsm.se)

_ I i

_Innehåll till volym sexton

_Siffran inom parentes hänvisar till svartskriftsbokens sidor.

_Historiebruk inom nationer

(#238) #1439

_Historisk empati (#240) ... #1450

#1. _Dominerande normer och

värderingar (#240) #1452

#2. _Levnadsvillkor och

sammanhang (#241) #1455

#3. _Perspektiv (#241) ... #1456

#4. _Kunskap då och nu

(#241) #1456

_När normer och värderingar	
har utmanats (#241)	#1457
_Att förklara historiska	
sammanhang (#242)	#1460
_Muntliga berättelser (#242)	
.	#1462
_Historieskrivning (#242)	
.	#1462
_Historiker tar hjälp av	
andra ämnen (#242)	#1463
_Källor (#243)	#1464
_Källkritik (#244)	#1470
_Övning: _Källkritik (#245)	
.	#1480

_Historiska sammanhang

(#246) #1482

_Orsaker och konsekvenser

(#247) #1488

_Förändring och kontinuitet

(#248) #1495

_Identitet (#249) #1501

_Övning: _Vem är du? (#249)

..... #1507

_Epok -- ett historiskt

tidsbegrepp (#250) #1508

_Epoker (#250) #1509

_Olika sätt att dela in i

epoker (#250) #1510

_Iii

_Problem med att dela in	
historien (#250)	#1511
_Exempel på epoker (#251)	
.....	#1513
_Epoker under #1900-talet	
(#252)	#1522

_Historiebruk inom nationer

_Det är vanligt att bara delar av ett lands historia lyfts fram under krig och andra konflikter. _Det kallas för icke-bruk av historisk kunskap. _Syftet med det är att glömma eller utplåna delar av historien. _Gamla konflikter tas upp som argument för att starta nya konflikter. _Perioder av fred och samarbete mellan länder ignoreras.

_Syftet med icke-bruk av historia kan vara att kräva rätten till ett

visst landområde. _Ett annat syfte är att rättfärdiga en fördrivning av en viss folkgrupp för att skapa ett land med bara ett folk.

_Det är viktigt att erkänna historiska brott för att få en mer verklighetstrogen bild av det förflutna och för att ta de utsatta grupperna på allvar. _Det är även viktigt att undersöka hur det är idag eftersom grupper som har förtryckts i historien fortfarande ofta utsätts för diskriminering och våld.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_År #1963 slöt _Frankrike och
_Tyskland ett vänskapsfördrag för
att göra slut på den historiska
fiendskapen mellan länderna som
har lett till flera krig.

_Bildbeskrivning: _Svartvitt foto.

_Den västtyske förbundskanslern
_Konrad _Adenauer och den franske
presidenten _Charles de _Gaulle
omfamnar varandra i en gest av
vänskap. _De är omgivna av ett
stort antal leende män.

=====

#238

#1441

_Nationell identitet och kolonialism

_Under #1800- och #1900-talen erövrade europeiska länder stora områden i _Afrika och _Asien och skapade kolonier. _I _Afrika och i _Mellanöstern drogs landgränser med linjal av européerna. _Det innebar att samhällen med en gemensam historia splittrades och folk utan en gemensam historia plötsligt hamnade i samma land.

_För att kunna styra effektivt över kolonierna användes bland annat tekniken "söndra och härska". _Det #1442 #238

går ut på att en folkgrupp gynnas på bekostnad av de andra. _I _Rwanda förstärkte det identiteterna tutsi och hutu.

_Under #1900-talet bildades självständighetsrörelser i kolonierna. _Rörelserna enades ofta under en gemensam nationell identitet i kampen mot kolonialmakterna. _Det var framför allt under #1960-talet som många av dessa rörelser lyckades utropa självständiga länder.

_Folkmord och nationell identitet

_Den nationella identiteten kan påverkas av folkmord. _Enligt __FN är folkmord att en grupp avsiktligt försöker förrinta en annan nationell, etnisk eller religiös grupp. _Även hudfärg har varit grund för folkmord.

_Nazisterna mördade politiska motståndare, handikappade, homosexuella, romer, judar och andra som hade utpekats som fiender under åren #1933--#1945. _Sammanlagt dödades elva miljoner människor
#1444 #238

varav sex miljoner var judar.

::: #239 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Alla judar som lever idag har på
något sätt påverkats av
_Förintelsen. _Minnet av
_Förintelsen är därför en del av den
gemensamma judiska identiteten.

_Detsamma gäller armenierna som
utsattes för folkmord i _Osmanska
riket #1915--#1920.

_Folkmord kan även bidra till att
det blir svårt att hålla kvar vid en
nationell identitet. _I _Rwanda
utfördes #1994 ett folkmord på

#239

#1445

minoritetsgruppen tutsi och
oppositionella hutuer. _Förövarna
leddes av en extremiströrelse
bestående av människor från
majoritetsgruppen hutu. _Idag
försöker rwandierna skapa en ny
nationell rwandisk identitet som
inte bygger på de tidigare
identiteterna hutu och tutsi.

_Jugoslaviska krigen #1991--#2001

_Under krigen i före detta

_Jugoslavien på #1990-talet användes
historia på olika sätt. _Den
serbiska och den kroatiska sidan tog

#1446

#239

till exempel upp att muslimerna
"bara" hade funnits i området sedan
#1400-talet och därför inte hade
rätt att bo kvar där. _Många
muslimer fördrevs eller mördades.
_Moskéer revs och ersattes av kyrkor
för att ta bort de historiska spåren
av muslimerna. _Det här är exempel
på icke-bruk av historia. _En del
kallar det missbruk av historia.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Muslimer fördrivs från sin
hemstad av den serbiska armén
under krigen i före detta

_Jugoslavien. _Srebrenica, #12
juli #1995.

_Bildbeskrivning

_Foto. _En stor folkmassa som
omfattar kvinnor, barn och några
(för det mesta äldre) män trängs
med varandra i en kö medan de
övervakas av några soldater klädda
i camouflauniformer.

_På andra sidan folkmassan står

#1448

#239

soldater som bär ___FN:s blå
hjälmar.

_Bakgrunden utgörs av branta
lövskogsklädda bergssidor med
enstaka byggnader.

=====

::: #240 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Historisk empati

::: ::::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_August _Landmesser står med
armarna i kors #13 juni #1936.

_Han vägrar att göra
nazisthälsningen trots att alla
andra gör den. _Även när vissa
normer och värderingar dominerar
finns det människor som vågar göra
och tycka annorlunda.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Utsikt över en

stor folkmassa bestående av män i
#1450 #240

olika åldrar och någon enstaka
kvinna som "alla" utför den
nazistiska hälsningen (med
utsträckt högerarm) .

_En stor cirkel är dragen kring
den ende på bilden som vägrar
delta i ritualen: _En man som
istället står med armarna i kors.

=====

_Empati är förmågan att leva sig
in i och förstå en annan människas
känslor och behov. _Historisk empati
handlar om att tolka och förstå
människors handlingar utifrån den

#240

#1451

tid de levde i och den plats de levde på. _Med kunskap i historisk empati kan man få en fördjupad förståelse för hur människor agerade för länge sedan.

_För att undersöka historisk empati kan man ta hjälp av följande fyra punkter.

#1. _Dominerande normer och värderingar

_Uppfattningen om vad som är rätt och orätt kallas normer. _Det som anses vara rätt är det som uppfattas som normalt. _När de flesta i

samhället har

::: #241 ::::::::::::::::::::::::::::::

liknande uppfattningar om vad som är rätt och orätt kallas det dominerande normer.

_En värdering är hur bra eller dåligt något anses vara.

_Värderingar bygger på de normer som finns. _En dominerande värdering är att de flesta i samhället har en liknande uppfattning om vad som är bra och dåligt.

_När man vet vad som ansågs vara rätt eller orätt utifrån den

#241

#1453

religion, de lagar och de
traditioner som fanns i samhället
förr i tiden kan man också avgöra
vilket beteende som var det
"normala". _Det betyder dock inte
att grymheter och orättvisor som har
begåtts bortförklaras eller
försvaras även om många som då levde
tyckte att det var okej.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Benazir _Bhutto var en pakistansk
politiker som utmanade de
dominerande normerna och
värderingarna. _Hon mördades

#1454

#241

#2007.

_Bildbeskrivning

_Fotoporträtt. _Benazir _Bhutto

står lutad mot en balustrad. _Hon är iförd turkosblå sidendräkt med guldbroderade manschetter och bär en tunn vit slöja över hjässan.

=====

#2. _Levnadsvillkor och sammanhang

_För att förstå de historiska

sammanhangen måste man veta något om levnadsvillkoren. _Hur såg det ut i samhället förr i tiden? _Var det fattigt/rikt, krig/fred,

#241

#1455

tryggt/otryggt,

revolution/stabilitet eller

diktatur/demokrati i samhället? _Vad

hade hänt före den här tidsperioden?

#3. _Perspektiv

_För att bedöma det som hände
behöver man veta vem eller vilka som
utförde handlingen. _Var de
mäktiga/utan makt? _Var det någon
som tjänade på att vissa handlingar
utfördes?

#4. _Kunskap då och nu

_För att förstå människornas
handlande måste man också veta något

#1456

#241

om vilka kunskaper de hade. _Hade de tillgång till samma kunskap som vi har idag?

_När normer och värderingar har utmanats

_Det finns oftast någon eller några som tjänar på att vissa normer och värderingar finns kvar.

_Människor som inte har rättat sig efter de dominerande normerna och värderingarna förr i tiden har straffats hårt. _Straff förekommer även idag.

_Trots det finns exempel på

#241

#1457

människor som inte har rättat sig efter vad de flesta andra i samhället tycker. _Här följer några exempel.

é _Kvinnor som klädde ut sig till män för att kunna bli soldater när krig ansågs vara en sak endast för män.

é _Antirasister som argumenterade för alla människors lika värde och rätt till frihet när rasistiska tankar rättfärdigade slaveri.

é _Revolutionära tankar och revolutioner som utmanade kyrkan,

kungamakten och ståndssamhället.

é _Motståndare till diktaturer som
har riskerat och riskerar även
idag att straffas med fängelse
eller i värsta fall med
avrättning.

::: #242 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Att förklara historiska sammanhang
::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Hällristning från _Backa i
_Brastad. _Hällristningarna i
området är från bronsåldern,
#1800--#500 f.v.t.

_Bildbeskrivning

_Hällristning. _Ristningens
stiliserade bilder omfattar bland
annat män med svärd, yxor, hundar,
fåglar och stora båtar/skepp med
djurfigurer i för och akter.

=====
#1460 #242

_Ordet historia kommer från grekiskan och betyder att undersöka. _Historia beskriver mänsklighetens förflutna eller rättare sagt, det vi tror oss känna till om mänsklighetens förflutna.

_Historia är det som redan har hänt -- det förflutna. _En historisk händelse kan vara något som hände på ett par minuter till processer som har tagit tusentals år. _De som forskar i historia kallas historiker. _En historiker arbetar mest med gamla skrifter.

#242

#1461

_Muntliga berättelser

_Innan människan lärde sig att skriva berättades myter, traditioner, händelser och släktskap muntligt. _På det sättet har människor bevarat olika sorts kunskap utan att ta hjälp av skriftspråket.

_Historieskrivning

_Historia är en vetenskap där historiker försöker ta reda på vad som har hänt genom att undersöka olika källor. _Historikerna skriver sedan ned vad de har kommit fram

till. _Det kallas historieskrivning.

_Historiker tar hjälp av andra ämnen

_Arkeologer arbetar bland annat med rester av gamla hus, gamla redskap och skelettdelar.

_Historiker har därför stor användning av arkeologin, men tar även hjälp av andra vetenskapsområden.

_Från naturvetenskapen har historikerna till exempel fått hjälp med ___DNA;-analyser för att kartlägga människans utvandring från Afrika och kol-#14-metoden för att

#242

#1463

åldersbestämma gamla skrifter, till exempel böcker.

::: #243 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Källor

_Allt som har lämnats kvar från det förflutna kallas lämningar. _När en historiker bestämmer sig för att använda en lämning är det ett historiskt källmaterial eller kort och gott en historisk källa. _Det finns många olika typer av historiska källor.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Bröllopsfoto på _Knut _Olsson och
_Signe _Johansson, #1921. _Foto-
grafiet är en icke-språklig källa.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt porträttfoto.

_Brudparet är avbildat sittande
bredvid varandra på var sin stol.

_Brudgummen är iförd frack medan
bruden -- som är helt klädd i vitt
och bär en tunn slöja över hjässan
-- håller i en stor bukett med
blommor.

=====

#243

#1465

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Tillstånd från #22 juni #1887 för brovaktaren i _Wikasundet att ha en liten servering, men inte för att sälja alkohol. _Tillståndet är en skriftlig källa.

_Bildbeskrivning

_Handskrivet tillstånd för brovakten vid _Wika-sundet _Erik _Olsson _Wiklund att "borta i brostugan vid _Wika-sundet samt å planet emellan brostugan och den i närheten befintliga ångbåtsbryggan (...) mot betalning hålla

#1466

#243

allmänheten tillhanda kokat kaffe,
te choklad och andra tillagade
icke spirituosa drycker ..."

_Intyget är utfärdat den #22 juni
#1889 och undertecknat av _Gust.

_Brundin.

_På vänster marginal sitter ett
frimärke med ett riksvapen och
texten "#50 öre, _Stämpel".

=====

=== _Bildbeskrivning =====

"_Träddiagram" som är uppdelat i två nivåer.

_Diagrammet återges på följande sätt (de inledande numrerade nivåuppgifterna inom parentes är tillagda i bildbeskrivningen):

(nivå #1) _Historiska källor

(nivå #2) _Sekundärkällor:

_Sammanställningar och

bearbetningar, till exempel i

böcker, av vad som finns i

primärkällor

(nivå #2) _Primärkällor

#1468

#243

(nivå #4) _Materiella källor

- _Mynt
- _Gravar och gravinnehåll
- _Byggnader
- _Natur

(nivå #3) _Berättande källor

(nivå #4) _Skriftliga källor

- _Text på runstenar
- _Dagböcker
- _Tidningsartiklar
- _Protokoll, avtal, lagar och
fredsfördrag

(nivå #4) _Muntliga källor

- _Inspelade intervjuer,

telefonsamtal och föreläsningar

- _Minnen och traditioner

(nivå #4) _Icke-språkliga källor

- _Hällristningar

- _Fotografier

- _Kartor

=====

::: #244 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Källkritik

_Källkritik är att kritiskt

undersöka om en källa går att lita
på eller inte.

_Trovärdighet

_En källa som går att lita på
kallas trovärdig. _För att bedöma om
en källa är trovärdig används fyra
kriterier.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_På _Mösseberg, _Västergötland,
finns följande informationstavla.

_Är det en trovärdig källa?

_Bildbeskrivning

_Foto. _Informationstavla av trä
som upptill är försedd med en
något tillbucklad plåtskärm.

_Texten på skärmen lyder:

#244

#1471

_Här låg _Majas stuga, ensligt på
kala berget. _Maja omkom i en svår
snöstorm, den #4 december #1879,
på väg hem till sin stuga.

_Fattigt folk hade det knapert,
men de älskade friheten och
oberoendet av andra.

_En avskrift från den gamla lappen

-- okt. -- #2008 -- _Larsson

_Falköping

=====

#1. _Äkthetskriteriet

_Vem har skrivit texten i källan?

_I vilken situation uppkom den och i

#1472

#244

vilket syfte? _Är källan äkta eller är det en förfalskning?

_Redan under medeltiden förekom en hel del falska dokument. _Idag förekommer till exempel förfalskningar som är gjorda av personer som förnekar att _Förintelsen har ägt rum. _Det är viktigt att alltid vara källkritisk, annars är risken stor att felaktiga slutsatser dras om historiska händelser.

=== _Bildtext/beskrivning =====

"_Torgils och _Signiut de reste
stenen åt _Vig, sin fader".

_Runstenen som är från #1100-talet
finns vid _Lovö kyrka, _Ekerö,
_Stockholm.

_Bildbeskrivning

_Foto. _Runsten som upptill är
försedd med ett likarmat kors.

_En draxlinga som löper runt
stenens kant bär en runinskrift
vars innebörd återges i
bildtexten.

=====

#1474

#244

#2. _Samtidskriteriet

_Är källans författare samtida med innehållet i källan? _Ju kortare tid som har passerat mellan händelsen och källans tillkomst, desto trovärdigare är uppgifterna. _En journalist skriver ofta om händelser som sker samma dag. _Då bör trovärdigheten vara hög.

_I en domstol berättar vittnen om vad som har hänt. _Om det har gått lång tid mellan brottet och rättegången kan trovärdighet i vittnets berättelse minska.

#3. _Beroendekriteriet

_När författaren till en källa är ett ögonvittne, en så kallad primärkälla (förstahandskälla), har källan ofta en hög trovärdighet. _Om författaren till källan däremot är beroende av vad någon annan har berättat, då är det en sekundärkälla (andrahandskälla).

::: #245 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Trovärdigheten på en sekundärkälla kan vara lägre än en primärkälla.

_För att vara säker på att något stämmer behövs flera källor som
#1476 #245

säger samma sak oberoende av
varandra. _Det betyder att den ena
källan inte bygger på den andra.

#4. _Tendenskriteriet

_Vill författaren till källan
påverka läsaren på något sätt? _Kan
författaren ha ett personligt,
politiskt eller ekonomiskt intresse
av att påverka läsaren?

_För att påverka läsaren tar
kanske författaren bara med positiv
fakta och hoppar över negativ fakta.

_Författaren behöver inte ljuga, men
läsaren har inte fått reda på allt

om en händelse. _En källa som försöker påverka läsaren på det här sättet kallas tendentiös -- den har tendens.

_För att undersöka om en källa är tendentiös går det att jämföra informationen i källan med övriga kunskaper i ämnet.

_Källors relevans

_Om en källa går att använda för att få historisk kunskap om en viss historisk händelse har den relevans.

_För att bedöma om en källa har relevans kan följande frågor vara

#1478

#245

till hjälp.

é _Vad kan man ta reda på med hjälp
av källan?

é _Hur stor relevans har källan för
att ge svar på frågorna man har
ställt sig?

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Bilden visar ett uppslag ur _Anne
_Franks dagbok. _Anne _Frank var
judinna och tillsammans med sin
familj gömde hon sig undan
nazisterna #1942--#1944 i
_Amsterdam.

#245

#1479

_Bildbeskrivning

_Uppslag i en handskriven dagbok
med infogade fotoporträtt av _Anne
_Frank.

=====

_Övning: _Källkritik

_Diskutera följande.

#1. _Vad kan syftet vara med att
människor författar eller sprider
falska källor?

#2. _Varför är en källa mer
 trovärdig om den är samtida med
händelsen som den berättar om?

_Kan det finnas tillfällen då en

#1480

#245

senare källa är mer trovärdig än
en som är nedskriven när
händelserna fortfarande pågår?

#3. _Vad är det som händer under
viskleken och varför kan det vara
på samma sätt med
andrahandskällor?

#4. _Vad finns det för problem med
att bara ha med positiv eller bara
negativ fakta om något?

#245

#1481

_Historiska sammanhang

_Historiska sammanhang är de värderingar som fanns och de förändringar som skedde vid en viss tidpunkt eller under en längre tidsperiod. _Det betyder att ett historiskt sammanhang innehåller flera bitar som ska pusslas ihop.

_Bakomliggande orsaker och direkta orsaker

_I de flesta arabländer saknas demokrati och många vill ha en förändring. _I protest mot

myndigheterna tände tunisiern

_Mohammed _Bouazizi eld på sig själv

#2010. _Det var starten på den

arabiska våren #2011. _Arabiska

våren var protester i flera

arabländer mot hur länderna styrdes.

_Det finns ofta bakomliggande
orsaker som förklarar varför det
sker en förändring. _De

bakomliggande orsakerna handlar ofta
om situationen i ett större område,
till exempel brist på demokrati och
frihet.

_Direkta orsaker kallas ibland för
#246

#1483

"startskott" eller "tändande gnista". _De direkta orsakerna kan vara lite mindre, men är trots det viktiga händelser. _Ett exempel är det _Mohammed _Bouazizi gjorde.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Den arabiska våren spred sig bland annat till _Egypten.

_Protesterande har nyss fått besked om att diktatorn ska avgå.

_Kairo, #11 februari #2011.

_Bildbeskrivning

_Nattligt foto. _Demonstration under en mörk himmel. _I

förgrunden står två gråtande
kvinnor som båda bär huvudduk.

=====

_ Olika konsekvenser för olika
grupper

_ En stor förändring i samhället
kan leda till positiva konsekvenser
för vissa medan den leder till
negativa konsekvenser för andra. _ En
viss historisk förändring kan ha
varit bra för männen, men inte för
kvinnorna. _ Förändringar kan ha
givit fattiga bättre liv, men
inneburit att de rika har förlorat

#246

#1485

på det.

_Politiska, ekonomiska och sociala
perspektiv

_För att enklare förstå och
förklara kan historiska sammanhang
undersökas ur tre olika perspektiv.

_Det är politiska, ekonomiska och
sociala perspektiv. _När historiska
sammanhang förenklas finns det dock
en risk att det kan leda till en
felaktig bild av en historisk
förändring eller händelse.

é _Tre perspektiv att undersöka
för att förklara historiska

sammanhang

é Politik: Det som rör makten, vilka som styr, idéer om hur samhället ska styras, värderingar och politiska diskussioner. Hit räknas även kyrkans makt och inflytande i samhället.

é Ekonomi: Det som rör pengar, länders ekonomi, bankers situation samt människors privatekonomi, sysselsättning och arbetslöshet.

é Socialt: Människors levnadsförhållanden och olika gruppers relationer till varandra

(fattiga/rika, minoritets-
befolkning/majoritetsbefolkning,
kvinnor/män, barn/vuxna,
religiösa/politiker och så
vidare) .

::: #247 ::::::::::::::::::::::::::::

_Orsaker och konsekvenser

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Ett exempel på en "tändande
gnista" är skotten i _Sarajevo,
#28 juni #1914. _Då sköts
_Österrike-_Ungerns kronprins
_Franz _Ferdinand och hans fru
_Sophie von _Chotek till döds.

#1488

#247

_Händelsen utlöste första världskriget. _Här grips en av attentatsmännen.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Civila män som bär fez (cylinderformad hatt utan brätte) och uniformerad polis beväpnade med sablar griper en man på gatan.

=====

_Historiker ställer frågor för att få kunskap om sådant de vill veta mer om.

#247

#1489

_Fem grundfrågor som ger
faktakunskaper

_Det finns fem grundfrågor som
historiker brukar ställa eftersom de
ger faktakunskaper.

#1. _Vad hände?

#2. _Var hände det?

#3. _När hände det?

#4. _Vem eller vilka orsakade
händelsen?

#5. _Hur gick det till?

_Två analysfrågor om orsaker och konsekvenser

_För att kunna förklara det som har hänt behövs en analys av både orsakerna och konsekvenserna.

_Orsaken är det som får något att hända medan konsekvensen är vad själva händelsen leder till. _Det finns två analysfrågor.

#1. _Vad finns det för orsaker till en händelse?

#2. _Vilka konsekvenser fick händelsen?

#247

#1491

_Grund- och analysfrågor -- en
studieteknik

_Samma frågor som en historiker
använder för att få kunskap och
förståelse om historien kan även du
som elev använda dig av när du läser
ämnet historia. _Frågorna fungerar
då som en studieteknik. _Frågorna
kan sammanfattas i vad, var, när,
vem, hur och varför.

=== _Bildbeskrivning =====

_Analysmodell för att undersöka
orsaker och konsekvenser

(_Schematisk modell som omfattar
dels en sekvens i fyra steg, dels
en tillämpning av modellen på en
historisk händelse)

_Modellen

é _Bakomliggande orsaker

é _Direkta orsaker

(startskott/tändande gnista)

é _Förändring/händelse

é _Konsekvenser

_Exempel från första

#247

#1493

världskriget

é _Bakomliggande orsaker:

_Konkurrens mellan _Europas
stormakter. _Militär
kapprustning. _Nationalism.

é _Direkta orsaker: _Det

österrikisk-ungerska
kronprinsparet mördades i
_Sarajevo #1914.

é _Förändring/händelse: _Flera

europiska länder förklarade
krig mot varandra. _Första
världskriget började #28 juli
#1914.

#1494

#247

é _Konsekvenser: #10 miljoner
döda. _Ökad fiendskap mellan
_Tyskland och _Frankrike. _Hård
fred för _Tyskland ledde till
andra världskriget

=====

::: #248 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Förändring och kontinuitet

_Inget samhälle kan förändras i
allt. _När ett samhälle förändras
bygger det alltid vidare på det som
redan har varit.

_Förändring och kontinuitet i skolan

_Förändring innebär att något blir

#248

#1495

annorlunda jämfört med hur det var tidigare. _Ett exempel är den svenska skolan. _Den har genomgått stora förändringar flera gånger under de senaste #100 åren. _Idag serveras det skolmat, eleverna har möjlighet att påverka undervisningen och lärarna får inte längre slå eleverna.

_Kontinuitet är det som fortsätter att vara som vanligt trots att stora förändringar sker. _I skolan finns det fortfarande skolklasser, lärare och klassrum precis som det har

gjort i mer än #100 år.

_Förändringar som bara påverkar
vissa

_En förändring kanske inte
påverkade den stora majoriteten av
människor i ett land. _Deras liv
fortsatte precis som vanligt. _Då
handlar det om kontinuitet för dem.

_För en minoritet i landet innebar
det dock stora förändringar.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Två foton från _Dingle, ett litet
samhälle i _Bohuslän. _Det första
är från #1950-talet och det andra

#248

#1497

från #1990-talet. _Några
förändringar är att
telefonledningen är borta, det
finns fler hus, det finns
gatlampor och det är högertrafik.
_Grusvägen var riksväg #2, den
stora vägen mellan _Göteborg och
_Oslo. _Skylten med en tvåa ses i
fotot till vänster. _Riksväg #2
blev sedan _E#6 genom samhället.
_E#6 har idag en ny sträckning
väster om _Dingle.

_Bildbeskrivning

_Två foton på samma plats tagna i samma vinkel: _Ett svartvitt från #1950-talet och ett i färg från #1990-talet.

_Bilderna återger en väg kantad av hus och tomter med ett skogklätt berg i bakgrunden.

#1990 har grusvägen ersatts av en bredare asfalterad väg. _Hus har rivits och ersatts av andra hus och tomter har bebyggts.

_En hög skorsten till vänster på bilden från #1950 har "kortats

#248

#1499

ned" så att den bara når en liten bit över det närmast liggande hustaket.

=====

_Förändring och/eller kontinuitet?

_För att avgöra om det handlar om en förändring eller kontinuitet måste konsekvenserna på kort och lång sikt undersökas. _Det är tidsperspektivet som avgör om något som sker är en förändring eller om det är en fortsättning av det gamla.

_En revolution innebär till en början en stor förändring. _På

längre sikt återtar kanske de gamla
makthavarna kontrollen och då
fortsätter samhället som före
revolutionen.

::: #249 ::::::::::::::::::::::::::::

_Identitet

_Vi påverkas av vår omgivning från
den stunden vi föds. _Var och en av
oss påverkar också omgivningen genom
våra val, både nu och i framtiden.

_Du är med och skapar historia!

_Den egna identiteten

_Varje person har ett
historiemedvetande. _Det betyder att

#249

#1501

man använder sina historiekunskaper och sina egna erfarenheter för att förstå vem man är, varifrån man kommer, sin situation och vart man är på väg.

_ Identitet kan förenklat förklaras med svaret på frågan "vem är du?".

_ Mycket av din identitet bestäms redan från början. _ Vilket kön har du? _ Tillhör du någon etnisk grupp? _ Vilken hudfärg har du? _ Var har du växt upp? _ Hur är din familj?

_ När du blir äldre påverkas du av annat. _ Vad har du för vänner?

_ Vilka massmedia finns omkring dig?

_ Bli du kär i pojkar, flickor eller i båda? _ Identiteten förändras under

hela livet då man påverkas av

familj, vänner, media, ökad ålder,

religion, samhällsklass och yrke.

_ Gemensam identitet

_ En familj har en gemensam historia, gemensamma släktingar och har antagligen levt tillsammans i många år. _ När människor känner samhörighet med andra kan det vara för att de har en gemensam identitet.

#249

#1503

_Gruppidentitet

_Människor som tillhör samma samhällsklass, utövar samma religion eller har liknande politisk uppfattning kan kallas en grupp.

_När människor identifierar sig med gruppens värderingar kallas det gruppidentitet.

_Nationell identitet

_När många människor till exempel identifierar sig, känner sig, som spanjorer kallas det nationell identitet. _Det är en gemensam identitet som gäller för många i ett

#1504 #249

land, men inte nödvändigtvis för alla.

_Ett gemensamt språk brukar vara viktigt för att skapa en gruppidentitet eller nationell identitet. _De som talar språket förstår varandra och kan identifiera sig med varandra.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Tre generationer kvinnor. _Den äldsta kvinnan är född #1892. _Hon såg de första bilarna börja användas, var med om rösträttens införande och upplevde två

#249

#1505

världskrig. _Sverige, #1955.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En kvinna i #60-
årsåldern sitter med en liten
flicka i knäet.

_Bakom henne står tre yngre
kvinnor.

_I bakgrunden skymtar det frodiga
lövverket i en somrig trädgård.

=====

_Övning: _Vem är du?

_Diskutera följande.

#1. _Vem är du?

#2. _Vilka pusselbitar består din

identitet av? _Diskutera utifrån

förebilder, idoler, skönhetsideal,

krav, föräldrar, religion, kultur,

dialekt och så vidare.

::: #250 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Epok -- ett historiskt tidsbegrepp
::::::::::::::::::::::::::::

_Mellankrigstiden

_Nazisttiden

_Upplysningen

_Efterkrigstiden

_Napoleontiden

_Forntiden

_Stormaktstiden

antiken

_Medeltiden

_Modern tid

_Nya tiden

_Renässansen

#1508

#250

_Historien delas in i epoker. _Det är ett sätt att ordna historien för att få in händelser, förändringar och personer i ett sammanhang.

_Epoker

_En epok kan vara en tidsperiod som varar från ett par år till flera hundra år. _En epok har alltid en början och ett slut.

_De flesta epoker är efterhandskonstruktioner, vilket innebär att de har fått sina namn senare. _En människa som levde under exempelvis medeltiden visste inte

att hon levde under medeltiden
eftersom epoken fick sitt namn långt
senare.

_ Olika sätt att dela in i epoker

_ Det finns olika sätt att dela in
historien i epoker.

é _ Decennier (#1960-talet) och i
århundraden (#1900-talet).

é _ Avgränsade historiska händelser
(mellankrigstiden).

é _ Inflytelserika personer
(_ Napoleontiden) och andra
makthavare (_ Vasatiden).

é _ Större förändringar (industriella

#1510

#250

revolutionen) eller nya idéer

(upplysningen).

=== _Bildtext/beskrivning =====

#1960-talet.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _En man ligger på
rygg med ett litet spädbarn på
brösten.

=====

_Problem med att dela in historien

_Historiker försöker hitta det som
är typiskt för en epok jämfört med
en annan. _Förändringar sker dock
sällan från en dag till en annan

#250

#1511

utan de börjar och slutar vid en ungefärlig tidpunkt. _Det som historikerna anser vara viktigt under en epok styr hur just den epoken avgränsas i tid.

_Epokernas namn berättar inte om allt som hände under just den epoken. _Ett epoknamn kan ha en negativ klang, vilket kan medföra att man bortser från positiva förändringar som skedde då. _På samma sätt kan ett epoknamn ha en positiv klang, vilket i stället gör att man bortser från de negativa

händelserna under den epoken.

::: #251 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Exempel på epoker

_Epoker är olika långa och det finns olika sätt att dela in historien i epoker. _Epokerna kan skilja sig åt mellan olika världsdelar, ja till och mellan länder i samma världsdel.

_Industrialiseringen av _England kom i gång #1760, men först under #1850-talet i _Sverige. _Många människor lever fortfarande i jordbrukssamhällen. _I rika länder

#251

#1513

har industrisamhället, där många arbetar inom industrin, ersatts av ett tjänstesamhälle.

=== _Bildtext/beskrivning =====

_Grottmålning som visar på kojakt från jägar- och samlarsamhället.

_Jabbaren, _Algeriet, där de äldsta målningarna är från

#10 #000 f.v.t.

_Bildbeskrivning

_Grottmålning på gulbrun bakgrund.

_En flock med vilda kor (där många av djuren har långa spetsiga horn) jagas av några människor.

#1514

#251

_Jägarna (av vilka åtminstone en är kvinna) är antingen nakna eller iförda korta vita höftkläden.

_Såväl de enskilda djurens som människornas skinn variera i färg mellan rödbrunt, vitt och svart (några av djuren är dessutom brokiga).

_Ett av djuren har fälts och ligger på marken omgivet av två jägare.

_Det går inte att urskilja några vapen i jägarnas händer, men en av dem ser att kasta något.

_En svart, tunn människogestalt
står dessutom inne bland djuren?

=====

=== _Bildbeskrivning =====

_Fyra olika tidslinjer.

(#1:a exemplet):

_Tre epoker utifrån människans
försörjning:

_Jägar- och samlarsamhällen:

é _Cirka #2 miljoner år sedan i

_Afrika fram till

jordbrukssamhällets uppkomst.

_ Jordbrukssamhällen uppkommer:

é #10000 f.v.t. _ Mellanöstern

é #6000 f.v.t. _ Sydeuropa

é #4000 f.v.t. _ Sverige

_ Industrisamhällen uppkommer:

é _ Sent #1700-tal e.v.t.

_ Storbritannien

é #1850-talet e.v.t. _ Sverige

_ Nutid

(#2:a exemplet):

_ Tre epoker utifrån vilket

material som används:

_ Stenåldern

é _ Cirka #2 miljoner år sedan i

_Afrika

_Bronsåldern

é _Mitten av #3000 f.v.t.

_Mesopotamien och _Grekland

_Järnåldern

(som inleds)

é #1400 f.v.t. _Mesopotamien

é #1100 f.v.t. _Grekerna

é #500 f.v.t. _Sverige

(och som upphör)

é _Cirka #500 f.v.t. _Sydeuropa

é #1050 e.v.t. _Sverige

(#3:e exemplet):

_Tre epoker utifrån förekomsten av
skriftliga källor:

_Förhistorisk tid

(inleds)

é _Cirka #2 miljoner år sedan i

_Afrika

é _Cirka #800 #000 år sedan i

_Europa

é _Cirka #50 #000 år sedan i

_Australien

_Tidig historisk tid

(inleds)

é #3200 f.v.t. _Mesopotamien

é #3150 f.v.t. _Egypten

é #800 e.v.t. _Norden

(#4:e exemplet)

_Europeisk epokindelning (ej

_Norden)

_Forntiden

(inleds)

é _Cirka #800 #000 år sedan

_Antiken

(inleds)

é #750 f.v.t.

_Medeltiden

(inleds)

é #500 e.v.t.

(och är indelad i):

é _Tidig medeltid

é _Högmedeltid

é _Senmedeltid

_Tidigmodern tid

é #1500 e.v.t.

(och som omfattar)

é #1500 _Renässansen

é _Sent #1600-tal

_Upplysningstiden

_Modern tid

é _Cirka #1800 till och med _Nutid

=====

#251

#1521

_Epoker under #1900-talet

_Under #1900-talet påverkade världskrigen och kalla kriget människornas levnadsvillkor i stor utsträckning. _Därför dominerar krigen historieskrivningen.

#1900-talet är indelat i epoker efter krigen.

_Mellankrigstiden #1918--#1939

_Tiden mellan första och andra världskriget kallas mellankrigstiden. _Mellankrigstiden förknippas med händelser som ledde

fram till andra världskriget såsom ekonomisk kris, nazism och förberedelser för krig.

_Människor som levde under mellankrigstiden visste inte att ett andra världskrig skulle bryta ut.

_För dem var den här perioden inte tiden mellan två världskrig, utan tiden efter det stora kriget (det första världskriget).

=== _Bildtext/beskrivning =====

#1933, under mellankrigstiden,

påbörjade nazisterna en stor

motorvägsutbyggnad för att få ner

#252

#1523

arbetslösheten.

_Bildbeskrivning

_Svartvitt foto. _Några män står i vatten upp till knäna. _De håller i spett eller spadar. _Bakom dem, på stranden står fler män med arbetsverktyg.

=====

_Efterkrigstiden #1945--#1991

_Till skillnad från de flesta andra epoker var efterkrigstiden ett namn som användes av dem som levde då.

#1524

#252

_Krig under efterkrigstiden

_Det har förekommit flera krig under efterkrigstiden. _Några exempel på krig efter andra världskriget är:

é _Vietnamkriget #1955--#1975:

#925 #000 nordvietnamesiska,

#250 #000 sydvietnamesiska och

drygt #58 #000 amerikanska

soldater stupade. _Antalet civila

offer var flera miljoner.

é _Afghansk-sovjetiska kriget

#1979--#1989: #1,3 miljoner

afghaner och #15 #000 sovjetiska

#252

#1525

soldater dog.

é _Inbördeskriget i _Angola

#1975--#1991: _Cirka #500 #000

döda, men antalet är osäkert.

_Kalla kriget #1946--#1991

_Efterkrigstiden kallas också för
kalla kriget. _Konflikten mellan

__USA och _Sovjetunionen som sågs
som ett kallt krig. _De båda

länderna var varandras huvudfiender.

_De krigade aldrig med varandra utan
stödde i stället motsatta sidor i
olika konflikter.

#1526

#252

_Mer än bara krig

_Det skedde även stora framsteg
under #1900-talet. _Det gjordes till
exempel viktiga vetenskapliga
upptäckter, sjukvården förbättrades
och flera länder demokratiserades.

__FN grundades #1945 i ett nytt
försök att förhindra konflikter
mellan länder. _I _Asien och _Afrika
kämpade självständighetsrörelser för
att kolonierna skulle kunna göra sig
fria från kolonialmakterna.

#1528

#252

_Julia _Lindholm

_Historia #7--#9

_Överförd från första upplagan
utgiven av _Limnea utbildning __AB,
#2016 med

__ISBN: #978-#91-#85887-#71-#2

_Specialpedagogiska skolmyndigheten
#2021

_Volym sjutton av sjutton

_Till punktskriftsläsaren

_Det finns bildbeskrivningar till nästan alla bilder i boken.

_Det är bra om du har tillgång till svällpapperskartor över världen och _Europa.

_Stavfel och några andra fel i förlagan har rättats.

_Bilder har flyttats mellan sidor.

_Baksidestexten är flyttad till bokens början.

_Skicka gärna dina synpunkter på anpassningen av denna bok till anpassningsfunktionen~àspsm.se

_ I i

_Innehåll till volym sjutton

_Siffran inom parentes hänvisar till svartskriftsbokens sidor.

_Register (#253) #1529

_Personregister (#257) #1585

_Kvinnor (#257) #1585

_Övning: _Kvinnor i boken

(#257) #1591

_Män (#258) #1593

_Övning: _Historiska personer

i boken (#259) #1607

_Världskarta (#260) #1609

_ I i

::: #253 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Register

:::~::~::::::::::::::::::::::::::::

_A

abdikera #110, #133

aborigin #97, #101--#103, #152,
#153, #172

abort #40, #161, #188

aborträtt #188, #189

absolutism #53, #55

afghansk-sovjetiska kriget #203,
#209, #252

_Afrikanska _Unionen #207, #208

afrofobi #197

#253

#1529

agent orange #208

aggressiv utrikespolitik #128, #130,
#133

agrara revolutionen #26

aksumriket #18, #21

aktier #128, #129, #133, #135

alawiter #218, #219

allierade #79, #130, #133, #136

allmän rösträtt #104, #181, #183,
#185, #189

allmän skola #58, #66, #67

_Alsace #137, #134

amerikanska frihetskriget #69, #77,
#78, #81

#1530

#253

amerikanska inbördeskriget #74, #77,

#78

amerikanska revolutionen #69,

#77--#79, #81

amfiteater #28, #32

analysfrågor #247

__ANC #99, #102

andrahandskälla #244

animism #18, #21, #26

annektera #133

_Anschluss #133

antifascistiska skyddsvallen #208

anti-kommunistisk #201, #203

antisemitisk #108, #158, #160,

#253

#1531

#163--#168, #171, #173, #197

antiziganism #195--#197

apartheid #95, #99, #102

apostata #36

arbetarklass #75, #76, #87, #104

arbetarkvinnor #61, #77, #84

arbetarrörelse #183, #189

arbetsförhållande #60, #63, #170,

#183, #187

arbetsläger #116, #166, #172

arbetsvillkor #61, #67, #86, #87,

#144

arier #158, #160, #161, #164, #171

arisera #164, #171

#1532

#253

"ariska rasen" #108, #114, #131,

#161, #171

aristokrati #30, #36

arkaisk #28, #29, #36, #37

arkeolog #18, #26, #40, #242

arkeologi #242

arkivmaterial #157

asiatiska tigrarna #206, #208

asociala #158, #172

assyrier #14, #154

atombomb #143, #149, #200, #209

auktoritär diktatur #113, #115

_Auschwitz #162--#170, #172, #173

_Australopithecus afarensis #10

#253

#1533

axelmakterna #136, #141, #142, #150

_Aztekerriket #19, #21, #47

_B

_Babi _Yar #162, #170

_Babylonien #44

babylonier #14

bakomliggande orsak #246, #247

barbar #36

barnarbete #61

barnkonventionen #210, #214, #215

begränsat ubåtskrig #133

_Belzec #162, #168, #172

_Beneluxländerna #137, #150

_Berlinkonferensen #102

#1534

#253

_Berlinmuren #199, #205, #208, #220

beroendekriterium #174, #244

_Bill of _Rights #53

_Birkenau #163, #165

_Blitzen #138, #150

blixtkrig #137, #150

boer #95, #101--#103

boerkriget #95, #101, #103

bofast #10, #11, #26, #195

bojkott #74, #78, #99, #103, #159,

#176, #201

bokbål #160, #171

_Boko _Haram #218, #219

bondeuppror #23, #98

#253

#1535

borgare #23, #26, #70, #75, #184,

#185, #189

boxarupproret #98, #101, #102

_Brezjnevdoktrinen #208

_Brittiska ostindiska kompaniet #49,

#93

brons #11

brända jordens taktik #150

_Bysantinska riket #21, #24, #25,

#26, #33

byteshandel #26

börskraschen #1929 #129, #133, #135,

#190

#1536

#253

_C

_Capitolium #32, #36

caudillo #73, #78

censur #124, #133, #137, #147, #151,
#160

centralmakterna #119, #121, #132,
#133

chavinkulturen #19

_Chelmno #162, #172

civila fartyg #122, #126, #132,
#133, #135, #217

civilisation #9, #12, #26, #27, #44

civiliserat #88, #93

#253

#1537

_D

dagstidning #59, #72, #147, #224

_Danzig #131, #172

davidsstjärna #164

decennium #64, #250

demarkationslinje #138

demos #36

deportation #152, #163--#165, #167,

#169, #171, #172, #179

desertera #125, #133, #135, #145

digerdöden #20, #21, #26

diplomati #134

direkta orsaker #246, #247

djuravel #56

#1538

#253

dominatet #37

dominoteori #208

drogkartell #216, #217, #219

dynasti #15--#18, #26, #175

dödsmarscher #154, #166, #171

_E

efterhandskonstruktion #36, #250

efterkrigstid #181, #198, #223,
#250, #252

_Elsass #134

emigrant #62

emigration #62, #67

emigrera #62, #66, #160

ententen #119, #121--#123, #126,
#253 #1539

#132, #133

epidemi #54

epok #9, #28, #35, #36, #250--#252

erövringspolitik #155

etnisk grupp #152, #205, #238, #249

etnisk rensning #208

etnocentriska värderingar #26

etrusker #36

europaisk dominans #91, #92

_Europeiska ekonomiska gemenskapen,

__EEG #212, #215

_Europeiska kol- och stålgemenskapen

#212, #214, #215

exil #88, #114, #157

#1540

#253

exportera #52, #64--#66, #147, #191,
#207, #208

_F

faktakunskaper #247

_Falangen #214

fascism #105, #106, #114, #115

fattigdomsgräns #206

feminism #77--#79, #106

femårsplan #111, #114

filosofi #21, #30, #31, #36, #37

fiskeindustri #65

flygblad #104, #178--#180

foderväxt #56

folkfördrivningar #91, #152, #153,

#253

#1541

#171, #172, #208

folkförsamling #29, #30, #32, #36

folkhem #190, #192, #193

folkhemstiden #191

folkmordskonvention #152, #172,

#211, #214, #215

folkomröstning #113, #183

folkrörelse #181--#183, #189

forntid #28, #250, #251

forum #32, #35, #36

framtidstro #59, #61, #128, #133

::: #254 :::::::::::::::::::::::::::::::

franska revolutionen #70, #71, #73,

#77--#79, #85

#1542

#254

fredsavtal #154, #201, #211, #226

fria franska styrkorna #138, #150

fria världen #201

frihetsgudinnan #62

frihetskrig #69, #77, #78, #81, #181

frikyrkorörelse #183, #189

fristaten _Kongo #94, #102

_Führer #108, #114, #169

funktionsnedsättning #158, #161,

#173

främlingsfientlighet #197

fångläger #117, #156, #157,

#171--#173

förbränningsmotor #58

#254

#1543

förfluten #4, #237, #242, #243

förfädersdyrkan #21

förhistorisk #251

förintelseläger #148, #154, #162,

#163, #168, #171, #173

_Förintelsen #91, #95, #158, #164,

#166--#169, #171, #172, #196,

#210, #212, #236, #239, #244

_Förintelsens minnesdag #172

förlorade generationen #134

förstahandskälla #244

_G

_Gallipoli #121, #122, #132, #134

gaskammare #163, #164, #167

#1544

#254

generalstrejk #134

generalständer #70, #78

gerilla #203

germaner #33, #36

_Germanien #36

_Gestapo #109, #114, #145, #151,
#168, #169

getto #158, #161, #162, #165, #166,
#170, #171, #173, #178, #179

giljotinerering #79

glada tjugotalet #128, #132, #133,
#135

globalisering #181, #206, #208

grekiska kärnområdet #29, #36, #37

#254

#1545

grekiska världen #29

grundlag #31, #43, #71, #112, #184,
#224

gruppidentitet #249

_Gulag #91, #156, #157, #171--#173

gummislaveri #94

gånggrift #4

_H

hammaren och skäran #111

_Hammurabis lagar #44

handelsblockad #134, #140

handelsflotta #67

handelskompani #47, #49, #52, #55,
#96

#1546

#254

handelsnätverk #102

handelsvara #48

_Hansan #227

hbtq #188

_Hellen #36

hellenistisk #28, #29, #33, #36

hemgift #40, #44

hemmafront #134

herero #95, #103

hieroglyfer #14, #26, #38, #39

historieanvändning #229

historiebruk #229--#231, #234, #238

historiemedvetande #249

historiker #39--#41, #126, #158,

#254

#1547

#173, #220, #233, #237, #242,

#243, #247, #250

historisk empati #240

historisk källa #9, #38, #45, #80,

#181, #220, #243

historiska sammanhang #223, #242,

#246

_Holodomor #114

homo erectus #10

homo sapiens #10, #26, #27

homofobi #189

homosexuella #148, #158, #161, #171,

#188, #238

hungerkravaller #123

#1548

#254

hushållsarbete #58, #60, #126, #186,

#187

hutu #155, #238, #239

huvudläger #159

_Huvudstyrelsen för korrektions- och

arbetsläger #172

hyperinflation #128, #133, #135

hällristning #242, #243

häxa #54, #169

högmedeltid #22, #23, #27, #251

_I

icke-språklig #243

identitet #223, #224, #227, #232,

#234--#239, #249

#254

#1549

__II _Duce #106, #114

illiberal demokrati #112--#115

immigration #67

imperialism #91--#93, #102, #103,
#118, #152

imperium #92, #102

_Imperium _Romanum #35, #36

importera #51, #52, #54, #55, #61,
#140

_Indian _Removal _Act #153, #171,
#172

_Indusdalen #14--#16, #21

industriella revolutionen #56, #57,
#59, #60, #66, #67, #250

#1550

#254

industrisamhälle #56, #67, #192,

#235, #251

inflation #54, #55

_Inkariket #11, #19, #21, #47, #48

internationella kvinnodagen #110,

#114, #224

interneringsläger #145, #150, #151,

#170

intolerans #197

intresseområde #63, #66, #67, #130,

#207

_Islamiska staten (___IS) #207, #219

islamofobi #197

#254

#1551

_J

_Jasenovac #165, #171

_Jehovas vittnen #158

jiddisch #195

jordbrukskultur #12, #26

jordbruksrevolution #11, #26

jordbrukssamhälle #27, #56, #67,

#192, #228, #235, #251

jugoslaviska krigen #205, #209, #220

julfreden #1914 #125, #133, #135

jägarsamhälle #27, #251

jämlikhet #41, #43, #186

jämställdhet #76, #181, #186, #189,

#232

#1552

#254

järnbruk #66

järnindustri #66

_K

kalla kriget #181, #198, #200, #201,
#204, #208, #209, #213, #223,
#252, #259

kapitulation #136, #143, #150

kapitulera #143, #149, #179

kaos #172

kapprustning #119, #133, #198, #200,
#209, #247

kejsartiden #28, #33

kilskrift #14, #26, #44

kinesiska muren #15

#254

#1553

klassfiende #156

klassisk #28, #29, #31

klasslöst #76, #78, #110, #114

kollektivt lärande #27

kolmonoxid #172

kolonialspråk #227

kolonialstyre #102

kolonialvälde #102

kolonisationsatör #94

kolonisera #47, #49, #55, #61,

#92--#98, #100--#103, #153

kolonister #69, #78

kommunism #76, #110, #114--#116,

#131, #198, #199, #202, #203, #208

#1554

#254

koncentrationsläger #95, #109, #114,

#154, #159, #161--#168,

#170--#173, #178

konservatism #76--#79, #106, #114

konsul #36

kontinentalblockad #79

kontinuitet #181, #223, #248

konvertera #55

_Koreakriget #201, #209

korsfarare #25

korståg #24--#27

krigsbarn #147, #151

krigslån #134

kristallnatten #160, #171

#254

#1555

kulaker #111, #114

kulspruta #61, #93, #120, #136, #147

kungatiden #28, #32

kupp #108, #110

kuppförsök #107, #114

_Kurukan _Fuga #43

kvinnokriget #102

kvinnomisshandel #77, #126

kvinnorörelse #181, #183, #185, #189

kväkare #74

källkritik #38, #81, #174, #223,

#229, #244, #245

kärnvapenhot #200

kärnvapenkrig #203

#1556

#254

könsroll #186, #189

_L

landsflykt #110, #114

landstigningen i _Normandie #142

::: #255 ::::::::::::::::::::::::::::::

liberal demokrati #114

liberalism #76, #78, #79, #106

lika rösträtt #104, #183, #185, #189

lilla historien #232

lilla istiden #54

linjalgräns #226

livegen #23, #26

lojalist #69, #78

_Lorraine #127, #134

#255

#1557

_Lothringen #134

lämningar #243

lönearbete #59, #124, #133, #186,
#192

_M

_Maginotlinjen #136, #137, #150

_Majdanek #162, #172

maktodelning #69, #78

_Manchuriet #130, #133, #140

_Manus lagar #42, #43

_Mare nostrum #32

marknadsekonomi #199, #207, #208

_Marshallplanen #198, #208

masskonsumtion #59

#1558

#255

massproduktion #59, #61

matrosupproret #1918 #139

_Mau _Mau-upproren #99, #101

mayakulturen #19, #21, #27, #39

medborgarrättsrörelse #5, #176

medelklass #60, #71, #75, #76, #104,
#106, #129

medellivslängd #41, #51, #68, #220

_Mesopotamien #12, #14, #28, #44

meänkieli #195, #197

milis #145, #150, #151

militarism #118, #119, #133

militärallians #119, #133, #134

militärdiktatur #107, #113--#115

#255

#1559

miljöförstöring #61, #100

millenniemaalen #215

minoiska högkulturen #15

miraklet vid _Dunkerque #150

modern tid #250, #251

moderna civilisationen #27

modersmål #154, #227

_Molotov-_Ribbentrop-pakten #131,

#133, #136, #150

monark #53, #55, #68, #69, #72,

#112, #230

monarki #73, #78, #110

monopol #182

monoteism #36

#1560

#255

motoffensiv #121

motståndsgrupp #51

moundkultur #24

mumie #14, #26

_Münchenöverenskommelsen #134

muskelkraft #60, #65

mykenska högkulturen #15

mytologi #30, #36, #42, #228

människoart #10, #26

människoras #194

_N

nama #95, #103

namninsamling #104

_Nanjingmassakern #130, #133, #135

#255

#1561

_Napoleonkrigen #72, #73, #79

nationaldag #81, #224

nationalförsamling #70, #71, #78

nationalisera #134

nationalism #91, #104--#106,

#112--#115, #118, #132, #205, #247

nationell grupp #152

nationell identitet #223,

#234--#239, #249

nationell minoritet #181, #194,

#196, #197, #238

_Nationernas _Förbund #97, #127,

#132, #133

_Nato #200, #208, #209

#1562

#255

natt och dimma #172

naturresurs #32

nazism #105, #108, #114--#116, #150,
#158, #160, #252

nazisttiden #250

neolitiska revolutionen #27

neutralitet #150, #151

neutralitetspolitik #146, #147, #151

_New _Deal #130, #132

__NKVD #156, #157, #170, #172

_Nok-kulturen #27

nomad #10, #17, #26

nomadskola #194, #195

_Nordiska ministerrådet #214, #215

#255

#1563

_Nordiska rådet #214, #215

nordstaterna #63, #74

novemberpogromerna #160, #169, #171,
#173

__NSDAP #108

_Nürnberglagarna #160, #171, #173

nya tiden #250, #251

nykterhetsrörelse #183, #189

näringsfrihet #65, #72, #76

_O

ockupationsmakt #115, #137, #145

ockupationszon #137, #138, #199

offensiv #121, #123, #130, #133,

#140

#1564

#255

oinskränkt ubåtskrig #134

oktoberrevolutionen #110, #115

olmekkulturen #19

olympiska spelen #31, #34

_Opec #207, #208

operation _Barbarossa #139

opium #96, #102

optimater #36

orangea revolutionen #217, #219

_Ostindiefararen #49

otryckta källor #243

oäkta barn #40

#255

#1565

_P

pacifism #108, #114, #124

pacifist #124, #135

palatskultur #15, #21, #26, #27

papyrus #14, #21, #26

parlament #53, #55, #78, #86, #112

partisan #143--#145, #150, #165

passfrihet #215

passunion #214, #215

pastoralister #17, #26, #27

patriarkal #77, #78

_Pax _Romana #33, #36, #37

_Pearl _Harbor #140, #145, #149,
#150

#1566

#255

permission #124, #133, #146

permittenttrafiken #146, #149, #150

perser #14

perserriket #16, #17, #21, #29, #31

pest #22, #26

planekonomi #110, #114, #199, #208

plantage #48--#52, #55, #63, #96,

#100

plebejer #37

plundra #25, #53, #55, #106

polyteism #36

populares #36

_Porrajmos #172

_Preussen #71, #72

#255

#1567

preventivmedel #182, #188, #189

primärkälla #243, #244

principatet #37

privilegier #71, #75, #78

produktionsfaktor #67

_R

ransonera #124, #133

rasbiologi #194

rasforskare #194

rashygien #161, #171

rasism #91, #93, #103, #174, #176,
#194, #237

_Ravensbrück #167, #170

reform #191, #193, #205, #207

#1568

#255

reformrörelse #203, #204, #209

religionsfrihet #69, #72

_Rhenlandet #131

rikshalva #195

rikssvenska #227

romani chib #195

romarriket #16, #17, #21, #24, #26,

#28, #32--#36, #130, #138, #231

romersk rätt #35

romerska republiken #28, #32, #36

_Rosettastenen #38, #39

runsten #38, #81, #224, #244

rymdkapplöpning #201, #209

rättfärdig bland folken #172

#255

#1569

röda #110, #114

röda armén #145, #149, #150

_Röda _Korset #116, #124, #167

_S

_Sal^orepubliken #142, #150

samer #181, #194, #195, #197, #236,

#237

samhällsgrupp #45, #235

samhällsklass #12, #13, #26,

#43--#45, #75, #76, #78, #79,

#118, #152, #171, #206, #224,

#235, #238, #249

samhällssystem #199, #200

samlarsamhälle #27, #251

#1570

#255

samlingsregering #146, #150, #151

samtid #134, #245, #258

samtidskriterium #174, #244

_S^apmi #194, #195

satellitläger #159

segregation #174, #176, #177

sekundärkälla #243--#245

semester #60, #168, #183, #189, #191

senapsgas #120, #130, #132, #133

senaten #32, #33, #36

senmedeltid #20, #21, #251

separatism #216

separatist #216, #217, #219

sexualitet #181, #188, #189

#255

#1571

sexuella revolutionen #188, #189

::: #256 ::::::::::::::::::::::::::::::

sharialagstiftning #218

_Shoah #172

_Sidenvägen #16, #17, #26, #46

silver #48, #54

självhushållning #59, #64

självständighetskrig #69, #78

självständighetsrörelse #98, #99,
#238, #252

skandinavism #214, #215

skogsfinnar #195

skotten i _Sarajevo #119, #133, #247

skriftspråk #12--#17, #19, #21, #26,
#1572 #256

#39, #227, #242

skräckväldet #71, #77--#79

skuldslaveri #74, #78

skyskrapa #63, #208

slagord #106, #180

slavarbetskraft #74, #131, #159

slaverimotståndare #88

slavflicka #89

slavhandel #47, #50--#52, #55, #74,

#94, #237

slavuppror #73, #74

slavägare #50, #51

slutgiltiga lösningen #163, #168,

#171

#256

#1573

släktforska #220, #232

släkthistoria #220, #233

smittkoppor #56, #67, #82, #83

_Sobibor #162, #170, #172

socialism #76, #78, #79, #106

socialt skadliga element #157, #171

socken #226

sockenkyrka #235

socker #48, #49, #52, #100

_Somme #120, #121, #134

_Sonderkommando #172

spanska sjukan #123, #132, #133

_Spinning _Jenny #57

spinnmaskin #57

#1574

#256

spädbarnsdödlichkeit #56

_Srebrenica #205, #239

startskott #246, #247

statskupp #203, #208, #209

statslös #197

stenkol #57

stora depressionen #129, #132, #133,
#135

stora historien #220, #232

ståndsriksdag #184, #189

ståndssamhälle #21, #23, #26, #27,
#75, #78, #241

_Sudetområdet #131--#134

sumerer #14, #21, #26, #27

#256

#1575

supermakt #198--#200, #204, #206,

#208

svarta veckan #119, #133, #134, #151

svenskhusen #172

sverigefinnar #194, #195, #236

swahilikulturen #18, #26

sydstaterna #63, #74, #78, #176

synål #11

_T

telegraf #59, #93, #110

tendens #245

tendenskriterium #174, #245

tendentiös #245

terrorbalans #200, #208

#1576

#256

terrorkrig #95

tidig medeltid #251

tiggare #96, #157, #158, #171

tjänstesamhälle #251

tornedalingar #194, #195, #236

totalitär diktatur #91, #113, #115,
#174, #178, #180

totalt krig #134

trakasserier #89

transatlantisk #50, #55

transfobi #189

transpersoner #161, #188

_Treblinka #162, #170, #172

tredje ståndet #23, #70

#256

#1577

triangelhandel #49, #55

trovärdig #81, #244, #245

_Trumandoktrinen #208

tryckfrihet #69, #76, #182

tryckta källor #243

träda #67

träkol #66

trävaror #65

tsar #110, #114

tullavgift #46, #55, #65

tutsi #155, #238, #239

tvåkammarriksdag #184, #189

tvångsarbete #63, #96, #144, #145,

#152, #194

#1578

#256

tvångsförflyttning #97, #152, #154,

#162, #165, #171--#173, #210

tvångskollektivisera #111, #114

tvångssterilisera #161, #237

tyranni #36, #89

tyska novemberrevolutionen #134

tändande gnista #246, #247

#20 juli-kuppen #142, #150, #151

_U

__UNHCR #211, #215

uppfinning #27, #45, #56, #57, #90,

#128, #206, #232

upplysningen #250

upproret i _Warszawagettot #162,

#256

#1579

#178, #179

uppvisningskrig #201

urbanisering #60, #67, #192, #193,
#220

ursprungsfolk #67

_U#137 #204, #209

_V

vaccin #68, #80, #82, #83

vallonbruk #66

valloner #66, #236

vanstyre #102

vapenstillestånd #123, #125, #132,
#133, #137, #149, #201

vattenkraft #64, #65, #195

#1580

#256

_Verdun #120, #121, #124, #134

verkstadsindustri #66, #67

_Versaillesfreden #108, #122, #126,
#131, #132, #135

_Vichyregimen #137, #138, #145,
#150, #151, #169

_Vietnamkriget #175, #202, #204,
#208, #209, #252

viking #227, #228, #235, #236

vita #110, #114

vita bussarna #167, #170, #171, #173

_Vita rosen #180

vite mannens börda #102

väckelserörelse #183, #189

#256

#1581

välfärdssamhälle #181, #190, #191,

#193

världshandel #44--#46, #48, #49,

#52, #54, #75

världsherravälde #115

världsreligion #17

västfronten #120, #121, #123, #125,

#132--#134

västra _Europa #24, #26, #92, #103,

#104, #136, #137, #148, #150,

#164, #198

västmakt #199, #208

växelbruk #67

#1582

#256

_W

_Wannseekonferensen #163, #171

_Warszawapakten #200, #202, #203,
#208, #209, #213

_Wienkongressen #72, #78, #79

_Y

_Yad _Vashem #172

yttrandefrihet #69, #76, #112, #114,
#180, #182

_Z

zulufolket #95, #98, #102

_Zyklon-_B #172

_Å

ångbåt #57, #59, #93

#256

#1583

ångmaskin #57, #90

_Ä

äkthetskriterium #174, #244

äldre medeltid #22, #251

ämbetsman #12, #13, #32, #36

_Ö

östfronten #121, #133, #134, #135,

#139, #141, #144

östra _Europa #108, #112, #131,

#138, #148, #154, #155, #161,

#166, #171, #198, #202

överklass #75, #78

överlevare #167, #178

#1584

#256

::: #257 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Personregister

::: ::::::::::::::::::::::::::::::

_Kvinnor

::: ::::::::::::::::::::::::::::::

_Drottning _Hatshepsut (ca

#1507--#1458 f.v.t.) #13

_Isabella _I av _Kastilien

(#1451--#1504) #25

_Drottning _Kristina (#1626--#1689)

#52, #228

_Maria _Sofia de la _Gardie

(#1627--#1694) #90

_Christina _Piper (#1673--#1752) #90

_Eva _Ekeblad de la _Gardie

#257

#1585

(#1724--#1786) #90

_Maria _Christina _Bruhn

(#1732--#1802) #90

_Olympe de _Gouges (#1748--#1793)

#77, #85

_Drottning _Marie- _Antoinette

(#1755--#1793) #70

_Mary _Wollstonecraft (#1759--#1797)

#84

_Harriet _Ann _Jacobs (#1813--#1897)

#89

_Ada _Lovelace (#1815--#1852) #90

_Florence _Nightingale

(#1820--#1910) #90

#1586

#257

_Harriet _Tubman (#1822--#1913) #74

_Josephine _Cochrane (#1839--#1913)

#90

_Wilhelmina _Skogh (#1850--#1926)

#90

_Anna _Whitlock (#1852--#1930) #90

_Karolina _Widerström (#1856--#1949)

#90

_Clara _Zetkin (#1857--#1933) #125

_Grevinnan _Daisy _Greville

(#1861--#1938) #86

_Marie _Skłodowska _Curie

(#1867--#1934) #90

_Sophie von _Chotek (#1868--#1914)

#257

#1587

#119, #247

_Elin _Wagner (#1882--#1949) #185

_Gabrielle "_Coco" _Chanel

(#1883--#1971) #90

_Eleanor _Roosevelt (#1884--#1962)

#210

_Elise _Ottesen _Jensen

(#1886--#1973) #90

_Nanna _Svartz (#1890--#1986) #90

_Dora _Thewlis (#1890--#1976) #129

_Klara _Morell (#1893--#1950) #233

_Dorothea _Lange (#1895--#1965) #129

_Leni _Riefenstahl (#1902--#2003)

#169

#1588

#257

_Florence _Thompson (#1903--#1983)

#129

_Ilse _Koch (#1906--#1967) #169

_Signe _Johansson (#1906--#1953)

#243

_Carin _Rosén (#1900-tal) #201

_Eva _Justin (#1909--#1966) #161

_Rosa _Parks (#1913--#2005) #176,

#177

_Hedy _Lamarr (#1914--#2000) #90

_Sophie _Scholl (#1921--#1943) #180

_Irma _Grese (#1923--#1945) #169

_Maria _Callas (#1923--#1977) #31

_Macha _Rolnikas (#1927--#2016) #178

#257

#1589

_Margaret _Thatcher (#1927--#2013)

#257

_Maya _Angelou (#1928--#2014) #5

_Anne _Frank (#1929--#1945) #170,

#245

_Katarina _Taikon (#1932--#1995)

#196

_Gloria _Steinem (#1934-) #5

_Laila _Ohlgren (#1937--#2014) #90

_Valentina _Teresjkova (#1937-) #201

_Lindsay _Duncan (#1950-) #231

_Benazir _Bhutto (#1953--#2007) #241

_Carolina _Klüft (#1983-) #31

#1590

#257

_Övning: _Kvinnor i boken

.....

_Moderna svenska läroböcker i

historia har de senaste åren fått

kritik för att handla för lite om

kvinnor. _Vad tycker du om den här

boken?

#1. _Välj ut några män och kvinnor i

personregistret. _Beskriv i vilket

sammanhang de finns.

#2. _Kan du hitta något ställe i

boken där bara kvinnors eller bara

mäns levnadsvillkor beskrivs?

#257

#1591

=== _Bildtext =====

_Margaret _Thatcher var
premiärminister i _Storbritannien
#1979--#1990. _Hon var en mycket
betydelsefull politiker under
kalla kriget. _Brittiska
regeringen, #1990.

=====

::: #258 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Män

::: ::::::::::::::::::::::::::::::

_Hammurabi (#1700-talet f.v.t.) #44

_Euripides (cirka #480--#406 f.v.t.)

#31

_Hippokrates (cirka #460--#370

f.v.t.) #30

_Aristoteles (#384--#322 f.v.t.) #31

_Alexander den store (#356--#323

f.v.t.) #29, #31, #37

_Kung _Ptolemaios _Epifanes

(#210--#180 f.v.t.) #39

_Julius _Caesar (#100--#44 f.v.t.)

#33, #37

#258

#1593

_Marcus _Antonius (#83--#30 f.v.t.)

#33

_Octavianus (_Augustus _Caesar)

(#63--#14 f.v.t.) #33

_Hadrianus (#76--#138) #33

_Konstantin den store (#272--#337)

#34

_Theodosius _I (#346--#395) #34, #37

_Romulus _Augustulus (#461--#476

e.v.t) #33

_Odovakar (--#493) #33

_Prins _Tran _Hung _Daos

(#1228--#1300) #175

_Ferdinand __II av _Aragonien

#1594

#258

(#1452--#1516) #25

_Hern^an _Cortéz (#1485--#1547) #47

_Gustav _Vasa (#1496--#1560) #214,

#224, #231

_Louis de _Geer (#1587--#1652) #52,

#66

_Ludvig __XIV (#1638---#1715) #53

_Carl von _Linné (#1707--#1778) #35

_Jean-_Jacques _Rousseau

(#1712--#1778) #84

_Toussaint _Louverture

(#1743--#1803) #73

_Olaudah _Equiano (#1745--#1797) #88

_Gustav __III (#1746--#1792) #52

#258

#1595

_Francisco _Goya (#1746--#1828) #72

_Edward _Jenner (#1749--#1823) #82,
#83

_Ludvig __XVI (#1754--#1793) #70,
#71

_Sven _Persson _Odqvist
(#1754--#1816) #220, #221

_Ottobah _Cugoano (ca #1757--#1791)
#88

_Maximilien de _Robespierre
(#1758--#1794) #71

_Napoleon _Bonaparte (#1769--#1821)
#72, #73, #78, #79

_Jean- _Fran[^]cois _Champollion
#1596 #258

(#1790--#1832) #38, #39

_Charles _Darwin (#1809--#1882) #68,
#93, #101

_Alfred _Nobel (#1833--#1896) #90

_Kung _Leopold __II (#1835--#1909)
#94, #95, #101, #102, #103

_Helge _Palmcrantz (#1842--#1880)
#90

_Carl _Daniel _Ekman (#1845--#1904)
#90

_Gustaf de _Laval (#1845--#1913) #90

_Lars _Magnus _Ericsson
(#1846--#1926) #90

_Johan _P _Johansson (#1853--#1943)
#258 #1597

#90

_Jonas _Wenström (#1855--#1893) #90

_Woodrow _Wilson (#1856--#1924) #127

_Phillippe _Pétain (#1856--#1951)

#137, #169

_Will _Thorne (#1857--#1946) #86,

#87

_Kung _Gustav _V (#1858--#1950) #184

_Jean _Jaurès (#1859--#1914) #124,

#125

_Hjalmar _Branting (#1860--#1925)

#184

_Franz _Ferdinand (#1863--#1914)

#119, #247

#1598

#258

_Erich _Ludendorff (#1865--#1937)

#123

_Tsar _Nikolaj ___II (#1868--#1918)

#110

_Gustaf _Dalén (#1869--#1937) #90

_Neville _Chamberlain (#1869--#1940)

#137, #151

_Mahatma _Gandhi (#1869--#1948) #99

_Vladimir _Lenin (#1870--#1924) #110

_Winston _Churchill (#1874--#1965)

#103, #137

_Sven _Wingquist (#1876--#1953) #90

_Torgny _Segerstedt (#1876--#1945)

#147

#258

#1599

_Josef _Stalin (#1878--#1953) #111,
#113, #115, #116, #133, #152, #157
_William _Holliday (--#1916) #125
_Pablo _Picasso (#1881--#1973) #107
_Joseph _Sallier (#1881--#1915) #117
_Franklin _D. _Roosevelt
(#1882--#1945) #130
_Benito _Mussolini (#1883--#1945)
#106, #107, #113, #114, #115,
#126, #130, #131, #135, #142,
#143, #149, #150, #151, #212
_Per _Albin _Hansson (#1885--#1946)
#146, #190
_Vidkun _Quisling (#1887--#1945)
#1600 #258

#137, #150

_Bernard _Montgomery (#1887--#1976)

#141

_August _Viklund (#1888--#1980) #233

_Adolf _Hitler (#1889--#1945) #107,

#108, #109, #113, #114, #115,

#116, #126, #130, #131, #135,

#136, #137, #142, #143, #149,

#150, #151, #166, #168, #169,

#177, #180, #212

_Ho _Chi _Minh (#1890--#1969) #174,

#175

_Charles de _Gaulle (#1890--#1970)

#91, #138, #150

#258

#1601

_Vjatjeslav _Molotov (#1890--#1986)

#131, #133, #136, #150

_Francisco _Franco (#1892--#1975)

#107, #114, #115, #131

_Kejsar _Haile _Selassie

(#1892--#1975) #130

_Mao _Zedong (#1893--#1976) #152

_Joachim von _Ribbentrop

(#1893--#1946) #131, #133, #136,

#150

_Hermann _Göring (#1893--#1946) #169

_Gavrilo _Princip (#1894--#1918)

#119

_Ruben _Rausing (#1895--#1983) #90

#1602

#258

_Jürgen _Stroop (#1895--#1952) #179

_Joseph _Goebbels (#1897--#1945)

#169

_Balzar von _Platen (#1898--#1984)

#90

_Ivan _Dudnik (#1900-tal) #163

_Andrew _J. _Relosky (--#1944) #142

_Armando _Alberghetti (#1900-tal)

#191

_Heinrich _Himmler (#1900--#1945)

#169

_Rudolf _Höss (#1900--#1947) #169

#258

#1603

::: #259 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Reinhard _Heydrich (#1904--#1942)

#169

_Albert _Speer (#1905--#1981) #169

_Leo _Alexander (#1905--#1985) #168

_Adolf _Eichmann (#1906--#1962) #169

_Stig _Wennerström (#1906--#2006)

#201

_Knut _Olsson (#1906--#1958) #243

_Johann _Trollmann (#1907--#1943)

#166

_August _Landmesser (#1910--#1944)

#240

_Josef _Mengele (#1911--#1979) #169

#1604

#259

_Raoul _Wallenberg (#1912-ca #1947)

#165, #172, #173, #197

_Kim _Il _Sung (#1912--#1994) #113

_Per _Anger (#1913--#2002) #197

_Yitzhak _Zuckerman (#1915--#1981)

#179

_Hans _Scholl (#1918--#1943) #180

_Alexander _Solzjenitsyn

(#1918--#2008) #157

_Nelson _Mandela (#1918--#2013) #99

_Mordechai _Anielewicz

(#1919--#1943) #178, #179

_Suharto (#1921--#2008) #155

_Pol _Pot (#1925--#1998) #152

#259

#1605

_Ingvar _Kamprad (#1926--#2018) #90
_Olof _Palme (#1927--#1986) #228
_Elie _Wiesel (#1928--#2016) #167
_Martin _Luther _King (#1929--#1968)
#176, #177
_Neil _Armstrong (#1930--#2012) #201
_Michail _Gorbatjov (#1931-) #205,
#208
_Jurij _Gagarin (#1934--#1968) #201
_Ratko _Mladic (#1942-) #205
_Howell _Raines (#1943-) #176
_Vladimir _Putin (#1952-) #181
_Barack _Obama (#1961-) #181
_Mohammed _Bouazizi (#1984--#2011)
#1606 #259

_Övning: _Historiska personer i
boken

.....

#1. _Tror du att _Sven _Persson
_Odqvist (#1754--#1816) visste
något om _Edward _Jenner
(#1749--#1823) eller _Ludvig __XVI
(#1754--#1793)? _Påverkades _Svens
liv av de här två personerna?

#2. _Välj några samtida personer i
registret. _Se i vilka sammanhang
de dyker upp i boken. _Har de med
varandra att göra? _Tror du att de
träffade varandra?

#3. _Varför förekommer fler män än kvinnor i boken?

#4. _Hur många kvinnor födda f.v.t. nämns i boken jämfört med män?

_Hur många kvinnor jämfört med män är födda på #1900-talet?

#5. _Välj bort sex personer i historieboken och lägg till sex nya som du tycker är viktigare.

_Välj både män och kvinnor.

::: #260 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Världskarta

:::~::~::::::::::::::::::::::::::::

=== _Bildtext =====

_Världskarta. _Världens länder.

_Nord- och _Sydamerikas länder:

é _Nordamerika: _Alaska (som hör till __USA), _Canada, _Grönland, __USA, _Mexico.

é _Centralamerika: _Guatemala, _Belize, _El _Salvador, _Honduras, _Nicaragua, _Costa Rica, _Panama.

é _Karibien: _Bahamas, _Kuba,

#260

#1609

_Jamaica, _Dominikanska
republiken, _Haiti, _Puerto
_Rico.

é _Sydamerika: _Guyana, _Surinam,
_Franska _Guyana, _Venezuela,
_Colombia, _Ecuador, _Peru,
_Brasilien, _Bolivia, _Paraguay,
_Uruguay, _Chile, _Argentina.

_Afrikas länder:

é _Nordafrika: _Västsahara,
_Marocko, _Algeriet, _Tunisien,
_Libyen _Egypten.

é _Länder kring östra
_Sahelområdet (område som

sträcker sig tvärs över _Afrika
söder om _Sahara): _Sudan,
_Sydsudan.

é _Västafrika: _Mauretanien,
_Senegal, _Gambia, _Guinea,
_Sierra _Leone, _Liberia,
_Elfenbenskusten, _Ghana, _Togo,
_Benin, _Mali, _Burkina _Faso,
_Nigeria, _Niger, _Tchad,
_Kamerun, _Gabon.

é _Centrala _Afrika (kring
ekvatorn): _Centralafrikanska
_Republiken, _Kongo,
_Demokratisk _Republiken _Kongo,

_Angola, _Zambia, _Malawi.

é _Södra _Afrika: _Namibia,

_Botswana, _Zimbabwe, _Malawi,

ön _Madagaskar ögruppen

_Mauritius, _Mo^cambique,

_Botswana, _Sydafrika, _Swatini,

_Lesotho.

é _Östafrika: _Eritrea, _Djibouti,

_Etiopien, _Somalia, _Kenya,

_Uganda, _Tanzania.

_Asiens länder:

é _Västra _Asien: _Turkiet,

_Israel, _Libanon, _Syrien,

_Jordanien, _Irak,

_Saudi arabien, _Jemen, _Oman,

_Qatar, _Kuwait, _Iran.

é _Södra _Asien: _Pakistan,

_Indien, ön _Sri _Lanka, _Nepal,

_Bhutan, _Bangladesh, _Malaysia,

_Brunei, _Singapore,

_Indonesien, _Östtimor.

é _Indokina: _Burma/_Myanmar,

_Thailand, _Kambodja, _Vietnam,

_Laos.

é _Sydöstra _Asien: _Filippinerna.

é _Centralasien: _Afghanistan,

_Turkmenistan, _Uzbekistan,

_Kirgizistan, _Tadzjikistan,

_Kazakstan, _Mongoliet, de

västra delarna av _Kina.

é _Östasien: östra _Kina, _Taiwan,

_Nordkorea, _Sydkorea, _Japan.

_Oceaniens länder:

é _Papua _Nya _Guinea,

_Australien, _Nya _Zeeland.

_Europas länder:

é _Norden: _Island, _Danmark,

_Norge, _Sverige, _Finland.

é _Baltikum: _Estland, _Lettland,

_Litauen.

é _Sydeuropa: _Portugal, _Spanien,

_Andorra, _Monaco, _Italien.

é _Balkanområdet: _Kroatien,
_Bosnien _Hercegovina, _Serbien,
_Kosovo, _Montenegro, _Albanien,
_Makedonien, _Grekland,
_Bulgarien, _Moldavien.

é _Västeuropa: _Frankrike,
_Irland, _Storbritannien,
_Belgien, _Nederländerna,
_Tyskland, _Liechtenstein,
_Schweiz, _Österrike.

é _Centraleuropa: _Polen,
_Tjeckien, _Slovakien, _Ungern,
_Slovenien.

é _Östra _Europa: _Vitryssland,

_Ukraina, _Rumänien, _Ryssland.
é _Kaukasus (mellan _Svarta havet
och _Kaspiska havet): _Georgien,
_Armenien, _Azerbajdzjan.

=====

::: #261 ::::::::::::::::::::::::::::::

_Författaren har översatt
källutdragen som finns i boken, med
undantag för fackföreningskällan på
sidan #87.